

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08760

DI NAYSTE VERK

Moishe Nadir

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פּאַלעסטינע

YIDBURO PUBLISHERS
Thirty-five East Twelfth Street
New York City

Copyright 1936
By
Isaac Moishe Nadir

אידבוֹרָא פּאַבלישאַן
פינף-און-דרייסיק איסט 12טע גאס, ניו-יאָרק

100 אַסטאָריע ברעק, 61 א. א. 4טע סט., ניו יאָרק

באַמערקונג :

מיט „פענונביקסלער“ איז געמיינט
דער אומשׂאַר. דאָס קומט דערפון, וואָס אַ
געוויסע צאָל פּאַלעמישע נאָמיצן האָבן
זיך אַריגינעל געדרוקט אין דער סעריע
פעליעמאַנען מיטן נאָמען “ פ ע נ נ -
ב י ק פ ” (פען און ביקס).

אן ענטפער די הערן קריטיקער *

מיין בלאַנדע נאָרוועגערין האָט מיך געפרעגט:
— ווער זענען די מעשווגענע דערווישן, מיט צעשוּיבערטע בערד
און צעסאַרפעטע אויגן, וואָס שטייען הינטער אונדזער פענצטער
און פּאַכען מיט די הענט און שרייען „גיט אונדז זיין קאַפּ“?
און איך האָב זיך געטויליגט צו איר און געזאָגט — גיט אַרויס-

קוקנדיק דורכן פענצטער:

— שרעק ריך נישט, מיין טייער לעבן. דאָס זענען
מיסטאָמע אידישע צייטונגסשרייבער. עס איז אַ ראַכמאַנעס אַף זיי.
זיי נייטיקן זיך נעבעך אין אזאָ קאַפּ ווי מיינעם. ביטע, הייס גרייטן
צום טיש די טערקישע, שמעקעדיקע קאַווע!

און טרינקענדיק די ביטער-געשמאַקע קאַוועזאַפט, און רויכערנדיק
דיק מיין פרימאַרגנליקע, האָב איך — צישן רויכרינגען — דיסק-
טירט צו מיין סעקרעטאַר דעם פּאַלגנדיקן האַלבענטפער צו די
הערן פון דער קריטיק:

קאַלעגן פון דער ק. ! מיין שוואַכלעכע קאָמעדיע „סוקסעס“
איז נישט געשריבן געוואָרן, צו דערהויבן די בינע, אָדער זועמען
נישטיז. איך האָב געשריבן מיין טעאַטערשטיק מיטן זעלבן צוועק
ווי עס איז געפירט געוואָרן די איצטיקע מילכקאַמע: — די לעצטע
איז געפירט געוואָרן קעריי אָפּצושאַפן מילכקאַמעס, און איך האָב
געשריבן מיין פיעסע מיט דעם צוועק צו מאַכן אַ גרויס פאַרמעגן
און נישט דאַרפן מער אָנקומען צו פיעסנשרייבעריי.

מיט מיין דראַמאַטורגעריי האָב איך געוואָלט באַווייזן צוויי
זאַכן: ערשטנס, אַז אַפילע אידן, אַ נישטדראַמאַטורג, קען אויך אַנט-
שרייבן אַ „וואונדערבאַר מיסטערווערק“ פאַרן אידישן טעאַטער. און
צווייטנס, אַז אַפילע אידן, דער גלענצנדיקער, לירישער, דיכטערישער
נאַדיר קען אויך נישט אָנשרייבן קיין לייטישע פיעסע. און ביידע
זאַכן זענען מיר אומגעווער געלונגען.

קאַלעגן פון די טעגלעכע גאַזעטן: איך בין זיך מוידע, אַז
איך האָב באַגאַנגען מאַיעסטער-באַליידיקונג קעגן זיין האָהייט, עקסע-

* מיין ערשטע פיעסע „סוקסעס“, וואָס איז אויפגעפירט געוואָרן פון
מאַרס שוואַרצן אין זיין קונסטמעאַטער, האָט אַרניסגערופן אַ שמורם פון
„קריטיק“, אַ דאַנק דעם, וואָס די פיעסע באַהאַנדלט דעם שאַפּלען שטאַנד פון
דער אידישער דראַמאַטורגיע פון יענער צייט. (1918).

לענץ, האָכווירדען, דורכלויכט, רעווערענץ און אלערהייליגקייט —
דעם אידישן צייטונגשרייבער, האַלעלויע!

איך בין אַ פאַרנומענער מענטש, האָב איך נישט געהאַט קיין
צייט זיך צו דערוויסן, אַז אַ מאַנצביל וואָס באַשעפטיקט זיך מיט
אַזאַ דורכאויס־נאָבעלער אַרבעט ווי שרייבן אין די בלעטער איז די
קרוין פון אַלע קרוינען, דער שפיץ פון אַלע שפיצן, די מאַיעסטעט
פון אַלע מאַיעסטעטן. און אַז דאָרטן וואו אַ דראַמאַטורג מעג זיך
באַנוצן — צו גוטן אָדער צו שלעכטן — מיט דעם נעשאַמע־
מאַטעריאַל פון איטלעכן קלאַס מענטשן, טאָר ער אָבער בעשום־
אויפן נישט אָנרירן די אומבאַפּלעקטע, געטלעכע יונגפּרוילעכקייט
פון דער הייליקער כּסולע, מיטן נאָמען „קונסט“.

איך האָב דאָס נישט געוואוסט, מיינע דורכאויס־ערהאַבענע
ברידער פון דער שער־און־פּעדער! איך האָב נישט געוואוסט, אַז
איך, הערן פון דער ק., מעג מען בלויז באַשיר־האַשירימ'ען — ווי
איך האָב עס געטון אין מיין „ערהאַבענער“, „געטלעכער“, „אונ־
ערהערטער“ מיסטערסקיצע מיטן נאָמען „אַף דער בערזע פון פּערל
און גאָלד“, וואָס דאָס איז איך באַכישעם זייער געפּעלן געוואָרן.

יא, איך האָב נישט געוואוסט, אַז דער דורכאויס־נאָבעלער, דורכ־
אויס גראַנסעניאָרישער צייטונגסמענטש איז אַזוי נישט־צום־אָנרירן
ווי אַן איידעלע אַלפּענבלום, און זיין פאַרשויגלעכקייט איז הייליק,
ווי קאַרפּוס־קריסטי, אָדער — אַן אַלט שטיקל שיימעס, וואָס וואַלגערט
זיך אין פּאַליש.

געליבטע! פּרעג מיך: וואָס רען האָב איך יאָ געוואוסט? און
איך וועל דיר ענטפּערן: איך האָב געוואוסט, אַז ב'טעווע איז מיין
קאָלעגע דער אידישער צייטונגשרייבער שאַפּלדיק ווי גראַז, און אַ
ניכנע פאַר יעדן איינעם וואָס האַלט אין דער האַנט ס'שנירל פון זיין
פאַרנאָסע־נעבעך, אומבאַשריען! איך האָב געוואוסט, אַז דו, מיין
קאָלעגע פון דער פּען, ביזט דער שמייכל אַפן הער רעדאַקטאָרס פּאָנים
— ווען ער שמייכלט, די טרער אין זיין אויג — ווען ער וויינט, און
דער צאָרן־קנימט אַף זיין פּאָנים — ווען ער איז אין קאַס. איך
האָב אָבער נישט געוואוסט, אַז דו, אידישער צייטונגשרייבער, ביזט
אַזוי נאַריש־שטרויספויגלדיק, און אַז דו גראַבסט איין דיין שוואַך
קעפל אין זאַמד, קעדיי די דרויסנדיקע וועלט זאָל נישט זען דייענע
שוואַכקייטן.

הערן פון דער ק.! איר באַשולדיקט מיך, אַז איך האָב גע־
וואָרפן אַ כּשאַד אַף דעם „ערלעכן נאָמען“ פון דער אידישער
צייטונגשרייבעריי, אַף דער ריינקייט פון זייער ליילען־פּון־שאַרענ־

דיקער רעפוטאציע אלס פארהיראטע מענטשן? מיין ענטפער איז: עס איז נישט וואָר. אַדראָבע. וואָס מען זאָל נישט זאָגן וועגן די אידישע צייטונגסמענטשן, אָבער זיכער איז, אַז זיי זענען די בעסטע, ערלעכסטע, געטרייסטע, נאָבלסטע פאמיליענפאָהטערס וואָס מען קען זיך נאָר פאָרשטעלן. טויזנטער פון זיי זיצן טאָג-וויי-נאַכט אינדער-היים און ווייגן די „בעיבעלעך“, און העלפן זייערע ליבע פרויען אין דער קיך-אַרבעט, און זיי האָבן אַפילע נישט קיין צייט צו לייענען אַ ביכל — אָט וואָסאַראַ נאָבעלע פאמיליענפאָהטערס זיי זענען!

און וועגן די נאָבעלע, דורכאויס-מאָגראַפֿענישע פרויען פון די אידישע צייטונגסמענטשן, האָב איך שטענדיק געהאַט די בעסטע מיינונג. זיי זענען ענגלען — וואָהרט ענגלען, אַזוי זאָל אונדז גאָט העלפן. איינס ווי איינס געקליבענע און דורכגעזיפטע מאַלאַכימלעך, וואָס די גאָטהייט האָט זיי אַראָפּגעשיקט אַף אונדז. איך האָב בלויז געוואָרפן אַ שטיקל כשאַד אַף דער גוטסקייט פון איינציגער פרוי פון איינציגער אַ שטיקל ליטעראַט, און אַף דער סייכלדיקייט פון איינציגער ליטעראַטיש מירל פון איינציגער ליטעראַטישן קאַפּע. פאַרשטייט איר עס, איר גאָטבאַגאַבטע פאמיליענפאָהטערס?

ווען אַ דראַמאַטורג שילדערט, צומביישפּיל, אַ אידישן בלעכערס אַ פרוי אלס האַלב-פאַרדאַרבענע, קומען נישט צולויפן אַ דעלעגאַציע פון בלעכערס און שרייען: „וואו איז דער דראַמאַטורג? מיר ווילן אים קעפּן!“ ניין. בלעכערס זענען נישט קיין צייטונגסמענטשן. זיי זענען באַלע סיכל. פאַרשטייען זיי, אַז עמיצונס פרוי מוז דאָך (ליכטאָל הדייעס) זיין אַ פאַרדאַרבענע, אַז נישט — וואָס וועלן טון די דאַמאַנענשרייבער, דראַמאַטורגן, סקיצנשטעפּער, און אַזוי ווייטער? „און אויב אַזוי“, טראַכטן זיך די בלעכערס — „וואָס שפּילט אַ דאָליע איין פאַרדאַרבענע פרוי צישן אַזוי פיל ערלעכע בלעכער-ניצעס?“

אָבער ווען עס פאַסירט, אַז עמיצער וואַרפט כאָלילע אַ שאָטן פון אַ שאָטן פון אַ כשאַד אַף אַ ווייב פון אַ אידישן שרייבער (אַ שרייבער, מערקט איך, וואָס „פאַרפירט“ טאָגטעגלעך עטלעכע יונג-פרויען אַף דאָס גימל פון דער צייטונג, און מאַכט דאַפּון אַ שוין לעבן!). אַר, וואָס פאַר אַ מאַרכשטורעם עס הויבט זיך אויף! און אַך, ווי מען לויפט נאָך רעם פּיין-אויסגעפּוצטן משה נאָדיר, און מען וויל אים קרייציקן מיט אַ העכשער פון האָראַוו רעב זישעלע, נירע יאָאיר!

אַנעוו, פאַרשטייען די פאַראייניקטע אידישע געווערקשאַפּטן פון קריטיק, אַז די דראַמע (איבערהויפּט די קאָמעדיע און לוסטשפּיל)

האנדלט נישט מיט דער רעגעל, נאָר מיט דער אויסנאַם? און אויב די מאַדאַם אַשקענאַזים און סאַניעס און קאַרליקס און בוכבינדערס און שאַפירס זענען בלוז אַן אויסנאַם אין אונדזער פאַפירענער וועלט, איז דאָך דאָס אַ באַווויז, אַז אַלע איבריסקע פּעדערפירער זענען כאַכאַמיס-דע-לוקס, גרויסע דענקער, ניוויאיים, סאַנהעדריז, איבער-מענטשן, סופּער-שרייבער, און עס קומט דאָך מיר דערפאַר אַ דאַנק פון דער דזשואַיש-סענטראַל-פּעדעריישאַן-אָוו-קונסט-קריטיקער!

פאַרשטייט זיך, אַז ווען אייער פאַפירענע הויכקייט וואַלט געהאַט אויגן נישט נאָר אַף צו קוקן, נאָר אַף צו זען, וואַלטן זיי עפּשער באַמערקט אַף מיין ברעם אַ וואַסערפונק פון ראַכמאַנעס צו זיי, — די גייסטיקע באַלבעלאַכעס וואָס האָבן געבעך אַלע יעסורים פון אַ געווינעריז, אָן דעם נאַכעס פון האָבן אַ סינד. — וואַלטן זיי אַרויס-געהערט פון מיין אַשקענאַזין און פון ברענערן, אַז נישט אויסלאַכן בין איך געקומען, נאָר מעלאַנכאָליזירן איבער זיין פּסעוודאָ-קונסט-לעריש וועלטל, וואָס איז אַזוי פרעמד צו אַלעמען — אַפילע צו זיין אייגענער פרוי, און אַפילע צו די „ליטעראַרישע“ מיידלעך, וואָס וואַרימען זיך באַם גראַשענעם ליכט פון זיין רוהם, און — ווי זיין שאַטן — פאַרלאַזן זיי אים, אַזוי גיך ווי ער טרעט אַריבער אין דער פינצטערניש פון אומדערפאַלג.

געזונטע קינסטלער, געזונטע מענטשן, האָבן נישט קיין מוירע, אַז מען רירט זיי אָן, אַז מען ווייזט זיי זייער פּאַנים אין די קרומע שפּיגלען פון סאַטירע. נאָר די שוואַכע, די היסטערישע, די מייעס-פאַנימדיקע דערשרעקן זיך אַף טויט, ווען עס פאַלט אַף זיי דאָס ליכט פון אַ שמיכלדיקן אויג.

א בריוול צו אב. קאהאן

דאָס איז אַ בריוול צו דעם מעשונגענעם פאַרעצל, וואָס גייט אַקעגן זיין שאַטן מיט אַ ביסס, און וואָס שויסט, יעדן אַפּדערנאַכט, אין דער זון אַרײַן, קעדיי זי צו פאַרלעשן.

דאָס איז אַ בריוול צו דעם פאַטעמישן האָן, וואָס פּרופּט אויפֿ-הויבן אַ פּליגל און — פּליען. ער פאַרגעסט, אַז ער איז שוין עפּשער זיבן דוירעס קיין פּויגל נישט געווען. און איצט קען ער בלויז אַרומגיין מיטן אויפגעשטעלטן קאַס, זיך בייזערן און — שלײַנגען ווערײַם.

דאָס איז אַ בריוול צו דעם גרויסן „טשיפּטאַן“ פּונעם ווילדן פעניפּעני-שיוועט, וואָס טאַנצט אין אַ שטרויען קליידל און טראָגט אַ — צילענדער. דאָס איז אַ בריוול צו דעם צירק-פאַרזעעניש, וואָס שפּילט אַף אַ פּידעלע און שמייכלט צו דער „פּלענטעיענטע“, און פּאַכעט מיטן עק פּון זיין פּערדל, ווי מיט אַ שווערדל (גראַם). און שרייט, אַז ער איז אַ מעשונגענער, פּליז, לאָז מען אים שענקען אַ קיניגרייך!

איך האָב פאַר דיר גאָר ווינציק דערעך-ערעץ, דו שוין-פּאַנימ-דיקער נאַר! שוין עפּשער צוואַנציק יאָר, ווי מיין אויג פּאַלט צייטנ-ווייז אַף דיין שווינדלעריי. איך הער דאָס וואָיעווען פּון דייע קרעפּטיקע לונגען. ב'זע די שפּיציקייט פּון דייע ווייסע ציין. און איך פאַרשטיי, ווי שלעכט עס מוז זיין אַן ערלעכע וואַנצע אַף דייע ליפּן: וואָס מוז זי זיך אָנהערן פאַר אַ נאַרישקייט! וואָס מוז זי זיך אָנאַטעמען מיט דיין הייסן אַפעטיט פאַר... קנישקלעך מיט קונסט, פאַר פּרויען-ליטקעס מיט... סאַציאַליזם, פּון וואַרעניקלעך מיט... מוזיק!

— מעקאַנע זיין? — דו מיינסט, אַז יעדער איז דיך מעקאַנע, דו פּוקס, דערפאַר וואָס דו ביזט אַ קאַמבינאַציע פּון אַ פּוקס-עק מיט אַ ווינט-פּענדל, וואָס דרייט זיך מיטן ווינט? דו מיינסט, אַז קיינער ווייסט נישט, אַז דיין טראָן, דיין קרוינשטול, איז בלויז אַ קינדעריש „טשעיר“ מיט אַ טעפּל פּון הינטן? מיר האָבן שוין באַ גרעסערע „קרוינשטול-שטענקערס“ די פענצטער אַרויסגענומען. זיי

געלאָזט פאר דער וועלט — נאָקעט און נאָריש. דעמאָלט זענען זיי פון דער טאָגס זון פאַרסאָמט געוואָרן.

דו, פון די צען גאַרן מיט שוויינעריי!

דו ביזט אַ זומפּל, אַ קליין, געדיכט זומפּל, מיט אַביסל שימל-בלישטש פון אויבן. אָבער אונטער דיין בלישטשענדיק הייטל איז די כאַלערע! ווי אַ זומפּ שפּיגלסטו אָפּ אַלצדינג מיטן קאַפּ אַראָפּ! ווי אַ זומפּ צייסטו די פליגן צו זיך. אַ קרעטשמע פּול מיט רויך איז דיין האַרץ. אַ וואָרט-קרעטשמאַר, אַ בעזאַהאַלְוִיע-טרעפּער פון... קריטיק. דו, וואָס האָסט (ווי איך האָב דיר שוין אַמאָל געזאָגט אַף אַ באַנקעט פאַר שלום אַש'ן) פאַרכויעקט און פאַרלויעקט די אידישע שפּראַך. דו, וואָס דו לערנסט דייע לעזער אַף שלעכטן אידיש צו ווערן גוטע באַלכאַטימלעך. דו אַסימילאַטאָר און קליינבירגער! דו שאַטנעז-מענטש. דו קאַסאַקע פּאָליטיקער, וואָס איין אויגל שטייט באַ דיר טאַמיד צו מיזרעך און ס'אַנדערע צו מאַירעוון!

דו, וואָס דו שלעפּסט זיך אַרום מיט דיין האָנאַר, ווי אַ פליג מיט אַ... פּלוו! דו, וואָס באַ דיר איז רעכט דערהאַרגענען באַדאַי אַ טעאַטער-שטיק אָדער אַ בוך, אַבי צו באַפעסטיקן דיין נאַמען אַלס וואָרזאָגער און טרעפּער. דו, וואָס דו פאַלסט אַף די קני און טוסט אין די הויזן פאַר יעדן וואָס האָט אַ העכערן קאַפּעליוש פון דיר. (אַף קאַפּ, און אַף עמעסע הויכקייט, ביזטו נישט קיין מיוויון!). דו, וואָס דו ביזט שטאַרק — קעגן אַלע וואָס ליגן אַף דר'ערד, איבער-געפאַרן; און שוואַך, קעגן אַלע וואָס שטעלן אַנטקעגן דיין נאָז די פינגר בלייכע קנעכלעך פון אַ פּויסט!

דו האָזן-יונג, מיט דער וואָנצע פון אַ לייב. דו גייסטיק פאַר-זעעניש. דו, וואָס דו ביזט באַשאַפּן צו האַנדלען מיט קוילעטשן אַף אַ יאַרד, — דיר איז איבערגעגעבן געוואָרן אין דער האַנט אַריון די וואַשקעס צו דעם אידישן „קולטור-וואָגן“, מישטיינס-געזאָגט. ווי אומענדלעך טרויעריק דאָס איז. אָבער — דו וועסט פאַראיבערגיין, ווי אַ שלעכטער ווינט, וואָס בלאָזט פון שטייענדיק וואַסער! דו ביזט אַ זומפּל! בלוז אַ זומפּל! מיר וועלן דיך אויס-טריקענען, און ווייטער גיין. און עפשער — מ'קען דען וויסן? עפשער וועלן מיר נאָך אַף דיין אויסגעטריקנטן אָרט אונדזערע גערטנער בויען! דו ווייסט דאָך: פון אַ טומע מעג מען בויען עפעס בעסערס. שלעכט איז נאָר, וואָס דו האָסט דערווילע אַף שוין-מענטשלעכע סענטימענטן דיין טומע אויפגעבויט — צען שטאַק שוואַרץ.

פאַרוואָר! דו האָסט דיך איינגעשפאַרט, אַז דו מוזט אַליין

אונדדערן אלע דינע צייטונגטאלאנטן, ווי די מעשוונענע פרינצעסן אָנדא, האָסטו אַ טעווע צו נעמען אַ קינד צישן די קניעס און שרייען, אז דו ביזט ערשט געלעגן געוואָרן דאָמיט. ווי יענע מעשוונענע אָנדא, גייסטו דורך אלע יעסורים פון געבורט און ווערסט געלעגן מיט — ווינט. ווי יענע אָנדא, טיילסטו דערנאָך לעקעך און בראָנפן צו די „הויפּלייט“, און הייסט דיר אָפּגעבן „מאָל־טאָוו!“ נאָר אַמאָל טרעפט, אז איינער איז אַביסל צו גרויס פאַר דיר — די קענסט אים נישט נעמען צישן די קניעס און... געבוירן. אָך, ביזטו דעמאָלט ביזן! דיין טיגער־וואַנצע שטעלט זיך אויף ווי אַ גלאַנצבערשטל. דינע אויגן הויבן אָן שפּייען מיט טינט. ווי אומגליקלעך דו ביזט דעמאָלט! דאָס לעבן גייט דיר נישט איין — אַפּילע נישט דאָס זאָמלען פון אַלטע נומע־בענדלעך, וואָס דו נעמסט אַראָפּ פון צו־געשיקטע קסאָווים. אַפּילו נישט דיין דאָר טייסטערל מיט די צוויי קנאַק־שלעסלעך, אין וועלכן דו קלויבסט קאָוועד, געלט, שאָטנס — דער רואַך ווייסט דיך פאַר וועמען!

... וועגן מעקאנע זיין! איך האָב אַמאָל גאַנצע צען מינוט נאָכאַנאַנד מיך אָנגעשטרענגט דיך מעקאנע צו זיין מיט דיין געלט, מיט דיין מאַכט, אָבער איך בין אינמיטן דרינען אַנטשלאָפּן געוואָרן. אז איך האָב מיך אויפגעכאַפט, איז מיין אַלטער בלאָלעכער פּאַפּווי געלעגן אַף דיין צייטונג — אַקוראַט דאָרט וואו דיין נאָמען איז, און רואיק געטאָן זיינס. די זון איז דעמאָלט געווען אַף דער אייבערשטער שויב פון מיין פענצטער. אין דרויסן האָבן אידן געטראָגן אַ ניי סיפּער־טוירע אין שול אַרײַן. און די מוזיק האָט געשפּילט: „יעס סיר, דעהט'ס מאַי בייבי!“

דעמאָלט איז מיר געקומען אין זין דיין „רפאל נעריצך“, און דיין ליטעראַרישער בורלעס־טאַנץ, צו דער מוזיק פון דעם נענער־לידל:

“Isn't it a shame to steal on Sunday—When you can steal Monday—And Tuesday, and Wednesday—And Thursday and Friday and Saturday too?”

דער קעלבערנער סאָציאַליזם דיינער: „גאַנוועט נישט... און שאַבעט, איר בורשויען.“ ס'איז נישט אָנשטענדיק! קוילעט נישט קיין מענטשן — אומגעוואָסן! פאַרנוואַלטיקט נישט... פאַרן דאָווע־נען.“

ניין, קאהאַן־לעבן! איך שמאַטעווע מיך נישט אַרום מיט קינע צו דיר. ס'איז עמעס: דו עסט דריי מאָל אַ טאָג. ס'איז אויך עמעס, אז דו „פאַרדינסט“ צוואַנציק מאָל אַזויפּיל וויפּיל איך. אָבער

דאָס איז דאָך ווישערדיק און פראָסט! אויב דו פאַרדינסט, לאָמיר זאָגן, 500 דאָלאַר אַ וואָך, און אויב „אַרבעט“ ווערט באַצאָלט לויט אומפּיאיִקייט (וואָס אומפּיאיִקער אַלץ מער) — זאָג איך דיר דעם עמעס, אַז איך דאַרף דאַנקען גאָט וואָס איך דערלייג כאַטש נישט אַ הונדערטער אַ וואָך צו מיין שרייבן.

וויטער שרייב איך דיר, מיין פינצטערער, אַז — דו ביזט אַרומגערינגלט מיט שאַמאַסים און אונטערלעקערס. אָבער וויסן זאָלסטו, אַז זיי האָבן דיר פּיינט, ווי דו האָסט פּיינט יעדן ברעסל טאַלאַנט, יעדן ערלעכן מענטש, יעדן אָרנטלעכן אַרבעטער.

וויסן זאָלסטו, דו מיעסער מענטש, אַז זיי זענען גרייט אויס־צולעשן דיין שטיקל נאַמען, ווי דו ביזט גרייט אַרויפצושטעלן דיין פּוס אַף יעדן פּונק פּיער וואָס קען דיין געצעלט אַרומנעמען.

:: :: ::

ס'איז ניט ווייט דער טאָג, ווען דער רעוואָלוציאָנער אַרבעטער וועט זיך דערנענטערן צו דיר, דו זומפל, און זאָגן: „אויסטריקענען!“

:: :: ::

טורע און סכּוירע און געפּוצטע שטיוול

אַף דעם כאַנקעט לעקאווער כ' אַלגין דאָ אַנומעלטן, אין דעם „קאַפּי פּון די צימבלען“, האָבן זיך אַרויסגערוקט די „זיידענע שרייבער“ פּון לעבן אונדזער טיש, די כאַסן־באָכורים, וואָס שטייען אין שידוכים מיט שיינע אירייען, און וואָס עסן דערווייל קעסט וואו ס'לאָזט זיך, און עס איז אוועק אַ גערייד וועגן דעם, אַז די „פּרייהייט“ מיט אירע רעדאַקטאָרן און שרייבער מעג זיך שעמען אין ווייטן האַלדז אַרײַן. פאַרוואָס? ווייל־אַזוי. ווייל, ערשטנס, לעמאַי זענען מיר נישט קיין עסרויגים? צווייטנס, פאַרוואָס האָבן מיר נישט קיין קאַשערע פּיטעמס? דריטנס, זענען מיר נישט גענוג דזשענטללייט — מיר שלאָגן נידריקער אַפּילע פּון אירישן גאַרטל און מיר שאַנעווען אַפּילע נישט דאָס אָרט, וואו דער פּלישטי איז אירישער ווי אומעטום. האָבן מיר וויפּיל מאָל אוועק? דריי מאָל! פּערטנס: פּע, מיר רעדן גראַבע רייד און מיר בענטשן נישט נאָכן עסן. פינפטנס, פאַר־וואָס לייגן מיר נישט אָפּ די קלאַסן־מילכבאַמע ביז וואַנען די כאַשעווע קאַלעגן אַפּאַטאַשו און לעיעלעס און מנחם וועלן זיך האָבן אויס־געפּרעסט די הויזן און אַפּגעמאַכט האַוורדאָלע?

:: :: ::

דער שפיץ פון אַט-דעם לאַנגן פּאָלעמישן ציגאַר-שפיץ איז געווען אונדזער באַווער לייוויק. כאָטש גערויכערט האָט אָפּאַטמאַשו, און געטשאַדעט האָט קאָלעגע מנחם. לייוויק דער „רויטער“ האָט דערמאָנט, אַז מען קען זיין רויט אַרום דעם מויל — נישט נאָר פון אַן אויסגעשלאָגענעם צאָן, נאָר פון... עסן איינגעמאַכץ.

לייוויק איז אַ . . . קומיסט. ער האָט זיך ביז איצט אַנטפּלעקט (שאַ, שטיל. זאָנט קיינעם נישט אויס!) אין די ווערטער: „אויפֿ-קום“, „אָפּקום“, „אונטערקום“. באַ כ' אַלגינס באַנקעט האָט זיך קאָלעגע לייוויק אַנטפּלעקט פאַר אַן . . . אויסקומיסט. אַ איד, וואָס קען אויסקומען מיט אַלע לייטישע מענטשן, מיט אַ שיין זידן-אידיש ספּאָדיקל, רויט דאַפּון וואָס איז בעשאַס „שאַלישידעם“ — ווען דער רעכע האָט געטאַנצט אַ געטאַנץ — אַריין אין פעסל בוריקע-באַרשט און איז אַרויס אַ רויטס, אַ לעכטיקס, שיער-שיער אַ רעוואָלוציאַ-נערישם...

:: :: ::

איך גערענק אַף מיין געזעגן-אָוונט, איידער איך בין אַוועק-געפאַרן אין סאָוועטן-פאַרבאַנד, האָט לייוויק אויך געזיפּעט דאָס אייגענע געזיפּ וועגן קונסט-שמונסט, און וועגן מיסיע-שמיסיע, און וועגן דעם, אַז מיר... אַ קלייניקייט, מיר! — מיר די סאַמע-סאַמע! די קינסטלער, די קייאַנים, וואָס האָבן אַ קאַנצעסיע אַף מאַשיכ'ן — מיר דאַרפן זען. מיר דאַרפן „וואַטשן“. מיר טאַרן נישט אַראַפּלאָזן אַן אויג פון דער אידישער געשיכטע.

זאָל מיר (פּשעפּראַשעם, טויזנט מאָל!) דערלויבט זיין צו זאָגן, דעם קאָלעגע לייוויק, אַז מיר פּלענט אַמאָל זייער נישט געפּעלן זיין מאַשיכיסטיק און איצט געפּעלט מיר שוין גאַרנישט זיין אויסקומיס-טיק, זיין לייטישקייט, זיין רייטן אַפּן קינסטלערישן פּערדל צוליב גימנאַסטיק. מיר געפּעלט גאַרנישט — און ס'איז מיר קיינמאָל נישט געפּעלן — די פּירמע „אויגן-גלאַצעניש אונד זעהנע“.

לייוויק איז געזעסן אין סיביר, האָט געליטן פאַר זיינע איבערציי-גונגען, האָט ער דערפּון אַ היבש ביסל גוטע לידער געמאַכט. שפּעטער איז געקומען דער „הייליקער גייסט“, האָט אים איינגערוימט אין אויער, אַז ער איז איינער פון די דריי קלוגע און הייליקע לייט פון בייס-לעכעס, האָט אים אַרונטערגערוקט אונטערן אָרעם צוויי פּראַנצווישע לאַבנס ברויט, וואָס האָבן אויסגעזען ווי לוכעס, און ער איז אַוועק צו די פאַרהאַרעוועטע מיט זיין משיכזום (ער האָט זיי געוויזן די לוכעס, אָבער נישט אַוועקגעגעבן!), מיט זיין „אויסלייוונג“ מיט זיין מיסיע-שמיסיע, און דערגליטשט האָט ער זיך ביז זיין

„מאָנונג“, אז מיר זאָלן למאָנישעם זען צו נייען די נויאים נייע
קאפאָטעס אָפּ שאַבעס, — און נישט פאַרגעסן די וואַרעניקלעך מיט
קאַשע פאַר דעם אינגסטן נאָווי, מיטן שוואַכן באַהאַל...
:: :: ::

איך רעד צו לייוויק'ן און נישט צו די אַנדערע „זידענע יונגע-
לייט“, ווייל יענע שטייען ביכלאַל אין שידוכים מיט דער אידייע, מיט
יענער אידייע.

לעיעלעס און אפּאַטאַשו זענען — אזוי צו זאָגן — דערווייל
אַביסל פאַרהיראַט מיטן „טאַג“. האָבן זיי זיך צייט אַרומצוגיין
און אָנקוקן קאַלעס. לייוויק'ן אָבער האָט דאָך אַמאָל וויי געטון!
וואַרעמט ער היינט אויף די אַלטע סענטימענטן, ווי אַ סוגל אַפּ
זונטיק, און מיט וואונדן פּעדלעט ער, און טאַינעס האָט ער, פאַרוואָס
מ'טראַגט די קינסטלער נישט אַפּ די קעפּ, און — פּון ברייטן
אידעאַליזם איז באַ אים געוואָרן אידעל-ליזם.

געווען אַ מאָדע באַ לייוויק'ן (ווי קימאַט באַ אַש'ן) שטענדיק
צו קומען אַרײַנצורייטן אַפּ אַ פּערד. אין די אַלע רעדעס, וואָס איך
האַב געהערט לייוויק'ן די לעצטע 2-3 יאָר, איז ער געווען אַ קאוואַ-
לעריסט. ס'מאַכט זיך אַמאָל, אַ הינקעדיקער זאַג איך... דאַרף מען
אויך מיטן פּערד אין שטוב נישט אַרײַנרייטן.

:: :: ::

איך געדענק, אז אינגלױוויז פּלעג איך מיך ווינטער גיין גליטשן
הינטער די יאַטקעס. דאָרטן איז דער גליטש געווען רויט פּון בלוט.
אָבער איך בין געווען אַ „זידן קינד“ און איך האָב פּון די געקוילעטע
שאַף און רינדער און אָקסן און לעמער נישט געטראַכט, איך האָב
נאָר געוואוסט: אַ גוטער גליטש און אַ שלעכטער גליטש...
און אז אפּן רויטן (עסטעמישן) גליטש איז נאָך געפּאַלן אַביסל
נאַראַיעווער ווינטער-זון, איז שוין געווען גאַר-גוט.

ערשט איצט, נאָכדעם ווי איך בין דורכגעגאַנגען פּאַליטישע
עלעמענטאַר-שול אין סאָוועטן-פאַרבאַנד, פאַרשטיי איך ערשט די
טיפּע סינע, וואָס מ'טראַגט דאָרטן צו האַלבע סאָנים, און צו פּערטל
סאָנים — צו די קאַסאַקע און סאַמעטענע, צו די וואָס זענען צו
גאָט און צו לייט. מער סינע טראַגט מען צו זיי, ווי צו גאַנצע
סאָנים. די לעצטע זענען נישט האַלב אזוי שעדלעך, ווי יענע, באַ
וועמען די ציין זענען רויט פּון איינגעמאַכטס...

זייער וואויל האָט אין זיין פּראָסטן, גוטן, געזונטן צאָרן כאַווער
מײַלאַך עפּשטיין געענטפּערט די קאַלעגן אפּאַטאַשו, לעיעלעס און
מנחם-באָרישאַף: אז „נישט איר האָט אונדז ליב, נישט איר האָט

אונדז פיינט. איר קומט צו אונדז נישט פון א סאָציאלן שטאַנד-פונקט, נאָר פון א קינסטלערישן. מיר גיבן אייך א לעזער, מיר גיבן אייך דעם מאַטעריאַל אין וועלכן איר האַמערט-אויס אייער אומ-שטערבלעכקייט. איר פאַרבינדט זיך מיט אונדז נישט מיט א בריק פון פלייש-און-בלוט — נאָר מיט א פאַפירענעם בריק פון סקיצן און לידער."

:: :: ::

די „זידענע" וועלן מיר פירוואַרפן: סטייטש, דאָס זאָגט גאָדיר! ער האָט דאָך אליין „געדונערט פון באַרג סינאי" אַף ביאַליק'ן פאַר זיין העברייאישקייט, גערופן אידיש „די הייליקע שפראַך".

וועל איך אייך דערמאָנען, אַז איך האָב אויך געזאָגט (און שוין א סאך פריער!), אַז עס איז נישטאָ קיין אידן אַף דער וועלט. עס זענען נאָר דאָ געפאַטשטע גוים. הערט-אויף פאַטשן א איד — האָב איך געזאָגט — און ער ווערט א גוי. און פאַרקערט: פאַטש א גוי א פאַר יאָר, ווערט ער א איד.

אידיש — אַף אזוי פיל ווי עס איז דער פאַטש-פלעק אַף אונדזער באַק, איז עס אונדזער מאַרטירער-צייכן. פאַרגייט דער פלעק, פאַר-גייט די „הייליקייט"! אַף אזויפיל ווי מ'אונטערדריקט אין אַנדערע לענדער אונדזער שפראַך — רעדן מיר זי אַף-צו-ל-האַכעס. פאַרבן מיר נישט איבער דעם פאַטש-פלעק אַף הויט-קאָליר, נאָר מיר ווייזן דעם „הימל" אונדזער וואונד, אונדזער באַק, און מיר זאָגן: „כולי-גאַנעם!" אַף אזויפיל אָבער ווי אונדזער שפראַך איז (ווי אין סאָוועטן-פאַרבאנד) גלייכגעשטעלט מיט אַלע שפראַכן, רעדן מיר זי יאָ, אָדער מיר רעדן זי נישט — ווי אונדז געפעלט!

נאָכאַמאָל, און קוקט אַריין אין סידערל, קינדער: דאָרטן וואו חיים נחמן ביאַליק לויבט און קרוינט די שפראַך אַף וועלכער יעהאָוואַ האָט זיך געזינדלט און געטופעט מיטן פוס און געשריגן, אַז ער איז דער איינאונאיינציקער גאָט, און אַלע געטער זענען סמאַרקעס קעגן אים, האָב איך מיך אָנגענומען פאַר דער „שיפכע"... אָבער אזוי גיך ווי די שיפכע קרוינט א גוידער, און לאָזט זיך — אַף דער עלטער — אַריינשטעלן אפּענדריזן, האָב איך זי נישט מער ליב די גווירטע...

אפן וועג צום מילכאָמע-פּראָגנט קען יעדער זעלנער רעדן וואָסער שפראַך ער וויל, אָבער דער וואָס שטעלט זיך אָפּ און רעדט אידיש (אָדער טאַטעריש), דעם קומט צו מישפעטן.

פרעגן פרעגט זיך: וואָס איז בעסער: אידיש-לעכקייט און

פּאָגראַמען? אָדער נישט קיין אידישע־עכקייט און נישט קיין פּאָגראַמען?

איך בין זיך מוידע, אַז אין די ניין כאַדאַשים, וואָס איך בין געווען אין סאַוועטן־פּאַרבאַנד, איז מיין „אידישקייט“ צערונגען ווי שניי קעגן דער זון. און טאַקע ווייל איך האָב מיך באַצייגט, אַז... אין אַ שול דאַרף מען קיין מוזע נישט, און אַז מ'הערט אויף פּאַטשן אידן, מען הערט־אויף פּאָגראַמירן, רינט־אויס דער מאַטעריאַל פון וואָס עס ווערט אידישקייט געמאַכט.

דאַרף מען, הייסט דאָס, באַשליסן: וואָס איז בעסער: „גאַלעס“ און פּאָגראַמען און... מאַטעריאַל פאַר „אידישער קונסט“? אָדער אַ פּריי, מענטשלעך לעבן, אַן שרעק פאַר פּאָגראַמען, אַן נידריקייט, אַן מאַטעריאַל פאַר „אידישער קונסט“?

פּאָגראַמען? אָדער אידישע קונסט?
„גאַלעס“ מיט ש. ניגער'ס קריטיקן, אָדער נישט־גאַלעס אַן ש. ניגער'ס קריטיקן?

איך האָב שוין אַמאָל פּריער געזאָגט, אַז אויב מען וויל, אַז דער פּאַסעק, „האַב ליב דיין ברודער ווי זיך אַליין“ זאָל מקוים ווערן, מוז מען זיך אַליין אויפהערן צו שטאַרק ליב צו האָבן.
אויב מיין שפּראַך, מיין פּאָלק, מיין קולטור איז (כאַ מיר) בעסער פון מיין שאַכנ'ס, איז זייער גרינג צו פאַרשטיין פאַרוואָס באַ מיין שאַכן זאָל זיין שפּראַך, זיין קולטור, זיין פּאָלק זיין בעסער פון מיר!

זאָל עס הייסן באַ אונדז: דער גוי, דער אייסאַוו, דער כאַם, דער אייוואַן־שטינק, און — מיר באַ אים: דער זשיד, דער שיני, דער „קאַיט“? אָדער — איך הייס, און דו — אייוואַן, און מיר ביידע: כאַווייריס, שכיינים. „געסט אַף אַ מינוט אין דעם ווייני־נאַרטן פון דער וועלט“?

זאָלן מיר, אידיש־דינדיקע מענטשן, וואָס האָבן אַזויפיל עמעסע וואונדן איבערגעלעבט, איצט — ווען די וואונדן האָבן זיך פאַרהיילט, זיך נייע וואונדן אָנפאַרבן... צוליב דעם כּיין פון דער געשיכטע, צוליב דער „עסטעטיק פון מאַרטירערישקייט“?

אין שויד־גריבער ליגן מיר, וואַרטן אַפּן פייער, אַפּן זיג. איז דער געדאַנק באַוואָפנט, נישט וויניקער ווי דער קערפּער. זענען מיר נישט קיין „שיינע לייט“ און מיר שיסן נישט מיט קיין זיידענער וואַטע. אַ בלאַטע האָבן די פלישטים איבערגעלאָזט — אַ ווערימ־דיקע, אַ שטיינענדיקע. שטייען מיר דערווייל אין אַט־דער בלאַטע און פּראַוון זי אויסטריקענען מיט דער וואַרימקייט פון אונדזער

פלייש און בלוט. קומט אונדו אָבער אַ סוינע אַנטקעגן, וואָרפן מיר וואָס מיר קענען: אַמאָל שטיינער, און אַמאָל אַפילע בלאָטע... רע-וואָלוציע איז נישט קיין „פיינע זאָך“, נישט קיין שאַבעס-אויבסל. דורך בלוט און בלאָטע פון רעוואָלוציע גייען מיר צו שיינקייט און גייסטיקייט, דורך די טוכלע אונטערשטע היילן צו דער זון און צום באַרן.

איז אונדו דאָס גראָבע וואָרט נייטיק — נוצן מיר עס. נאָך מער: וואָרפט עמיצער אַ האַק אַף אונדו און די האַק טרעפט נישט, הויבן מיר זי אויף און — זי קומט צוניץ.

זאָל זיין פון סוינע, אַבי אַנטקעגן סוינע...

... מיט בלאָטע אויך און מיט גראָבע רייד אויך — צוליב דער

אַפשאַפונג פון בלאָטע און פון „מויל-מיסט“...

אַ „לייטישער כירורג“ האָט אין זיין זיין בערדל — אַ מענטש-לעכער כירורג האָט אין זיין — זיין מעסער...

און ער עקלט זיך נישט פונעם גערוך. ער ווייסט, אַ לעבן שטייט אין קאָן, לעבנס!

:: :: ::

דער אַרבעטער איז נישט קיין הייליקער. נישט קיין אָפגאַט. מיר דינען נישט צו אים. מיר דינען צו אונדו און צו אונדזער ווילן צו מאַכן פון דער שטאַל אַ שטוב, ווייל אין שטאַל איז שווער צו לעבן!

נישט „הייליקע“, נישט קייאָנים, נאָר ברידער זענען מיר — כאַוויירים.

איך דערלויב מיר אַזאַ פראַזן-שפיל: צו זיין אַ העלד אין אַ לאַנד, וואו ס'איז אַ גרויסע העלדישקייט צו זיין אַ העלד, איז קיין העלדישקייט נישט; צו זיין אַ העלד אָבער אין אַ לאַנד, וואו העלדיש-קייט ווערט נישט געזען און נישט געהערט (ווייל עס איז דאָ אַזוי פיל דערפון) — דאָס איז שוין עפעס!

איך האָב געזען אין סאָוועטן-פאַרבאַנד אַ סאָך קינסטלער, און קימאַט אַלע האַלטן זיי עס פאַר אַ פּריווילעגיע, וואָס די מעלכע באַ-האַנדלט זיי נישט ערגער ווי דעם אַרבעטער, וואָס טוט די געפער-לעכסטע און ווצלעכסטע אַרבעט.

אַ שרייבער שרייבט לידער אין אַ טרוקענער וואַרעמער שטוב און אַרבעט ווען ער וויל, און רוט ווען ער וויל. בעאייס דער קאַנאַל-גראַבער שטייט אין שמוץ, אַטעמט אומריינקייט, פינצטערניש, און פאַרדינט אויך נישט מער ווי אַ „קינסטלער“.

אַ דאַכשלעגער ליגט אַפן שפיץ דאָך און איז אין געפאַר אַראָפּ-

צופאלן און געהארגעט ווערן. פונדעסטוועגן באצאלט אים די מעלכוכע נישט מער ווי זי באצאלט... א גוטן אקטיאָר.

דאָס איז נישט אינגאנצן יוישערדיק, אָבער — כאַפט זיי דער גוטער יאָר, די „קינסטלער“! זיי זענען ווי קליינע קינדער: נאָאיוו און כיטרע. מען קען אַף זיי קיין פאַריבל נישט האָבן, וואָס זיי ווילן פאַרדינען פונקט אזויפיל ווי אַן עמעסער אַרבעטער!

פאַרשטייט דאָס, ברידער, שוועסטער, און לָאָזט זיך נישט פאַר-בלענדן די אויגן.

קינסטלער ווערן גרויס ווען זיי שטעלן זיך אַף יענעם פלייצעס. נאָר אזוי ווערט מען גרויס.

נישט אַנדערש.

זעלטן-זעלטן, אַז איינער ציט זיך אַליין אויס אַף דעם סדאָם-בעטל פון זעלבסט-פּיין, און דאַפּן ווערט מען אויך בלויז אַ קליין ביסל דינער און אַ קליין ביסל העכער.

געדענקט דאָס, איר אַלע וואָס אַרבעט מיט האַמער און נאָדל, מיט שרויף און בלאָזאַק...

גענוג האָבן די קייאָנים מיט ווייסע הענט געדוכנט איבער אייערע קעפּ און אייך איבערגעשראַקן מיט די „לעמפערטן, וואָס זיי האַלטן אין קעשענע“.

איך האָב געזען אין אַ מאַסקווער קלויסטער אַ „הייליקע“, וואָס מ'האַט אירע גאָלדענע קליידער אַף מעש פאַרביטן. די אויגן דימענטן — אַף גלאָז. דעם פאַרוק אַף אַ זייט איבערגערוקט, און זי האָט אזוי דרייטקלאַסיק אויסגעזען!

גאָרנישט ווי קיין הייליקע.

דער בריק-בויער שטייט אַפּן שפיץ בריק אין דער גרעסטער געפאַר צו ברעכן האַלדז-און-נאַקן — וואָס איז נוצלעכער? ער אָדער לעיעלעס/עם לידל?

פונדעסטוועגן אַרט עס דעם בריק-בויער נישט, אַז זיין נאָמען איז נישט אָנגעשריבן אַפּן שפיץ בריק, און וואָס שפעטער מיט טויזנט יאָר וועט קיינער נישט וויסן, אַז ער האָט דאָס געבויט, און — לעיעלעס וויל אַן. אומשמערבלעכקייט-קאָנצעסיע אַף „אייביק מיט אַ טאַג“.

אַנישט גייט ער, כאַלילע, אוועק פון אונדז...

:: :: ::

דער עמעסער מייסטער בויט זיין טורעם אזוי הויך, אַז ווען ער קריצט אַפּילע אויס זיין נאָמען אַפּן שפיץ קען עס קיינער נישט

זען. מ'זעט נאָר דעם טורעם אליין — און דאָס איז דעם ערלעכן
מייסטערס נאָמען.

בוים אייער טורעם צו אונדזער רויטער זון אזוי הויך, קאָלעגן
שרייבער, מ'זאָל אייער נאָמען נישט אַרויסזען אַפֿן שפיץ.

:: :: ::

אָפּ אַ מעטאַלענער טאַבליצע, וואָס איז געווען אָנגעהאַנגען פֿון
אונטן אָפּ אַן אווטאָמאָביל, האָב איך אַנומעלטן געזען:

"If you can read this sign, your car is too damn near."

דאָס האָט מיר געגעבן דעם געדאַנק־שטויס וועגן גרויסע נעמען,
און וועגן אונדזערע, "קינסטלער", וואָס רוקן אייך זייערע, "זיידענע
נעמען" שטענדיק פֿאַר די אויגן, און פֿאַרגעסן נישט אָפּ אַ מינוט,
אַז זיי, "נידערן אַרונטער" צום אַרבעטער־קלאַס...

:: :: ::

וואָס־זשע וועט פֿאַרט זיין מיט אידיש?

מיר וועלן ריידן אידיש, שרייבן אידיש, ווייל — פֿאַרוואָס

נישט?

און טאָמער וועלן מיר — אין מאַסקווע — מיט דער צייט
כאָלירע אויפהערן צו ריידן אידיש, זאָגט מיר ס'האַרץ, אַז ס'וועט
זיין בלויז דאָפֿאַר וואָס מיר וועלן... נישט וועלן ריידן קיין אידיש.

און דעמאָלט וועט מען אונדז גאָרנישט נישט קענען טון.

צום אַלעם ערשטן ווילן מיר ס'רעכט צו טראָגן אַ קאַשקעט
אָדער אַ יאַרמולקע, אָדער אַ האַרטן קאַפּעליש, דערנאָך — טראָגן
מיר, וואָס אונדז איז באַקוועמער און בעסער...

אָפּ אזויפיל ווי מיר איז פֿאַרווערט צו טראָגן אַ קאַשקעט, בין
איך מיט ליפֿ־און־לעבן פֿאַר קאַשקעטן. אָפּ אזויפיל ווי מיר איז
דערלויבט צו טראָגן אַ קאַשקעט, — וויים איך נאָך נישט, צי מיט
אַ הוילן קאַפּ איז נישט בעסער ווי אַלצדינג. —

:: :: ::

פֿאַרגעסט די אינטעליגענטישע פֿראַבלעמען פֿון אונדזערע
זיידענע יונגעלייט, כאַוויירים.

באַוואָפֿנט זענען מיר, דאַרפֿן מיר זיין. באַוואָפֿנט זיך!

אַנו: צו דעם מאַרש פֿון דעם מעשוּגאַים־הויז אַרויס, אין דער

ליכטיקער וועלט אַרײַן, וואו די זון גײט־אױף!

די פּײַס צענויפּגערוקט! די לעבנס צענויפּגעלייגט!

פֿון הענט — אַ קײט, פֿון אויגן אַ בריק. אַ לעבעדיקער וואָלקנ־

ברוך איבער דער נימעס־מיעסער וועלט פֿון די פֿלישטיים. אַלע

אינאיינעם, כאוויירים, ברידער, שוועסטער, קינדער פון מענטשן. „ישראלים“, פראסטע פראסטאקעס! מאַנטיק־דינסטיקדיקע לייט, שניידער און שוסטער, האַלצהעקערס און וואַסערטרענגערס און קוימענ־קערערס — דעם ליכטיקן מיטוואַך אַקעגן. מיט גראַבע רייד, מיט דינע רייד, מיט קונסט, אָן קונסט, מיט לייִוויק'ן, אָן לייִוויק'ן, מיט נאָדיר'ן, אָן נאָדיר'ן. סי שפּילט קיין ראַליע נישט — דער עיקער איז דערווייל: די האַנט און דער האַמער, די האַנט און דער סערפּ, די האַנט און די האַק...

און אַלע הענט וואָס אַרבעטן — סיי באַ קונסט, סיי באַ וויכטיקערס!

און נישט קיין „עסטעטישער“ וואַך־פּאַראַד איז דאָס, און נישט בלוז די וואַרימע און זוניקע זייט פון דעם וועג קען מען אויסקלייבן, און נישט מיט „טוירע און סכּוירע און געפּוצטע שטיוול“ וועט עפעס געטון ווערן, ווי עס ווילן די „זיידענע יונגעלייט פון לעבן אונדזער טיש“...

:: :: ::

פ. ט. זאָל מיר דערלויבט זיין צו זאָגן, אז איך ווייס, אז ס'וועט זיין „אז אַך און וויי צו מיר“ דאפּאר, וואָס איך זאָטשעפע מיט אַזוינע „אַנגעזעענע זיידענע מענטשן“, וואָס האָבן לויטער פריינט אומעטום, אַף דער גאַנצער וועלט, און צישן אַלע שיכטן. אָבער ס'אַרט מיך נישט! אַ מיליאָן רובל האָב איך אַריינגעכאַפט פון די באַלשעוויקעס אין מזומען געלט... דער אַנדערער מיליאָן נייט שוין אַף דער פּאַסט. מיט אַזאַ פאַרמעגן אין קעשענע וועט שוין קיינער נישט זאָגן, אז איך בין נישט קיין לייטישער מענטש; און סי וועט זיין קלאַר פאַרוואָס „מאַסקווע“ האָט מיך אַזוי איבערגעקערט, און פאַרוואָס מיינ אייגענער „זיידענער טאַלענט“ איז געפאַלן אַ קאַרבן פון דער רעוואָלוציע.

אַקטאַבער 7, 1927.

דריי מעלאמדנים און ש. ניגער

דריי מעלאמדנים געדענק איך: איין מעלאמעד איז געווען א „סוינע־סראָעל“. דער אַנדערער איז געווען אַ רויציעך — ער פלעגט אונדז מערדערן מיט אַ האַרטן פּאַנטאַפּל איבערן קאַפּ, נעבן אַ „סטיס אין האַרץ“ און אַפּשלאָגן אַ לונג. דער דריטער איז געווען אַ שטילער, אַ פרומער, אַן אויסגעדראַטער, מיט אַ קאַשער שמייכעלע אַף די דינע־ליפּן. דער איז געווען דער גרעסטער ראָשע פון אַלע. ער פלעגט נישט שלאָגן עפּנטלעך, נאָר הינטעראַרומעט, הינטערן טיש, פלעגט ער אַ קניפּ טון. — מיט אַ שאַרף, אַכזאָריעסדיק, סאַדיסטיש, פּריע־קניפעלע, און אַף זיין פּאַנים איז נישט געווען צו דערקענען, אז ער טוט אַפּ אַ רישעם.

אַט־דעם־אָ דריטן מעלאַמעד האָב איך פּיינט געהאַט מער ווי אַלע אַנדערע — נישט אזוי פאַר דעם ביזן, „קניפל“, ווי פאַר דעם, וואָס ס'פּאַנים זיינס האָט זיך געמאַכט טאַמעוואַטע, גלייך עס ווייסט נאָרנישט וואָס דאָ טוט זיך.

אז איך טראַכט פון ש. ניגער, דערמאָן איך מיך אָן מיין דריטן מעלאַמעד, נעספּריטשקיס.

וואָס פאַר אַ פּרום פענימל דאָס האָט! וואָס פאַר אַ בייד־מעלאַמיש פּריע־קניפעלע דאָס גיט הינטנאַרומעט, אזוי אז קיינער זאָל נישט מערקן וואָס פאַר אַ ראָשעלע דאָס איז... מעלאַמעדל, מעלאַמעדל — ווער ס'איז אַף דיר קיין מיווין נישט!

וויפל יאָר איז שוין, אז דו שרייבסט? 20? 22? 30? איז האָסטו די גאַנצע צייט נאָרנישט באַשאַפּן אַליין, נאָר געשטאַנען באַם שליס־לאַך און אַריינגעקוקט און — געזיפּט אַף אונדזערע זינד, וואָס זענען דיר פרעמד, אַף אונדזער פּרייד, וואָס איז נישט פאַר דינע קויכעם.

ביזטו, האַרציק־לעבן, געשטאַנען באַ דעם טויער פון אונדזער „וויינגאַרטן“ און געהיט, מישטיינס געזאָגט. וואָס פאַר אַ וועכטער ביזטו געווען, אז יעדעס מאָל, וואָס דו האָסט דערהערט, אז אַ פּוקס גייט, האָסטו געמאַכט אַ גוואַלד און: זענען זיך מענטשן צענויפ־געלאָפּן און געווען מיט דיר, ביזטו געווען אַ „העלד“; איז אָבער קיינער נישט געקומען אָנצולויפּן אַף דיין רוף, האָסטו אַראַפּערוקט ס'היטל איבער די אויגן און מער נישט געזען נאָרנישט.

העכער 20 יאָר, אַז אַ מענטש מאַכט פון זיכער טינט — זויערע, פון רויטער טינט — שוואַרצע, און ס'איז נישט באַקאַנט ער זאָל אַמאָל האָבן גערעדט אָן אַ „מיניען“. ער זאָל האָבן אָנ־גענומען באַ דער האַנט כאַטש איין יונגן און בלאַנדזשענדיקן טאַ־לאַנט, ער זאָל האָבן זיך איינגעשטעלט פאַר דעם קאָוועד פון איינעם וואָס איז נאָך נישט מעפּורסעם בייכאַל אַרבע פּינעם האַאיילאָם.

אַ טויבער „וועכטער“, וואָס זעט אַמאָל — אַפּן שניי — די אָנגעקומענע טריט, אָבער ער הערט קיינמאָל נישט די אָנקומענדיקע. ש. ניגער שרייבט נישט, נאָר ער היט זיך, ער באַוואַרנט זיך.

דאָס פּיצעלע קאָוועד זיינס — ווי היט ער עס אָפּ! פּונקט אַזוי היט מען אָפּ אַ פּלוי אין אַ פּלויען־צירקוס! ווי שלעפּט ער אים נאָך די שלעפּ! ווי פּוצט ער דאָס קאָוועדל זיינס, עס זאָל גלאַנצן! ווי זאַלעט ער עס מיט בסאָמים — עס זאָל פאַרשמעקן די וועלט!

ווער איז באַ דעם ראַשעדיקן מעלאַמעד אַ גוטער טאַלמיד? דער וואָס קען טאַקע לערנען? גאָר! דער וואָס קומט פון אַ פּינער מישפּאַכע, דער איז באַ אים אַ גוטער טאַלמיד! דער וואָס טראָגט אַ זייגער מיט אַ גאַלדענער קייט, דער וואָס שטייט אין שיינע שידוכים — דער איז באַ אים אַ גוטער טאַלמיד. און דער וואָס לויבט דעם רעבען — דער איז דער בעסטער טאַלמיד!

ש. ניגער איז פון יענע מענטשן, וואָס אַנשטאָט צו לעבן ערלעך, לעבן זיי פון ערלעכקייט.

דערפאַר וואָס ער האָט אַ נאָמען פאַר אַ „קאָשער לעמעלע“, איז ער באַוואַרנט מיטן שטיקל ברויט באַם שווער. פאַרלירט ער כאַלילע די „בסולים“, וועט אים קיינער נישט וועלן. וואַרין קיין שאַרפע קיילע איז ער נישט, און זיין „גייסטיקע שאַנקייט“ האָט די ווערט אַ בלעכן קנעפל.

פאַראידלט אין דער גאַנצער שוואַרצקייט פון פאַרקילט בלוט, שטייט ש. ניגער אַפּן באַלעמער פון יענער שול, וואו... ס'איז דאָ מער לופט! און שטענדיק מיט איין (1) פּום אין דרויסן אַרויס, מאַמער מאַכט זיך אַ סרייפּע...

ש. ניגער'ס רייט־פּערדל: געשאַמע, עסטעטיק.

באַ דער וואַנט געשטאַנען אין די אונטערשטע וועש, דעם טויט פאַר די אויגן געזען און — זיך געזעצט היטן ס'קאָוועדל, דאָס נאָמענדל.

אַן עסטעט? אַ באַהעם?

אַן עסטעט, וואָס האַלט שטענדיק אַ האַנט אַף זיין „ערע“. אַ באַהעם מיט... קראַכמאַלעטער מאַנישקע. אַ נביא, וואָס שמראַפּט

אָפּ.. פּראָצענט: 33 און אַ דריטל פּראָצענט פּון דער „גראָס איינ-
נאַמע“ פּונם שטראַף-שפּעקטאַקל. אַ באַצאָלטער מיוויין אָפּ פּאַרפּום,
וואָס האָט שטענדיק אַ קאַטאַר אין דער נאָז. דאָס פּרומע פּאַר-
שרויפטע פּיסקעלע, וואָס וויינט און קלאָנט און — עסט וואַרעניקעס!
דאָס מענטשעלע, וואָס איז אַ „מענטש“ נישט בלויז באַ זיין
באַלעבאַס, דעם מיסטער שאַפּיראַ, נאָר כאַס גאַנצן פּאַלק יסראָעל!

אַ „מענטש“ באַ יענעם — אַ שמעק געטון אונטער די עקן פּון
אַ צוויי-דריי פּאַרשימלטע קולטורן, גייט ער אַרום מיט אַ פּאַרלייגטער
נאָז, און ס'איז באַ אים רעכט שעלטן, און ס'איז באַ אים רעכט
בענטשן — ס'ווערט זיך ווי דער טאַג פּאַדערט!...

ווייטיקן? יעסורים? האַ? כ'הער נישט! געהאַט אַמאָל
יעסורים, דאָיגעס-פּאַרנאַסע. האָבן זיי מיט דער צייט אויסגעוועפּט.
מ'איז דאָך עפעס אין אַמעריקע: אין דעם לאַנד פּון 40 דאָלאַר פּאַר
אַ לעקציע! און 85 דאָלאַר אַ וואָך סכּירעס! וואָס-זשע טוט
מען? אַז „יעסורים“ שטייען אים זייער גוט צו זיין פּרום פענימל,
דאָס ווייסט ער. נעמט ער און קניפט זיך אַליין אין הינטן, און
שרייט גוואַלד, אַז מען מוטשעט אידן!...

די „יעווסעקן“ מאַכן אים קאַליע די עסטעטיק, די קולטורעוואַטע
אידישקייט פּון — קונגל-און-פּלוימענצימעס.

אידן אָפּ ערד, אָפּ פּערד? מאַכעטייסע. אָבער וואו איז אַ פּירעק
מישנאַיעס, אַ בלאַט ניגער, אַ קאַפּיטל גרליהו בובליק?

וואָרין, גייט באַליע אונטער די אידישע ליטעראַטור, וואָס וועט
ער טון? נעמען זיך צו מעלאַמדעס — דינט שוין דער קאַפּ נישט.
און מיט „קניפּלעך“ אַליין קען מען לעבן בלויז אַז מ'איז אַ קריטי-
קער!...

:: :: ::

ער, וואָס איז געשטאַנען לעבן דער וואַנט, האָט דאָס רישעס פּון
שאַוויניזם פּאַרגעסן, אַליין געוואָרן „אַ איד מיט אַ פינטעלע“, גלויבט
אינעם „שוויענטי דוך“ פּון דער קונסט. אַן עסטעט וואָס קייט
שטענדיק „בסאָמים“, די באַקאַנטע „סען-סען“-מיענטעס.

האַב איך מיר מיין כּשאַד, אַז די אַלע וואָס קייען פּאַרפּומירטן
„סען-סען“, בעאייס זיי רעדן צו אייך, האָבן מיסטאַם נישט קיין
ריינע מילער.

פון ריינע מיילער שמעקט — שפייעכץ, נישט קיין פארפום! ווי א קורווע שטעלט אויס אירע הויכע בריסט, אזוי שטעלט ניגער אויס די נעשאַמע זיינע: „זעט, אידישע קינדער, וואָס פאר אַ ציטערדיקע נעשאַמע איך האָב, עמעסער דרעליס!“

דער „ספעץ“ אף נעשאַמעס, דער נעשאַמע-טאָפּער, דער קראַצער פון זעלן. קראַצסטו מיין זעלע, קראַץ איך דיינע...

— „אנו, וואו איז אייער זעלע? זייט אזוי גוט, דעקט-אויף!“

דעקסטו נישט אויף, ווייסט ער נישט, איז ער קיין מיווין נישט, באַשליסט ער — איר האָט קיין נעשאַמע נישט...

דער שאַרפּער פּריע-נאַנגל בלוז אַרבעט, גראַבלט זיך הינטערן טיש, לאָזט אַריין אַ קניפעלע אין די ליטקעס.

:: :: ::

ווער איז באַ ניגער'ן דער „גרויסער טאַלאַנט“? דער טויטער, דער „אַפּגעוואויגענער“, אָדער דער שאַכען זיינער לעאָן קאַכרין, וואָס קלינגט צו אים 8 מאָל אַ טאָג דורכן טעלעפּאָן.

ווער איז באַ ניגער'ן אַ „גראַפּאַמאַן“ — דער שוואַכער, נאָך-נישט באַרימטער, דער וואָס האָט קיין אָנגעשמירטע עלנבויגנס נישט, קיין פּריינט, קיין גויעל. און ווי זי היט זיך, און ווישט זיך דאָס פאַרשרויפטע פּיסקל, די מומע ניגער!

„אונדזער ליטעראַטור זאָל זיין געזונט.“

און ס'דאָו „הינער“ וועגן וועלכע ער פאַסקנט „קאַשער-צי-טרייפּע“, זענען שוין לאַנג אויפגעגעסן.

„די צייט“ (די קאַניבאַליכע) האָט שוין לאַנג אויפגעגעסן אַ סאָך פון זיינע געקאַשערטע הינער און קאַטשקעס און טירטל-טויבן... און אז איך קוק אַף אים — אַף דעם בוימלדיקן, גלאַטן, צע-שראַקענעם ש. ניגער, דערמאָן איך מיך אָן יענעם קינד, וואָס האָט אָנגעוווּן אַף אַ „מאָדנעם פאַרשוין“ און געפּרעגט:

— „טאַטע, דאָס איז אַ מענטש, צי דאָס איז אומיסנע?“

ש. ניגער, דער „קוועטשער“ פון ליטעראַטור, דער מענטש וואָס שרייבט אַן „אויסגעשטאַפּטן אידיש“, האָט אַלערליי גרייטע רעצעפטן פאַר ליטעראַטור-מאַכעריי. דער רעבע, דער בעודעטניק, גיט אייזעס צו אַקאַרעס ווי אזוי קינדער צו האָבן. „קונסט“ — גיט ער אַ מאַך — „איז... שכינע“. „סי גיט אייך“, מאַכט ער, „אַ באַפּאַל די שכינע און איר קענט זיך נישט העלפּן.“

און ווי יעקב גאָרדן, אים צו לענגערע יאָר, קערט ער איבער ס'פעלצל פון א פאָסעק און סי ווערט אַן עפיגראַם: „א מענטש קען זיצן אַף אַ בוידעם, אָבער דער בוידעם קען נישט זיצן אַף קיין מענטשן“.

אזוי אַ ענטפערט ער אָפּ מיין פאַרגלייך צישן שרייבעריי און שניידעריי. „פאַרקערט“, מאַכט ער, „די בעסטע שרייבער זענען די, וואָס שרייבן טאַנדעט“. (אויך נישט זיין כאַכמע. עס איז מעגלעך דעלעם: „איך מאַך גרייטע היטלען און וועמען ס'פאַסט דער טראַגט געזונטערהייד.“)

מיינע, רעדט מען נישט דאָפּן, וואָס היינטיקע צייטן ווייסן שוין אפילע מעלאַמדיס, אַז שרייבער „פאַלן נישט אַרײַן אין דער קונסט“ בלינדערהייד, ווי אַ פּליג אין דער סמעטענע. דער „רואַך-האַקוידעש“ קומט אָפּט צו יענעם, וואָס אַרבעט ווי אַ... רואַך. נאָר לאַמיר אָנ-נעמען, אַז ש. נײַגער איז גערעכט, אַז אַ „קינסטלער“ איז בלויז יענער, וואָס שרייבט „טאַנדעט“ און נעמט פון קיינעם קיין מאָס נישט אַף זיין אַרבעט. אויב אזוי, זענען דאָך ש. נײַגער'ס רעצענזיעס זיכער נישט קיין „קונסט“, וואָרין ער נעמט דאָך שטענדיק אַ מאָס אַף עמיצן, און בעאייס ער שטייט קלוימערשט פאַכמאַניש אַף די קניעס, לאַזט ער פונדעסטוועגן אָפּט אַרײַן אַ סאַדיסטיש „קניפּעלע“ אין „גראַבן פּלייש“.

„קונסט“, „קונסט“ — שטענדיק איז דאָס באַ ש. נײַגער'ן אַף די ליפּן, ווי די גאַס-מענטשן נוצן אַלע וויילע דאָס גרעכסטע וואָרט... אזוי נוצט ער דאָס וואָרט „קונסט“. און איך ווייס, כ'לעבן, נישט וועלכס וואָרט ס'איז גרעכער!

וועגן זיין נעשאַמע, מיין ליבער „אומיסנע“, דאַרפט איר זיך נישט זאָרגן — איך וועל שוין ווי-עס-איז צורעכט קומען מיט זיך. און הערט מיר אויף, איך בעט אייך, צו שטופן אייער לאַנגע „ליטעראַרישע נאָז“ און די נײַפלען פון אייער בלאַע, טרוקענער נעשאַמע — אין מויל אַרײַן!

איר קענט מיך נאָך אַמאָל אַרײַנטרייבן אין קאַס, וואָס דאָס איז אויידע-זאָרע.

גיט אַ קוק אַרײַן אין אייערע ספּאַרימלעך, וועט איר זען. וואָס עמעס איז עמעס: אייער שרייבן, ש. נײַגער, איז אַוואַדע מער קונץ, ווי מיינס. ווי איינער האָט אַמאָל געזאָגט: אַ קונץ איז צו זיין אַ שריפטשמעלער, אַז מ'האַט טאַלאַנט? אַ קונץ איז צו זיין אַ גרויסער שרייבער אָן אַ פונק טאַלאַנט.

„הייליק! הייליק! הייליק! (*“

(אן ענטפער דעם כאַשעוון קאַלעגע ראובן בריינין אָף זיין אַרטיקל
„פאַרשוועכונג פון אידישן וואָרט“, אין דער ניו־יאָרקער צייטונג
„דער טאַג“, 31סטן מאַי, 1928*)

צוערשט די גרוסן, מיט די קאָמפּלימענטן, קעדיי אָפּצוגעבן
„קאָווער דעם וואָס קאָווער געבירט“, און קעדיי אָפּצופאַטערן מיין
„זשענטלמאַנישן“ כוויז צום הייליקן „וואָרט“, און צו דעם זייער
אידעלן, ליבן און וואוילן קאַלעגע ראובן בריינין, וואָס האָט שוין
מיט 14 יאָר קריק — אויב איר געדענקט — נעוויעס געזאָגט, אז
איך וואָסס אַ קיילע.

דער גוטער בריינין זשאַלעוועט מיר נישט קיין קאָמפּלימענטן —
נאָרט מיך אַרײַן (צו דעם האָב איך שוין גאָר קיין מאָשל נישט מיט
מיינע מעלאַמדיס!) אין זיבעטן הימל אַרײַן. דאָרטן זאָגט ער מיר
אָף זיין זשענטלמאַנישן לאַשן, אז איך בין אַ סמאַרק, אַ ליידאַק, אַ
נישט־שב'נישט, לאָז אָף מיר קומען אַ פינצטער יאָר, און אַלדאָס
גוטס, אָמײַן... און ער גיט מיר זיין בראַכע, און ער וואַרפט מיך
אַרויס...

שאַ, וואו נאָך קאָן מען ערגעץ אַ קניפ טון דעם נאָדיר'ן, וואָס
האָט זיך געמאַכט אַ טעווע צו פאַרבייטן דעם הייליקן „בסאָמיס־
בעכער“ אָף (אזוי שרייבט בריינין בעפירעש) אָף אַ... נאַכט־טעפל
(אַנטשולדיקט פאַר דעם אויסדרוק: „בסאָמיס־בעכער“!) ? אין
גראַבן פלייש האָט אים שוין ש. ניגער געקניפט, און — ווער נישט?
די קניפלעך העלפן נישט... עפּשער אים ווידער אויפּוואַרפן זיינע
„גראַבע רייד“ ? — איז די מאַיסע ווי מיט יענעם אידן, וואָס האָט
געזאָגט צו זיין זון: „דו שייגעץ, אין אַ מאַסימקאָדיש זאָגט מען
אַזא גראַב וואָרט ? איך גיב דיר אַ זעץ אין בויך, וועסטו זיך —“.
דער איד האָט, ווי ראובן בריינין אַרויסגעזאָגט דאָס גרעבסטע
וואָרט אין מאַסימקאָדיש. און דער רואַך האָט נישט גענומען נישט
דעם אידן און נישט דעם מאַסימקאָדיש...

:: :: ::

(*) זאָל מיר קיינער נישט מעקאַנע זיין מיין היינטיקן „אַנפאַל“. מע
באַדאַרף זיין אַ כאַרײַף אַ שױסער, אַריבערצושױסן איבער ראובן בריינינ'ס
קאַפּ אָף ש. ניגער'ן, אזוי אז באַ בריינינ'ען אַלײַן זאָל מען מער נישט
ווי דורכלעכערן דעם קאַפּעליוש...
מ. נ.

... דאָס הייליקע וואָרט — דאָס אָפגעדרוקטע! מאַכטס אַ וואַרע, אידן, לאָסיך טון כיישעך! דאָס הייליקע וואָרט ניט! אויסגע- גלעקלט, אויסגעפֿלעקלט קומט עס פון סאַמע בייסאַמיקדיש אַרויס — היט זיך און שיטס צימרינג, און ברענטס וויירויך... די הייליקייט פון וואָרט!... וויליאַם הוירסט דרוקט ווערטער, דער „מאַרגן-זשורנאַל“ דרוקט ווערטער, מוסאָליני רעדט נישט ווייניקער ווי ווערטער. אפילע פיטעם-האַסטוריעס אַליין באַשטייט אויך ס'ראָו פון ווערטער...

... דאָס וואָרט — דאָס איז דער עיקער; די קונסט איז אַזא מין אידענע, וואָס זי מעג אפילע דערהאַרענען דעם אייגענעם טאַטן, אַבי זי פאַרקעמט זיך שיין די האָר, און אַבי זי רעדט נישט קיין גראַבע רייד, און אַבי זי פאַרקאַטשעט די אויגן-פאַרטוכלעך, ווען מ'דאַרף, איז זי קאַרוישיש-קאַרוישיש-קאַרוישיש... דאָס הייליקע וואָרט.

אַפן מיובייעך פון וואָרט ברענגט דער ראָשע (ווי דער נאַר און דאָס צאדיקל) אַ קאַרבן דעם מענטשן, דאָס מענטשלעכע, דעם עמעס. אַטדי פּרומע לייט פונעם וואָרט טראָגן העניטשקעס אַף דער צונג, פאַרטוכלעך אַף די אויגן.

„ניוול פע“.

ניוול-לעוו איז קאַשער...

ווער קען וויסן, וואָס איז אַ קאַשער האַרץ-זעקל טוט זיך? וואָס פאַראַ „גראַבע רייד“ עס זידן דאָרט, וואָס פאַר אַ טרייפּענע ליידנשאַפטן?...

ווי זאָגט ראָשבאַרבערן: „אַנשטענדיקע מענטשן רעדן גראַבע רייד, אומאַנשטענדיקע טראַכטן זיי.“

אַזוי זאָגט דער פּילאָזאָף ראָשבאַרבערן, און אים מוז מען דאָך גלויבן, ווייל ער איז דאָך שוין טויט העכער 190 יאָר!

לאָמיר נאָר זען, אַדויני ראובן בריינין, מיט וואָס איז אַזוי גרויס מיין זינד קעגן דעם „היטער פונעם וויינגאַרטן“, וואָס האָט זיך (סי פאַסט פאַר כעלם!) געלאָזט צובינדן צום גאַרטן, קעדיי מ'זאָל אים אַליין כאַליע נישט צוגאַנווענען?

איך האָב אַף מיין אומוועגעטאַרישן אויפן געזאָגט ניגער'ן: „שמואל, דו געפֿעלסט מיר נישט.“ איך האָב באַ אים געפרעגט אַ פאַר קאַשיעס, ווי, לעמאַשעל: צי איז ער אַמאָל — ווי אַ ווייטער מעכטן כאַטש — אַקעגנגעאַנגען דעם כאַסן (ר' טאַלאַנט) מיט אַ שטורקאַץ? און פאַרקערט, צי איז ער אַמאָל כאַליע נאָכגעלאָפן

נאך א גאנעווס פור, און געהויבן די פויסט, און געוואָרפן שטיינער און געקריצט מיט די ציין?

העכער 20 יאָר ווי אונדזער וועכטער וועכטערט. נישקאַשע. ער האָט זיך כּאָלילע נישט איבערגעהויבן אין די 20 יאָר. איז מען געקומען צו'ן אים אַהיים, געשיקט אַ ביכעלע, אויפגעשטעלט די באַק, האָט ער געגעבן אַ פעטש, אַ גלעטל, יויצע געווען.

אַז דער רעבע זאָל לעבן האָט מיט זיין שוואַך פרום הענטל גע- געבן אַ פעטש (אָדער אַ גלעטל, ס'ראָוו האָט מען נישט געקענט וויסן דעם כילעק, ווייל דער רעבע האָט עס געטון מעכאַניש, פון שלאַפּאָ...), האָט מען עס געהאַלטן פאַר אַ גוטן סימען!

אָוואַדע האָט ש. ניגער „באַרייכערט" אונדזער ליטעראַטור — וואָדען! אַף אונדזער פּעלד זענען געשטאַנען די יונגען מיט די גראַבע הענט און געגראַבן און געאַקערט, און געמיסטקט, און דער „באַרייכערער" איז געזעסן אַף אַ ווייך שטרוי-זעקל, געקעכצט, און געמאַכט „העפּ", יעדעס מאָל, וואָס אַן אַרבעטער האָט אָנגעשפּיגן אין די הענט אַריין איבערצוקערן אַ פור מיסט...

באַרייכערט? — פאַר דעם וועכטערס אויגן האָט מען קויעמענס אַראָפּגעגאַנוועט, טירן אָפּגעשרויפט, אייער פון די נעסטן אַרויסגע- לאַקכנט, און ער האָט זיך געדאַוונט זיינס, זיך געזאַגט זיין קאַפיטל ניגער, זיך אויפגעבויט אַ פּיין, לייטיש נאָמענדל באַ אידן — 85 דאָלאַר אַ וואָך!

נו, איר זעט שוין, האַ, אַז אידן בין אַ גראַבער פליגל! אידן צייל גאָר ש. ניגערס געלט. אידן קריך גאָר אַריין אין זיין „פּריוואַטן לעבן" און כ'ווייל וויסן צי לייענט ער ביכלעך און... וועלכע? און אויב דער רעבע טוט „וואונדער אונטערן טיש", הייס אידן אים גאָר פאַרקאַטשן ס'טישטעך.

ש. ניגער איז אַ „לייטישע באַרד" אַף אונדזער ליטעראַטור — דאָס יאָ. אַלטפּרענקישע מענטשן מיינען, אַז ליטעראַטור איז אַ... יאַטקע, וואו „הייליקע" מענטשן קוילן קעלבלעך. מיט זיי פּערזענלעך האָט דאָס קעלבל-בלוט גאַרנישט וואָס צו טון. זיי דאַרפן נאָר אַכטונג טון ס'י זאָל זיין קאַשער...

— „אויב קאַשער" — מאַכט ער — „דאַרף מען דאָך האָבן אַ מענטש מיט אַ באַרד."

נישטאַ באַ אונדז קיין בערד. מיר זעמיר אַ יונגע ליטעראַטור — ס'י שפּראַצט אונדז נאָך נישט קיין בערדל...

דאַרף מען איינעם צוקלעפּן אַ בערדל און זאָגן, אַז דאָס איז

דער „מאַשניעך“, אים אַרויסוועצן אין פענצטער אַרײַן, וועט מען שוין מעגן פאַרקויפן „טרייפּענע קישקע“.

ש. ניגער איז דער מאַשניעך-האַקוילעל. די באַרד איז אַוונדערע. יעדער האָט צוגעטראָגן אַ האָר, איז געוואָרן אַ... ראָוו, אַ ש. ניגער.

דער רעבע „פירט אַ טיש“, זאָגט נויעס, טרעפט. (אַמאָל יאָ און אַמאָל נישט.)

מיט לאַגיק געווינט מען אין דער לאַטעריי נישט, אַדויני!

ווי דער דייטשער פּילאָזאָף מאַשלאַט:

„אַ בלינדער פאַרקויפט אויגנוואַסער און ער זאָגט, אַז דאָס איז אַ גרויסע רעפּוע. נאָר מ'דאַרף גלויבן אין דעם. אָט, זאָגט ער, האָב איך נישט געגלויבט, בין איך טאַקע בלינד געוואָרן — אזא שאַרף וואַסער איז דאָס“...

און אַז דער רעבע וויל זיך אַביסל „וואַילן“, כאַפט ער אַפּיר ס'בענקל פון עמיצנס געזעס בעאייס יענער וויל זיך אַנידערועצן, און ער טוט אַפּילע נישט קיין שמייכל דאַבוי.

נאָר אַז איר כאַפט אַמאָל באַם רעבין אַוועק ס'בענקל, און ער בלייבט זיצן אַפּן הוילן, ווערט אַ געוואַלט, אַז מ'שלאָגט אידן...

אַז דער וועכטער (שויםער-סכאַר) גייט אַרום מיט זיינע שווערע טשאַביטעס איבער דעם יונגן נאָרטן, וואו איך האָב ערשט פאַרזעצט מיינע ציבעלעס און רויזן, און איך שריי: „אַראָפּ פון די בייטן!“ זאָגט מען, אַז איך האָב באַפאַלן דעם וועכטער, און לאָז אים נעבעך נישט היטן.

וואָס טראָגסטו דאָ הינטער דער פּאַלע, וועכטער? — קולטור?

— „אַלרייט“. אָבער גיי אין דער זייט, נישט אינדערמיטן.

דו קענסט נישט פּלאַנצן — צעטרעט נישט!

:: :: ::

איז געוואָרן אַ מאַדע: כניפע צום קריטיקער. „ווי שוין ביזטו, ניגער. דיין האַלדז איז אַ טורעם, דיין קאַפּ איז אַ בוידעם, דייע צוויי בריסט זענען צוויי לאַקשנקוגלען.“

קען זיך עמיצער דערמאָנען אַ „גרויס וואָרט“ פון ניגער'ן? נאָך זיינע 20 יאָר שרייבן? כאַטש איין זאָג, וואָס זאָל האָבן אַרייַנ-געפאַלן — אויב נישט ווי קיין בליץ, איז כאַטש ווי אַ דונער?

באַ ניגער'ן „אויסקוועטשן“ אַ געדאַנק, איז ווי אויסקוועטשן מילך פון אַ... פּיראַמיד!

און ער קאַסט אונדז — כלום...

האַבן מיר זיך מעיאַשעו געווען: אידער אַזאַ סאַלטן, בייזן,

פאַרשלאָפּענעם מאַשניעך פאַר 85 דאָלאַר אַ וואָך, איז שוין בעסער פאַרקויפן קאַשערע פּלייש...

ווען איך וואָלט געווען ש. ניגער (דער אייבערשטער זאָל אָפּ-היטן!), וואָלט איך, אָנשטאַט צו פאַרן אין דער פּראָווינץ האַלטן „לעקציעס“ און לערנען אַנדערע, בעסער אויסגענוצט די צייט אָף צו לערנען זיך אַליין, אָף צו לייענען די יונגע און נייע שרייבער, אָף צו האַלטן אויג אָף די קוואַלן, די האַשפּאַעס, פּלאַניאַטן, פעלשונגען.

כ'וואָלט אַפּילע געמאַסטן דעם שפּריידענן און דעם טוי, וואָס פאַלט איבערן גאָרטן, וואָלט געהיט די נייע ציטערדיקע ביימלעך, מער ווי די אַלטע דעמבעס.

אַ כאַכמע איז דען צו שרייבן וועגן שעקספּיר', פּרצ'ן, שלום-עליכמען, ווען אַלע ווייסן שוין דעם „קורס“, די ריינקייט פון דער גאָלד-פּראָבע? אַ כאַכמע איז צו שרייבן וועגן גאָר אַ נייעם מעטאָל, וואָס קיינער ווייסט נישט זיין ווערט, זיין נוצן, זיין באַשטאַנדטייל.

כ'וועל אייך זאָגן עפעס שענערס: ווען איך וואָלט געווען ש. ניגער, וואָלט איך אַפּילע פון די 85 דאָלאַרן אַ וואָך, וואָס איך קריג פאַר מיין אַרבעט אין „טאָג“, אָפּגעשפּאַרט 18 דאָלאַר אַ וואָך פאַר אַן אינטעליגענטן סעקרעטאַר, וואָס זאָל מיר העלפן מאַכן נאָטיצן, בלעטערן און לייענען, לערנען און נאָכווין.

נישקאַשע, אַ „הייליקער“ מעג אויך אַמאָל שענקען אַ מאַטאַנע זיין קאַלע, און נישט שטענדיק וואַרטן, אַז זי זאָל אים עפעס קויפן. איידער לייענען ניגער'ס קריטיקן, וואָס דערמאָנען אָן אַ אידן, וואָס אַז ער גיט אַ קליינעם נאָס, טוט ער זיך אַ צי באַם אויער און זאָנט: „וואַקסן זאָל איך, וואַקסן זאָל מיין ווייב, וואַקסן זאָל מיין מעכעלע, וואַקסן זאָלן מייע קאַקרוזעס...“ — איידער אַזאַ קריטיק, וואָס איז אויסן אַ שטול אין גאַנאיידן, דאַפאַר וואָס עס פאַטשט אַ פּרעמד קינד אין טעכיסל, איז שוין בעסער גאָרנישט.

אין מיין אַרטיקל „דריי מעלאַמדים און ש. ניגער“ האָב איך געזאָגט, אַז ניגער, ווי אַ „רייסטער-פירער“ פון אונדזער ליטעראַטור, פירט קיין רייסטער נישט. לאָז מיך ש. ניגער שוין בעטן, וועל איך אים אָנווייזן זייער דייטלעך, אַז זיינע אויגן היטן בלוין די אייגענע נאָז. אַפּילע ווען איך וואַרף אים אין פּאָנים אַריין אַזאַ הייסע זאָך, ווי מיינע „דריי מעלאַמדים און ש. ניגער“, קען ער אויך אַליין נישט באַשליסן באַ זיך, צי ער דאַרף זיך „פּילן אָפּגעברייט“, צי נישט.

מ'דארף הערן, וואָס די „וועלט" וועט זאָגן, דאָס ליטעראַרישע קאָפּי.

אַז נישט, דאַרף מען אָננעמען אַ פּרעמדע האַנט, און מיט איר אַ קניפּ טון דעם סוינע... אונטערן טיש. —

ראובן בריינין איז אַ גוטער שאַכן, לאָזט ער זיך אָננעמען באַ דער פּאָטערלעכער האַנט. צום ערשטן איז דאָס אַ מיצווע. „דער קאָוועד פון דער ליטעראַטור" (אונדזער ליטעראַטור איז פון הינטן ביז אַרויף לויטער „קאָוועד"!), און דערנאָך איז טאַקע די פּרעמדע האַנט נישט מעכויעוו צו וויסן וואָס מ'טוט מיט איר...

:: :: ::

וואָס האָט משה נאָדיר פיר מיט ניגער'ן?

וואָס הייסט וואָס? ניגער האָט אים נישט גענוג געלויבט. — נאָדיר האָט ליב, אַז מען לויבט אים. אַ ראַיע האָט איר: נח שטיינר בערג האָט אָנגעשריבן וועגן אים אַ גאַנץ בוך, האָט אים טאַקע נאָדיר גוט... אויסגעזידלט.

ווי מיר זאָגן דאָרטן אין אַ שטיקל ליד:

„זיי שטופן מיר בלומען אין אַניער,

מיר קריכן די בלומען פון האַלדן."

א. לעיעלעס האָט געלויבט מיינע ביכער אין גיפל אַרײַן, האַלט איך טאַקע דאָפּאַר, אַז — ווי איר ווייסט שוין.

דיטאָ: משה יונה הימאָוויטש.

דיטאָ: ז. וויינפער.

פון דעמאָלט אָן זענען „14 לאַנגע יארע" אוועק, און איצט, אַז איך (די מאַמעש) גיב דעם קינדעשי (ניגער) אַ פּאַטש, וויינט נעבעך ס'קינד — נישט דאָפּאַר וואָס דער פּאַטש טוט וויי, נאָר פּאַרקערט: ס'קינד וויינט, וואָס די מאַמע איז נעבעך שוואַך, און איר פּאַטש איז שוין נישט דאָס וואָס אַמאָל!...

אַף דעם זאָגט ר' אייזעלע באַריף, אָדער היינע, אָדער משה נאָדיר:

אַ קלאַג איז צום קינד, וואָס האָט באַדאַרפט וואַרטן ביז די מאַמע וועט אים אַ פּאַטש טון, קעדיי אויסצוגעפינען אַז די מאַמע לעבט קוים.

אייער „הייליקייט פון וואָרט"!

דער לעבעדיקער מענטש איז נישט הייליק — זעט ווי ער גייט פון הונגער אויס, קראַפירט אין די קוילנשאַכטעס פונעם רייכן אַמעריקע, ווערט באַגאַנוועט און באַגאַזלט פון יעדן ליידאַק, פון יעדן „שטינקער אין שטעקשיך", און — דאָס וואָרט איז... שמיליק!

אזוי איז אָנגענומען אין אונדזער וויינגארטן.
 איך קאָן אַ געוויסע שטאָט, אין אַ געוויס לאַנד, וואו איינער
 פון אירע באַרימטע מאַלערס איז אַ — פּימפּ, האַנדלעט מיט פּרויען.
 פונדעסן: שאַ, שטיף: די הייליקייט פון וואָרט!
 „פּאַני אזוי“ און „פּאַני אזוי“, און „וואָס מאַכן זי?“ — אַלע
 „פּירער פונעם וואָרט“ גיבן אים גאַנץ שוין אָפּ קאָוועד.
 און פּריפט אין יענער שטאָט פון יענעם לאַנד זאָגן „נאַכטעפּל“
 — וועט מען אייך פאַרשטיינען!
 אין יענער שטאָט פון יענעם לאַנד ברענגט אפּילע אַ טויט-
 קראַנקער נישט אָפּ די ליפּן דאָס וואָרט „קאַנע“, נאָר ער זאָגט:
 „גיטס מיר, כ'בעט אייך זייער, יענע גומענע זאך מיטן שפּיצל,
 דזשענקויע!“

:: :: ::

ניוול־פע? וואָס איז דאָס אזוינס? בער-האַפּמאַן האָט דאָ
 אַנומלטן אָפּ דער דיסקוסיע וועגן „קונסט און שונד“ געזאָגט: „פאַר
 דרויסנדיקע מענטשן איז עפּשער טאַקע שווער צו וויסן דעם כילעק
 פון קונסט ביו שונד. אָבער מיר ליטעראַטן פּילן דאָס אינסטינקטיוו.
 פאַר אונדז איז דער איניען קלאָר. קונסט איז אַ זאך וואָסאָיך שרייב.
 שונד, ווידער, איז אַ זאך, וואָס דו שרייבסט.“
 רכילעס... ניוול־פע — נו, אוואַדע. פונקט ווי ס'איז מעגלעך
 צו זיין אַ גוטער שרייבער און נישט האָבן צו טון מיט רכילעס,
 מיט אונטערהערן זיך וואָס פרעמדע הערצער טראַכטן, וואָס פרעמדע
 „נעשאַמעס“ פּילן, און זיי דערנאָך באַשרייבן.
 דאָסאַטאַיעווסקי איז דער גרעסטער רכילעסניק אין דער וועלט.
 טאַלסטאָי שטייט שטענדיק באַם שליסל־לאַך פון זיין העלד'ס
 „פּריוואַטן לעבן“ און הערט זיך אונטער...
 ניוול־פע? איז דען עמעסע ליטעראַטור נישט דאָס פאַלמעסן
 פון טויטע און לעבעדיקע, קעדיי צו דערקענען און צו פאַרשן, צו
 היילן און צו פאַרהיטן?
 זאָגט אַ סטודענט פון אַנאַטאָמיע, אַז ער זאָל נישט אָנרירן קיין
 אומאַנשטענדיקע ערטער אין מענטשלעכן קערפּער!
 ערט צו אים וועגן דער „הייליקייט פון מעסער“!
 גראַבע ווערטער? וואָס קען זיין אַ גרעבער וואָרט, ווי אַז איר
 שרייבט „פּרוי“ אָדער „מאַן“? סידן איר נעמט־אָן, אַז אייערע
 לעזער האָבן נאָר קיין פּאַנטאַזיע נישט.

:: :: ::

דאָס ווייצידיקאַסכאַ-פענימל פון ניגער'ן: ס'מייטש, ער איז באַ-
שיידן!

נו, גוט, „וואָס האָט ער אזוינס געטון, ער זאָל האָבן אַ רעכט
צו זיין באַשיידן?“

האָט ער עפּשער דערהערט די אַנקומענדיקע טריט פון איציק
קיפּניס'ן? פון טשעסטער'ן? פון טאַפעל'ן? פון קאַטלער'ן? פון
פראַדל שטאַק? פון אַליעווסקי'ן? פון וויינערמאַנ'ען? פון אַ סאַך
אַנדערע?

האָט ער מיך אַמאָל געכאַפט באַ דער האַנט, אז איך האָב
געזאָגט מיינע אייגענע כּאָכמעס אין נאָמען פון... דענקער מיט
גוואַלטיקע נעמען?

וואָס מ'שרייט אַף ניגער'ן אַרויף — דאָס זעט ער; וואָס
מ'וואַרפט אַף אים אַרויף — דאָס הערט ער...

נאָר איך איינער, מיינט איר, וויל נישט אָנטון ש. ניגער'ן די
ליב און זאָגן, אז אַ קריטיקער דאַרף „פאַרעהרט“ ווערן פון „יערן
רעכטדענקענדן“ מענטשן? ניין, ס'איז דאָ נאָך אַ פּאָר אזוינע
— ווי לעמאַש: הויסמאַן, פּויכטוואַנגער, אַנדערע ראַבינס, יונקער,
אַלעקסאַנדער פּאַפּ, גאַנען, וכו'.

נעמט אפּילע אזא שטילן, אַנשטענדיקן שרייבער ווי אַנטאָן
טשעכאַוו, שרייבט ער בעפּיירעש אין אַ בריוו צו זיינעם אַ פּריינט:
„איך קען נישט פאַרטראַגן די קריטיקער: זיי גייען אַרום און
שרייען אין די גאַסן, „איוואַן מאַכט גוטע שיד“, „סטעפּאַן מאַכט
שלעכטע שיד“ — וועמען קומט דערפון עפעס אַרויס? ווער דאַרף
דאָס האָבן?“

:: :: ::

ניין, ש. ניגער איז נישט פון די מענטשן וואָס זאָגן ליגן —
יענעם. ער איז פון יענע „ערלעכע לייט“, וואָס זאָגן זיך אַליין נישט
דעם עמעס — אויב דער עמעס איז קעגן זייערע אינטערעסן.
דאָס זענען די פרומע ליגנער, די הייליקע באַטריגער.

:: :: ::

אַ קריטיקער דאַרף „באַדינען“, נישט וועלן באַדינט ווערן. ער
דאַרף אויסקערן די שטוב און זיך אוועקשטעלן אָן אַ זייט.
אַ בעזים טאָר זיך נישט היטן זיין „ריטערלעכקייט“!
און ווילסטו נישט, און קענסטו נישט — ווער אויס בעזים...
און טו קיין רישעם קיינעם נישט, און זיי נישט אומזיסט
מעצאַער די, וואָס זייער געמיט איז דאָס געצייג פון זייער אַרבעט.
דער קריטיקער אַנטדעקט בלויז דאָס, וואָס איך, דער שרייבער,

האָב דערפונדן. אויב דיר, הער אַנטדעקער, איז עפעס נישט קלאָר אין מיין דערפינדונג, קום און פרעג מיך, וועל איך דיר קלאָר מאַכן. אָבער גיי מיך נישט איבערדערפונדן. — דאָס איז נישט דיין פּאָך. סי דאָך נאַריש גערעדט: אַפּילע אַזוינע צוויי עקספּערטן ווי ש. ניגער און ראובן בריינין וויסן אויך נישט אַקוראַט וואָס קונסט איז. לויבט ניגער מיין „געניאַלן-אידיאָט“, זאָגט בריינין, אז וויסיך וואָס!

טאַינע איך דאָך טאַקע: פאַרוואָס האָט ניגער אָנגעוויזן מיט זיין פּריע-געלע דאַווקע אַף מיין „געניאַלן אידיאָט“ און נישט אַף מיין „בראַדוויי“, מייע „דעלוזיעס“, מייע „סינדער-געשיכטן“, מיין „לעצטער איד“?

ניגער איז אַ קולטור-טרענער — זאָל ער טראָגן די קולטור ווייטער. ווער נעמט אים דען אַוועק די פאַרנאַסע? נאָר אז איך זאָג: „שמואַל, דו געפּעלסט מיר נישט“ — דאַרפט איר, ה. בריינין, נישט ווערן אַזוי אין קאַס.

און דער פינף-און-צענסיגענט פּילאָזאָף וום. נאַטאַנסאָן (פון שיקאַגע אַזש!) דאַרף מיר נישט אויפּוואַרפן, אז די כאַכמע „ס'איז אַ כּילעק פון לעבן ערלעך ביז לעבן פון ערלעכקייט“ איז אַ „ריין-ניגערשער אויסדרוק“.

אויב ש. ניגער קען זאָגן אזאַ קלוג וואָרט, איז צו גאָט אַ האַפּענונג, אז ער וועט נאָך זאָגן אַ סאך קלוגע ווערטער היינע. גלויבט מיר, איך זשאַלעווע קיינעם נישט.

לודוויג בערנע האָט אַמאָל געזאָגט, אז „יעדער קאַרליק איז אַ האַלבער ריז“. דאַפּאַר גייען אַפּאַנים קאַרליקעס אַמייסטן צו צוויי, צו דריי, צו פיר, צו — פּופּצן.

ס'ניגערשע „וואָרט“ — וואָס איז דאָס אַזוינס? בע, מע, פע, הע-הע! — הע-הע דאַרף זיין אַן „אויסקוועטש“ פון לויב, נאָר אַזוי ווי באַ ניגער'ן איז אַלדינג אונטער דער נאָז, ווייסט מען נישט, צי ער געניצט, צי ער זינגט שירע.

איר „פרומע לייט“ גייט באַ יעדן „הייליגן וואָרט“ זיך וואַשן אין מיקווע אַריין.

אָבער — די מיקווע אַליין?

ווער וועט אויסוואַשן די מיקווע?

האַניקישמירער האָבן מיר איבערגענוג. אַביסל ביטערער וויין — נאָדירשער — קען נישט שאַטן גאָרנישט!

און מיט אייערע „ווערטער וועגן ווערטער“ וועט איר מיך נישט איבערשרעקן — שלאַגט זיך דאָס אַרויס פון קאַפּ!

איר רייצט אַף מיר אָן אייערע פּסוקים, אָבער איך רייז אַף
אייד אָן מיין אייגן הינטיש לעבן!

פאַרשטייט איר מיך?

און אז איינער — אַן אָפּגעריסענער, אַן אָפּגעשליסענער קומט
פּלוצטאַלען צעגין מיט אַ דימענט אַפּן פינגער, שעם איך מיך
נישט צו פרעגן, „וואו האָסטו גענומען?“

אַפּילע היפּאָליט טען (כ'האָב איך נישט געוואָלט אויסזאָגן,
קאַלעגע ש. ניגער) האָט אליין געשריבן ליטעראַטור, איידער ער האָט
גענומען שרייבן איבער ליטעראַטור.

בראַנדעס (ווי איר ווייסט עפּשער נישט, קאַלעגע ניגער) האָט
געשריבן לידער.

ש. ניגער קוועטשט קוים-קוים אויס נאָטיצן פּון „א לעזער
און אַ שרייבער“ איינמאָל אין 7 לאַנגע טעג, 24 שאַ אַ טאָג!

קיין אייגן העמד האָט ער נישט, נאָר דימענטן טראָגט ער,
אונדזערע דימענטן!

זאָל איך אייד אָפּגעבן קאָווער, פּאַני ניגער, און שטילערהייך
צונעמען אייער קניפּעלע?

פאַר דעם „קאָווער פּון דעם איריזשן וואָרט“, וואָס איז באַ אייך
בלויז אַ... וואָרט?!

פאַרניט מיר — אויב איר ווילט, מיין איידעלער קאַלעגע ראובן
בריינין.

איר, אז איך וואַרף-צו עמיצן אַ שטיקל ברויט אַף צו פאַר-
סאַמען זיך, שמיר איך עס אַף ביידע זייטן מיט סאַם.

איר, קאַלעגע בריינין, אז איר האָט מיר צוגעוואָרפּן אַ שטיקל
בלאָטע-ברויט אַף צו באַליידיקן מיך — האָט איר עס אַף איין זייט
אָנגעשמירט מיט האָניק —!

איך זאָג קיינמאָל נישט צו יאָסל קאָטלער: „יאָסל, האַלט מיר
צו דעם צילינדער אַפּן קאַפּ, כ'גיי מיך שלאָגן.“

איך שלאָג מיך אָן אַ צילינדער, שטעלט זיך פאַר!
אזוי ווייניק „ריטציג“ פּון דער מאַדערנער עסטעטישער קרי-

טיק“ פאַרמאָג איך!

און דאָס וואָס די פּלישטימדיקע פּרעסע וועט אין טאָג פּון מיין
טויט שרייבן מיט גרויסע אויסעם: „משה נאָדיר ענדלעך גע-

שטאַרבן!“ — מאַכט מיר אויך נישט קיין לאַך אין ספּאַדיק.

איר וועט מיך מיט קיין פרומע יאַרמיקעס נישט פאַרטרייבן,
און מיט קיין „היליקע“ ווערטער אוואַדע נישט.

אז איך זע ווי ש. ניגער באמיט זיך צו פארניכטן די לידער פון די סאָוועטישע דיכטער, קומט מיר פאָר ווי אַ לאַטומניק לייגט אַ לאַטקעלע אַף . . . אַן אַטעם!

:: :: ::

„געלייענט און געשריבן“* — דאָס איז אָדער אַניוועט, אָדער — פליניקייט, ווי איינער רעדט: אָט עס איך און אָט — איך קען זיך פאַרשטעלן, אז די ערשטע זאך, וואָס איז ש. ניגער'ן געקומען אָפן געדאַנק איז געווען אומגעפער אזוי: שטעל די „אומשוֹלד־נאָז“ פאַראַויס, וועט דאָס זיין אַ ספּאָסיב צו... פאַרנאָסע.

דערהערט באַ זיך אזאַ געדאַנק, האָט ש. ניגער אַ כאַפּ געמאָן די פען און אַרױפגעשטעלט „פון אַ לעזערס נאָטיצבוך“... באַלד האָט ער זיך אָבער געכאַפט, אז וואָס טוט ער ? ער קוילעט זיך דאָך אָן אַ מעסער! טאַקע אַ גוואַלדיקער אָנעוו און אַלצדינג, אָבער גלאַט אזוי „פון אַ לעזערס נאָטיצבוך“ — וועט'ן דאָך מיינען, אז ער איז טאַקע ניט מער ווי אַ לעזער... — אַ לעזער? ... פע! אַ לעזער בין איך זיי גאָר ? כ'בין זיי גאָר אַ לעזער, בין איך זיי, די יאָלדן!

געקומען צו זיך פון דער אויפֿרעגונג, האָט ער באַשלאָסן, אז — באַשיידנקייט אין אַ זייט, ער מוז איינמאָל פאַר אַלעמאָל אַרויס־קומען מיטן גאַנצן עמעס און דערקלערן, אז די נאָטיצן זיינע זענען שרייבערישע נאָטיצן, ליטעראַרישע נאָטיצן, פון אַ ליטעראַרישו אידן, איבער בעלע־ און אַנדערע סאַרטן טריסטיקס.

האָט ער געכאַפט און אַרױפגעשטעלט אַ בייזן און גרויסן קאַפּ: „נאָטיצן פון אַ שריבער“ דאָס האָט באַדאַרפט הייסן: פון אַ שרייבער טאַקע, אַ שוואַרץ יאָר אַף איך...
האָט ער זיך אָבער מעיאַשעוו געווען קריק: וואָס טוט ער דאָ?

ער פאַרגעסט גאָר, אז ער איז אַן . . . אָנעוו ? ווינציק האָט ברוך־בעני וואַלדיק־טשאַרני פון יעהופּע־איסט־סאָיד מיט אים אַרױנגע־טאַינעט: באַיעלע, האָט ער געטאַינעט, וועסטו זיין אַן אָנעוו, וועט דיר זיין גוט, וועסטו האָבן ברויט מיט פוטער אָט אזוי ווייט! וואָרין אין באַשיידנקייט וועט דיך קיינער פון דיינע קאָלעגן נישט אַרױב טערשטייגן: וועט יענער זיין קליין, וועסטו זיין גידערדיק! וועט יענער

* אונטער דעם־אָ קעפל שרייבט ש. ניגער זױנע „ליטעראַטור־קריטיק“ פאַרן „מאָג“.

זיין נידעריק, וועסטו זיין . . . פיצל! וועט יענער זיך אָנבויען ביו
 צו דר'ערד, וועסטו זיך אינגאָנצן אוועקלייגן!... וועט יענער זיך אויך
 אוועקלייגן, וועסטו זיך אַרונטערלייגן אונטער אים...
 האָט ש. נ. געטראַכט און געטראַכט און ענדלעך באַשלאָסן מאַכן
 אַ קאָמפּראָמיס: „ פון אַ לעזערס און אַ שרייבערס נאָטיץ-בוך“...
 געלייענט און... געשריבן, געשריבן און געלייענט, — סי טוצאך
 אַביסל!

:: :: ::

וואָס „מענדעלי“ זאָגט וועגן קריטיקער:
 „קריטיקער, ווי פּובליציסטן, זיינען פאַרשווינען, וואָס מאַכען
 מעשה-אונן, מיט זייערע מוחות, וואַרשיינליך דערפאַר, וואָס זייערע
 מוחות טויגען ניט צו קיין בעסערע באַשעפּטיגונג.
 אַליין טויגען זיי ניט אפילו אַ קאָז אַ ווידעל צוצובינדען, און
 זיי קומען דאָס לעהרנען אַנדערע וואָס צו טאָן און ווי אזוי צו
 שרייבען.

זיי דערמאָנען מיך שטענדיג אין יענע בטלנים, וועלכע זיצען כל
 ימיהם אין בית המדרש, הינטערן אויווען, ניט נאָר זיי לעזען ניט,
 נאָר זיי זעהען ניט אָן קיין צייטונג, און דאָך פּוילען זיי זיך ניט
 צו רעדען איבער פּאָליטיק.

אָט די דאָזיגע שליומלניקעס דערשרעקען זיך פאַר אַ קאָז און
 אַנטלויפען כמתחוויו קשת פאַר יעדען אומשולדיגען הונט, און אפילו
 פאַר אַ קליינעם שניץ'ל ווערען זיי ממש דערציטערט, און דאָך
 דיסקוטירען זיי די תכסיסי מלחמה און זאָגען דעות ווי אזוי אַ
 מלחמה צו פיהרען.

זיי דערמאָנען מיר אויך יענעם טשיקאווע אידעל, וועלכער האָט
 אויף זיין לעבען ניט פאַרדינט קיין מזומנ'עם רובל, און דאָך זאָגט
 ער מבינות אויף בענק און באַטראַכט ראָטשילד'ן פאַר אַ שוטה
 וואָרים ער טוט אזוי און ניט אזוי.

נאָר ביי אונז אידען קען עס געשעהן, אַז פּולשטענדיגע טויגע-
 ניכטסען זאָלען ווערען אויסוידער מלמדים, אַדער נאָר ליטעראַטור-
 קריטיקער...“

„אוי אבראם, איך קען אן דיר נישט זעהן!“

(אן ענטפער אב. קאהאנען)

„דו — אן דיר, און איך — אן מיר
קענען מיר ביידע נישט זיין;
געדענק-זשע, געדענק-זשע, דו שמענדריקל,
ביזט בלויז א קלוינער פענדריקל,
אוי וויי, יענטעניו,
מיר קענען דיר שוין „פלענטעניו“.

אהוש! (אָדער עפעס אן אנדער וואָרט, וואָס מ'זאָגט אז מ'זאָגט
די פליגן מיט א יארמולקע). אָבער זיי האָבן זיך אָנגעזעצט אַה
דער נאָז — די בייזע פליגן, „דיזע נימעסע קאָסטימער“.

בידנעקע פליגן!

כ'האָב באַדאַרפט זאָגן וואַנצן, אָבער מען טאָר נישט, ס'איז
א גראַב וואָרט.

דאָס „אומפלייט“ לויפט אַרום האַלב-פאַרסאַמט און שרייט:
„אַנשטענדיקייט! יוישער!“

און וואו איז אייער „יוישער“ צו לעבן אה פרעמדע... פליצעס?

און קריכן אין פרעמדע בעטן?

דער מיטברענגער פאַרקויפט שמעקעדיקע וואַסערלעך פאַר א
מיטל קעגן אים אַליין.

דער „איד מיטן פאַרד“ טאַינעט, אז פּע, וואָס איז'ס פאַר א
מאָדע קראַצן נאָר!

דער מענטש מיטן „אומרינעם קאָפּ“ וויל האָבן, אז — דער
עיקער איז... קאַפּעליוש. הורא פאַר קאַפּעליושיזם!...

די זשאַבע טאַינעט, אז פּע... קרייען נאָר? קוואַקען איז א סאך
שענער!

די טשערעפאַכע האַלט, אז ס'איז נישטאָ קיין ערנערע זאך ווי...
פליגל.

דאָס שטומפיקע פּוטער-מעסער גלויבט בייעמונע שליומע, אז
צו שניידן פלייש איז באַרבאַריש.

און די פעסט-באַציל טאַינעט, אז ס'איז נישט אָנשטענדיק צו
נוצן קיין פייער...

דער שמענדריק האַנאָדל פון „פאַרווערטס“ האָט מיך געכאַפט

בא גניווע, האינע, זייט וויסן, אז מײן „געניאלער אידיאָט“ האָט אַ טאַפֿגעטון דעם טויטן אַווערטשענקאַן איבער די קעשענעם. מײלע, וואָס איז דאָ צו רעדן? עס כאַטאַאי, מײנע זינד, טו איך מאַזקיר זײן, אז איך האָב אָפּגעמאַכט מיט מײן „גענאיד“, אז ער איז נישט מעכויעוו צו געבן קײן פּערצן־קעראַטנע קונסט. אַד־ראַבע. און אויב עס פּעלט אויס צו דער האַנט אַ כאַכמעלע און מ'פּוילט זיך צו קוקן אינעם נאַטי־ביכל, זאָגט מען איבער אַ פּאַלקס־כאַכמעלע, אָדער אַן אַנעקדאָטל פון דער האַפּטוירע, אָדער מען ניצט־וועט־איבער אַן אײגענעם מאַימער.

די כאַכמע מיט דעם זינגער איז איבערגעגעבן געוואָרן אין דער דײטשער פּאַלקס־צײטונג, ווי אַ שפּעקולאַציע פון אַן אימפּרעסאַראַך. אז ס'איז אַווערטשענקאַס, איז נישט געווען דערמאָנט. האָט זיך מײן „גענאיד“ דערמיט באַנוצט — פונקט ווי ער באַנוצט זיך אָפּט מיט אַלערליי אַנדערע רױע מאַטעריאַלן. פונקט ווי אַנסיקי האָט נישט געפונען פאַר נײטיק צו זאָגן, אז דער רױער שטאַף פון זײן „דיבוק“ איז אינגאַנצן גענומען פונעם אידישן פּאַלקס־אױצער, אזוי געפּינט קײן שום שריפּטשטעלער נישט פאַר נײטיק אָנצוגעבן וואו ער האָט גענומען זײן רױען שטאַף — דאָרט, וואו דער „רױער פּאַלקס“ האָט אַף זיך נישט קײן שטעמפּל פון אַ יאָכיד'ס שאַפּן.

אױואַדע ווערן אפּילע גרעסערע שרײבער פון מיר אַמאָל גע־שטרויכלט.

לעמאַשף, „דױזער“ טאָלסטאַי, אָדער „דױזער“ י. ל. פּרײַ (זע האַנס קריסטיאַן אַנדערסענ'ס „בילדער־בוך אָנע בילדער“), אָדער אפּילע אַזאַ מײסטער, ווי אונזער שלום־עליכם, האָט אויך עטלעכע מאַיסעס, וואָס זענען באַאיינפּלוסט פון פּרעמדע קוואַלן (זע זײן מאַיסע מיט דעם לױאָך־פּאַרקױפּער און זע עֵלײ פּערקינס „בוק־אײדזשענט“!). מענדעלי האָט מיט זײן „מסעות בנימין השלישי“ גאָרנישט דערלױגט צו סערוואַנטעס'ן...

דער גרויסער כאַכעם פּידאַצער האָט שױן געזאָגט:
 „א שרײבער מוז זײער־זױער אַ סאָך לײענען, קעדיי אױסצומײדן די געפאַר פון צענויפּטרעפּן זיך מיט אַנדערע שרײבער.“
 וױטער האָט געזאָגט דערזעלבער פּידאַצער (אין נאָדיר'ס נאָמען):

איך נעם מײנע זאַכן, וואו איך געפּין זײ, איר נעמט אויך מײנע זאַכן, וואו איר געפּינט זײ.

דער אָדן, האַרנגאַט פון דער וועלט, וױסט, אז איך פאַרנעם אין אײן טאַג מער כאַכמעס, ווי איך קען גאַנווענען אין אַ יאָר באַ

דעם נודנעם מ. ג. סאפיר אָדער באַ דעם שלימאָזלדיקן פעטער אל-טענבערג (אין מיין אידישער איבערזעצונג פון זיין בוך „ווי איך עס זעהע“ וויגאָם אין מיין איבערזעצונג פון סאפיר'ן און דזשעראַם ק. דזשעראַמ'ען, האָב איך אונטערגעזאָגט אַ היבש ביסל כאַכמעס מינע — אַוועקגעשענקט זיי ב'קאָווער גאָדל, ווי איך בין שטענדיק גרייט צו אַזאַ מיין גמילעס-כעסער, ביטנאַי, מען זאָל מיר דערנאָך נישט ווערן קיין דאָס-מינע!).

נאָכמער: איך האָב אַפילע אַ היבשע צייט געדרוקט אין „קונדעס“ מינע אייגענע זאַכן אונטער דעם נאָמען מ. ג. סאפיר, ווייל מינע אייגענע זאַכן האָבן דעמאָלט נישט נויסע-כיין געווען אין דעם רעדאַקטאָר'ס אויגן.

אַנעוו: אויב איך האָב כאַלילע אומגערן גענומען אַווער-טשענקאָ'ס אַ כאַכמע, דאַרף ער מיר קיין פאַריבל נישט האָבן, וואָרין איך האָב אים אָפגעצאָלט מיט אַ גאַנצער פיעסע, וואָס הייסט „דער לעצטער איד“.

ווען מען האָט געשפילט די נעמלעכע פיעסע, האָב איך (אין די פראַגראַם-צעמלעך פונעם טעאַטער) אָנגעגעבן, אַז דער סושעט איז אַנטנומען פון אַווערטשענקאָ'ן. —

געטאָן האָב איך דאָס, צוליב סטראַטעגישע סיבעס — בעניגינע אונדזער קריטיקער. פונדעסן האָט זיך דער גרויסער אַווערטשענקאָ-קענער (צביון) נישט געכאַפט, אַז באַ אַווערטשענקאָ'ן איז אין ערנעץ נישטאָ קיין זאַך, וואָס זאָל האָבן אַ שאַטן פון אַן ענלעכקייט צו מיין פיעסע!

הנא גאָטעספּעלר האָט זיך מיט מיר צעטיילט העלפּט-אַף-העלפּט מיט דעם „סוקסעס“ פון מיין „מאָשיעך אין אַמעריקע“ — אין זיין פיעסע, „די אַמעריקאַנער כסידים“.

האָב איך מיך יאָרלאַנג געשלאָגן קאָפּ-אין-וואַנט — באַם אידישן טעאַטער. זאָג, צוליב וואָס? זאָג, צוליב ווען?

בין איך דען אַ טעאַטער-קריטיקער, ווי מוקדוני? איז דען קריטיק ביכלאַל מיין פראַפעסיע? (באַ אַנדערע איז ליב-האָבן און פיינט-האָבן אַ פאַד, באַ מיר איז דאָס בלויז אַ טעווע!).

שפעטער איז געקומען דער וועכטער פון וויינגאַרטן:

„נאָדירל, נאָדירל, ביסטאָך שוין עפעס אַן עלטערער מענטש, אַ שוואַכער, וואָס טויג עס דיר איינצורייסן מיט דער וועלט — זיך מאַכן סאָנים אומעטום? אַמער זיך דיר שטיילניקערהייט און שרייב

דיר ווערסקעלעך און זינג דיר לידעלעך, און לויב דיין פאָלסקעלע, און מאַך דיר פריינטעלעך, וועלן זיי דיר מאַכן באַנקעטעלעך, וועסטו האָבן אַ האַנאַעלע און וועסט וויסן פון אַ לעבנדל." און אָבער די אומרו אין מיר ווי פייער, ווי אַ וואַלד-פייער, וואָס אז דו לעשסט עס דאָ, כאַפט זיך עס אָן דאָרטן.

ווינטש איך דען עמיצן שלעכטס?

פאַרקערט, איך קען צולייגן אַ שוועבעלע צו די ווינקלען פון דער וואַנט, וואו די וואַנצן זענען, און — ס'האַרץ זאָל בישאַס-מאַסיע וויינען אַף דעם גוירל פון דעם אומצוכט...

א. לעיעלעס, דער יונגערער, "פאַעט-אימפּעראַטאָר", זינגט זייער ריכטיק אין אַ לידל, וואָס ער ווידמעט מיינעם אַ פריינט:

"דאָס פייער, וואָס דו ווילסט מיר אונטערלייגן,

ברענט קוידעם-קאָל דיין אייגן האַרץ."

אָבער די האַנט טאָר נישט ציטערן!

ווילסטו אַ ריינע ווירטשאַפט, מוזטו זיך פאַטשקען מיט די,

וואָס פאַראומרייניקן.

איך בין מיר מוידע, אז ניט איינמאָל שלאַנגט צום האַרץ דער גערוך, עס איבלט דער רייעך פון צעקוועטשטן, "אומפלייט". אָבער וואָס זאָל טון דער גערטנער, וואָס האָט מעשונע-ליב דעם עפל-בוים און ער זעט, ווי ווערים האָבן, "פאַרצויגן אָן איידלען זייד" אין די בליקעפלעך פון דער יונגער פרוכט? זאָל ער נישט איינ-טונקען אַ שמאַטקעלע אין נאַפט, עס אָנצינדן און צעשטערן די "זיידענע נעסט"?

שאַרף איך מיין געצייג אַף אַ האַרטן שטיין, שרייט דער שטיין,

אז ער איז דער עמעסער שאַפּער...

ווייסיך! זיי דו — דער "שאַפּער", אַבי מיין מעסער איז שאַרף.

אווואַדע קען דער אומשולדיקער "כאַלעף" נישט פאַרלאַנגען, אז

די געקוילעטע קעלבלעך זאָלן אים ליב האָבן.

נאָר אז די קעלבלעך נעמען זיך אַלע מיטאַמאָל צענויה און גייען

(ווי איך האָב שוין אַמאָל געזאָגט) קוילן דעם כאַלעף, איז דאָס אַ

קאָמדיע!

אב. קאהאַן וויל נישט קיין, "יאַטקע-אידיש" — דער קאַניבאַל,

וואָס לייַדט אַפן בויד, איז געוואָרן אַ... וועגעטאַריער!

אווואַדע קען מען נישט קיין פאַריבל האָבן, וואָס דאָס אומפלייט

קאָט פאַראַיבל, נאָר איבלען איבלט עס!

און אז "דיזער קאָסטימער, יונאָ" וואַרפט מיר אויף, אז איך

האָב אים צוויי מאָל געשיקט זאַכן צום דרוקן (מען קען מיינען, אז

דאָס איז געווען ערשט נעכטן (!), איז דאָס אַקוראַט, ווי מ'זאָל אים, לעמאַש, אויפּוואַרפּן, אַז אַזאַ אַלטער איד, ווי אב. קאהאַן, האָט זיך נישט געשעמט צו שפּילן מיט דער מאַמעס ברוסט.

מיט 17-18 יאָר קריק, ווען איך בין אוועק פון „קונדעס“, און ס'האָט געמאַנגלט ס'שטיקל ברויט, האָט מיך מיין דעמאָלטיקער קאָלעגע, י. אַדלער, געראַטן צו גיין צום „פּאַרווערטס“ בעטן אַרבעט. איך בין נישט גענאַנגען.

נאָר ווען י. אַדלער האָט מיך צוגערעדט איך זאָל צושיקן זאַכן, האָב איך אים איינמאַל צוגעשיקט צוויי מאַיסעלעך. „דיזער קאַסטי-מער“ האָט געפּאַסנט, אַז ס'טויג נישט, ווייל ס'איז נישט געשריבן אין קיין „פּלעינעס“ אידיש, אַל פּי נוסעך קאהאַן: „סעמעלע, זיי אַזוי גוט, באַיטשקל, גיי אוועק פון ווינדע. נעם בעסער אַ הענקי-טשע און וויש אָפּ דאָס פעיסעלע און זען דיך אַף אַ טשערל לעבן דער ווינדע“.

מער האָב איך (אַפּילע דורך פּאַסט) קאהאַנ'ס פּאַנים נישט אָני געקוקט. אין דער גרעסטער נויט האָב איך מיך נישט געווענדט צו אים נאָך אַרבעט.

דאָס קען ער מיר נישט מויכל זיין, דער שונדראַן-שאַנד-שאַנדאַר, „דיזער קאַסטימער“ וואָס האָט איינגעפירט אין זיין בלאַט אַ ליטעראַריש „הייזל“, און עס אויסגעהאַנגען מיט מוּוּועס, כדי צו ציען וואָס מער קאַשערע „קאַסטימער“.

ס'איז עמעס: זיינע „פּרויקעלעך“ האָבן נישט קיין „גראַבע מאַניערן“ — פּאַרקערט: זיי „רעדן אַלע מיט נאָט“, האַלטן צוקאַפּנס ערעמיסראַעל-ערד, וואַרפּן קאַפּיקעס אין ר' מיער באַל-האַנעס-פּושקע... טראַגן נישט קיין פּאַטשיילע אום שאַבעס.

אַ, דו „אַנשטענדיקער“, פּאַפּירענער אַלפּאַנו! דו, וואָס לעבסט פון אומצוכט, און באַשלאַפּעריי — גיסט סיפּער-טוירעס אין שול אַריין.

און רופסט „דיינע לייט פון נאָענט און פון ווייט“, מ'זאָל מיך מאַכרים זיין, דערפאַר וואָס איך זאָג, אַז מען דאַרף אונטערצינדן דיין הייזל, אויסראַמען דאָס אומפּלייט...

וויסן זאָלסטו, דו וואָס פּאַרמאַמזער-בען-האַנידעסט אונדזער נאַנץ ביסל ליטעראַריש בלוט, — וויסן זאָלסטו, אַז — מיט דיינע „ווערק“ וועט מען פּאַרשטעקן דעם קוּימען.

דיין „רום“ וועלן מיין אַרומשלעפּן אַף בוּידימער פון פּאַרלאָזטע הור-הייזער.

מיר וועלן דיך אָפּווישן — אזוי ווי געלן זשאָווער פון אַ
שווערט!

:: :: ::

פע, סי ווערט מיר נישט גוט, ווען איך דערפיל דעם טאם פון
דיין „קויעך“, — דו, וואָס האָסט אָנגעהויבן ווי אַ מענטש און
געענדיקט ווי אַ . . .

אָבער ס'איז גאָרנישט.

יאָרנלאַנג ביזטו עפשער טאָקע געווען דער וואָרעם אין צאָן,
וואָס האָט געפּוילט אין דער יאָסלע פון אונדזער היגער אַרבעטער-
שאַפט, פון אונדזער ליטעראַטור, אָבער איצט ביזטו אַ וואָרעם פאַר
זיך אליין.

אַרויסגעריסן פונעם מויל פון דעם אידישן אַרבעטערשאַפט און
אָפּגעשניטן פון אַלע לעבעדיקע זאַפטן, וועט אויך דער שאַקל-
דיקער פּוילער צאָן באַלד ווערן אַ טויטער ביין, און זיין לעבעדיק-
סטער וואָרעם וועט פאַרטריקנט ווערן, און זייער ביידנס געדעכעניש
וועט אָפּגעמעקט ווערן פון דר'ערד.

און ווער ס'איז מיך מעקאַנע מיט מיין „דזשאַב“ אַלס שמוץ-
רייניקער!

אָבער צומערשטן מוז מען אויסרייניקן — דאָס ראַכמאַנעס-האַבן
קומט שפעטער.

וואָס מער „מעפונעק“ די שטוב-ווירטין איז, וואָס ציכטיקער,
אַלץ מער מוז זי ווידמענען איר צייט צום — אומצייכט.

די „קולטוריסטן“ קערן אויס די שטויב, פאַרשאַרן ס'מיסט
אונטערן בעט, און פאַרהענגען ס'בעט מיט אַ ווייס פאַרהענגל.

איך האַלט פון ריינקייט צוליב געזונטקייט, נישט צוליב שיינקייט.
פאַרע איך מיך דאָריבער אין אַלע באַהאַלטענע ווערעמדיקע

ווינקלען און פאַרשפּרייט וואַנצן-סאַם וואו מען דאַרף.

און וועט טרעפן, אַז אַ „געציפער“ וועט פון מיין סאַם נישט
פאַרסאַמט ווערן, וועט מיין סאַם נישט שולדיק זיין.

שולדיק וועט זיין דעם וואַנצ'ס זאַטקייט.

(די „פאַרווערטס“-וואַנצן האָבן שוין אזא טעווע, אַז זיי זענען
זאַט!)

אַנו, גיט זיך אַפ'סניי אַ נעם צו מיר, מיסטער קעי! רוף די
„ברידער“ פון י. ל. פּרץ פאַראיין, מ'זאָל מיך צוערשט אַרייננאַרן

אינעם פאַראיין, קעדיי מ'זאָל מיך שפעטער קענען אַרויסוואַרפן.

רוף זיי!

רוף זיי, די דערשראָקענע, פּאַרנאָסעדיקע, וואָס כלינען איבערן שטיקל ברויט, איבער דעם טעפעלע קאָווער.
רוף זיי — דו צעשמערער, זיי זאָלן דיר העלפן מיינע הענט שוואַך-מאַכן.

רוף זיי — יענע פּאַלשע גערטנערס, זיי זאָלן העלפן צע-ברעכן די „געשאַרפטע שווערד“ פון דעם, וואָס זיין האַרץ איז אפן הענטל פון דעם שווערד.
רוף זיי!

א טייל וועלן זיך עפשער אָנרופן.
די שוואַרצע „מאַגען-דאָויד-טרעגער“ וועלן אין נאָמען פון זייער וואַטענעם נאָט „קולטור“ (אָדער פון זייער גרין-אויגיקן נאָט „קינע“) מיט זייערע שטומפיקע שטאַל-פּעדערן מיר וועלן מאַכן וואונדן אין בויך.

און זיך באַלעקן — ווי זיי באַלעקן זיך שטענדיק, ווען זייערע נעז דערשמעקן אַן אָדנ'ס קנאַפּל. (נישט אַלע קענען דאָך פאָרן אויף קיין וואַרשע מיך זידלען אין די „ליטעראַרישע בלעטער“, ווי מײן קאַלענע א. . . — נישט אַלע האָבן דאָך געלט אַף הויצאָעס;) פאָרווערטס, איר אָפּטריניקע אידישע שרייבער, — איר האָט נאָר נישט צו פאָרלירן, און גוטע „דזשאַבס“ צו געווינען...
דער רייכער שאַבשעוויטש פון אַמעריקע האָט זיך אַרױפגעאַרבעט: זעט זיין זיידן יאַרמולקעלע, די גאַלדענע ציין, דאָס סאַמעטענע טפילין-זעקל, אין וועלכן ער טראָגט מוסטערן פון זיין בינטל בריוו...

:: :: ::

און עפשער וועט שוין טאַקע זיין דערווייל גענוג אַף אַ מינוט. אַכױז „רייניקן דאָס אומפלייט“ איז נאָך דאָ אַנדערע זאַכן אין שטוב צו טון.

מ'איז אַ לעבעדיקער מענטש.
מאָרגן וועט עפשער אַ שמיכל טון אונדזער שטראַלן-קוועטשערין, די זון, דער יאַם (אין קוני-אילאַנד) וועט זיך אַ שטעל-טון צו דער אַרבעט, און איד וועל שווימען מיטן פּאַנים אַרויף און — שמיכלען אזוי קליין און פיין און שטיל, — וועל איד פאַרגעסן דאָס אומפלייט, דעם „פאָרווערטס“, קריטיקער, געל-זעכטיקע שוויצער פון „קונסט“, און ס'וועט זיין גוט, זייער גוט.
אַ גוטן טאָג!

יוני 24, 1928.

א בריוול צו דער רעדאקציע „פרייהייט“ *

זיירשע מויכל, כאָשעווע רעדאקציע „פרייהייט“, און גיב מיר א שטיקל פּלאַץ פאַר אַ בריוול צו די כאַוויירס, אונדזערע ליינער: שוין באַלד זעקס כאַדאַשים, ווי איך האָב מיך פאַרשלאָגן אין אַ פאַרוואַרפן ווינקל, אַפן לאַנד, קעדיי צו פאַרלאַטען אַביסל מיין געזונט. אין דער איינזאַמקייט פון וואַלד און דאַרף, דערנרייכן אָבער אַמאָל צו מיר ביזע מענטשלעכע רייד וועגן דעם, אז סאַנים (און אַפילע פריינט) טייטשן־אויס צום שלעכטן דאָס, וואָס איך שרייב איצט אַזוי ווייניק. מיילע, צו די „שוואַרצע מיילער“ בין איך שוין געוואוינט. אָבער קעדיי באַ די אייגענע כאַוויירים אָפּצעווישן דעם כשאַד, אז איך בין כאַלילע עפעס אויסן מיט מיין שווייגן — שרייב איך די־אָ ווערטער, און די ערד אַף וועלכער איך גיי אַזוי אָפט אַרויף און אַראָפּ מיט פאַרלוירענע טריט איז מיין איידעם, אז די צייטווייליקע אָפרו פון מיין ליטעראַרישער אַרבעט איז אַף מיר „אַרויפגעשריגן“ געוואָרן פון מיין דאָקטאָר. איך בין איצט אַף אַ „דיעטע פון שווייגן“, האַלצהאַטן, וואַסערטראָגן און אַנדערע טועכצער וואָס היילן־אויס צעריסענע נערוון. איך וועל מיך אָבער אינגיכן ווידער איינשפאַנען אין יאָך. וויפיל דער־אָ פרייוויליקער יאָך זאָל נישט רייבן דעם נאַקן, און פאַרוואַנדן ס'לייב. —

און צו דער „גרופע“ אָפּטריניקע „פרייהייט“־לעזער, וואָס האָבן זיך אין די טעג פון דער באַשריגענער „צאַאַר־וואַסקאַנאַליע“ געשטעלט אַף דער זייט פון דער „שפּויד־כאַמאַסקאַ־ברייגאַדע“, און וואָס פרעגן באַ מיר (דורך פּאַסט) צי האַלט איך, אז דער „קאַמוניסטישער צוועק טוט הייליקן די מיטלען“ — וויל איך זאָגן אַזוי:

קינדער איינע, קאַמוניסטן זענען נישט קיין „הייליקע“, און ווייסן נישט פון אַזוינע „הייליקע צוועקן“, ווי עס האָבן די יעניקע וואָס טונקען זייער ברויט אין דעם זאַלץ פון פרעמדן נויט־שווייס. איר רעדט פון „קולטור“, „איביקע ווערטן“? קולטור — באַ! קולטור אין אַ שעכטי־אַטקע! — קולטור — ווי אַזוי? אז

(* דאָס־אָ בריוול איז געשויקט געוואָרן צו רעדאקציע „פרייהייט“ ווי אַן ענטפער אויף אַ פּראַוואַקאַציע פון געוויסע אידישע שריפט־לעך, אַז מיין פּעריאָדיש קריקציען זיך פון אַרבעט (צוליב מיין געזונט) דאַרף אין דעם מאָמענט אויסגעשוישט ווערן ווי אַ „פּראַטעסט“ צו דער שטעלונג פון דער „פרייהייט“ אין דער ציאָן־וואַסקאַנאַליע.

מיר האָבן נאָך אפילע נישט דערגרייכט די ערשטע שטופע פון ציווילי-
זאציע — קאָמוניזם!

קולטור? ווען מיליאָנען מענטשן לאָזן זיך אויס פון הונגער
אין כינע; די גליקלעכערע פון זיי שלאָפן אַף דעם וואַסערל, וואָס
פלייצט־פאַרבײ זייער זומפיק שטיקל רייז־פעלד — שלאָפן אין
וואַסער (קעדיי נישט אויסצונוצן אַן איבעריק שטיקל ערד) מיט אַ
שטיין אַפן בויך — דאָס וואַסער זאָל זיי נישט אוועקטראָגן.

איר רעדט מיר פון „קולטור“ — וואָס דאָס איז דער מענטש-
הייט'ס „נוטע מאַניערן“, און אינדערזעלבער צייט זיפט איר די
פעטליע פאר אונדזער האַלדז — דער טיפּל זאָל אייך נעמען!

איר רעדט ווי דער שופט (איר קענט אויך ליענען „שויפעט“)
באַרנהיל, פון שאַרלאַט, נאָרד־קאַראַליינאַ, אין נאָמען פון „גאָט“,
אין נאָמען פון רעליגיע און מאַסיס־טיוויום, און וואָס טראַגט איר
אונטער דער שוואַרצער פּאַלע? — אַ טויט־שטול פאַר סאַקאַ-
וואַנזעטי'ן, אַ טליע פאַר סטרייקנדיקע וועבער.

קומט־אויס טאקע עפעס נאָר דאָס האַרץ אויסצושפיען. אָבער
וואוהין וועסטו שפיען? צום הימל? — קומט עס קריק אַראָפּ. צו
דר'ערד? — וועסטו אַמאָל דאָרטן שלאָפן. —

ניין, ליבע קינדער, אונדזער צוועק „הייליקט“ נישט די מיטלען;
נאָר אזוי ווי מיר זענען אין אַ טויט־געשלעג מיט מענטשן וואָס
שטייען נאָך אפילע נישט אַף דער ערשטער טרעפּ פון ציוויליזאַציע
(קאָמוניזם), און אזויווי יענע פלישטימדיקע מענטשנפרעסער נוצן
פאַרסאַמטע פּיילן, אָדער קראַצן אונדז די אויגן מיט פאַרסאַמטע
פינגער־נעגל — טוען מיר אויך וואָס מיר קענען. ווי איך האָב שוין
אַמאָל געזאָגט דעם כ' אָלגין (אין אַ שמועס וועגן „גראַבע רייד“):
אין מילכאָמע־צייט קלייבט מען נישט דאָס געווער. מיר וואַרפן צו-
ערשטן ביקסן־קוילן. אַז ס'פעלן ביקסן־קוילן — וואַרפן מיר שטיינער,
און פעלן־אויס שטיינער — וואַרפן מיר אפילע בלאַטע. אונדזער
צוועק איז — אונדזערער, איז ער ריי און עמעס. אונדזערע מיטלען
ציוניגט איר אַף אונדז אַרויף. דאַפאַר זענען זיי — וואָס זיי זענען.

ניין, ליבע לייט. מיר „הייליקן“ קיין שום זאָך נישט. מיר רופן
מילכאָמע — מילכאָמע. נישט מער, אפילע אינעם שטאַט פון די
פלישטיים איז אויך פאַראַן אַ באַזונדער געזעץ פאַר שפּיטאַל-
וועגן (אַמבולאַנסן) און לעש־מאַשינען (פּיער־ענדזשינס), און דאָרטן
וואו אַ געוויינטלעכער שפּאַציר־אָוטאָמאָביל מוז זיך האַלטן „אַנ-
שטענדיק“, און נישט לויפן מער ווי, זאָגן מיר, 10 מייל אַ שאָ, מעג
דער שפּיטאַל־וואָגן און די לעש־מאַשין פליען מיט „פולער קראַפט“

— אפילע ווען דאָס שטעלט אין געפאַר אַ פּאָר בירגער, וואָס גייען זיך שטיץ שפּאַצירן.

קאָמוניזם לויפט ראַטעווען פון — מילכאַמע, לויפט ראַטעווען אַ פאַרוואַנדעטע וועלט, — ווילט איר מיר זאָלן אייערע עטישע „פאַר-קערגעזעצן“ אָפהיטן?

ווי דאָס הינדוסטאַנישע ווערטל זאָגט: אַ פאַטש היילט אויס — דעם פאַטשער פון זיין סינע, דעם געפאַטשטן פון זיין ביטערקייט. און איצט, כאַשעווע רעדאַקציע „פּרייהייט“, שטעל איר מיר קריק אַף דער דיעטע פון שווינגן, ביז איר וועל געזונט ווערן, אָדער דער „מעדיצין“ וועט נימעס-ווערן. מיטן גרום פון אַ בייזן און קאַלטן אָסיען, וואָס וויינט מיר אין קוימען אַרײַן, — איר הערט?

משה נאָדיר.

מאָהיאַן לעיק. אָקטאָבער 17טן, 1929.

:: :: ::

די ציאָן-וואַקבאַנאַליע

(וועגן אַראַביש-אידישן אינצידענט אין זומער 1929, ווען רײזען, לייזונג, ראַבאי און מנחם זענען אַוועק פון דער „פּרייהייט“.)

שוין, קינדער! איר קענט שוין אָנגרייטן די שטיינער צו וואַרפן אַף מיר!

כ'וועל איר זאָגן ווי אזוי: איר נעמט און לאָזט אויפשפילן אייער גרויסע, צעלישעטע צאָר-קאַפּעליע (מרדכי דאַנצין, קאַפּעל-מייסטער), ברימראַם, טראַטאַטאַ. אַ זעץ אין די טאַצן. אַ דרימושע אין דער קאַלבספּוּק — און שאַ, שאַ, מי פירט שוין משה נאָדיר'ן צום שייטערהויפּן. אַ הויכער בין איר, אַביסל אַ צוגעשוואַרצטער פון דער זון, וועט מיר דאָס פייער זייער פאַסן צום האַרץ, צו די אויגן — און איר, צעדולטע, בידנע, וואַקבאַנאַליקער, וועט שטיין מיטן „טאַג“, „פאַרווערטס“ און „מאַרגען זשורנאַל“ אין די הענט, זינגען האַלעלויאַ און שרייען: „מאַרטירער, מירזעמיר מאַטירער!“ יאָ, וואָס האָב איר געוואָלט זאָגן? — איר רעזיגניר גישט פון דער „פּרייהייט!“ אַדראַבע. איר בין מיט דער קאָמוניסטישער פאַרטיי — מער ווי טאַמיד. בלייב מיט איר, ביז איר וועט אַף מיר מערזישעם בליינדער שאַבעס מאַכן אַ פּאַגראַם..

איך קאָן אייך, ליבלעבנס! צייטונג-שרייבער! איך ווייס ווי איר באַלעקט זיך מיט דער געזאָלצנקייט פון נייע וואונדן — אסאָס. טאָס גאַנאידין!

ווי האַטענטאַטן באַשטעקט איר זיך מיט פּעדערן און איר גייט אַ ווילדן טאַנץ, אַרום דעם טאַפּ אין וועלכן עס קאָכן זיך לעבעדיקע מענטשן.

ווי אין אידישן טעאַטער: אז מי וויל באַ דיר טרערן אַרויס פאַמפען, וואָס טוט מען? גיט מען דיר דען „אַ גרויסע גריכישע טראַגעדיע“? שרייבט דען סאַפּאָקלעס דעם טעקסט? ניין. סיגעל — שרייבט. מוֹישע ריכטער. די אַקטיאָרן אַליין וויינען סאַקאַנעס-געפאַשעס, ווייסט שוין דאָס גאַנצע אידענע-טום, אז סי איז דראַמעה און — מי מישט טרערן מיט ראַץ, שווייס מיט האַנאַע...

און איך אַליין, מיינט איר? בין איך דען נישט קיין „קינד פונעם געמאַלעטן פּאָלק“? ווייס איך דען נישט, אז מיר זענען ווערטער-מענטשן? מיט די ציין האַלטן מיר זיך אָן אין וואָרט. שפּרובן שפּרעכן מיר אָפּ ווען די גרויסע נויט קומט איבער אונדז, ווען דער הימל ברעכט צענויף איבער אונדזערע קעפּ ווי אַ סטעליע — דעמאָלט לאָזן מיר זיך אַלע אינאיינעם פּאַטאַגראַפירן: אַ שוין בילדל פון מישפּאַכע-געטריישאַפט.

אָדער פּאַרקערט: יענער טרינקט זיך. מיר שטייען באַם ברעג יאָס, קוקן-צו און זאָגן:

„העלפּן קענען מיר אייך נישט, מיסטער. ווייל מיר קענען נישט שווימען. נאָר אַ „פּיקטשע“ קענען מיר אייך נעמען — אומזיסט.“
נעמט, נעמט „פּיקטשעס“. פּאַטאַגראַפירט זיך פאַר דער „איטאַ“ און פאַר אַנדערע נייעס-אַגענטורן!

ווייס איך דען נישט, האַ, אז מי דאַרף פאַר אייך גיין אַף אַ שטריק? גיי איך מיט אייך אַף אַ „שטריק“, שווינדלענדיק-הויך אין דער לופט, איבער אָפּגרונטן פון צעטרעסעטע וועלטן. און איך טראַכט זיך באַ מיר אַזוי:

„האַ, עפשער טון אַ טויווע און... אַראַפּפּאַלן!“
איר שטייט דאָך אַלע דאָ אונטן, מיט פאַרשארצטע היטלען, קוקט אַרויף צו די אידישע קאָמוניסטישע שרייבער וואָס האָבן אויס-געלייזט אייער שלעכט געוויסנדיג, — דאָס געוויסנדיג קעגן דער זינד פון אַ ראַסע, וואָס איז אַזוי אומדאַנקבאַר איר געשיכטע — דאָס יעוויסנדיג, וואָס האָט געביסן אין שטילע נעכט אַף וויכע זייד-קישעלעך און געזאָגט: זע, דו — פּאָלק-סווינע, מענטש-סווינע, די קאָמוניסטישע מאַכט האָט דיר (דורך דיר אַליין) דיין מענטשן-

ווערדע קריקעגעבען, דיר אָנגעטון קריק דיין אייגן מענטשלעך פּאָנים,
און דו וואַרפסט אָף איר בלאַטע! — דו אָפּטריניקער!

:: :: ::

און ביאָליק, זאָל לעבן, שווייגט! און היים ווייצמאן, זאָל זיין
געזונט, איז געלאָפּן קיין לאַנדאָן פּאָרערן פון דער ענגלישער מאַכט
(דער איקער!) שאַדן-געלט. קעש, מזומען, פיענענדיז... אָף אָנצו-
פילן די קאַסטנס פון דער באַנקראַטימער ציון-אינדוסטריע, קעדיי
צו קענען ווייטער (אָף אַ מינוט) באַפעסטיקן די מאַירעוויאָנט אָף
איר ברענענדיקן פונדאַמענט... ווידער ברענגען אַהין מענטשן, ווידער
קרעפטיקן די האַנט פון ענגלאַנד, וועלכע וועט ווידער היינט-מאָרגן
אַ באַפעל-טון אירע לאַקיען מי זאָל אָנרייצן די אַראַבער צו מאַכן
פּאָגראַמען אָף אירן, קעדיי נאָכרעם צו קענען אָנרייצן די ענגלישע
סאָלאַרטן און פּאַשיסטן צו מאַכן פּאָגראַמען אָף אַראַבער — וואָס
דאָס וועט סאָף-קאָל-סאָף ווידער פירן צו פּאָגראַמען אָף אירן.
שאַט, שאַט. כאַפּט זיך נישט. איך בין נאָך מיט אייך נישט
פאַרטיק!

נאָר איידער וואָס-ווען (קעדיי צו באַפרידיקן אייער אַזאַרט-
געפיל), וועל איך אייך זאָגן, אַז איר מענט זיך שוין אויפהערן וועטן,
אַז נאָריר וועט זיך מינאַסטאַם אָנשליסן אָן דעם שרייבער-קוואַרטעט,
וואָס האָט רעזיגנירט פון דער „פרייהייט“.

איך הויב גאָרנישט אָן צו טראַכטן וועגן דעם.

פאַרקערט, וואָלט איך געהאַט מער קויעך און וואָלט איך נישט
כוישער געווען אַז מיר קען דאַפּן אַרויסקומען אַ טויווע, וואָלט
איך נאָך היינט געוואָרן אַ מיטגליד פון דער קאָמוניסטישער פאַרטיי
אין אַמעריקע.

היינט, — דאַווקע היינט!

דאַווקע היינט, ווען — אָנגעפירט פון היסטעריקער, ציוניסטיקער
און אַנדערע וואָלווע מענטשן — טרייבט איר אייער צאַאַר-וואַקסאַ-
נאַליע אַזוי מיעס, אַזוי וואַלגאַר.

קאָמוניסטישע ליטקעס טאַלעפען זיך אייך פון די מיילער, אָפּ-
געריסענע בלוטיקע שעדלעך פון לעבעדיקע קעפּ, זענען באַ אייך אין
די הענט... און די אייגעלעך ברענגען פון טאיווע נאָך אַ צייטונג-
נאָטיצע, און די כאַזאַנימלעך זינגען איילי-איילי... און בערד שוואַרצע,
גייען פאַראַויס, זוי פּאָנען, שוואַרצע, שאָוויניסטישע... אַהין, אַהין!
וואַזאַהין — אַהין? כאַליע אין מילכאַמע אַרין, אין „זעלבסט-
שוץ“? — ניין... ניין, זאָל דער אייבערשטער אָפּהיטן! מיר גייען,
פ'שטייט איר מיך, צום בירגערמייסטער דזשימי וואָקער אין זיין

סיטיהאל אריין... יואל סלאָנים פירט... דער מעיאָר וואָקער גיט אַ ניוכע מיט דער נאָז, דערשמעקט אידישע „וואוטס“ (שטימען) און ער גיט אַ מאַך ווי אַן אַקטיאָר: „באַפעלט מיר, און איכ'ל טוען“... און ער טוט טאַקע, סלאָנימ'ס מעיאָר וואָקער! ער טוט דען נישט?...

איר פאַרשטייט: ס'איז אזוי: מאַקס גאָלדפאַרב און שאַכנע עפשטיין און ליטוואַקאָוו און שפּראַך און איציק פעפּער און פעלדמאַן און באַריק און לעוויטאַן און מערעזשין און ראַשקעס און דאָברושין ווילן „אויסקוילענען די אידן“ — נאָר דער פּעיאָר וואָקער (אַ טיערער „אַרל“ ווי גאָלד) וועט אונדז ראַטעווען פון זייערע הענט. דזשימי וואָקער און — לאָרענס-שאַ, דער ענגלישער שפּיאַן! באַלפור און ליוק... מוקדוני און אפרים אויערבאָך. און דער מאָרגענזשורנאַל. —

„מיט יאַרמיקעס וועלן מיר פאַרוואַרפן די אַרבעטער און... די קאָמוניסטן“...

אַנו, דאָרטן, שוואַרצע וועווריקעס, טויטנקעפּנאַראַנים, גיט זיך נאָר אַ לאָז אַף אונדזער רעדאַקציע! קענט איר נישט פאַרשטייען אונדז, טו פאַרשטיינט כאַטש אונדזערע שויבן!

די שויבן זענען שולדיק — וואָס לאָזן זיי די זון אריין, האַ? אפילע די יודישע לעוואַנע איז נאָך אַלץ צו ווינציק סענטי-מענטאַל פאַר אײך, און איר שיט שוואַרצע „געפיל־טשערנישקע“ אַף די ווייסע כאַלעס פון אייערע שאַוויניסטישע כאַלוימעס. זעט דעם שפּעקטאַקל! קוקט, קינדער... אַהערצו, אַהערצו! ש. ניגער האָט זיך מעיאַשעוו געווען, אַז ציוניסמוס איז... אַלרייט. פאַרקערט, ווייל די לאַגע איז אַף יענער זייט פון סיכל, האַפּנונגלאָז, אויסגאַנגלאָז — און ווייל „מי קוילעט אונדז“, איז... אַף צו־האַכעס פאַרן מיר קיין ערעזיסראַעל'כען...

:: :: ::

דער „פּרייהייט'ס“, „שטעלונג“? — זאָל זי מיר מויכג זיין, די „פּרייהייט“ אונדזערע, זי האָט זיך געשטעלט צום ערשטן — אומ־טאַקטיש, פאַרמאַליסטיש. דערנאָך: האָבן אירע נייעס־שרייבער פאַר־פעלט צו וויסן, ווי אזוי (אין אזא דעליקאַט־שאַרפּער, ביטערער מינוט) צו זאָגן דעם קאָמוניסטישן עמעס, וואָס איז אָנגעצייכנט מיט דעם מאַרקסיסטישן רויטן קריידל.

האָט מען אוועקגעשטעלט אַ קאַפּ: „אידישע פּאַשיסטן און ענגלענדער מאַכן פּאָגראַמען אַף אַראַבער“.

איז דאָס געווען אַ נישט־געראַטענער קאַפּ, וואָס האָט פאַרדרייט די נישט־געראַטענע קעפּ פון אַלע כאַצע־ און מאַצע־ און ערעו־ קאַמוניסטן.

פון די פּלישטימלעך רעדט מען דאָך נישט! דאָס זענען די פעטינקע, גלאַטינקע, וואוילינקע, פּוילינקע, וואָס האָבן ליב מיט זייער „גרעיִפֿ־פרוט“ יעדן אינדערפּרי — אַן ערדציטערניש אין סעילאָן, אַ כאַליערע אין אינדיע, אַ זעלבסטמאָרד פון אַ ביזנעס־קאַנקורענט... און קומט אָן אַ גרויס אייגן אומגליק — וואָס פאַראַ מעכטאָנים מיר זענען! זאַרז פּוצן מיר זיך אויס מיט די שוואַרצע צילינדערס. שוואַרצע זיידענע אַרבל־בענדער. די אייל־אייל־קאַפּעליע גיט אַ שפּיל־אויף.

דערנאָך גייט מען אַהיים און — מי עסט געשמאַקער די פעטע גראַשיצע.. דעם גרעיִפֿ־פרוט...

:: :: ::

איך רעד קלוימערשט שטיל — קעדיי איך זאָל נישט דאַרפן שרייען.

שרייען געוואַלט...

איר שרייט שוין גוואַלט פאַר מיר — איר אַלע דריי: ריזען, לייוויק, ראַבאָי. (מנחמ'ען) לאָז איך אויס, ער איז אַ פּען־קאַליקע און אַ וויסער באַל־טאַכלעס!)

איך פרעג אייך: האָט איר געוואוסט, אַז קאַמוניזם איז (דער־וויל) אַ מיין באַוואַפנטער צושטאַנד, אַ באַוואַפּענונג פונעם געדאַנק, קריג־צושטאַנד? האָט איר עס אָנגענומען? יאָ? פאַרוואָס־זשע נעמט איר נישט אָן די עקסטראַ־אַרדינערע געזעצן, וואָס אזאַ צו־שטאַנד ברענגט מיט זיך?

דער ציוניזם איז דער עק פון בריטישן לייב, האַקן מיר אים אָפּ, נישט אזוי פון סינע צו דעם עק אַליין, ווי קעדיי צו מאַכן אומ־שעדלעך די פּאָדערשטע טייל פון דעם פאַרצוקנדיקן לייב, וואָס צישן זיינע ציין קנאַקן אַרבעטער־ביינער.

און האָט איר קעפּ צו טראַכטן (העכער ווי דאָס געשריי פון אייערע סענטימענטן), וועט איר פאַרשטיין, אַז די פאַרטייאישע ליניע איז אימאָנאַנץ אַ סייכלדיקע און גערעכטע (איך רעד נישט פון דעם אומגעראַטענעם, אומגעלומפּערטן גאַרישן „קאַפּ“, איבער אַ שטיק נייעס).

די לאַגע אין פּאַלעסטינע, ווי זעט זי אויס? אַ טרוקן וואַלד, אויסגעצערט פון הייסע נאַציאָנאַלע לייד־נ־שאַפטן, איז אַ שוועבעלע אַראַפּגעפאַלן און עס נעמט ברענען.

וואָס טוט איר, קלוימערשט, „לינקע“ אידישע שרייבער?
 איר פארלירט די קעפּ, ווי היסטערישע ווייבער, איר טאַנצט
 (א צאָר-וואַקסאַנאַליע) אַף די פּלאַמפּיערן, פּריפט עס דערשטיקן
 מיטן שטיוול (ווי זשאַבאָטינסקי'ס מעלאָדראַמאַטישער רעגומענט)
 אָדער מיטן נאַקעטן פּוס, ווי די אַגענטורניקעס. און דער וואַלד
 ברענט דערווייל, די פּלאַמפּיערן שפּרייטן זיך, לעקן שוין די זווילן
 פון אייערע שיד.

וואָס טוט אָבער דער קאָמוניסט?

ער לאָזט דעם פּיער אַף אַ מינוט ברענען, לויפט אַראָפּ אונטן
 אין טאָל אַרין, וואו דער קוואַל איז, ברענגט וואַסער צו טראָגן אין
 היטל, ראַטעוועט, לעשט.

עמעס, דורך דעם, וואָס מי גייט צום קוואַל, געדויערט דאָס
 פּיער אַ מינוט לענגער, דאַפּאַר לעשט זיך עס אָבער אויס מיט אַן
 אייביקייט פּרירע!

האַבן די קאָמוניסטן אַף וואַסער אויפן געהאַלפּן מאַכן די איבער-
 פּאַלץ? ניין. דאָס זאָגט אַפּילע נישט אפּרים אויערבאַך. דאָס זאָגט
 אַפּילע נישט דער נאָווי, שמואל אַלף מאַרגאַשעס. (ווי קלוג ער
 איז געווען צו פּאַרכאַפּן דעם „פּאַגראָם“ אינגאַנצן פאַר זיין „בלאַט“!
 אַ קאָמוניסטישער רעדאַקטאָר האָט גאָר קיין סיכל נישט דאַצו!).
 וועגן וואָס-זשע האַנדלע זיך, אַ שטייגער? דאָס מרדכי-דאַנציסטרם
 (און צוליב זיי שוין אויך רייזען, לייזען און ראַבאָי) דענקען, אַז
 מי דאַרף זיך שטעלן אַפּן דאָך און שרייען „פּאַגראָם, פּאַגראָם-
 שטיקעס“, וועלן זיך די אַראַבער פאַרשעמען און טראַכטן „פע, וואָס
 טויג אונדז צו זיין „פּאַגראַמטישקעס“, לאָמיר בעסער שרייבן
 פאַרן „מאָרגענזשורנאַל“ און — פּאַלעסטינע וועט זיין געראַטעוועט...

וואָס זאָגט דער קאָמוניסט?

דער קאָמוניסט זאָגט: די אַראַבישע מאַסן זענען פון גרויסע
 נאַציאָנאַלע לאַנדשאַפּטן באַטרונקן. ענגלאַנד'ס אימפּעריאַליסטן האַבן
 געהעצט צו מאָרד קעדיי צו פאַרטושן דאָס שלעכטע געפיל צו איר
 קאָלאָניאַלער סדאַם-הערשאַפּט — דער צאָרן פון די אַראַבער איז
 גרויס. אַפּשטעלן אים איז זייער שווער, אָבער געבן אים אַ נייעם
 אַפּווענד, דאָס קען מען יאָ. רופּט מען: „דרייט אויס די ביקסן צו
 אייערע סאַנים“.

געוויינט מען דאָכיי צוויי זאַכן: די מאַפּאַלע פון דעם ענגלישן
 אימפּעריאַליזם, דאָס שנעלע אַפּשטעלן פון דעם מאַרד-קאַרניוואַל
 וואָס טראַגט זיך אַף אומשולדיקע קוויטלי-מאיראַווי-אידן.

עם איז דאך לייכטער צו קערעווען א שטרעם, ווי אים אָפֿ-
צושטעלן. —

נו, יאָ, וואָדען! איר זענט גרויסע פּאָליטיקער און רייזען וויל
נישט אנדערש, נאָר מאַסקווע זאָל זיך אַנטשולדיקן פאַר אים...
אָדער אז נישט, זאָל מען אים זאָגן אַפּן אויער אַקוראַט, פאַר-
וואָס די קאָמוניסטן טאָרן נישט אויפֿרייצן קעגן זיך די מאַכמע-
דאַנישע מאַסן.

ווען איך וואָלט, לעמאַש, געוואָלט פּאָליטיקירן מיט איך, וואָלט
איך אייך געזאָגט, אז פונקט ווי דער ענגלישער אימפּעריאַליזם מוז
גענויטיק ווי ס'לעבן האָבן (טאַקע שוין, באַלד, היינט) די סימפּאַטיע
פון די אַפּגאַנישע מוסעלמאַנער, — קעדי דאָרטן צו קענען באַ-
פעסטיקן איר באַזע קעגן סאָוועטנפאַרבאַנד, פונקט אזוי טאָר דער
סאָוועטנפאַרבאַנד נישט דערלאָזן דערצו ..

אָך אָון וויי וועט זיין צו אייך (ווי אידן), אז די סאָוועטנ-
מאַכט זאָל באַלילע פּאַלן. —

דאָס לעבן פון מיליאָנען אידישע געפאַשעס שטייט דעמאָלט אין
דער ווילדסטער סאַקאַנע...

אפילע דאָ באַ אונדז אינעם „פרייען“ אַמעריקע. (מי רערט שוין
נישט פון אזוינע לענדער ווי פוילן, רומעניע, ליטע-לאַטוויע וכו').
אָבער רייזען וויל נישט אנדערש, נאָר מאַסקווע זאָל אים זאָגן
אַפּן אויער.

אויב נישט — גלויבט ער סלאַנימ'ען, און די מרדכי-דאַנציס-
קאַנער-לייט און די ציוניסטישע פּאַרטיי, וואָס האָט זיך פאַרלאָזט אַ
גוידער, אַפּן כעשבן פון דעם אומגליק...

פאַרטרעטן דאָס פייער מיטן נאַקעטן פּוס, ווילט איר, מוין ליבער
אַבראַם רייזען?

היט זיך בעסער!

מיט אייער „זשעסט“ העלפט איר דער שענדלעך-באַנקראַטירטער
ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע ווידער קומען צו זיך, העלפט איר די
גרעסטע „אַנטיסעמיטישע“ באַוועגונג אין דער וועלט — דעם ציוניזם.
העלפט איר דערנענטערן די מעגלעכקייט פאַר נייע „פּאַנאַרמען“.

ניין, מי טוט נישט אזוי. מי דעזערטירט נישט, דאַפאַר וואָס
אינעם דאַכט זיך אויס, אז דער גענעראַל-שטאַב (אָדער איינער אַ
גענעראַל) איז באַגאַנגען אַ טאַעס.

וואָס איז געשען בעאייסן בירגער-קריג אין רוסלאַנד, געדענקט
איר? אומעטום וואו די קאָמוניסטן האָבן געהאַט די מאַכט אין
זייערע הענט, האָבן זיי מיט פּאַנאַמשיטישקעס געמאַכט אַ קורצן

פראצעס. (נאך היינט — צען יאָר נאָך דער רעוואָלוציע, לאָז מען געוואָר ווערן אין סאָוועטן-לאַנד, אז איינער איז געווען אַ פּאָ-גראַמטישק, מאַכט מען אים מיט אַ קאָפּ קערצער.)

און האָט שוין אַ בירגער-קריג אויסגעבראַכן אין פּאַלעסטינע (עס איז דאָך נאָריש צו באַצייכענען מיט דעם וואָרט „פּאַגראַם“ אַ לאַגע, וואו דער אָנגרייפנדיקער צאָד פּאַרלירט קימאַט אַזויפיל מענטשן ווי די באַפּאַלענע — 187 קעגן 180!), איז עס רעכט און יוישערדיק און פּאַליטיש-קלוג צו קערעווען דעם שטראָם פון פייער און צאָרן — אַהין, וואו ער קער: צו דער ענגלישער מאַכט, צו אירע מעשאַרסיס, צו די יעוונוכן, וואָס באַוואַכן דאָס בעט, אַף וועלכן דער ציוניסעמוס שלאַפּט זיך רואיק מיט מאַראַם בריטאַניאַ. מיר וועלן גיין צום קוואַל, כאַווער רייזען, ברענגען וואַסער און... לעשן.

מיילע. וועט געדויערן אַ מינוט לענגער.

וועלן מיר איינפירן אַ סאָוועטן-מאַכט אין אַראַביסטאַן, וועלן אַלע פּאַגראַמטישקעס באַצאָלן וואָס זיי זענען שולדיק: צאָלן, ווי זיי האָבן געצאָלט אומעטום אין סאָוועטן-פּאַרבאַנד. צאָלן, ווי עס האָבן געצאָלט אַלע „שוואַרצע נעשאַמעס“ — סיי אידישע, סיי קריסטלעכע, סיי מאַכמעדאַנישע.

און אויב אַרבעטנדיקע אידן, ווי 20 פּראָצענט פון דער אַרטיקער פּאַלעסטינער באַפּעלקערניש, וועלן וואוינען אַזוי ענג אַף דעם שטיקל פּאַלעסטינישן ערד ווי איצט, וועלן זיי אַוואַדע זיין נענטער צו אַ אידישן היימלאַנד (פּאַלעסטינישן ביראָ-בידזשאַן). ווי זיי זענען היינט אונטער דער בלאַזוויסער פּאַן פון ציוניזם, וואָס ווערט איצט פּולשטענדיק ליקווידירט — אין אידיש בלוט, אין אידישע טרערן.

:: :: ::

ענגלאַנד'ס פּאַליטיק? צומערשטן אַ מעסער אַריינשמעכן אין פלייצע אַרײַן, ווי אַ וואַלדגאַזלען, דערנאָך זיך אַ ווייס פּאַרטוך אַנטון און קומען ווי אַ... כירורג? וועט איר געטרויען דעם וואַלדגאַזלען, און זיין ווייס-בלאָען פּאַרטוך?
גיט זיך אַליין אַן ענטפּער אַף דעם, קאָלעגן רייזען, ראַבאָני, ליוויק!

און וואָס נאָך האָב איך געוואָלט זאָגן? יאָ:
און צערייסט אייך נאָר נישט אַזוי דעם ספּאַדיק וועגן „איינערע אידן“ — ליבער דר. מאַרנאַשעס און דר. מוקדוני, און ש. ראָזענ-פּעלד!

מיר ווייסן, אז איר האָט צו אייערע אידן כאָלילע גאָרנישט
דערלייגט...

און מיט אַ פינגער הוט טרערן לעשט מען סיי ווי סיי קיין
וואַלסאָן נישט אויס.

פאַרשרייבט זיך דאָס, איר אַלע, וואָס איר שלוקערצט היסטעריש
און איר טרייבט די קאָשערע לעמעלעך קרוק אַף דער ברענענדיקער
פאַשע.

רייזען! לייזען! ראַבאָי! קוקט זיך אַרום וואָס איר טוט!
וואָס טוט איר?!

איר דאַרפט צו זיך זאָגן אזוי:

נישט דאַפּאַר ווייל מיר זענען אידן, נאָר כאָטש מיר זענען אידן
— גלויבן מיר פונדעסטוועגן, אז די „פרייהייט“ האָט אַ טאָעס
געמאַכט מיט דעם געוויסן קעפל אַף דעם געוויסן שטיקל נייעם.
און האַלט דער גענעראַל־שטאַב, אז אויך דער־אָ אויבערשטער
פאַראַנראַף איז צו שאַרף געפורעמט, בויגן מיר די קעפּ און שווייגן
דיסציפּלינירט.

סאָף־קאַל־סאַף קען זיך דאָך כ' מאַקסיס ליטווינאָוו בעסער אויס
אין פּאָליטיק, ווי איר און איר, ליבער רייזען.

אַפּילע אין אַ מינוט פון נעשאַמע־געפּאַלנקייט, ווען ביטערע
אַננסטן זענען אַפּן שטערן, טיילן מיר זיך נישט מיט אונדזערע
פאַרטיי־כאַווייריס אַף חיר און זיי.

אין לעצטן פאַל (ווען דער סייכל פאַרשפּילט צום האַרץ) טיילן
מיר זיך, העכסטנס, אַף חיר און איר. איכאַליין, דער נישט־דיסציפּ־
לינירטער, דאָר־האַמידבערדיקער, שוואַכמוטיקער רעקרוט, וואָס קעדיי
אַטעמען צו קענען, וואַרפט ער פון זיך צו פרי די גאַז־מאַסקע
אַראָפּ...

אַנשטאַט צו פּילעווען די ביקס, אָדער זיך צו היטן פון אַ קעגן־
שאַס, ניאַנטשעט ער די וואונדן וואָס די ביקס־רימענס האָבן געמאַכט
אַף זיין אַקסל.

קוקט זיך אַרום, קאַלעגן! רייזען, לייזען, ראַבאָי!
מיט „פּילטשיקע נעשאַמעס“ ווילט איר אַ בונד שליסן?

:: :: ::

עקספּלויזיווע פאַראַד־אַפּיצירלעך, וועמעס איינציקע מאַילע איז
וואָס זיי קענען שיין טראָגן אַ רויט סאַמעטן קאַסטיומל — דאָס קען
זיך די קאַמוניסטישע פּרעסע נישט פאַרגינען.

אונדזערע אַפּיצירן (ווי אונדזערע אַרמיען) דאַרפן אַכוץ מאַר־
שירן אַף „וואַך־פאַראַד“ אויך גיין אַפּן שלאַכט־פּעלד.

און איר, ליבער אברהם ריזען, וואָס איר האָט זיך שוין אין אייערע ערשטע האָניק-וואָכן אין דער „פרייהייט“ פון אונדז פראַסמע פען-אַרבעטער אָפגעטיילט מיט דעם, וואָס איר האָט זיך געלאָזט אַרויפשטעלן אָפן צעמל פון אונדזער שאַרף-יוניאָניזירטן דרוק-שאַפ, קעדיי צו זיין זיכער, אז איר וועט אַלע וואָך באַקומען אייער געהאַלט; איר, וואָס האָט רואיק געגעסן אייער שטיקל ברויט, בעאייס אַלע אַנדערע „פרייהייט“-שרייבער האָבן קיין שטיקל ברויט נישט געהאַט — אייך האָט מען אין סאָוועטן-פאַרבאַנד אויך זייער שיין טראַקטירט מיט לעקעד און בראָנפן (מ'מוז זיך אַמאָל רעכענען מיט אַ מענטשנ'ס שוואַכקייט!), האָט איר דעם לעקעד אויפגעגעסן, דעם בראַנפן אויסגעטרונקען און באַם ערשטן שאַס (אין „ליטעראַישן קאַפּיי“) פון אַ אידישן פאַשיסט וואָס סלונעט מיט בלוט — זענט איר אויסגעווען די צייט!

מאי קאָ מאַשמע לאָן, קאַלעגע אברהם ריזען?
 זענען די „סינאָגאָגן-גלאָקן“ טאַקע אַזויפיל הייליקער ווי די פּוֹן-
 אייך-פאַרשאַלטענע „קירכן-גלאָקן“?
 און ווי וועט איר איצט קענען קוקן אין פּאַנים אַריין דעם
 אידישן אַרבעטער-קינד, וואָס האָט געלערנט אין די אַרבעטער-שולן
 (אַף אייער נאָמען), אז איר זענט אַ פּראָלעטאַרישער דיכטער?
 באַטראַכט זיך, מיין ליבער אברהם ריזען — איר, וואָס זענט
 אַריינגערופן אין אונדזער ליטעראַטור אָפן פּערדל פון פּראָלעטאַ-
 רישקייט!

איצט היילט איר מיט אַלע ציוניסטישע ווילדע וועלך און
 מיאָקעט מיט אַלע סענטימענטאַלע פען-קעץ!
 און וואוהין וועט אייער סאָף-וועג פירן, ברידער? צום גרוי-
 פאַרעווען „טאַג“, וואָס האַנדלט מיט „אידישע טרערן“? צום מיעסן
 „פאַרווערטס“? צום עקלאַפּטן „מאָרגן-זשורנאַל“?
 ערגעץ וועט איר דאָך מוזן שרייבן, אברהם ריזען. וועט איר
 זיך באַ אייערע יאָרן אַריבערציען אין איינער פון די אַלע מיעסע
 ליטעראַטור-דירעס? און וועט אייך נישט אויפגיין צום ברעכן פון
 דער לופט אין יענע רעדאַקציעס? און וועלן די היבשע משעסס,
 וואָס איר וועט באַקומען מאַכערלויג פאַר אייער קונסט — נישט
 ברענען אייך די פינגער?

נעמט זיך אַליין אַוועק אין אַ שטיקל ווינקל, מיין ליבער אברהם
 ריזען, און רעדט דאָס איבער מיט זיך אַליין, מיט אייער געוויסן,
 מיט אייערע קאַלעגן לייוויק און ראַבאָי!

:: :: ::

די „פרייהייט“, ווי אַ קאָמוניסטיש בלאַט אין אידיש, האָט זיכער נישט געמיינט צו האַנדלען ווי יענער טאַטע, וואָס, אַז זיין אינגל איז אַריינגעקומען אַ צעבלוטקטער, האָט ער אים — קוידעם-קאַל — אַראָפּגעלאָזט אַ פאַטש.

עס איז אַוואַרע געווען אַ טאָעס געמאַכט אין ברען פון אַזויפּי אַרבעט, וואָס איז אָנגעלאָרן אַף יעדן מיטגליד פון דער „פרייהייט“-רעדאַקציע.

אַבער נישט אינעם וואָרט גייט עס דאָך, נאָר אין דער קאַוואַנע. אָפּשאַפן די טיבעט וואָס פירן צו פּאַגראַם-סרייפּעס, ברענגען וואַסער פון לענינ'ס ריינעם קוואַל — דאָס איז דער ציל פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי.

און מעגן אַפּילע מיליאָנען מענטשן „איינווער זיין אַף דער טוירע“, בלייבט דאָך די טוירע פּאַרט עמעס און הייליק פּאַר די וואָס גלויבן אין איר!

איר ווילט נישט „קיין רעוואָלוציעס, וואָס קומען דורך אידיש בלוט“ — מיין ליבער רייזען? גוט. אַבער אַ רעוואָלוציע, וואָס קומט נאָך אידיש בלוט, וועט איר דאָך אָננעמען. אַיאָ? — קעדיי צו זיין זיכער, אַז מי וועט האַלטן אַ כעשבן מיט די, וואָס האָבן דאָס בלוט פּאַרגאַסן.

קוקט-זשע זיך אום!

פונקט ווי איר האָט געפּאָדערט (אין אייער אולטימאַטום צו אונדזער בלאַט), אַז די „פרייהייט“ זאָל זיך אַנטשולדיקן פאַר איר, ווען איר האָט אַף אַ מינוט געמיינט, אַז זי האָט געגרייזט אין איר פּאָליטיק, אַזוי דאַרפט איר זיך איצט אַנטשולדיקן פאַר דער קאַמור-ניסטישער פּאַרטיי, דאַפּאַר וואָס אייער אַרויסטרעטן פון דער צייטונג האָט געהאַלפּן מאַכן „פּאַגראַמען“ אַף אונדזערע אָפיסעס, האָט איבערגעגענטפּערט אונדזערע לעבנס אין די הענט פון ציוניסטישע כוליאַנעס, וואָס שמירן מיט אַרבעטער-בלוט די צעבראַכענע רעדער פון זייער מאַשין.

איצט, ווען דער ציוניזם איז אַזוי ביטער ליקווידירט, איז צייט, אַז מיר זאָלן באַ זיך אָפּמאַכן, מיט אַ שוואַוע, אַז מיר זענען:

(1) פאַר דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי אין איר קאַמפּ קעגן דער וויסער, שווינדלערישער, ציוניסטישער פּאָליטיק.

(2) אין אַלע אירע קאַמפּן אַף אַלע פּראָנטן קעגן דער בור-זשוואַזיע, קעגן אימפעריאַליזם, קעגן ראַסן-האַס.

(3) מיר האַלטן נישט, אַז מענטשן פונעם געמאַלעטן פּאָלק זענען בעסערע אָדער ערגערע מענטשן, ווי אַנדערע.

4) מיר האָבן, פונקט ווי אַלע אַנדערע פּעלקער, אַ רעכט אַף דאָס שלעכטע, וואָס צישן אונדז, און אַף אויסצוראַמען דאָס שלעכטע וואָס איז צישן אונדז.

5) מיר בויגן זיך פאַר דער דיסציפּלין פון דער פאַרטיי, וועלן אָבער אָפּן און מוטיק פון אינעווייניק פּריוון פאַרשטאַרקערן דאָס, וואָס איז שוואַך אין אונדזער פאַרטיי־געוועב.

6) מיר זענען קעגן אידישקייט־קולטור, אָדער קולטור־אידיש־קייט, מיר זענען אָבער —

7) פאַר קולטור אין אידיש, מיט דעם גאַנצן כּיין, זאַפט, שיינקייט און רייכקייט פון אונדזערע קולטור־אויצרעם. פאַר דער אינסטינקט־פאַרשונג אין אונדזער ליטעראַטור. אפּילע ווען דאָס צווייגט זיך אַביסל אָפּ פון דעם באַוואָפּנטן וואָרט, איז דאָס אָבער שטאַרק נייטיק, קעדיי צו קענען וועלט און מענטש. (עס איז דאָך נישט ווייניקער וויכטיק פאַר אַ קאָמוניסט צו קענען די ביאָ־מעכאַניק פון דעם מענטש'נס פּרייד און טרויער, ווי עס איז, לעמאַש, פאַר דעם „רויטן אַרמיער“ וויכטיק צו קענען די מעכאַניק פון זיין שייס־געווער, צו וויסן פאַרוואָס אַ ביקס שייסט.)

8) מיר גייען נישט מיטן סוינע קיינמאָל, קיינמאָל נישט. וואָס סײַ זיך נישט טון, מיר דעזערטרן נישט, קיינמאָל קיינמאָל נישט פון די רייעס פון די אידישע אַרבעטער, אַף אַזויפיל ווי זיי זענען אַ טייל פון דעם גאַנצן פּראַלעטאַריאַט. ווייל נאָר אַזוי קענען מיר אָפּשאַפּן מילכאַמעס, אומיוישער, שלעכטסקייט, בלינדקייט, און מענטשן־סינע פון דער וועלט.

:: :: ::

די היסטעריע וועט זיך איינשטילן, די וואַקאַנאַליע וועט אייך אויסשפּייען, און וואו וועט איר בלייבן, מיינע געוועזענע כאַוויירים? אַף וועלכן פּוסטן אינדזל? — אַף וועלכן וויסטן שטיין?

דער ציגן-שיסער פון איסט-בראָדוויי

(אן ענטפער דר. א. קאראלניק'ן*)

צי האָט איר געליענט דעם אַרטיקל וועגן „לייזערעליעס שאַק-טרופן“?

דער ציטאַטן-דאָקטאָר איז זייער אַ אידעלער מענטש. ער איז פֿול, איך בעט איבער אייער קאָוועד, מיט עסטעטיק און מיט אַלצדינג. פֿונדעסטוועגן פֿאַרגעסט ער דעם בעפֿירעשן פֿאַסעק אין הילכעם זשורנאַליסטישער עטיק, אַז: אויב איינער שרייבט נישט אונטער זיין נאָמען אונטער אַן אַרטיקל, טאָר מען עס נישט רעכענען פֿאַר זיינס, אַפֿילע ווען מען ווייסט אַף געוויס ווער עס האָט עס גע-שריבן. אין אַזאַ פֿאַל קען מען בלויז האָבן טאַינעס צו דער רע-דאַקציע, וועלכע טראָגט אַף זיך די היסכאַיוועס פֿאַר אַלע נישט-אונטערגעשריבענע אַרטיקלען. אָבער אויסגעבן דעם שרייבער, דאָס טאָר מען נישט. אַפֿילע ווען ער צייכנט עס מיט אַ פֿטעוודאָגים.

:: :: ::

ביזט ביזו, פֿאַני פֿראַזשיסערל, האָ? דיך פֿאַרדריסט פֿאַר-וואָס מיר „ספּאַילן דיר די ביזנעס“? דיך פֿערעט פֿאַרוואָס די „קאָמוניסטלעך“ דערציילן דער וועלט, אַז צאָ כאַכמע טאָ ניע יעגאָ, אַ צאָ יעגאָ טאָ ניע כאַכמע?

געדענקסט, מיין טייער פֿוריס-דאָקטאָרל, ווי איך האָב דיך אַמאָל באַגעגנט אין גאַס, און אַף מיין פֿראַגע צי דו ביזט שוין קריק-געקומען פֿון דיין ווייטער רייזע, ביזטו געבליבן שטין געפלעפט און געפרעגט:

— פֿונדאָנעט ווייסט איר, אַז איך בין געווען אַף אַ רייזע?
— פֿונדאָנעט איך ווייס? — האָב איך געענטפֿערט, — נאָך דינע שוואַכע אַרטיקלען נאָך האָב איך דערקענט, אַז דו ביזט ווייט פֿון דיין ביבליאָטעק!

:: :: ::

פֿראַזשיסערל, פֿראַזשיסערל, דיין ביקסל קען בלויז שיסן ווען עמיצער אַנדערש לאָרט עס אָן...

(* דר. קאראלניק איז אַנגעפֿאלן אַף מיר פֿאַר דעם אויפֿרוף אין דער „פֿרויהייט“ נאָך געלט-הילף, געצייכנט פֿון דער אידביוראָ, און וואָס דער דר. האָט זיך מעשייער געווען, אַז איך האָב דאָס געשריבן.

האסטו נישט צו דער האנט עפעס אן „אלטן כאכעם וואס זאגט עפעס“, ביזטו אין דר'ערד, ווי א בארג.
 לוק דיר אן, פאָרײַז לעבן, און האָב קיין פאָריבל נישט אפן שפיגל!

שוין באַם אָנהויב פון דיין פראַזשיסעכץ, דערציילסטו א מאַיסע מיט א יעגער, וואָס צו אים לויפט א כאַיע מיט א „ציגנבערדל“ און בעט זיך: „צופ מיך!“ איז דאָך, מאַכט ער, די קאַשיע: וואָס האָט בערדל-צופעניש צו טון מיט א יעגער? דאָס איז דאָך נאָר אן אַרבעט פון א פאָגראַמטשיק?

אָנגענומען ווידער, אַז דו ביזט (אַכוץ א פאָגראַמטשיק) א יעגער אויך. קומט דאָך אויס נאָך דיין מאַשלאַ נאָך, אַז דו שיסט נאָר... ציגן! לויט דיין פאַרמעסטן זיך, האָבן מיר געמיינט, אַז דו צערייסט ליבן.

:: :: ::

ביזטו, הייסט עס, בלוז א ציגן-שיסער?

די „כאַכאָמים“ האָבן געמעגט זאָגן, אַז דו אַליין ביזט א פאַרעווע ציג, וואָס שיט מיט ציטאַטן-ביבקעס, און מאַכט מעה אַף עטלעכע לשוינעס. נאָר מיר אַליין זאָגן בעסער, אַז דו ביזט נישט קיין טאַמער-וואַטע ציג, כאַלילע, נאָר א הונט מיט אויערן, און דידאָזיקע אויערן וועלן מיר דיר אַפּדרייען.

:: :: ::

דיין פילשפראַכיקייט?

ס'איז באַקאַנט, אַז קאַנסטאַנטינאַפּאָלער אירישע נאַפקעס רעדן אויך אַף עטלעכע לשוינעס, פונדעסטוועגן וועט אפילע דער „טאַג“ דייער נישט באַרימען זיך מיט זי...
 און אַז דער זיידוואָרעם שפינט שוין זיידענע-שפינוועכסן, איז ער דאַפּאַר קיין וואָרעם נישט?

נישט דאָס, וואָס דו ביזט אַזאַ שוואַרצער און וויסטער פלינדער-בונדניק, אַרט אונדז. נישט דאָס, וואָס דו האָסט, לויט דיין נאַטור, פיינט באַלשעוויקעס, אַרט אונדז (מאַלע וואָס הינט בילן קעגן די שמערן!), נאָר דאָס וואָס דו מאַכסט אַ לעבן פון פיינט האָבן קאַמור ניטטן. דאָס האָבן מיר זיך פאַרשריבן אַף אַ פאַפיר, דו פראַזנ-לאַקסירער.

:: :: ::

„ליזערעליעס שאַקטרופן“ געפעלן דיר נישט, פאַני „ווידיר-כאַכאָמים-זאָגן“?
 און דאָס גאַנצע מיסט-קוואַטש פון „טאַג“ וועגן ראַכאַנים,

רעכניאים, רעבעלעך, סאכרים, סאכרימלעך... ביזנעס, ביזנעס, ביז-
נעסלעך — דאָס שטייט דיר יאָ אָן ?

ניין, דר. ווידריכאכאָמיס-זאָגן, מיר גייען איך נישט אַנטקעגן
(אַנטקעגן, מערקט איך, פּאַני דאָקטאָרל, גייט מען בלוז ווען מען
וויל באַגעגענען אַ פּריינט). מיר גייען קעגן איך, קעגן איך און
קעגן אַלע פּען-הוואַרן, וואָס באַרעכטיקן זייער „ליטעראַישן“ כּו-
ליגאַניזם מיט דעם וואָס זיי האָבן „גלענצנדע קינזשאַלן“.

:: :: ::

אוי, פּאַני ווידריכאכאָמיס-זאָגן, סי האַלט שמאָל מיט איך און
מיט אייערע ציטאַטן-ביכלעך !

גייט נאָר אַ רעכנ איבער: אין איין שטיקל שפּיר-און-קיי אַרטיקל
האָט איר געמוזט נעמען צו הילף: 1) אַ מאַשעל מיט אַ יענער און
אַ ציג, 2) נאַפּאָלעאָנ'ס אַ ווערטל וועגן „די כאַכאָמיס און אייזלען
אין דער מיט“ (אַנעוו: צו וועלכע פון די צוויי דו זאָלסט נישט
געהערן, דאָקטאָר לעבן, וועלן מיר דיך אינגיכן האָבן אין דער מיט,
אין סאַמע קלעם פון אונדזערע שאַכט-רופּן!), 3) אַ מאַיסעלע פון
רוסישן, 4) אַ לידל פון פּוריס-שפּיל, 5) אַ מאַשעל וועגן אַ
שווייצאַר און אַ קלאַפּער, 6) אַן אַנעקדאָט וועגן לענינ'ען, 7) אַ
מאַיסע מיט אַ קוימענקערער, —

— און 8)

מיר ווייסן, אַז דו „מיינסט עס גוט מיט אונדו“, דאָקטאָרל ווי-
דיכאכאָמיס-זאָגן, פּונדעסטוועגן שעמען מיר זיך נישט און מיר זאָגן
טאַקע נאָכאמאָל צו אונדזערע יאַטן:

אַרויס-גייט, כאַווייריס, אין דרויסן קעגן אַלע וויסטע וואַקאַ-
נאַליקער און צעפּלעכט זיי די שוואַרצע סימכע, און מאַכט באַ זיי
שוואַרץ שאַכעס, אַז זיי זאָלן אונדו האָבן צו געדענקען !

:: :: ::

מאָך דיך נישט רידיקולויז, דו רידיקולויז דאָקטאָרל ! ווייל אויב
איך קען נישט שרייבן און נישט דענקען, טאָ צו וועלכע שוואַרצע
יאָר דאַרף איך האָבן אַ שפּראַכגעפיל? וואָס מעסטו מיר אָן דיין
קאַפּעליוש, פּאַריץ לעבן ?

איך האָב אַ קליין קעפל, זאָנסטו ? נו-יאָ, צירונג-קעסטלעך
זענען נאַטירלעך קליין, מיסטקאָסטנס זענען אַוואַדע גרעסער, וואָס
איז דאָ צו רעדן ?

מי זעט טאַקעש: דו גרייטסט צום טיש אַ קרעדעניץ מיט בליש-
טשענדיקע זיכערנע ווערטער, מיט „געבלאָזענע גלעזלעך“, אָבער

צו עטן וואָס גיסטו דעם לעזער? סידן מי זאָל קענען קיען טיש-טוכער און שלינגען קידעש-כעכערס.

בא אונדז, קאָמוניסטן, עסט מען פון א נאקעטן טיש אראָפּ, אָבער אַף גייסטיקע שפייז זענען זיי אַ מיווין, די „קאָמוניסטלעך“. אונדזערע אַפעטיטן, פּאַריץ לעבן, זענען פּריש פון נויט-פּראָסט און באַפעפּערט מיט פּריסיק. (זעסטו שוין? ! אונדזערע שריפטן האָבן קיין שרינט נישט אינמיטן. מיר נוצן נישט קיין ליטעראַרישן איי.5.)

:: :: ::

מילע, דינע משאָלים קענען מיר שוין, דאָקטאָרל ווידיר-כאַכאַמיס-זאָגן, אָבער — פּאַרט אַ קאַפעטשקע סיכל? אַפּילע אין דיין גראַד פון אַ נידריקן ציטאַטניק קאָן דאָך אויך געמאַלט זיין אַ לעק לאָגיק? צי ניין? אָט זאָנסטו, לעמאַש, אַז דער שרייבער פון דעם אויפּרוף איז בלוז אויסן „פּובליסיטי“ און... דאַריבער? דאַריבער שרייבט ער זיין נאָמען נישט אונטער? בלאָה. בלאָה!
אוי, פּאַרוויסט איז דיין סיכל געוואָרן, דאָקטאָרל, אַז דו ווייסט שוין אַפּילע נישט וואו צו לאַקענען אַ לייטישע ציטאַטע!

:: :: ::

דו זאָנסט: מי דאַרף נישט זאָגן „טאַג-באַ-טאַג“, נאָר „טאַג-איין-טאַג-אויס“. דאָס ביזטו טאַקע גערעכט! (כאָטש אַליין נוצסטו אַ ביליקן שטייפּלייוונט-אידיש פאַר אַנדערהאַלבן גרייצער). האַלט אַן אויג אַף אונדזער „טאַג-איין-טאַג-אויס“, וועסטו עפעס געוואָר ווערן! צי דו ביזט שוין געוואָר געוואָרן? עפעס איינער אַ „שפּיר-טאַק“, זאָגט מען, האָט דיר דאָרטן אַרומגעפּוצט ווי ס׳דאַרף צו זיין. געשפּיגן, געפּוצט און — גערייניקט אויך; אַפּגערייניקט אַביסל פון אונדזערע פּיס די געלע שיטערע בלאָטע, וואָס הייסט דר. קאָראַלניק, אָדער „דר. ווידיר-כאַכאַמיס-זאָגן“.

:: :: ::

צום סאָף וועל איך דיר דערציילן מיין פעטער איציקיס אַ מאַש: אַ שווערע, מידע, פעטע פּליג, מיט אַ בלאָ-גלאַנצנדיקן געזעסל, האָט זיך איינמאַל אין אַ סאָף-זומער-טאַג צוגעקלעפּט צום גייענדיקן אומ-רו פון אַ גרויסן זייגער. דער פּוילער, פעטער, גלאַנצנדיקער פּליג איז אינגאנצן געבליבן נאָך עטלעכע שאַ צו לעבן... דערווייל האָט זי זיך אָבער געוויגט אַפּן גרויסן, לאַנגן אומרו און געטראַכט:
— איך בין די צייט!

:: :: ::

געדענקט-זשע, איר גלאַנצנדיקע פּליגן אַף אונדזער אומרו:

אז די היסטאָרישע שאַ וועט שלאָגן, וועט איר אָדער יאָ אָדער ניט
וויגן זיך אָפן אומרו.
אָבער די צייט וועט זיך גיין איר גאַנג.
אָפן ליכטיקן אומרו-בלאָט וועט אַפילע נישט בלייבן קיין צייכן
פון אייערע אומריינע פלינגפינטעלעך.

:: :: ::

וואָס זאָגסטו, דו פעט זייר-ווערימל? מיר רופן די אַרבעטער
צו „א נדאָווע פאַר די וואָס מאַכן אַ לעבן פון קאַמוניזם?"
ווען מיין מאַמע זאָל היינט לעבן, וואָלט זי דיר געוואונטשן אזא
לעבן זאָלסטו מאַכן פון דיין שאַלקהאַפטיקן ווערק, ווי מיר מאַכן
פון שרייבן אין דער „מאָרגן-פרייהייט"!

:: :: ::

יא, די כאַכאַמים זאָגן (דאָס גיבן זיי אַ מאָשל וועגן דיין ליטע-
דאַרישער קאַליגראַפיע):

אַ זון האָט אַמאָל אַריינגעשריבן פון ווין צו זיין טאַטן אין
ברעזשאַן: „ליבער פאַהטער", האָט ער געשריבן מיט אַ געפערלעך
האַנטשריפטל אַף ריינעם דייטש, „ליבער פאַהטער, מיר געהט עס
היר זעהר שלים. איך גלויבע, דאָס איך מיך אין די דאָנוי שמייסן
מוס". (דאָס הייסט אַף קאַראַלניק-אידיש: „עס גייט אים אַלזאָ
נישט גוט, ער מוז זיך שמייסן אין טייך דאָנני הערין").

אַז דער פאָטער האָט דאָס איבערגעליענט, האָט ער זיך אָנגעטון
די זיידענע בעקעשע, איז אַוועק אין קלויז אַרין און געזאָגט צו די
אידן:

— נאַטס זעטס וואָס מיין העניך שרייבט... ער שרייבט, אַז ער
וועט זיך שמייסן אין דער דאָנוי הערין... ער שרייבט עס אַף
דייטש! גיט אַ קוק אַ האַנטשריפטל!

דער נימשל איז, מיין טייער דאָקטאָרל, אַז אַזויפיל גייט דיך
אָן די „רוסישע טראַגעדיע". דו גרויסט זיך מיט דיין האַנטשריפטל.
און ס'איז נישטאָ וואָס צו זאָגן: אַ ליטעראַטור-קאַליגראַף ביזטו
אַ גוטער.

:: :: ::

און קום מיר מער נישט, כ'בעט דיך, מיט דיין שיינשאַיסעריי!
מיט דעם קענסטו בלויז מאַכן אַן איינדרוק אַף די ווייבער פון דיין
קרייז. אַמאָל (אין אַפערעטישן ווין) איז עס עפּשער געווען עפעס.
היינט רופט מען עס אָן מיט דעם קורצן וואָרט: בלאָף.

:: :: ::

דער ליבענקער דר. זשיטלאָווסקי

דער „ליבענקער“ דר. זשיטלאָווסקי, זאָל זיין געזונט, דינט ווי אַ שיינע באָרד באַם פּאָלק יסראָעל. האַלט אים דאָס פּאָלק יסראָעל דאַרום אויסגעפּוצט מיט קאָוועד און מיט פּאַרנאַסע. זיינע מילך-עמערס זענען קיינמאָל נישט ליידיק. זיינע פּוטערגעבעס-בלעכלעך זענען טאָמיד פּול מיט פּרישע, קרוכלע מאַנדל-בייגעלעך. אַז דר. זשיטלאָווסקי, זאָל אונדז לאַנג לעבן, פּאַרשווענגערט מיט אַ געדאַנק, פּאַרשווענגערט ער צו מינדעסטנס אַף... 9 „סעריעס“, צו 9 קאַ-פיטלעך אין אַ סעריע, צו 9 טיילן אין אַ קאַפיטל.

דערנאָך, אַז ער ווערט מיט מאַזל געלעגן מיט דעם געדאַנק, טוטזיכאַביסל! ווי אַן איידעלע קימפּערטאַרין ליגט ער דערנאָך שלאָף און פּאַרפלאַמט אין זיין ווייכן בעט, באַדעקט מיט אַ „זיסן שווייס“. מיר נעבעך! זיין סאַרווערין, מנחם מענדל ראָזענבאַום, טרעסעט אים אַלעמאָל אונטער דאָס ווייכע זאַשיקל, דעקט אים אַרום פּון אַלע זייטן, ער זאָל כאַלילע נישט כאַפּן קיין צוגווינטל, באַהענגט אים מיט שיר-האַמאַילעסלעך, לעקט אים אַרום דעם הייסן שטערן, און מנחם מענדל, זשיטלאָווסקי'ס וואַרטספּרוי, פּילט דאַכיי אַזאַ מין טאַם, וואָס קיין מיסנאַגער פּילט אַוואַדע נישט...

דער ליבענקער דר. זשיטלאָווסקי האָט זייער אַ ברייטן - פּאַרנעם. זיין „מאַהום“ איז דיר נישט קיין קליניקייט! ווייל ער האָט אַ ברייטן העם, קוק אַף זאַכן, זיצט ער דערפאַר אַף צוויי בענקלעך מיטאַמאָל.

היינטיקס מאָל האָבן מיר אים געכאַפּט ווי ער זיצט אי אַף „דער זייט פּון דער עוואָלוציע“ (כאַכאַ!), אי, פּאַרשטייט זיך, אויך אַל האַצאַר שַעקיינגענער...

אין זיין מאַלע-כיינעוודיקן אַרטיקל אין „טאַג“ פּון 22טן מערץ, פּרעגט דער ליבענקער דר. זשיטלאָווסקי: „צי דאַרפן די סאַציאַליסטן (האַ? איך האָב נישט געהערט? „סאַציאַליסטן“ האָט איר גע זאָגט? — מ. נ.) פּון דער וועלט העלפּן דער סאָוועטישער רעגירונג איינפירן דעם סאַציאַליזם?“ און ער ענטפּערט מיט אַ בע-מע-לאַמצעדרייציאַם. דער ליבער דר. זשיטלאָווסקי דרייט זיך אַפּן קאַרעס, מאַכט אַ שיינעם קניקס צו זיינע מנחם מענדל'ס; אַ פיינעם רעווע-ראַנץ צו די טאַג-לאַיטע; אַן „אי טהענס יו!“ צו די פעטרישקע-סאַכרים.

דאָס אַרטיקל איז פול מיט אַזוינע אַהער-און-אַהינזמען, וואָס דער ליבענקער, טייערינקער, כאַשעווער דר. זש., זאָל לעבן, איז דאַרויף די לעצטע יאָרן געוואָרן גאָר אַ גרויסער עקספּערט.

:: :: ::

דר. זשיטלאָווסקי איז אַ גאַנץ פיין „באַסער-קאַשער“-שילדל אַף אַ באַזער-געוועלבעל! מיט זיינע אינטעליגענטישע „מהום'ן“, מיט דער קולטור-באַרד, וואָס ער איז אַפּן פּאַנים פּון די אידישע „אינ-טעליגענצן“, גיט ער צו פּרעסטיזש צו דעם קאַנטר-רעוואָלוציאַנערן באַזער-קרעמל. דאָס שילדל אַליין, מיט זיין גאַלדענער אויפּשריפט „קאַשער“, מאַכט זיך טאַמעוואַטע. עס שאַקלט זיך אַהין און אַהער אַף די זאַוועסעס פּון דער טאַגיאַטקע, לויט ווי דער ווינט בלאַזט. ער ווייסט נעבעך גאַרנישט וואָס ער איז אויסן מיט דעם וואָרט „קאַשער“.

וואָס האָט מען צו'ן אים? — ער איז זיך אַזאַ פּרום „באַסער-קאַשער-שילדל“, מיט גאַלד אָנגעשמירט, מיט פּיליטור אָפּגעגליזט, מיט אַ גרין אוילכירט-קרענצל אַרום די דריי הייליקע אויסעס.

האַטס קיין מורע נישט, מען איז אַ מיווין אַף אייך, דאָקטאָר לעבן! מען זעט ווי איר, דאָס קאַשער-שילדל, פינטלט מיט אַן אויג צו דער קאַנטר-רעוואָלוציע, בעאייס איר שאַקלט זיך אין ווינט, און קלאַפט איבערן דעכל פּון דער טרייפּענער יאַטקע, קעדיי צו-ציען נאָך מער קונדשאַפט!

:: :: ::

„נישט דאָ איז דאָס פּלאַץ און נישט איצט איז די צייט“ פאַר דעם ליבן דר. אַנצוגעבן ציפּערן, וואָס זאָלן אונטערשפּאַרן זיינע טאַינעס, אַז די סאַוועטנמאַכט „האַלט באַ אַ קראַך“. מיט אַ גרינג לונג-און-לעבערל זאָגט ער אונדז אָפּ דאָס לעבן — דער דר. זשיט-לאָווסקי. נישט מער, ער האַלט, אַז מי דאַרף די קאָמוניסטלעך געבן אַ שאַנס צו באַווייזן, אַז... סי טויג נישט און סי טויג נישט! וואָס האָב איר אייך געזאָגט, האַ, פּראַשענפּאַנאַ? איך, דער דאָקטאָר זשיטלאָווסקי, האָב איך אייך נאָך פּריער נויעס געזאָגט (35 דאָלאַר פּער נויע), אַז סי טויג נישט און סי טויג נישט. איך האָב פּער-זענלעך איבערגערעדט מיט מוין מענדלען. מענדל זאָגט איר דאָס אייגענע וואָס איר. פאַרשטייט זיך! דאָס באַווייזט ווידערמאַל ווי גערעכט איך, דער ליבער דר. זשיטלאָווסקי, בין. מענדל, מענדל, זיי זשע מויכל, דערלאַנג אַהער גאָר אַ בענקל... צוויי בענקלעך זענען מיר שוין צו ווייניק. איך וואָסס קאַנאַהאַרע-נישט אין דער ברייט. כ'האַב אַזאַ ברייט האַרץ, מענדל! וואָס זאָנסטו נישט צו מיר,

מענדל? איך בין א גרויסער פילאזאף, מענדל? און אויך בין איך „ביזי“, מענדל! דאס הייסט אזוי, אז סי קומט צו באווייזן די ביוראקראטיש-גוילעמשע פארברעכעריש-קאָרומפירטע אויפפירונג פון די סאָוועטישע טוערס, האָב איך דאווקע יאָ צייט. וואָרין דו פארשטייסטאָך אליין, מענדל, אז מען מוז אַפרייסן אַביסל צייט אַפּ פאַרנאַסע אויך. ווי זאָגט אונדזער גמאַרע, מענדל לעבן? אַנו, מענדל לעבן, גיב נאָר אַ מיט-אויף אַפּ דאַף יוד-אַלעף פון דעם סייפער „אַני חיים“? וואָס זאָג איך דאַרטן? איך זאָג דאַרטן בעפירעש, אז איך בין מיר אַ ראָזע טרעלדל אַפּ אַ געל-שוואַרצן ספּאַדיק, און וואָס קען מען האָבן צו אַ טרעלדל?

אז דער ספּאַדעק זאָגט „יאָ“, זאָגט ס'טרעלדל אויך „יאָ“ — דו כאַפּסט מיר, מענדל? הא, מענדל? איך מיר זעמיר קלוג, מענדל! איך מיר זעמיר דורכגעטריבן, מענדל! אז סי קומט, הייסט עס, צו פאַר-בלאָטיקן די פענצטער פונעם קאָמוניזם, האָבן מיר אָן אַ שיער צייט און געדולד (דריי אָנגעשטאַפּטע קאָלומנעס). נאָר אז סי קומט צו באווייזן (ווי איך, דר. זשיטלאָווסקי, זאָג), „די קאָלעסאַלע דערגרייכונג גען (פון קאָמוניזם), לאָז איך עס אינגאַנצן דורך, קעדיי נישט איינ-צופירן אין דעם וויסנעך אַ זייער באַשטרימענעם פונקט“.

נו, הא! וואָס זאָגסטו נישט צו מיר, מענדל? וואָלסט זיך אַמאָל גערעכט אַפּ מיר, אז איך קען זיין אַזאַ שוואַרצקיינלעך? צומ-ערשטן זאָג איך אליין מיט מיין קאַשער מויל, אז „מער וואונדער איז וואָס עס איז פאַרט דאָ, אונטער די אומשטענדן, קאָלעסאַלע דערגרייכונגען“ (אונטערגעשטראַכן פונעם האָר דר. אליין), נאָר איך לאָז זיי דורך, יונאָ, ביקאָז — כאָ-ניש-קאַ-צאַהט! ביזי, יונאָ, זייער ביזי! ... אַכויז דעם זענען דאָך די פאַרטן באַשטריטן געוואָרן, טאַסע פון דיר אליין, מענדל לעבן! דו געדענקסט, מענדל לעבן, ווי דאָ אַנומעלטן צוים-גראַליע, האָסטו מיר געזאָגט: „חיים“, האָסטו מיר געזאָגט, „איך גלויב שוין (ווידער), אז די סאָוועטמאַכט וועט זיך נישט האַלטן“? שטעל דעם סאַמאָוואַר, מענדל לעבן, לאָמיר טרינקען טיי... אוי טייטיי-טיי, סי איז אַז אָך און אַז וויי — שאַ, וויאָזוי גייט דאָס לידל, מענדל לעבן? (מענדל לייגט צו אַ האַנט צו דער באַק און צעזינגט זיך).

:: :: ::

איכ'ל איך דעציילן אַ מאַיסע, ליבער דר. זשיטלאָווסקי. אז איר האָט צייט, מענט איר הערן. מענדל מעג אויך הערן:
 איינמאָל פאַר איך אזוי אין קאַר, קומט אַריין אַ איד מיט אַ

באָרד, נעמען אים די „לויפערס“ טשעפען. שטייט דאָבוי אָן עלטערער „זשענטלמאַן“ מיט אַ צוויקער אָף דער נאָז, און אַז ער דערועט ווי די כולִיגאַנעם טשעפען דעם אידן, גיט ער אַ מאַך זייער שטיל און זייער אידל — אונטער דער נאָז: — „ליוו דהאַט גאַדעם שיני עלאַן!“ (פֿאַזט געמאַך דעם פאַרדאַמטן „זשיד“!).

אַז איד הער, ווי איר פּאַנאַוויע (ר' חיים זשיטלפֿאַווסקי וכו') נעמט זיך אָן די קרויודעס פון דער סאַוועטנמאַכט, דערמאָן איך מיך אָן יענעם „זשענטלמאַן“.

:: :: ::

אַ קורץ בריוול צו מנחם מענדל די וואַרטספרוי: זאַגט, דעם ליבענקן, זיסענקן, בלאַנדינקן דר. זשיטלפֿאַווסקי אייערן, מנחם-מענדל לעבן, אַז די אידישע רעוואָלוציאָנערע אַר-בעטערשאַפט „האַט זיין אַדרעס“. מי וויסט „באַכישעם“ וואו דער דאַקטאָר וואוינט, און וואָספאַראַ פאַרדעכטיק געקעכץ סי קאַכט זיך אין זיינע טיפע, פילאָזאָפישע טעפּ.

מיט די געוועזענע פאַרדינסטן פון אַ מענטשן רעכענען מיר זיך נישט. מיר דאַרפן היינט-מאָרגן באַצאָלן דירע-געלט פאַר דער רעוואָלוציע, וואָס איז שוין אַפן וועג. מיט מאַסקירטע „שיינע ריידע-לעך“ וועט מען דאָס וועקסל נישט ליסווידירן...

:: :: ::

ווערטער, ווערטער, דעקלאַמאַציע! ..

(וועגן מר. מענקען און מר. באַליטאַ)

קענט איר זיי? איר דאַרפט זיי קענען. איינער פון זיי איז מר. מענקען, „דער פּאַטער פון מענקעניזם“. מענקען האָט אַ פול מויל מיט שפּראַך. ער רעדט אָן אַ שיער ענגליש. עס פליאַסקעט מיט שפּראַך ווי אידן אין אַ מערעכץ פליאַסקען זיך מיט בעזימלעך. עס האָט באַ אים אַ ווערדע! אָנגענומען אַ ציבער מיט „שפּראַך“ און — פּלויך!

אַליין אַ שטיק „באַנק“ (הומבאַג), אַ הונדערט-פּראָצענטיקער פּראַזן-ביזנעסמאַן, האָט זיך אים איינגעגעבן צו „קאַרנערן“ (פאַר-כאַפן) אַ ווינקל אין דער אַמעריקאַנישער ליטעראַטור קימאַט אינ-גאַנצן פאַר זיך. דאָסדאַזיקע עכט-אַמעריקאַנישע געשעפטל איז באַ-שטאַנען פון קלאַמפּערשטן אַנטי-אַמעריקאַניזם. מיטן טייטל אין האַנט און מיטן קאַפעליוש אַפן נאַסן, האָט מר. מענקען געקעלט

מיט די אינטעליגענטישע יענקים, אז זיי זאלן זיין „מיט לויטן גלייך“. די פירמע „מענקען און נייטהען“ האָט געהאט צו זאָגן און צו זאָגן אלע וואָך. זיי האָבן שטענדיק געשריבן אין אַ דעמ. ביידע בראָדווייאישע וואָדעווייליסטן, פון דעם „סמארטן“ סאַרט, האָבן זיי אויפגעשטאַכן סאַציאלע בלאָטערס מיט דער איינציקער קאוואַנע צו זען ווי הויך די מאַטעריע קען שפּריצן. שרייב-נעדעלעך האָבן זיי געהאט שאַרפע. בלאָטערס האָבן געפלאַצט אונטער זייערע פענעס. נאָר אויסקוועטשן די בלאָטערס און אַרויפלייגן אַ פלאַסטער צו פאַר-הילן — דאָס נישט. מיט אזוינע ערשטע-הילף-מיטלען האָט זיך דאָס ליבעראַלע פאַרל נישט פאַרנומען. די „דעבאָנקערס“ האָבן „דעבאָנקירט“ אַ סאָך באַנק, נאָר ווער עס זאָל דעבאָנקירן די „דע-באָנקערס“ אין דער באַלעבאַטיש-ליבעראַלער אַמעריקאַנער פרעסע איז אַ לאַנגע צייט נישט געווען.

מענקען-נייטהען — צוויי עכט-אַמעריקאַנישע פּורים-שפּילער. מען מוסערט קלוימערשט דעם אוילעם, מי זאָל אין געיענ נאָכן דאָלאַר נישט פאַרגעסן אז ס'איז דאָ אַ „קונסט“ אַף דער וועלט, און בילדונג, און ביר! דאָס לעצטע איז דאָס וויכטיקסטע. וואָרין מר. מענקען, דאַרפט איר וויסן, איז אַ שאַרפּער מיווין אַף ביר, ביר-שויםען, אַף „זיידעלס“, אַף „שטיינס“, אַף מינכענער, אַף מיכעלאַב, אַף ענגלישן עיל, אַף — נאָר ווער געדענקט די אַלע שטעט און לענדער, וואָס מענקען איז אויסגעפאַרן, קעדיי — ווי זיין פּריינט דזשיימס גיבאָנס הונקער פאַר אים — צו כליאַבען קאַלט, ביטער ביר און... בלאָזן שוים? (דער גרעסטער זשעסט באַ די „ליבעראַלע“ ליטעראַטן איז — דער אַנשטעל, אז מ'איז אַ זיילעל-וויסיווע, אַ מיעסער אוילעמ-אַזיניק).

מענקען, דער שוים-בלאָזנדיקער „דעבאָנקער“, איז אליין נישט מער ווי אַפּגעשטאַנענער „באַנק“. זיין אַנטי-געשעפטזום איז נישט מער ווי אַ געשעפטל אַזאַ, מיט בראַנשעס איבער אַלע אַנגליצירטע לענדער.

דאָס וואָרט „מענקעניזם“ איז היינט באַ די אַרבעטנדיקע מענטשן אַ סימבאָל פון קעשענעס, וואָס זענען פּול — מיט קעשענעס. זיינע שריפטן זענען הונדערט לידיקע לייקעס איינס-אין-אַנדערע. דורך אַלע רינט מענקענ'ס ליבעראַל-באַלעבאַטיש געפיל פאַר געלט, פאַר דערפאַלג, פאַר ביונעס, פאַר אַ גוטן ראָסל-פלייש מיט ביר...

מענקען, דער „לאָוד-ספיקער“, דער בלעכענער טרומיטער פון אַמעריקאַנישער ליבעראַליסטיק, ווי דער נעמלעכער ליבעראַליזם דריקט

זיך אויס אין מר. מענקענ'ס געל-רָאָזעווען זשורנאַל, "רהי אַמעריקען מוירקורי".

:: :: ::

מענקענ'ס זשעסט: „אי'ל ספיט אין יור אי אין א מינוט". זשענטעלמאַנישע, אויסגעלערנטע גראַביונגערישקייט. הינטער זיין האַרט-געקאַכטער מאַנישקע שלאַגט דאָס מילכיקע האַרץ פון אַ קליינבירגער, פון אַ „באַביט". דעם אויסגעשטאַפּטן לייב ציט עס נאָר נישט אין וואַלד אַרײַן. פאַרקערט, מענקען איז אַן אָנהענגער פון שטעקשיך, פון מילדע ליוולקעס, פון קלעפיקזיסן וויין. „די פאַר-אורזאַכטע אורזאַך פאַראורזאַכט אורזאַכן". דער מענקעניזם, וואָס איז לכאַטכילע אַרויסגעטראָטן קעגן סאַציאַלן און קינסטלערישן הומבאַג, ווערט מיט דער צייט אַליין דער גרעסטער הומבאַג — סיי סאַציאַל, סיי קינסטלעריש. ווערטער, ווערטער, דעקלאַמאַציע!

:: :: ::

ווי ס'דאַוו, „ליבעראַלן" נישט-אידן, איז מר. מענקען שטילערהייט אַן אַנטיסעמיט. דאָס גייט שוין האַנט-אין-האַנט מיט דעם „ליבע-ראַליזם", וואָס זוכט צו פאַרריכטן די צעבראַכענע קאַפיטאַליסטישע „לוכעס". דער „שטיין" איז צעבראַכן, די היסטאָרישע לוכעס זענען אָפּגעמעקט, נאָר די מענקענס, ברוקס עמקיסאַנס, די באַליטהאַס טאַינען, אַז מי דאַרף זיי צענויפקלעפן מיט ניקטערע ווערטער-שפּיעכץ. דאָס ביליקע פאַרנעניגן פון פיינט-האַבן דעם שאַכן בלוז דאַפאַר, וואָס ער האָט אַן אַנדער הויט-קאַליר, ווי דו, אָדער ער איז אַף אַן אַנדער שטיק ערד געבוירן, דאָס בלייבט — נאָך אַלע סטעכלע רייד פון די „ליבעראַלן" — דאָס סאַמע ביליקסטע פאַרנעניגן פון די פינצטערע „אינטעליגענטן". צום שיינעם שטעקעלע און גאַלדענער קראַוואַט-שפּילקע גייט אויך דאָס געפיל פון שאַוויניסטישן גאַדלעס, פון נישטעאַנישן קאַמפלעקס.

מיט צעשפאַלטענע צונגען ריידן זיי קעגן גאָט און גייען... אין קלויסטער אַרײַן, פריידיקן „אינטערנאַציאָנאַלן פאַרנעם", און זענען ווערימדיקע אַנטיסעמיטן. פילאָזאָפירן וועגן „קאָסמאָס" און... זענען פאַרטון אין ביר, אין כאַזער-וואַרשטלעך.

איצט איז מר. מענקען אַרויס מיט אַ בוך: „אָפּהאַנדלונג וועגן די געטער", האָט עס אַן אַנטיסעמיטישע באַפאַרבונג. זענען די מוקדונים שטאַרק אויפגעבראַכט. אָבער וואָס איז דאָ דער כידעש, הערן פון דער אידישעלעכער פּרעסע? וואָס גרימט אַזוי אייער צאָרן? איר... אומיסנעדיקע אָדער האַלב-אומיסנעדיקע כוליאַנעס,

וואָס איר קלאַנט אינאיינעם מיטן פּויפּסט אַפּן אונטערנאַנג פּונעם קלויסטער, און טרייבט סאַציאַל-פּאַשיסטישע פּאַליטיק, וואָס דאָס פירט סאַף-קאַל-סאַף צו פּאַגראַמען? וואָס דען זאָל אייערס גלייכן אַ קלאַמערשטער „ליבעראַל“ זיין, אויב נישט קיין באַהאַלטענער אָדער אָפּענער כּוּלינאַן?

:: :: ::

מר. העיוואוד ברוּן האָט אַנומעלטן פאַרפירט אַ דיס-קוסיע מיט זיין פּריינט מר. באַליטהאַן, דאַכט זיך מר. ברונען, אַז דאָס וואָס סע דאַכט זיך מר. באַליטהאַן, אַז „די באַלשעוויקעס טוען אַ נאַ-רישע זאַך מיט זייער אַנטי-רעליגיעזער פּראָפּאַגאַנדע“, איז אַ סימען, אַז מר. באַליטהאַן איז אַ שטיקל נאַר. מר. באַליטהאַן, ווידער, דאַכט זיך, אַז אַוועקצונעמען פּון אַן אָרימען מענטשן די רעליגיע איז ווי אַוועקנעמען פּון אַ שווערן האַפּן-אַרבעטער אַ גלאַז ביר. (האַרכט!)

עס פאַרשטייט זיך, אַז מר. ברונען „דאַכט זיך“ נישט, אַז אויב רעליגיע איז „דאָפּ“ (פאַרשעפּערונג-מיטל) פאַר אַ וועלט, וואָס איז סאַציאַל-קראַנק, דאַרף מען אַזאַ פּאַליטישע-קאָנאַמישן סיסטעם אַה קאַפּאַרעס!

מר. ברונען „דאַכט זיך“ אויך נישט, אַז אויב דאָס לעבן פּונעם „שווערן האַפּן-אַרבעטער“ איז אַזוי ביטער-מיעס, אַז ער דאַרף אַנקומען צום „גלעזל ביר“ צו פאַרטרייבן זיין מאַרע-שכּוירע, איז עפעס דער מער מיטן לעבן! מר. העיוואוד ברונען דאַכט זיך בלוז, איה יו פּליז, סיר, אַז „דער קאָמוניזם אַליין איז געוואָרן אַ רעליגיע אין סאָוועטנפּאַרבאַנד“.

קיין נייער יאַקשעמאַש איז דאָס אפּילע נישט. מ'האַט דאָס שוין געהערט פּריער. נאָר וואָדען? דאָס בילד מאַלט זיך אַזוי: אַ מענטש גייט אַזויס פּון הונגער און איז געצוואונגען דערווייל צו נעמען „דאָפּ“, ווייל קיין שפּייז גיט מען אים נישט. מיטאַמאַל דערזעט ער ברויט. איז אַוואַדע קיין כידעש נישט, אַז ער פּאַלט-צו צום ברויט און בעאייס ער עסט עס, קושט ער עס ווי אַ „הייליקע זאַד“!

דאַפּון דרינגט מר. העיוואוד ברוּן, אַז אויב ס'איז אַ סייכל צו קושן דאָס ברויט, נאָך וועלכּן אַלע אייוורים פּון דעם הונגעריקן לעכצן, איז פּונקט אַזאַ סייכל צו קושן דעם טאַט, דעם נאַרקאָז, וואָס שיקערט-אַן אַה אַ טיווט און פאַרקערצט דאָס לעבן אַה אַ יאָר!

נאָר אַ צעשטאַטענער קאַלומניסט, ווי מר. העיוואוד ברוּן, קען זיך דערטראַכטן צו אַזאַ אויספיר.

למה רגשו ?

(א) ענטפער די דרוי ריווענס: דעם „מעדען“, דעם לעקסיקאן-פאבריקאנט, דעם האלץ-סויכער, וואָס שטעלן אַרויס מוקדוני און אַליון מאַכן זיי צו די אויגן, קיינער זאָל נישט זען, ווי זיי מאַכן אַ „דושאַב“.)

1.

„ששאַ. האָסט געליענט וואָס נאָריר שרױבט ?“ „אוי, ס'איז אונדז נישט גוט!“ „מיר'ן אים פיקסן, וואו איז די געצייג ?“ „אַט!“ „נו, סאָלאַנג באַיעס. מיהע יו אין די „פרייע אַרבייטער שטימע“. און דער „דושאַב“ איז געמאַכט געוואָרן. דאָס מאָל אין אַ פינצטער אָרט — אין דער פ. א. ש.

די „באַיעס“ האָבן זיך צענויפגעלייגט אַף שטינקבאַמבעס, גע- האַלפן דעם יאַקטאָר מוקדוני אַרויפשטעלן אַף די אַסעלען דאָס קעסטעלע מיט געצייג. מוקדוני'ס כיטער-שטומפיקע קעפל איז דאָס גענגסטער-קעסטל פול מיט בלעקדזשעקס, נאָכשליסלען, רעוואָלווערס. נאָר אזוי ווי זיין קעפל איז צו קליין, מאַכט זיך אז אַ רעוואָלווער- הענטל שטעקט אים אַרויס דורך די אויגן...

אַבער דער יאַקטאָר — אַזעוו וואָס ער איז! — האָט זיי באַלד אָפגעטוען אַ שפיצל. אָנשטאַט אַ כעמיש-ליטעראַריש שטינק- באַמבעלע, וואָס דאַרף קאָסטן אַביסל טאַלאַנט, האָט ער גענומען גרויסע פאַפירענע בייטלען, זיי אָנגעפילט מיט זיין אייגענעם דופט, זיי צוגעהאַלטן פון אויבן, און דערלאַנגט אַזאָ קנאַק, אַז די שוטפים זיינע, וועלכע זענען געשטאַנען פון ווייטן (ווי עס פאַסט פאַר קולטור-לייט!) און געהיט, האָבן געמיינט, אַז דינאַמיט האָט אויפ- געריסן און צעריסן אַף טויט מיין פען און מיך. האָבן זיי זיך גע- פרייט און נאָט געדאַנקט, און טאַקע באַלד אַוועק אין צימבליקאַפּיי און באַשטעלט לעקער-און-בראַנפן פאַר אַלע גוטע ברידערלעך...

2

די עלצטע „מויד“ פון ליטעראַרישן הייזל פאַרהאַלעט זיך דאָס קליידל, האַלט אַ צוקערל אין מויל, ווייזט מיט אַ פינגער אַוי איר „ערע“ און שרייט, אַז מ'האַט זי רואינירט. זינט מיר קענען דעם דר. מוקדוני (ביז קאווע'ס אויפדעק פון זיינע פען-גנייוועס האָט ער געהייסן „אַלכסנדר קאַפל“, נאָר זינט מ'האַט אים געכאַפט באַ דער האַנט האָט ער זיך מעשאַנע-שעט געווען, און דאָס מאַזל האָט אים אָפגעגליקט אין קאָלאַמבוס עס

מעדינע. ער האָט באַנקראַטירט און — געעפנט אַ גרויסע באַנק...
 יאָ, זינט מיר קענען דעם יאָקטאָר, האָט ער „טראַבל“ מיט זיין „ערע“,
 און נישט נאָר ער אַליין — באַ אַלע „מעדענעס“ פון אידישן ליטע-
 ראַטן-פאַראיין איז די „ערע“ אַן אָנגעווייטיקט אָרט. ס'איז פאַר-
 שטענדלעך פאַרוואַס. נאָר דאָס מאַל איז שוין נאָר סטראַשנע.
 ס'טייטש, ס'טייטש, אַף אים, מוקדוני'ן, „מאָניד יו“, זאָל מען האָבן
 אַ כשאַד, אַז ער פאַרקויפט זיך פאַר אַ דאָלאַר. וואָס דענקט מען
 זיך עפעס? ער איז אַן „ערנהאַפטעס מעדענען“... ער פאַרקויפט זיין
 נישט פאַר קיין לומפיקן דאָלאַר... ער וויל אַ דאָלאַר מיט פופציק
 סענט! .. דער יאָקטאָר ריטשעט דורך אַ מעגאַפאָן מיט קוילעס פון
 זיבן מעשוונענע, וואָס עס ברענען אַף זיי די פידעשוועס. גוואַלט, וועט
 ער שרייען, מיר מאַכן אים קאַליע זיין ליטעראַטור... ער, מיט פּרצ'ן,
 מיט מענדעלע'ן, מיט שלום-עליכמ'ען, האָבן קוים מיט צאַרעס אויפ-
 געבויט אַ ליטעראַטור, און איך, עגאָאיסט וואָס איך בין, איך
 קום צוגיין אַף אַלעס גרייטן, און סי געפעלט מיר נאָך נישט. כּוּצפּע,
 ניכט וואַהר?

און ער ווענדט זיך טאַקע באַלד צו אַלע זיינע יונגען, די ליטע-
 ראַרישע דזשאַב-מאַכערס: „כעוורע, באַפאַלטס און שרויטס גע-
 וואַלט! ... איך וועל שטינקען און איר וועט דעקן... אוי, וויי איז
 מיר, איך קריג דעם שלאַק! ער שלאַגט דאָך נאָר קרויט... אויב אַזוי
 דאַרף מען שרייען נאָך העכער: „געוואַלט, די עהרע... געוואַלט!“

3

די פּוסטע קיילע און ליטעראַרישער טאַנדעמניק איז כ'לעבן נישט
 ווערט ס'ביסל טינט. עמעס, ווי יענער „בלינדער באַן-פאַסאַזשיר“
 אין זאַק, מאַכט ער זיך וויכטיק (קנאַקער, מאַך דיר האַרץ!), און
 אַז דער בילעטן-מאַנער גיט אַ זעץ מיטן פּוס אין זאַק, מאַכט ער:
 „בומז, איך בין אייזן!“

נאָר די אַרבעטער ווייסן שוין ווער דער-אָ געלער טינטלער און
 אויגן-פאַרשמירער איז: אַ פּאָליטישער בוף-קאָמיקער און דראַט-
 גייער. באַלאַנסירט ער, מיטן פאַרנאָמע-שטעקעלע, צישן די יאַרמילקע-
 אידן פון „מ. זשורנאַל“ און די אַרויפגעאַרבעטע „אַנאַרכיסטן“ פון
 דער „פ. א. ש.“; שאַקלט ער זיך צישן אידישער „קולטור“ און
 כּניאַקזום. לויבט ער דעם אַקטיאָר שילדקרויט און פּרייזט דעם
 אַקטיאָר מאַקס געביל. אָה, מ'קען דיך אויסגעבונדן, אַלכסנדר קאַפּל,
 פון וואַרשע, און מ'ווייסט, אַז פון די זווילן ביז דער ליסענע ביזטו

„צום האבן“! ... נאָר נישט מער, אזוי ווי אונטער דיר שטייען די בניירייזען און אנדערע באַנים, וואָס ווילן מיט דער הילף פון דיין שטינקאַטאַקע אָפשוואַכן דאָס קאָל פון אַ געוויסער פענונביקס וואָס טרעפט זיי אין טרייפּענעם פּופיק אַרײַן, דעריבער — דער ענטפּער, און דער לעצטער, מיסטאַמע. וואַרײַן סאָף-קאָל-סאָף זענט איר דאָך עטלעכע הונדערט קעגן איינעם, און אַף יעדן הונט באַזונדער וואַרפּן אַ שטיין קען מען נישט. איר האַווקעט אין נײַ-יאָרק, אין שיקאַגע, אין וואַרשע, אין בוענאַס-אַירעס, אין מאַנטעווידעאַ — און אומעטום וואו די זון גײט-אויף. אייער גרעסטער צײט-פאַרטײב אין איצטיקן מאַמענט, ווען וועלטן ברענען, איז צו פירן פּליאַטקעס, און צו בויען אַ פּלױט פון שטעך-דראַקט אַרום אייער ערע... אַ, איר ערנחאַפטע!

4

דאָס יאַקטאַרל קריגט שיר די פּלאַץ. זײַן צונג-ווידל דרייט זיך ווי באַ אַ בײַזן הונט. צו זײַן שלײמאַזל אָבער פאַרברענען זיך זײנע ליגן-דערער אין זײער אייגענער באַלײערעדיקער שנעלקײט. הױ האַ-האַ... אידן, האַרכט! איר ווייסט ווער נאָדיר איז? ער איז אַ לעצטער-שבּלעצטער-שבּלעצטער. מיט אײס דאַרפן מיר דאָס זײַן קאַלעגן-פּאַפּאַכו! (ווער איז דיר בעסעדאָווסקי, אב. קאַהאַן, לעשטשינסקי, מענטש? אַ קאַלעגע איז דיר בעסעדאָווסקי, אב. קאַהאַן, לעשטשינסקי, דער ריכטער טהײער, וכו'). ס'איז אַ צאַרע, אַ שאַקא, אַן אַנשיקעניש אַף זײערע אײדיש-ליטעראַרישע קעפּ, נאָר וואָס זאָל מען טון? פאַרט אַ שטיקל שרײבער. עמעס, ער איז אַ וויסטער קאַליקע, דער נאָדיר, אַ ליטעראַרישע נול, אַ וואָס-אַין-דער-קאַרט, נאָר פאַרט „אונדזער צאַרע“... מײלע, ביז איצט — העכער אַ יאָר נאָך דער צאַר-וואַקסאַנאַליע, ווען דער יונג האָט אַף אונדז געשפּיגן מיט הײסן בלײ — האָבן מיר אײס געשוויגן... מיר האָבן געוואוסט וועגן אײס אזױנע „סױדעס“, וואָס ווען מיר דעקן זײ אויף פאַר דער וועלט, איז — אױס נאָדיר. נישט מער... מיר האָבן עס נישט געוואָלט, ערשטנס צוליב אונדזער אַלגעמײנער פּײנקײט... צווייטנס — וואָס וועלן מיר זיך אַנהײבן מיט אײס, מיט דעם „באַמער“, ער קען נאָך ענטפּערן אויך! דריטנס, ווייסט איר דאָך, דער יונג איז אזױ גוואַלדיק „באַליבט“ באַ אַלע רעדאַקטאָרן פון די געל-אַײדישע בלעטער, אז וויבאַלד מ'דירט אײס אָן, ווערט אַ טומל אין דער גאַנצער פרעסע, אז מ'זאָל נישט טשעפען נאָדיר'ן... וואָס טשעפעט איר נאָדיר'ן?... און פּערטנס איז... קענען מיר שױן טאַקע מער נישט אױס-האַלטן פון אײס. הײנט דעם, מאַרגן יענעם... סעילײסן, וואַרעױמין?

5

דארשנט ער אזוי — דער אלכסנדר קאפל פון ווארשע:

„בשטוקע, אז קיין בען-אדאם זאל נישט וויסן (אכויז מוקד דוני, וואס איז אפאנים קיין בען-אדאם נישט—מ. נ.) פארהאנדלט נ. מיט א בורשוואזער צייטונג (אין די טעג פון דער וואקי כאנאליע—מ. נ.), און אין דערזעלבער צייט פירט ער אויך אונטערהאנדלונגען מיט דער „פרייהייט“ וועגן גרעסערע סכירעס, און גאראנטירטע סכירעס... ער מאגט רייזענ'ס סכירעס... ער זעצט זיך אוועק אף רייזענ'ס סכירעס.“

(אוי, די סכירעס, די סכירעס, „גאט פון ראסלפלייש, גיב אונדז

פלענטי גענוג סכירעס!“)

און דאָ גייט אַ מאַיסע ווי אזוי איך, אַן „אַזעוו“, בין געווען גרייט צו פאַרראַטן אי די „פרייהייט“, אי די קאַלעגן רייזע-מנחס-לייוויק. און ווי אזוי פונקט דעמאָלט בין איך קלוימערשט קראַנק-געוואָרן און נישט געוואָלט שרייבן. (די לעזער פון דער „מ. פ.“ געדענקען גאַנץ גוט, אַז שוין אַרום 4 כאַדאַשים פאַר דער וואַקס-כאַנאָליע בין איך נישט געזונט געוואָרן און נישט געשריבן אַ וואָרט. ווען די וואַקסאַנאָליע רוקט זיך נישט אונטער, האָבן איך זיך באַ-דאַרפט אַפּרוען נאָך עטלעכע כאַדאַשים. מ'דאַרף אויך נישט דער-מאַנען אונדזערע לעזער, ווי „גוט-אַפּ“ די „מ. פ.“ איז דעמאָלט געווען, און ווי אזוי מ'האַט געקענט האָפּן צו קריגן סכירעס פונקט אין יענע טעג, ווען שוין כאַדאַשים פאַר דעם האָבן זיך די סכירעס געצייקט — איינמאָל אין פינף-זעקס וואָכן אַ פאַר דאָלאַר...). און אַ צווייטע מאַיסע דערציילט דער יאָקטאַר וועגן אַ רעדאַקטאָר פון אַ בורשוואַזער צייטונג, באַ וועמען איך האָבן מיך — אין יענע טעג — אָנגעשלאָגן ער זאָל מיך צונעמען און מיר געבן דאָס-פלייש. יענער רעדאַקטאָר (שרייבט מוקדוני) „לעבט און איז געזונט און שטאַרק“...

נו, גאַצידאַנקען דאַפאַר, וואָס יענער רעדאַקטאָר לעבט און איז געזונט און שטאַרק! נאָר פונדעסטוועגן איז אַביסל קאַשע: ווי קומט עס, וואָס „יענער רעדאַקטאָר“ האָט געלאָזט זיין שאַכנ'ס פען „ניין קאָמערינע“, בעאייס דער ר. האָט דאָך אַן אייגן בלאַט-צייטונג, וואו ער קען אונדז פאַרניכטעווען אַף טויט מיט איין שמיר פון דער פען? זאָלן מיר זאָגן, אַז עס איז דערפאַר, וואָס יענער געוויסער רעדאַקטאָר וויל מיך נישט מעצאָר זיין? צי עפּשער נאָר דערפאַר — לאָמיר זאָגן — וואָס ער ווייסט, אַז ער האָט אונדז נאָך אין יאָר 1928 געשיקט אַ שטאַפעט קיין סי-געייט און אונדז פאַרגעשלאָגן אַ שטעלע מיט דאָס-פלייש און מיר האָבן אים אפּילע נישט געזאָגט

קיינאסערומט, כאָטש דער שטאָפּעט האָט געפּריפט אַפּעלירן „אין נאָמען פּון ווייב און קינד, וואָס ליידן נויט“!
 (וועגן די גאַראַנטירטע רייזען-סכירעס וואָס איך האָב געקראָגען, און קרויג איצט, וועגן דער דינגעניש, וואָס איך האָב מיך געדונגען מיט דער „פּרייהייט“ פאַר „רייזענ'ס סכירעס“, וועט אייך די רע-דאָקציע פּון מ. פ. ענטפּערן אַט-דאָ-אַט טאַקע, אונטערן שטערנדל.*)
 די רעדאָקציע און אַדמיניסטראַציע „מ. פ.“ וועט אייך אויך זאָגן וויפיל „ראַיאַליטיס“ (טאַנטיעמעס) איך האָב באַקומען פאַר מיין „דערפֿאַנג אַהער די וועלט, בורזשוי!“ און „אונטער דער זון“.
 דער „דאָקטאָר“ דעקט דאָסמאָל אַ סאָך דזשאַבס, פּון יאָר 1920, ביז העט-העט, קריקצעוועגס, פאַרן מבול. ער ברענגט אַ „שיינע וואונדערלעכע מאַיסע“, וואָס „די האָר שמעלן זיך אויף קאַפּויער“, ווען ער טראַכט דאַפּון! עס איז אַ מאַיסע פּון יאָר 1926 מיט איינעם אַ נח שטיינבערג, וואָס האָט געדאַרפט פּעדלען-ניין און האָט נישט געהאַט קיין סכּוירע. האָט ער אָנגעשריבן וועגן מיר אַ נאַנץ בוך. (אװאָרדע, אַזאַ שטיק אומשטערבלעכקייט! אויס-קרענקען זאָל ער עס, דער נאָדיר!)
 דער דאָקטאָר ציט אַראָפּ די שטאַרן, זאָגט האָקוס-פּאַקוס, און מאַכט דעם אָנשטעל מיינדייע-וואָס. דער עמעס וועגן דעם, — אַף אַזויפיל ווי עס קען איבערהויפט עמיצן אָנגיין — איז אַז דער נעמלעכער נח האָט נאָך מיט 8 אָדער 10 יאָר קרוי (ווער געדענקט אים!) אָנגעשריבן אַ בוך „יונג אַמעריקע“, האָט דאָס אָנגעשטייפט און אָנגערקאָכמאַליעט זיין נאָמען ביז גאָר. מונקלט מען אָבער אין די קאַפּיען, אַז ס'איז נישט זיינס און די יונגע שרייבערס וואָס ווערן דאָרט אַרומגעלאַנצט, האָבן אַליין געשפּיגן אַפּן גלאַנץ בערשטל. טאָסטיר! אויב אַזוי, דאַרף ער באַווייזן, נח, אַז ער קען אַליין אויך פאַרפאַסן. וועמען וועט ער אויסקלויבן פאַר אַ טעמע? — נאָדירן. פאַרוואָס? ווייל עס איז גרינגער. מ'ניט מיט אים אַ רעד, אַהער-אַהין, ווערט אַן עסיי איבער ליטעראַטור, קלעפט מען דאָס צענויף מיט ניכטערע גענדזנפּינסלעך, ווייסט מען נישט וואו איז ער, וואו איז איד... און ס'איז אַלרייט.

זיצט נעבעך נח און קוועטשט זיך, און קוועטשט זיך. רייבט

(*) משה נאָדיר באַקומט, און האָט באַקומען, דאָס זעלביקע געהאַלט, ווי יעדער מיטאַרבּעטער פּון דער „מאַרגן-פּרייהייט“. קיין ראַיאַליטיס פאַר זיינע ביכער באַקומט ער נישט. מיט דער רעדאָקציע פאַר „רייזענ'ס סכירעס“ האָט ער זיך נישט געדונגען. די פאַקטן אין טעקסט וועגן נאָדיר'ס עקאָנאָמישער לאַגע זענען ריכטיק. — רעדאָקציע „מ. פ.“

אויס אין די ביבליאָטעקן אַ שלאָל מיט הויזן. ער קלעפט, שניידט, נעמטראַראָפּ, לייגט-צו, וועגט-איבער: נאָך אַלץ נישטאָ די דרייצן פונט „ליטעראַטור“, וואָס דאָס בוך פאָדערט. וואָרין דאָס בוך מוז זיין היפּשלאַך דיק, מ'זאָל עס נישט דאַרפן פאַרקויפן פאַר אַ געמיינעם פרייז. דער סאָף איז געווען, אז ער איז געקומען צו מיר מיט אַ „געבראַכענער קניע“ און געבעטן אַן אייצע-טויווע. האָב איך אים געזאָגט: „קרוינעלע, די בעסטע אייצע וואָלט געווען זאָלסט איבער-דרוקן מייע זאַכן, וועסטו פאַרשפּאַרן „טראַבל“.

„טאקע. ווייסט איר זשע וואָס, נאדיר, גיט מיר אייערע מיינונגען, וועגן אידישע שרייבער“.

פון ראַכמאַנעס אַף דעם ליטעראַרישן בעזודעטניק (איך בין נאָך דעמאָלט געווען „אומפאַרטייאיש“ און סענטימענטאַל!) האָב איך אים אַנדיקטירט אַ היבש ביסל בלעטלעך. ער האָט זיי אַרייַ געלייגט צו זיך אין קעשענע אַרײַן, און ס'האָט געהייסן, אז ער וועט מיר די קסאָווים אָפּקאַפּירן פאַר מײַן אייגענעם געברויך. אז איך האָב שפּעטער מיט אַ 10 כאַדאַשים (ער האָט זיך געהאַט אַרויס-געלאָזט איבער דער מעדינע) געמאַנט באַ אים די אָפּשריפטן, האָט ער געטאַינעט, אז דאָס איז זײַן אייגנטום, ווייל ער האָט עס איבער-געשריבן מיט זײַן אייגענער האַנט, און אז ער באַטראַכט זיי קימאַט פאַר אייגענע שאַפּונגען. האָב איך דאָך געזען מיט וועמען כ'האָב דאָ צו טון, האָב איך דורך אַ כּרײוול אין „פּרייהייט“ געפּאָדערט באַ נח'ן ער זאָל אָפּשיקן די מאַנוסקריפטן, ווייל איך האָב געהאַלטן, אז אפּילע באַ אַן עמעסן פאַרלעגער האָט דער שרייבער אַ רעכט צוריקצוציען זײַנע קסאָווים, אויב זיי זענען נאָך נישט אַרײַן אין דרוק, ביפּראַט אז איך ווײל בלוז אַ קאָפּיע פון מײַן אַרבעט. האָט נח צום ערשטן זיך געזיידלט, דערנאָך געביבערט מיט טרערן, אז מיר זאָלן אים נישט קוילען אָן אַ מעסער, און לַסאַף אָפּגעדרוקט דאָס „בוך משה נאדיר“ מיט מײַנע עסײַען איבער אידישע שרייבער (און אַנדערע פּערזענלעכע כאַכמעס) אין קאַטאַקע גענזאָפּיסלעך. וואָס ס'קען הייסן, אַז איך זאָג, און אז ער זאָגט, און אז מיר ביידע זאָגן. דאַצו האָט ער נאָך דעם טעקסט אַביסל געפּעלשעוועט, לויט זײַן אייגענעם גוסט, און צו די כּיטרע קאַמפּלימענטלעך זײַנע צו-געשטעלט היבשע כּניאַקערייען און רכּילעסלעך, קעדיי צו באַוואַרענען זיך קעגן בײזע צינגער.

דער „דאָקטאָר ווינקט דאָ מיט אַן אויגל, ווי איינער רעדט: „נאדיר האָט אַלײַן באַצאָלט פאַרן בוך... יענער האָט נישט געמאַרט אַ וואָרט אויסמעקן...“ לײענט זשע אומיסטן דאָס ביכל. און אויב

עס איז מעגלעך, אז א מענטש זאָל זיך אַליין מאַכן אזוי צום אויס-
 דרייען, זאָל זיך אַליין אָפּשמיסן, און נאָך באַצאָלן געלט דערפאַר,
 האָט ער די ווערט, אז מ'זאָל אים שטעלן „א גאָלדענע מאַציווע“.
 לאָהוט נאָך „געלט“ און נאָך „קאָוועד“? פּרעגט באַ די אידישע
 מעלכע-פּאַרלאַנג אין סאָוועטן-פּאַרבאַנד, וועלן זיי אייך זאָגן, אז
 שוין באַלד אַ יאָר אז מ'האָט דורכגעפירט אַ באַשלוס אַרויסצוגעבן
 מיינע ביכער. מ'וואַרט אַף מיינע פּאַרטיקע מאַטעריאַלן, און איך
 בין אזוי פּאַרנומען מיט מיינע „מאַרנגן-פּרייהייט“-אַרבעטן, אז איך
 האָב ביו היינט די מאַטעריאַלן נישט געשיקט.

מ. ל. האַלפּערן האָט אַמאָל געשריבן אין דער „פּרייהייט“ וועגן
 דעם דאָקטאָר מוקדוני אזוי:

„דאָס דאָקטאָרל מוקדוני איז אזאַ מיעסער מענטש, אז שפּיען
 אים אין פּאַנים אַרין איז נישט גענוג. אים דאַרף מען אויפרייסן
 זיין פּיסק און אים אַרײַנשפּיען גלייך אין האַלדז אַרײַן.“

אז אָך און אז וויי איז צו'ן אייך, אידישע ליטעראַטור, אז ליב-
 מאַן, קאַרלין, מיניקעס און ווייסמאַן זענען אייערע רעדאַקטאָרן, אב.
 קאַהאַן אייער „ערן-מיטגליד“, לעשטשינסקי אייער זשורנאַליסט,
 „איטאַ“ אייער נייעס-אַגענטור, און דער ביליקער פּראַזאַנטאַנדעטניק
 מוקדוני — אייער רעצענזענט!

דאָס דאָקטאָרל האַלט, אז „מ'מעג דאוועק יאָ שרייבן וועגן
 לעבעדיקע מענטשן“. נו, וואָדען! אָטיטער כאַפּן און נישט האַלטן,
 אז מ'מעג שרייבן וועגן דזשעני גאָלדשטיין... און אַנדערע פּרימאַ-
 נאָשים פון יעוורעיסקן טעאַטער, וואָס אַ רובל איז באַ זיי אַ מאַמזער.
 פון שרייבן ביאָגראַפּיעס איבער טויטע קען מען דען קריגן עפעס
 אין דער האַנט אַרײַן?

מען זאָגט מיר, אז אין בופּקאַמישע מינוטן, ווען דער
 יאָקטאָר האָט קלוימערשט „געוויסנביסע“, ציט ער אין ליטעראַרישן
 קאַפּי מיט דער נאָז און זאָגט: „פּעה, ס'פּילט זיך פון אייך ווי
 פון מיסים.“ דאָס איז אַקוראַט, אַ שטייגער, ווי איין לימבורגער קעז
 זאָל זאָגן צום אַנדערן: „פּעה, רוק דיך אוועק פון מיר, ס'איז פון
 דיר נישט אויסצוהאַלטן.“

:: :: ::

נו, גוט! לייגט צענויף אייער שפּיעכץ, איר שרייבער-געזעקן
 פון די פּאַרקויפטע בלעטער, און מאַכט דאַפּן אַ שטריק פאַר מיין
 האַלדז. עס וועט אייך גאַרנישט העלפּן, קרוינעלעך. מיין פּען-און-
 ביקס-פּיער וועט איר דאַמיט נישט לעשן. אזוי לאַנג ווי אַטעם גילט,
 אזוי לאַנג ווי די האַנט דינט. מיין ביקסנקויל, וואָס איז געצילט

קעגן אלע בעסערדאָוסקיס, ראָסלפליישיניקעס, און „אָנטלאָפּענע מענער“, איז גלאַטיק מיט דעם מאָרד פון מיינע בינער, מיט דעם סאַם, וואָס פליסט אין מיין האַרץ.

אַ, אומענדלעך פיינט האָב איך אייך, איר ליטעראַרישע שאַב-שעוויטשעס, איר פען-קנעכט, און פען-מעדכענס! וואָלט נאָר די צייט און דער קויעך געדינט אָפּ אלע צו ענטפערן! ... נאָר עס ברענען קאַמפּן, עס שטייען וויכטיקערע סאַנים באַ דער טיר — אַל-קייַן וועט איר מוזן מויכל זיין, וואָס איכ'ל אייך נישט קענען אלע „באדינען“.

אַקטאָבער 4טע, 1930.

עס דיר נישט אָפּ ס'האַרץ, שלום אַש!

(אַ בריוול צו שלום אַש מיקויעך זיין בריוול וועגן נאָמבערג'ס טויט)

היינט איז דינסטיק. איך בין לעבן יאָם אין קוני-איילאַנד, איך הייל מיר די לונגען. קיי ס'ביסל-זון, וואָס טוט אַ טויווע און וואַרעמט אָן אונדזער טראָפּן ערד.

איך שפּאַציר אַרויף און אַראָפּ איבערן „ברעטער וועג“ באַם יאָם. ס'ברעג וואַסער איז שטיל — דערלאַנגט אים איבערן מויל מיט אַ הילצערנעם טראָטואַר, צוויי מויל די לענג! די צוקער-ל און ניס-פאַרקויפּער שטייען מיט זייערע שטעלכעלעך. האָדעווען-אונטער די אירישע נעשאַמעס... פאַריאַסעמטע פּרעגל-וואַרשטלעך צאַפּלען זיך ערנעץ אָפּ אַ ליידיקער בראַט-פאַן, זיפּצן פון הייסע יעסורים. די קרייך-וועגן, וואו עס לויפן די פאַרלאַזענע ווינטער-נאַסן פון קוני-איילאַנד, זענען אָנגעזאַלצן מיטן נעכטיקן קלאָרן שניי, וואָס איז שוין היינט אַ נאַכט נאָך דער כאַסענע.

קויף איך מיר די אירישע נאָכמיטאַג-בלעטער, און דערזע אין „פאַרווערטס“, אַ בריוו פון שלום אַש וועגן נאָמבערג'ס טויט.“ דערוואַרט זיך.

נאָר אַביסל איז אַ כידעש: וואו איז די טרער? געדאַרפט זיין: „אַ טרער אָפּן פּרישן קיווער פון ה. ד. נאָמבערג, פון שלום אַש“... מיט אַ „טרער“, ווייסט איר, פאַטערט מען אָפּ קימאַט אַ האַלבע וואָך אַרבעט. באַטרעפט עס — אין אַש'ס פאַל — אַזוי גרויס און נישט ווייניקער ווי: 37 דאָלאַר מיט 50 סענט — אויב נישט מער. פאַר „טרערן“ גיבן מיר נישט קיין רעבאַט...
:: :: ::

אָלס, וויפיל טרערן אונדזערע ברידער־שרייבער האָבן שוין צעטיילט אַף פּרישע קוואַרים, — מיט אַ מינימום פון 15 דאָלאַר ביז אַזוי הויך ווי 37 מיט 50, — אָדער עפּשער נאָך מער. איך דערמאָן מיך מיט יאָרן קריק. אין ליטעראַרישן קאָפּי. צביון האָט אויסגעטון זיין פאַרפּלעקט האַרט קאָפּעליוש, וואָס איז ווי אַ מולטערל איבער זיין קאָפּ (דאָרטן ווערן „געדאַנקען“ ראָש־טשיגעט, דאָרטן גייט־אויף ס'זויערטיג פון זיינע לעפּקע כאַכמעלעך און ס'רינט אַריבער איבער די אויערן, איבער דער צונג!). צביון זיצט כאַס טישל און איז פאַרטיפּט אין אַ... דרייאַיער־דיקן פּאַנקוכן. אַ האַלבע וואָנסע איז אים פאַרגעלט. ער דערזעט מיך. (מיר זענען גוטע פּריינט פון אַמאָל!), גלעט ער זיך אויס די וואָנסע, מיט דער דרויסנדיקער זייט פון זיין פּויסט, און ער ווייזט מיר אַ בלאַט־צייטונג, וואו ער האָט ערשט־נאָרוואַס פאַרגאַסן אַ פּרישע טרער אַף קאָלעגע טערמאַנ'ס קיווער.

:: :: ::

נרנ, טרערן־גיסער, גיסט! אַ רעגן זאָל גיין פון טרערן. פון דעם־אָ רעגן וועלן וואַסן האַרטע צענערלעך. פאַר די צענערלעך קען מען אין „קאָפּע רעזשאַנס“ אין פאַריו קריגן זייער גוטע ראַקעס, מיט בורשטינענעם וויין.

דערפאַר שרייב איך דיר, ליבער שלום אַש:

עס דיר נישט אָפּ ס'האַרץ, קרוין מיינער. ס'לוינט זיך נישט. ס'לעבן גייט ס'ווייסיי אוועק, און וויפיל האָסטו אינגאַנצן כאַנוקע־לעמפלעך? סאַכאַקל אַרום 63? און גאַבעלאַנ'ס און וואַטאָ'ס און אַלט זילבערוואַרג, און שטערן־טיכלעך און מעגילעס און ס'יפּער־טוירע־מענטלעך און אַלטע קרעלן — וויפיל האָסטו דען? דו האָסט, זאָנט מען, אַ סאך. אָבער ס'איז נישט גענוג. אַ מענטש ווי דו, דאַרף האָבן מער — מער ווי מער... אַ סאך מער... עס האָט קיין שיער נישט.

עס דיר נישט אָפּ ס'האַרץ, קרוין מיינער! ביזט אַ שוואַכער מענטש, דאַיגעס אָפּן קאָפּ האָסטו נעבעך גענוג. אָט האָב איך ערשט אַנומעלט געלויענט אין די בלעטער, אַז דו קלאַנסט זיך פאַרוואַס מ'שיקט דיר נישט קיין „טאַנטיעמען“ (פּראָצענטער, הייסט דאָס) פאַר דיין „גאַט פון נעקאַמע“. דאַביי גיסטו איידל אַנצוהערן, ווי דיין טעווע איז, אַז פון שפּאַניע און פון אַלכאַניע שיקט מען דיר יאָ טאַנט...

בידנער שלום מיינער!

און דאָס וואָס דו שרייבסט, אַז נאָמבערג איז געווען אַ שטיק

פון דיר, ווייס איך נישט, צי ס'איז גלייך וואָס דו שטעלסט-אונטער א טויטן כאַווער א פיסל. איך דערמאָן מיך, א שטייגער, א טאָג אין פראַנקרייך, אין דיין רייכער ווילאָ, לעבן פאָרזי. נאָמבערג גייט אַרום, באַטאַפט די ווענט. געניצט. איז מיד. פאַרשעמט אַביסל אַנטקעגן דיין „סוקסעס“. דייענע כאַנוקע-לעמפלעך און סאַמאָואַרן שטייען קאַלט, דייענע אַלטע מעגילעס און ספאָריס-מענטעלעך און גאַבעלאַנס דערוואַרימען נישט ס'האַרץ פון א קראַנקן כאַווער. דו ווייזט דיין רייכקייט, דיין גאַלאַכישן שלאַפּראַקס, דיין רייכע מעבל, און — ... נאָר ערגער דיך נישט, נעשאַמע מייענע, ערגער דיך נישט.

איך דערמאָן מיך א צווייטן מאָל: דו האָסט היינט אָפגענומען אַן אַפּוטיקע פון הונדערטער דאָלאַרן און גערעדט דורכן טעלעפאָן מיט עטלעכע „יאהודים“ פון ריווערסייד... און אָנגעשריבן א וואויל אַרטיקל וועגן דעם, אַז „אַמעריקע איז נישט קיין לאַנד, נאָר אַן אידייע“. ביזטו זייער גוט אויפגעלייגט. רופסטו מיך און רייזענ'ען טרינקען וויין. גייען מיר און מיר טרינקען, און מיר פרייען זיך מיט דיר, וואָס גאָט האָט דיר אַזוי שיינ געהאַלפן און דו ביזט אַזאַ אָנגעזעענער מענטש סיי באַ אידן און סיי באַ דזשאַהודים. דער סאָף איז, אַז מיר פאַרברענגען זייער אַ פריילעכע נאַכט. דיין נעשאַמע ליאַפעט גוטסקייט, דייענע ליפן זענען באַטאַנישע גערטנער, דייענע אויגן זענען פול מיט בייס-האַמיקדעש.

דו געדענקסט, שלום? איכ'ל דיר אפילע געבן א וואָרצייכן: אַז מיר האָבן זיך אויפגעהויבן פון די ערטער און געוואָלט אוועק-גיין, האָסטו אַ פליכטיקן בליק געטון אַף דעם צעמל וואָס איז געלעגן אַף אונדזער טיש — אַ בליק געטון אַף דעם-אַ שטיקל פאַפיר ווי אַף אַן אומבאַקאַנטן גאַזלען, און געזאָגט: „רייזען, זיי אַזוי גוט, באַצאָל!“

נאָר ערגער דיך נישט, נעשאַמע מייענע, ערגער דיך נישט! מעמס, דו שרייבסט אין דיין בלאַט (150 דאָלאַר אַ וואָך, צי מער?), אַז דאָס לעבן הויבט אָן צו ווערן לאַנגווייליק. אָבער — עס דיר נישט אָפ ס'האַרץ, נעשאַמע מייענע. צו לאַנגווייל איז דאָ אַ טרופע. מ'פאַרט זיך אַביסל דורך קיין פּוילן. אַז מ'קומט לעבן וואַרשע שיקט מען פאַראויס צוויי „באַריטענע אידן“, זיי זאָלן בלאָזן שויער. דערנאָך טוצאַכאַביסל! באַנאַכט לייענט מען איבער די בריוו, די טעלעגראַמעס, מ'לייגט אוועק די טייסטערלעך וואו מי באַדאַרף, דערנאָך לאָזט מען אַרויס אַף די בלעטער געצייילטע זעקס אָדער (העכסטנס) זיבן זיפצן וועגן דער באַס-מאַלקע ציון, מ'גייט

א פאך מיטן טיכעלע („דעגעל מאכנע יעהודע“) צו מארשאַלעק פילסודסקי, און... סי פעלט שוין נישט באַכישעם קיין קאוועד, קיין געלט, קיין בלומען.

:: :: ::

יא, פארפרעמדט האָסטו דרך, שלום אַש! מיט וועמען קערסטו דרך אָן? מיט די „געלע אידן“ פון „פאָרווערטס“? פון די וואָר-שעווער קונגל-בלעטער? ווער ביזט דו, און ווער איז דיינס? די פליגלען דיינע, שלום טייערער, האָסטו אַרומגעוויקלט מיט הייליקן פארמעט, קעדיי זיי זאָלן זיך נישט פארפלעקן פון דעם שטויב און רויך אַף די נאַסן.

ווער ביזטו איצט, אַש, און מיט וועמען טוסטו זיך באַהעפטן? אין דיין ווילאָ ויצסטו לעבן פאַרזי און פינטלסט דאָס פינ-טעלע „איד“.

אַפילע אינם אָנגעזיכט פון אַ כאַווערס טויט, זיצסטו ווי אַן אפערן-העלד אין דיינע בגדי-כהנה, און וויקלסט דרך אין שמעקעדיקן קטוירעס-רויך.

איז עפעס אַ כידעש וואָס נישט דער לעבעדיקער און אַ-כעטנ-דיקער מענטש קער זיך אָן מיט דיר, נישט דו מיט אים? נאָר עכ דיר נישט אַפ ס'האַרץ, שלום טייערער.

עס קאָן דיר נאָך באַלילע שאַטן, צום געזונט, קרוין מיינער. און דו האָסט דאָך נישט ליב, אַז סי שאַט דיר? פאַרקערט. וואָס וויר-ניקער אַ זאך שאַט דיר אַלץ מער, מיין איד, האָסטו זי ליב. נישט אזוי, נעשאַמע מיינע?

דעריבער זאָג איד טאַקע נאָכאַמאָל:

ערגער דרך נישט, גאָלד מיינס! נישט אלע צייטן גייען אוועק מיט איין צייט! דו וועסט נאָך קומען קריק קיין אַמעריקע, אי"ה, און וועסט נאָך האָבן אַ גאַנץ פיינעם יוביליי. וואָרין אַ וואוילער שרייבער ביזטו דאָך—דער גוטער יאָר זאָל דרך נעמען!

און דאָס וואָס דו לויבסט אזוי נאָמבערגס צוגעלאָזנקייט צו זיינע קאַלעגען און זיין גוט האַרץ—איז מיר קיין כידעש נישט. אין דיין אייגן טעאַטער-שטיק „גאַט פון נעקאַמע“ איז דאָך דורכגעפירט דער געדאַנק אַז „די מאַס פון ריינקייט וואָס אַ מענטש האָט פאַר-לירן, איז די מאַס פון ריינקייט נאָך וועלכער ער בענקט“.

און דאָס וואָס דו זאָגסט אזוי אידל, אזוי כאַוועריש אַז „וואָס — וואָס, אָבער אַ קאַלעגע איז ער (נאָמבערג) געווען“ באַווויזט ווידער אַמאָל וואָס פאַר אַ גוטער, וואָס פאַר אַ ליבער מענטש דו ביזט.

גאָט זאָל דיר העלפֿן וואו דו וועסט זיך קערן און ווענדן, שלום טייערער.

און נאָכאמאָל: זע, זאָרג דורך נישט צופיל וועגן „טאָנטיעמעס“. איך וועל רעדן מיט מאָרים שוואַרצן, איכ'ל רעדן מיט פּרעזידענט קאלווין קולידזש, איכ'ל שרייבן צו יוסף באַראַנדעסן, אויב עס וועט זיין נויטיק, אַבי דיר זאָל כאַלילע קיין זאָך נישט פעלן, און דו זאָלסט האָבן גענוג כאַנוקע-לעמפלעך, און גאָבעלאַן-טעפיכער און געלט און וויין און קאָווער און אַ צען-צימערדיקע ווילאַ אין פּראַנקרייך, וואו אַ באַווער זאָל גישט קענען איבערנעכטיקען אַ נאַכט.

וואָס נאָך האָב איך געוואָלט זאָגן? יאָ. דאָס אַנדערע מאָל וועל איך זען, אַז אויב אַ קאָלעגע וועט וועלן שטאַרבן, זאָל ער עס נישט טאָן ווען דו ביזט אין אַ שלעכטער שטימונג, ווייל דעמאָלט איז דיר שווער צו שרייבן אַ העספּעד.

וואָס ה. ד. נאָמבערג האָט געטראַכט וועגן דיר ווי אַ קאָלעגע, וועל איר דיר זאָגן אַן אַנדערש מאָל. (איך דאַרף אַ זוך טאָן אין די ברייף נאָמבערנס).

איצט גייט צו ניטל-נאַכט און דאָס איז נישט ווייט פון כאַנוקע. און איך ווייס וואָס באַ דיר הייסט כאַנוקע אָן יענעם כאַנוקע-לעמפל פון סטן יאָרהונדערט, וואָס ס'איז דיר נישט געראָטן צו קויפן אַף אַ ליציטאַציע, ווען דו ביזט געווען אין ניו-יאָרק.

זיי מיר מויכל, קרוין מיינער, וואָס איך קען דיר אינאיינעם מיט דעם-אָ בריוול נישט מיטשיקן דאָס לעמבעריקער ראַטהויז. עס איז נישט מיינט.

צו דיר

פון מיר

משה נאדיר.

נאַמיצן איבער בוך, מענטש און וועלט

די באַלעבאַטישע ליטעראַטור-קריטיק איז אַ פייערע רעשעמע, וואָס זיפּט-דורך דאָס ווייסע, געבייטלטע מעל אין דרויסן, און... לאָזט עס איבער דעם ווינט. די מאַרקסיסטישע קריטיק זיפּט-איבער אין אַ פאַרמאַכטער שטוב, מיט פאַרזיגלטע פענצטער. זיפּט פאַרזיכטיק, ווייל זי דאַרף דאַפּן באַקן ברויט.

:: :: ::

די בורזש-קריטיק וואַרפט שטענדיק אַרויס די קלאַיען, ווי אומ-איידלען, אומנוציקן שטאַף. די מאַרקסיסטישע קריטיק האַלט, אַז די געזונטע, נאַטירלעכע (כאָמט נישט-געבייטלטע, גראַבע) קלאַיען זענען נוצלעכער פאַרן סאַציאַלן גוף, ווי דאָס געבייטלטע ליטעראַרישע „זעמל-מעל“.

:: :: ::

די בורזש-קריטיקער פאַרזוכן זייערע ליטעראַרישע פירערס מיטן אויג. די מאַרקסיסטישע קריטיק פאַרזוכט — מיטן גומען. זעען די ערשטע אָן איבערגעוואַקסענע, פוילע, דעקאַדענטישע קאַרטאַפּל. זאָגן זיי: „עס איז אַ וואַזאַנע“. און שטעלן זיך אַוועק זי באַזינגען. דער מאַרקסיסטישער קריטיקער גיט אַ פאַררוך, שפייט אויס און זאָגט: עס איז זיס און — פאַסקודנע. פע!

:: :: ::

דער בורזש-קריטיקער האָט זיך אויסגעלערנט צו וויסן, אַז „זיסע זאַכן“ זענען וואוילע זאַכן. אַרט אים נישט אויב דאָס איז האַניק, אָדער — קאַרטאַפּליעס. דעריבער, אַז ער גיט שוין אַמאָל יאָ אַ פרוּף מיט דער צונג, קען מען זיך אויך נישט פאַרלאָזן אַף זיין אויסגעלערנטע מיווינעס.

:: :: ::

אַז איר לייענט 5. קאַברינ'ען האָט איר דאָס געפיל, ווי איר וואָלט געשטאַנען לעבן אַ שמוציקן וואַסער-שטראָם, וואָס רוישט גאַנץ פּיין און שטינקט גאַנץ שרעקלעך.

:: :: ::

„עמעס צוליב'ן עמעס“ איז פונקט ווי מ'זאָל זאָגן „ברויט צוליב ברויט“. (קיינער באַקט נישט קיין ברויט צוליב'ן ברויט, נאָר צוליב דעם מענטשן). ווען איינער זאָל זיך, לעמאַש, אַוועקשטעלן מיט אַ

בלעבן קווארטירל און פריוון אויסמעסטן דעם יאם, וואָלט דאָס זיכער געווען — די „ריינסטע נייגונג צום ריינסטן עמעס“. ווען עמיצער זאָל זיך אוועקזעצן איבערצייילן די זעמדלעך אין אַ קופע זאמד, וואָלט דאָס זיכער געווען אזא איינער, וואָס זוכט דעם עמעס צוליב דעם עמעס. אָבער קיין קוש אין פּיסקל וואָלט אים קיין סיכלדיקער מענטש דערפאַר נישט געגעבן.

:: :: ::

דער עמעס (ווי די „קונסט“) ווערט בלויז עמעס לויט זיין פאַר-בינדשאפט מיטן לעבעדיקן לעבן: לויט דער מאַס, אין וועלכער ער העלפט מאַכן דאָס לעבן בעסער, אָדער ערגער. אַ וועגעלע זיידענע שאַטנס וועגט ווייניקער ווי אַ... טשוועקל. אַ יאם מיט כאַלוימעס וועגט ווייניקער ווי אַ קינדערשע טרער. אַלע טיפע אַבסטראַקטע עמעסען אין דער וועלט זענען ווייניקער עמעס ווי דער עמעס, אַז אַ מענטש דאַרף האָבן אַ שטיקל ברויט און אַביסל לופט און אַ טרער וואַסער, קעריי צו קענען לעבן.

:: :: ::

דער עמעס (אָדער די „קונסט“), איינגעשפּאַנט אינעם בלאַטיקן פּיאַקערל פון נוצלעכקייט, איז ווי אַ שיינער הירש. דער עמעס (אָדער די „קונסט“), איינגעשפּאַנט אין אַ פּערלמוטערנעם שאַטן, ווערט — אַ נאַרישקייט.

:: :: ::

איר זאָלט האָבן אַ קלאַל, אַז אַ סאָלדאַט שפּילט זיך מיטן שייך פון דער שווערד, הענגט-אָן טראַגלדן אַפּן הענטל, נעמט זיך נישט די מי אַ קוק צו טון אַפּן קלינגל, צי עס איז נישט פאַרזשאַווערט, און ער לאָזט נישט אַריין אַ פּאַר טראַפּנס אייל אינעווייניק אין דער שייך, איז אַ סימען, אַז ער... גרייט זיך צו גיין בלויז אַפּ פאַראַד, און נישט אין מילכאָמע אַריין.

דאָס איז געקומען צורייך אַקעגן יענע-יעניקע שרייבער, וואָס זענען מוכנמומען צו צירן זייערע ווערק מיט די שענצטע רעוואַ-לוציאַנערע קוטאַסן, נאָר מאַכן זיך סאָנים צישן די בלוטיקע סאָנים, מיט וועלכע מ'גייט מילכאָמע-האַלטן — דאָס נישט.

:: :: ::

די קולטור-שמעגענעם רייטן אַפּן פענאַז, גיבן אים צוקערלעך אין מויל אַריין, בעטן זיך באַ אים: „טייער לאַשיקל, גיב אַ האַצקע אַביסל“.

דער פּראַלעטאַרישער שרייבער האַלט נישט פּון אזא „הומאַניזם“ צו די „מוזן“. אונדזערע „גייסטיקע לאַשיקעס“ מוזן אזוי גוט זיין

און לויפן וואוהין מען באדארף. טאָמער נישט, איז דאָ — די בייטש (די נויט). אז אונדזערס אַ „פענאַז“ (כ'בעט איבער אייער קאָוועד) הויבט אָן מאַכן קונצן, שטעלן-זיך אַף די הינטערשטע פּיס, און ציען קריקצווענגס, איז דאָ צו אים אַ פּאָשעט מיטל: מ'שטופט אַרײַן דאָס בייטש-שטעקעלע אין הינטן, גייט ער ווי געשמירט.

:: :: ::

אז אַלעקסאַנדער דיומא האָט געוואָלט באַשרייבן זײַן רײזע אַפֿן מיטל־ענדישן יאָר, האָט ער זיך געלייגט מיטן פּופּיק אַרויף, נישט געגעסן דריי טעג נאָכאָנאַנד, זיך געלייטערט פאַר דער „היליקער אַרבעט“ פון כאַפּן אַפֿן פענשפּײַז אַ ברעקל זונפאַרגאַנג, אָדער אַביסל יאָס־טראַסק.

אונדזערע פּראָלעטפּעניקעס קומט אויך אַמאָל אויס איבערצוהיפּן דריי מאָלצײטן אַ טאָג, אָבער מיר פאַרזיכערן אייך, אז די קאוואָנע פון אזא טאָנעם איז נישט קיין ליטעראַרישע.

:: :: ::

צוויי אַרבעטלאָזע יאָטן זיצן אַף די טרעפּ פון „פּרייהייט“ — רעדאַקציע און שמועסן צישן זיך:

— לייװיק? אַ היצקאַפּ!

— רוף עס נישט „היצקאַפּ“ — דאָס איז נישט אידל. רוף עס „טראַפּישער קאַפּ“. באַ אים אין קאַפּ וואַסן קינימאָל נישט קיין וויינפערלעך אָדער אַגרעסן — נאָר קאַקאָ-ניס. אז דו קנאַסט אויף געפּינסטו וואַסער...

:: :: ::

איך האָב דאָ אַנומעלטן איבערגעלייענט לייװיק'ס ליד „וואַלסנס אַהינטערן (אַ הינטערן?)! וואַלד“, און ס'איז מיר איינגעפאַלן, אז „לאָן טשעני“* איז נאָך אַלץ אַ גרעסערער אַקטיאָר פאַר לייװיק'ן.

:: :: ::

לאָן טשעני'ס זשאַנר איז: אַרויסנעמען מענטשן די קויכעס. לייװיק טוט אויך דאָס אייגענע.

לאָן טשעני אין די פּילם-בילדער, לייװיק — אין דער דיכטונג.

:: :: ::

איין הון קוואַקעט, ווייל זי וויל לייגן אַן איי; אַ צווייטע הון קוואַקעט, ווייל זי לייגט אַן איי; אַ דריטע הון קוואַקעט, ווייל זי האָט געלייגט אַן איי.

* דער נאָמען פון אַ פּילמאַקטיאָר וועלכער ספּעציאַליזירט זיך אַף שרעקנסראַלן.

לייוויק קוואַקעט און קוואַקעט און קוואַקעט און לינגט שטענדיק
דאָס זעלבע איי מיט א... בלוטסטראַפּן.

:: :: ::

מ'קאָן זאָגן, אז לייוויק לינגט דאָס איי נישט אזוי צוליב'ן ווייסל,
אַדער דעם געלכל, ווי צוליב דעם — בלוטסטראַפּן.

:: :: ::

זאָלן מיר ווערן אַ שלעכטער און זאָגן, אז דאָס איז ליט-סאַדיזם,
זאכערמאַזאַכיוז?

פון „נאָט מיט קישקעס אין דרויסן" און ענלעכע יאַטקעהויז-
מעטאַפּאָרן גייט אייך אויף צו ברעכן. דאָס איז שטאַרק, זאָגט איר?
נריאָ, אזוי איז אויך דער גערוך אַף צווישנדעק פון אַ שיה, דער
רייעך פון אַלטן קעז...

ווער עס האָט אַ גוסט פאַר אזוינע יאַטקערייען, דער זאָל זיך
באַלעקן!

:: :: ::

וואָס האָבן זיי שוין נישט צעטון מיט „נאָט", אונדזערע פּאָעטן?
מ'האָט אים שוין געזידלט ווי דעם ערגסטן. זיך געבעטן באַ אים ווי
בא אַ וואַלד-נאַזלען, ער זאָל נעמען אַ מעסער און שעכטן. אַרויס-
געשלעפט זיינע קישקעס אינדרויסן אַרויס און געלאָזט קאַפען ס'בלוט.
ווייסט דער גוטער יאָר, וואָס אזוינע שרייבער טראַכטן זיך און
פאַרוואָס זיי מאַכן אַ קולט פון מוטשען זיך און דעם לעזער!...

:: :: ::

לייוויק-טשעני האָט זיך געמאַכט אַ טעווע: ער גייט נאָך
פרעמדע אידן פון הינטן און שטעכט זיי שטילערהייט אַריין שפּילקעס
אין טאַכעס אַריין.

:: :: ::

לאָן טשעני-לייוויק שרעקט אונדז שוין אַ שיינע פּאָר יאָר. נאָר
איך און נאָך אַ היבש ביסל מענטשן האָבן בילכערע דאַיגעס, ווי
דאָס, וואָס לייוויק טרייבערט באַ נאָט די קישקעס...

:: :: ::

אז מיר גייען אַרויס פון דער דושנער לופט פון לייוויק'ס
ליטעראַרישע בלוטבעדער און מיר גיבן אַ קוק, אז די זון שיינט,
אַן אַרבעטער שטייט און פּוצט די פענצטער, טראַמוויען לויפן, מ'ציט
אַרויף אַ פּיאַנאָ אין אַ הויכער געביידע, אַרבעטער אַפן „על", מיט
הילצערנע שעפּלעך, כאַפן רויט-צעגליטע ניטן, וואָס מ'וואַרפט זיי
אַרויף פון אונטן, פּערלערס רופן אויס זייער סכּורע, פּיערלעשער
לעשן, דאָקטוירים איילן זיך, הינט פּאַרן זיך, קעז מיאַקען, אוּטאַ-

מאָבילן פייפן — אז מיר דערזעען דאָס אַלצדינג, פאַרגעסן מיר אינ
גאַנצן אָן דעם, אז דאָס לעבן איז אַכאַכאָ, און אז לייוויק'ס גאָט
גייט אַרום מיט די קישקעס אין די הענט...

:: :: ::

ווען די געטער ווערן... פאַטאָלאָגיש, וואָס פאַראַ געטער זענען
זיי שוין, מ'שטיין דר'ערדן געזאָגט!
א גאָט אָף אַן אָפּעראַציע־טיש, פאַרשעפּערט מיט עטהער, און
דר. מאַיאָ פון ראַטשעסטער (אָדער לייוויק פון די בראַנקס) שטייט
איבער אים און פאַלמעסט און פאַלמעסט...

:: :: ::

וואונדן, וואונדן... דער וואונדן־פערלער טראָגט אום אַ קיישעלע
אַלעטע (שוין לאַנג פאַרטריקנטע) וואונדן:
וואונדן, וואונדן, פרישע וואונדן! וואונדן־וואונדן צו אַלע
שטונדן, פון זיך אליין אראָפּגעשונדן... וואונדן, וואונדן.... פרישע
וואונדן!

יעדער דריטקלאַסיקער דיכטער איז באַ אונדז אַ איוב: קרעץ
אפן ליב. מאַנדאוועשקעס אין די וויעס, ליסטענברעך אין קאָפּ...
האַלט־אויף אַ פאַלק־יסראָעל, האַלט־אויף!

:: :: ::

די עמעסע מאַרטירערס (ווי סאַקאָוואַנזעטי, לעמאַשל), זענען
נישט אויסן זיך צו מאַרטירערן. זיי זענען אויסן דורכצופירן אַן
אידייע, אַפילו ווען זיי זאָלן מוזן דערפאַר באַצאָלן מיטן לעבן!
די פאַלשע מאַרטירערס זענען אויסן... זיך צו מאַרטירערן, עט
עני פרייז... לאָזיך טוען וואָס סי וויל! אָט־די ליט וועלן איך
טויזנט מאָל מאַקריוו זיין זייערע אידייעס, אבי איר זאָלט זיי נעמען
אָף דער טליע.

:: :: ::

איר קענט די „שאַט־טרעין“ (פאַרבינד־באַן) אָף דער 42טער
גאַס?

די נעמלעכע שאַט־טרעין גייט בלויז עטלעכע גאַסן און קערט
זיך באַלד אום קריק.

אַפט קומט מיר אויס צו פאַרן מיטן „שאַטל“, און שטענדיק
אז איך גיי אַרײַן אינעווייניק, דערמאָן איך מיר אָן... אברהם
ריזענ'ען.

זיין געזאַנג איז אַ מין קורץ־ליניקער שאַט־טרעין, וואָס שאַטלט
אַ גאַנצן טאַג הין און קריק.

„דער דיכטער עקס? אַ גאַנץ פראַכטפולער דיכטער, בעמעס...“

ער האָט אין זיך עפעס! הא, ווי מינט איר? ער האָט א פונק
טאלאנט? בעמעס א זשעני..."

:: :: ::

איר טרעפט אים אין גאס, ער נעמט ארויס א פריש בלאַט-
צייטונג מיט זיינס א לידל אָדער אן עטיווד.

— געליענט היינט מיין ליד? שוואך, הא?

דארפט איר געוויינטלעך פארשטיין, אז דאָס רעדט צו אייך
א איד, וואָס האָט זיך געמאַכט א שעם פאר א „גרויסן צאָדיק“, און
איר דארפט ענטפערן:

— וואָס רעדט איר, קאָלעגע רייזען? ס'איז אייך דאווקע זייער
געראַטן מיטן היינטיקן ליד אייערן.

איז דאָך אָבער א. ר. א גרויסער אָניוו, קנייטש ער זיך, ווי
פון בויכווייטיק, און מאַכט:

— וואָס רעדט איר? איר שרייבט א סאך בעסערע לידער פון
מיר... איר זענט דאָך א זשעני... שיער-נישט א נאָגאַל... ווי קום
אייך צו אייך?

אָט-אָזוי לייגט ער אייך אונטער קאָמפלימענטלעך, קעדיי איר
זאָלט אים נאָך מער לויבן, נאָך מער זייפן מיט אייל-זייף.

נאָר אַמאָל טרעפט, אז ער כאַפט אייך אין א שלעכטער לוינע,
ווען איר זענט נישט אויפגעלייגט צו צאָלן אומשולדיקע כניפעלעך
דעם „עלטערן מענטש“, און אז ער גיט א זאָג:

— „געליענט היינט מיין ליד, הא? א שוואך ליד, איאָ?...“
— ענטפערט איר: „יא, טאַקע א שוואך ליד.“ דעמאָלט ווערט דער
צאָדיק אויס צאָדיק. ער צינדט זיך אָן ווי א שוועבעלע, די וואָנטשעס
שמעלן זיך אים קאָפּויר, און ער מאַכט:

— א שוואך ליד? ווער שרייבט היינט בעסערע לידער? מיין
ליד, ווי שוואך עס זאָל נישט זיין, איז עס נאָך אַלץ א מייסטער-
ווערק! יענע קענען דען אויך שרייבן? צישן אונדז גערעדט,
קאָלעגע עקס, יענע זענען דאָך אַלע שוסטערס... אַכויז אונדז בייזן
איז אין דער נאַנצער אידישער ליטעראַטור נישטאָ קיין איין לייטישער
שרייבער.

דאָ באַמערקט ער, אז עס קומט אונטער א דריטער קאָלעגע, מיט
א שמעקלע.

— יא, און ער אויך! — ווייזט א. ר. אף דעם צוגעקומענעם...
מיר דריי זענען די איינציקע שרייבער בא אידן... (ער דערזעט א
פערטן). פארשטייט זיך, דער איז אויך א גרויסער טאלאנט... מיר

פיר זענען בעעמעס די סאמע גרעסטע שרייבער פון דער היינטיקער
ציט — — .”

אָט-אָזוי, פּראָסט און באַשיידן! אַזוי לאַנג ווי איר שטייט לעבן
אים, זענט איר אַ זשעני. טראָגט איר נאָר אַוועק אייער אויער אַף
עטלעכע שריט, זענט איר אַ סמארק, אַ גאַרנישט, אַ גראַפאָמאַן...
:: :: ::

אָט די שרייבערס האָבן צווייערליי „סעטס“ (גענג) מיט מיינונג-
גען. אין מיינונג פאַר דער פרעסע, פאַר דער „וועלט“, פאַר אייך;
די אַנדערע מיינונג — פאַר אייערע סאַנים, פאַרן פּליאַטקעטישל אין
ליטעראַרישן קאַפּי...
— איר היט זיך די ליטעראַרישע ביינער, האַ, רייזען?

— ניין, נישט דאָס, נאָדיר. איר זענט בעעמעס אַ ראַשע-
מערושע. אַזאַ טייערער מענטש, מיט אַזאַ גאָלדן האַרץ, זאָל זיין
אַ ראַשע, איז מיר בעעמעס אַ כידעש... איר זענט דאָך אַן עמעסער
האַמאָן...
— נו, זאָגט שוין! איר האָט דאָך עפעס געוואָלט זאָגן, פאַר-
וואָס שמירט איר אַזוי יעדן שרייבער איבער די ליפּן מיט פאַטיקע?

— איכ’ל אייך זאָגן. ווען איר זאָל שרייבן וועגן עמיצן שלעכטס,
איז ליהי ווי איר וואָלט אָפּגעזאָגט אַ מענטשן דאָס לעבן... פאַר-
געסט נישט, אַז איר בין אברהם רייזען... באַישער איר בין אַן
אַניוו... אָבער דער עמעס איז דאָך, אַז צו מיין וואָרט הערט זיך צו
ס’נאַנצע אידישע פּאָלק. לאַכט נישט, נאָדיר. ווען איר שרייב אַן
וועגן אייך איין שלעכט וואָרט, דערהאַנגע איר אייך, כאַלילע, אַף
טויט... מיינט נישט!
:: :: ::

דאָס גוטסקייט זיינס — דאָס האָט ער דאָך ב’שוטפעס מיט זיין
כאווערל שלום אַש.

איר גיי אַמאָל מיט אַש’ן אַף דער זיבעצנטער גאַס לעבן אורווינג
פּלייס. מיר דערזעען אַ שטעלכן מיט פּרוכטן, אויסגעלייגט זייער
שיין, אין טרעפּל-שורעס: אַנאַנאַס, מאַראַנצן, באַרן, פּערשקעס.
אַש בלייבט שטיון.

— דו האָסט עפעס באַ זיך געלט, מוישעלע?

איר זוך אין קעשענע און געפין נישט.

— ניי, ניי, ס’מאַכט נישט... יאָכ’ל שוין אַלאַין קויפן. באַרן

האַסטו ליב, מוישעלע?

— איר האָב ליב.

— וואָסערע באַרן האָסטו ליב, מוישעלע? גרויסע, געלע,

זאפטקע קאליפאָרניע-בארן האַסטו ליב ?
— יאָ.

גייט ער צו צום שטעלכן, קלייבט זיך אויס אַ גרויסע, האַניק-
דיקע באַר פאַר 8 סענט און — ער עסט זי אַליין אויף.
דערנאָך ווישט ער זיך אָפּ די וואַנטשעס און זאָגט:
קאליפאָרניע באַרן זענען טאַקיש זאיער גיט, מווישעלע !

:: :: ::

רייזען איז פון יענעם טיפּ כאַצע-נקייווע, וואָס בעאייס זי „גייט“
מיט אייך פאַר עטלעכע דאָלאַר, האַלט זי אייך אין איין דערציילן
ווי שטאַרק ליב זי האָט דעם אייגענעם מאַן.

:: :: ::

אין אַ ליד פון א. אויערבאָך לייענען מיר די ערשטע צוויי
שורעס:

„ווי אַלע מאַג איז אין דער פרי
אויפגעשטאַנען בוקער טי“.

נאָך גוט וואָס מר. בוקער איז אויפגעשטאַנען אין דער פרי.
ווען ער שטייט כאַליע אויף באַנאַכט, וואָלט ער שוין געמוזט הייסן
בוקער פראַכט, אַז נישט וואָלט ער נישט געקענט אויפשטיין...

:: :: ::

אַ אונדזער קולטור-פראַנט איז נאָך אַליץ נישט רואיק. אַ
קליינער טייל כאַווייריס, וואָס מ'האַט זיי אויסגעמוסערט פאַר אַזוינע
בורזשוואַנע מידעס ווי: גאַדלעס, איכזום, פוסטקייט, האַבן זיך גע-
פונען שטאַרק באַטראַפן און האַבן אָנגעהויבן וואַרפן שטיינער און
אַפילע בלאַטע. אַנדערע כאַווייריס — מוטיקע פראַלעטפּעניקעס, האַבן
אויפגענומען אונדזערע אַף-אַ-מינוט-אַפּעקילטע וואַפן און ווייטער
געצילט אינעם סאַמע „אויג“ אַריין פון דער כאַיע, וואָס הייסט
„בורזשקולט“.

אַז עס האָט אָפּגעדונערט און אָפּגעבליצט אַ אונדזער פראַלעט-
פראַנט, איז די לופט געוואָרן אַ קאָפּעלע ריינער. נאָר אַז מ'האַט זיך
אַרומגעקוקט דאָ און דאָרט (אין דער לופט-ליניע פונעם שטורעם),
האַט מען באַמערקט אַן אָפּגעבראַכן צווייגל.

דאָס איז קיין שאַד נישט. יעדער לעבעדיקער בוים, וואָס גיט
אַרויס פיירעס, מוז פון צייט צו צייט אַרומגעזען ווערן. די פאַר-
קרענקטע צווייגן מוז מען אָפּוואַרפן. יענע, וואָס רייסן זיך צו
הויך פון די וואַרצלען אַוועק — צו זיי קען זיך שווערלעך דער-
טראַגן די ערד-זאַפּט. יבגע קרענקלען געוויינטלעך אויבן — אין אַ
דינער איינזאַמקייט קרענקלען זיי און שטעקן אָפּט אָן דעם נאַנצן

בוים. וואָס ניכער דעם גערטנער'ס שער פאַרכאַפט זיי אין זיין שאַרפן X (עקס), אַליז בעסער איז דאָס פאַר די פּיירעם, פאַר די וואַרצלען, פאַר דעם בוים.

:: :: ::

איז ווער פון די פּראָלעטאַרישע שרייבער קעגן הויך-און-יעסאָד פון „פּערפּעקציע“? אוואַדע נישט! פאַרקערט: פּראָלעטאַריזם לערנט דערעך-ערעץ פאַר אַרבעט!

אין דער ליניע פון פּראָלעטאַריזם איז בלויז טרייף ווי כאַזער דער „מאַלכוסדיקער זשעסט“ פון דער קונסט, דער קונסט-אימפּעריאַליזם, וואָס גייט געאַרמט מיטן קולטור-בלאַף, קולטור-באַנס; דער גרויסער אַנשטעל, אַז קינסטלער זענען „בעסערע מענטשן“, אַז יעדער פון זיי האָט אַ „גרעסערן נומער נעשאַמע“ ווי אַ געוויינלעכער באַסאַרוו'דאָם, אַז דיכטער זענען פּרוּוילעגירטע לייטע און זיי קענען אַפּטון קאַל-האַמין שמוסערייען, שוויינערייען, און — שאַ-שטיף, זאָנט נישט אויס!

:: :: ::

מי שטעלט אייך אונטער אַ פּיסל, מי גיט וואוילונגעריש אַ רוק דעם דאַשעק אַף אַ זייט און מ'גיט אַ פּרעג:
איז דאַרף, הייסט דאָס, דער פּראָלעטאַרישער זיך אַרונטער-לאָזן צום לעזער? ענפער, יאָ צי ניין?

מיר ענפערן: ניין. דער שרייבער דאַרף זיך נישט אַראַפּלאָזן צום לעזער, ווייל דער לעזער שטייט גאָר נישט נידריקער פון אים. דער דורכשניטלעכער ליענער איז אַף איין הויכפּלאַן מיטן דורכ-שניטלעכן שרייבער. אויב אַ טייל לעזער שטייען זייער נידריק אין קונסט-געשמאַק, האָט מען עס צו פאַרדאַנקען דער אַרבעט פון גע-דונגענע בורזשענענקעכט, וואָס האָבן דורך הונדערטער יאָרן טינט-ניסעריי אַראַפּגעבראַכט דעם לעזער צו זייער אייגענער מאַדרייגע פון פּוסטקייט, וואָס זוכן נאָך ביז היינט דורך אַלערליי נידריקע קיצל-מיטלען צו גלעטן און פאַרשלעפּערן דאָס קלאַס-באַוואוסטזיין.

:: :: ::

די פּראַגע „אַרונטערלאָזן זיך צום לעזער“ איז שוין (פאַר זיך אַליין) אַ נאַרלעסדיקער זשעסט. דער שוסטער „לאָזט זיך נישט אַראַפּ“ צו דיר, ווען ער לאָזט זיך אַראַפּ אַף דער קניע דיר נעמען אַ מאַט אַף אַ שוך.

דאָס „אַרונטערלאָזן זיך צום לעזער“ שמעקט שוין מיט בור-זשואַנעם סאַם, מיט אַ שטיף מעלאַמדיש קניפעלע אונטערן בענקל. דאָס הייסט ווי צו זאָגן: מיר הויכע קינסטלער דאַרפן, נעבעך, גיין

א סאך טרעפ אַראָפּ, קעדיי צו זיין אזוי נידריק ווי איר, פּראָסטע בניי-אָדאַמס, וואָס ציען אָן מעטאַלענע שלייקעס אַף הענג-בריקן, רייניקן קאַנאַלן, בויען טונעלן...

ניין, „מיר“ דאַרפן זיך נישט „אַראָפּלאָזן“ צו אונדזערע לעזער. מיר, פּראָלעטאַרישע שרייבער, נעמען אָן, אז מיר און די לעזער זענען פון איין ייכעס. נישט בעסער און נישט ערגער. אויב יענער מאַכט פיינע קונסט-קעשענעס, שרייב איך אזוינע זאַכן, וואָס איך מוין אז זיי זענען קונסטליק צוניפּונעטראַכט.

צי גלויבן מיר אין „קונסט“? פאַרוואָס נישט? מיר גלויבן אין וועסטלי-שפּענצערס, גלויבן אין מעסערלעך. מיר גלויבן אין „קונסט“ אויך. נאָר מער ווי אַלצדינג גלויבן מיר אין דער נייטיקייט צו דערנענטערן דעם פונק צום פאַס מיט פּולווער, און צו דערנענטערן דעם פאַס מיט פּולווער צום פונק!

:: :: ::

„אויב אזוי“, מאַכט דער וואוילער-יונג מיטן דאַשעק אַף אַ זייט, „אויב אזוי, הייסט דאָס, אז יעדער לעזער קען זיין אַ שריי-בער?“

יא, יעדער לעזער קען זיין אַ שרייבער, נאָר אַ שלעכטער. אַ טייל לעזער, ווען זיי זאָלן זיך נעמען צו שרייבן, וואָלטן זיי עפּשער געווען בעסערע שרייבערס ווי יענע, וואָס פאַרנעמען די פּיליטורטע שרייב-טישן אין די געלע רעדאַקציעס. אין דעם פּראָט איז שרייבעריי ווייניקער קונסט, אַ שטייגער, ווי שניידעריי. איינער וואָס האָט זיך קיינמאָל נישט געלערנט צו זיין אַ שניידער, וועט אינגאַנצן נישט אָנהויבן צו קענען נייען אַף אַ שטעפּמאַשין, בעאייס שרייבן קען יעדער מענטש — גוט אָדער שלעכט, אָדער מיטלמעסיק.

:: :: ::

איז דאָ „סוידעס“ אין דער שרייב-קונסט? יא. זי האָט אַביסל פאַך-סוידעס! יעדער פאַכמאַן אין יעדן צעך האָט געוויסע אייגענע קנייטשלעך, אייגענע גענג, וואָס זענען געקומען צו אים (באַ דער אַרבעט) דורך „אינספּיראַציע“. יעדער שניידער האָט טעכניק און סטיל. די וואָס שלייפן פיטעלקעס מיט דער האַנט, אָדער מאַכן אַריין קעשענעס, זענען די גרויסע פאַכמענער, די פיינע קענערס. די בעסטע פון זיי קען מען אָנרופן „קינסטלער“. די אַנדערע זענען גלאַט נאָדל-באַלמעלאַכעס, גלאַט שטעפּערס. אין שרייבעריי איז אויך אזוי: אַ טייל שרייבערס זענען גלאַט פּען-שטעפּערס, טאַנדעטנע באַלמעלאַכעס. אַנדערע זענען קוואַליפּיצירטע אויסטראַכטער, פּיקציאָניסטן, לידער-שרייבערס, זשורנאַליסטן, עסייאַסטן. די בעסטע פון זיי קען מען

אַנרופן „קינסטלער“.

קיין „קרוין“ קומט קיינעם דאָפאַר נישט, וואָס ער קען אויס-
שלייפן אַ גוט פיטעלעקעלע, אָדער אַנשרייבן אַ גוט ליד אָדער אַ לייט-
אַרטיקל. נישט מער, פון פּראָלעטאַרישן פּונקט-אויס דאַרף יעדער
אַרבעטער דערמוטיקט ווערן צו טוען זיין אַרבעט אזוי פּולקום ווי
מעגלעך, — אַריבערצוגיין פון קליין-קוואַליפֿיצירטע פּאַך-טיילן צו
מער-קוואַליפֿיצירטע; צו פּערפּעקטירן זיך אין דער קונסט פון באַ-
דינען דאָס לעבן; צו מאַכן פּונעם לעבן אַליין אַ לעכטיקע פּאַעמע,
אַ קונסטווערק!

די „קרוין“, וואָס די בורזש-וועלט האָט אָנגעטון אַפּן קאַפּ פון
„קונסט“, איז באַ אונדז אַ שטערונג צו דער אַנטוויקלונג פון פּראָ-
לעטישע זשורנאַליסטן. קיינער וויל באַ אונדז (דערוויל) נישט שרייבן
אַן קונסט-שליפעס! דאָפאַר האָבן מיר אזוי ווינציק יונגע זשורנאַ-
ליסטן-פּובליציסטן און אזאַ איבערמאַס פון דיכטער, סקיציסטן,
נאָוועליסטן.

אינעם איצטיקן מאָמענט פון אונדזערע ביטער-שאַרפע קאַמפּן,
דאַרפן מיר אַ קאַדר פון יונגע פּראָלעטאַריער, וואָס זאָלן זיין
רעזערווימיטגלידער פון סטעף, אין פּאַל פון אַן אומגליק. מיר דאַרפן
שרייבערס, וואָס זענען אויסן נישט צו מאַכן זיך אַ „נאַמען“, נאָר
צו דינען דעם קאַמוניזם.

:: :: ::

קען דאָך איינער קומען צוגיין און זאָגן: הער נאָר, כּיבּעטיך,
איר זאָגט מאַכן הויזן? איך טראָג שוין אַ קאַימע-לאָן פון 60 יאָר
הויזן. דאַרף איך שוין פון דעם אַליין באַטראַכט ווערן ווי אַ „ספּעץ“,
און איר דאַרפט זיך רעכענען מיט מיין מיינונג.
מוז איך אים ענטפּערן:

ניין, ברודער, פון דעם אַליין וואָס אַ מענטש טראָגט הויזן,
אָדער לייענט ביכער, ווערט ער נאָך נישט קיין קוואַליפֿיצירטער
שניידער. ער מוז — אַכויז טראָגן הויזן, אַכויז לייענען ביכער, —
באַטראַכטן די הויזן און די ביכער מיט אַ פּאַכחאַנישן בליק. ער מוז
קענען די „סוידעס“ פון טאַפּלנוטן, פון סטיל, פון פּונקטאַציע;
פון געראַטענעם צושניט. מיט איין וואָרט: אידער אַ מענטש זעצט
זיך שרייבן ביכער דאַרף ער זיך אַ שטיק צייט אָפּגעבן מיט
פּאַזאַנדערוועטן ביכער, זיי צעגלידערן אַף זייערע באַשטיי-פּונקטן,
זיי קריק צענויפשליסן. ווי אַ גוטער אַקטיאָר, דאַרף ער זיך לערנען
צו קענען „אינספּירירט“ ווערן אַקוראַט דעמאָלט ווען מ'באַדאַרף.
אַ גוטער פּראָלעט-שרייבער דאַרף זיך לערנען צו קענען טראַכטן

דאָס וואָס עס שטאַמלט אין אים, צו קענען קאָלעקטיוויזירן אַלע
קויכעס אין זיך פאַר דער פּראָלעטאַרישער אידיע.

:: :: ::

„שיינקייט פאַר זיך אַליין“, „עמעס צוליב'ן עמעס אַליין“ —
בא, און ניט מיר די גומפקע!

דער עמעס ווערט בלויו עמעס דורך דעם, וואָס ער באַדינט
אונדזערע נויטן. אַפילע די שפּעקולאַטיווע פּילאָזאָפּיע איז אויך
נישט מער ווי אַף אַן אינסטרומענט אויסצונאַרן באַ דער „נאַטור“
אַזוינע סוידעס, וואָס מיר קענען זיי אומיליזירן פאַר אונדזער נוצ.
„דער ווילן צו וויסן“ איז דער ווילן דורכצוברעכן די אייזערנע
וואנט, וואָס איז דאָס אויפהערן פונעם לעבן — דער ווילן צו וויסן,
איז דער ווילן צו לעבן, דער ווילן צו מאַכן אונדזער לעבן בעסער און
לענגער. דער ענד-ציל פון אַלע פּילאָזאָפּיזמען איז ווייך צו מאַכן
דעם שטיין, אַף וועלכן דער מענטשלעכער קאָפּ ליגט אין געהאַקטע
וואונדן און קען זיך מיט וועלט-מענטש-און-לעבן קיין אייצע נישט
טון.

ווייסט איר ווי אַזוי דער „קולטוריסט“ פאַרענטפערט אַלע
סאָציאַלע פּראָבלעמען? זייער פּאַשעט. איר וואָלט זיך נאָרנישט
גערעכט דאַרויף: ער לייגט אַרײַן דעם פּראָבלעם אין אַ קאָשערער
קעשענע אַרײַן, פאַרזיגלט די קעשענע מיט טריפּוואַקס, און — ציגנט
זי אונטער!

:: :: ::

די אָפּגעריסענע... נאַראַנים פון „וואָך“*, גייען אַרום ווי די
הונגעריקע מיז און שפּירן מיט די נעז און אויגן, וואו עס געפינט
זיך ערגעץ אַ שפּאַרעלע אין אונדזערע פּאָזיציעס אַף דורכצושטופן
זיך דורך אונדזער סאָלידן פּראָלעטאַרישן פּראָנט.
האָבן זיי אַנומעלטן (אַ מעסירעלע פון אַ „בעסער־וואָססי“?)
דערשנאַפט אַ פּיצעלע רים אין דער אידעאָלאָגיע פון איינעם אָדער
צוויי פון די פּראָלעטאַרישע שרייבער, וואָס האָבן נאָך נישט גויווער
געווען אין זיך דעם בלענד-גלאַנץ פון בורזשואַזע פּאַווע-פּערערן,
און — אַט שטייען שוין אַלע („דריי מאַן שטאַרק“) מיט ברעכ-
שטענג און מיט לאָמען און מען פּרופּט פונעם קליינעם רים מאַכן
קלוימערשט אַ — שפּאַלטונג.

דאָס באַווויזט ווי שעדלעך עס איז יעדער „דורכלויכט“ אין
אונדזערע רייען, ווי ענג מי דאַרף זיך קניפן, און נישט געבן די

* אַ צייטשריפט אונטער דער רעדאַקציע פון ת. ליינוויק.

הונגעדיקע קולטור-מיוז קיין שאנס דורכצושטופן זייערע מויזן-
רירעוודיקע פיסלעך.

מיסטער מנחם האָט יאָרן-לאַנג געשטעפט און געשטעפט ליטעראַ-
טור, אַמאָל ערנער און אַמאָל בעסער, נאָר שטענדיק האָט ער גע-
שטעפט אָן פּאָדים!

די ליטעראַרישע זינגער-מאַשין זיינע האָט געשטעפט און „גע-
זונגען“, געקלאַפט און געטאַראַראַמעוועט. פון אויבן-אָן איז אַפּילע
געשטאַנען דאָס קלעצל ביליקע זייד-פּאָדים, נאָר אונטן איז קיין
„באַבן“ נישט געווען און קיין „שאַטל“ (שיפעלע). אינעווייניק איז
באָ מר. מנחמ'ען שטענדיק געווען ליידיק.

נאָך קנאַפּע 25 יאָר שטעפּן האַלט מנחם היינט פונקט דאָרטן,
וואו ער האָט אָנגעהויבן! קיין איין ליטעראַרישער שטאָך זיינער
האָט זיך נישט „איינגעביסן“ אינעם געוואַנט, וואָס איז צייט, וואָס
איז לעבן.

:: :: ::

דאָס אַרויסגעשפיגענע שפּיעכץ זאָגט :

— פּע, איך האָב אים נישט ליב!

— וועמען ?

— דעם, וואָס איז נישט אַוועק מיט מיר אינאיינעם! ...

געפעלט נישט, הייסט דאָס, מנחמ'ען, דאָס וואָס מיר האָבן
זיך צעלייגט אין דער „מאָרגן-פּרייהייט“, ווי „אין וויינגאַרטן“.

:: :: ::

אַז מי רעדט שוין פון די אָפּטריניקע, לאָמיר נישט פאַרנעסן
די מומע רייווען, וואָס ניט „לעכט אין שול אַרין“ און טיילט צדאַקע
אַלע שאַבעס.

מיר האָבן דאָ ערשט אַנומעלטן געהערט אַזאַ פּאַקט :

רייווען קומט אַריינצוגיין אין אָפּים פון „מאָרגן-פּרייהייט“.

— העלף, העלף... וואָס מאַכט מען ? ע... בעמעס אַ

ער וויל זאָגן אַ „זשעניע“, נאָר ער ווייסט נישט וועמען ער זאָל
עס זאָגן. אַלע זענען שטאַרק פאַרנומען באַ די רעכנ-ביכער. שוין
וועלכע 5 וואָכן, אַז די שרייבער פון דער „מאָרגן-פּרייהייט“ האָבן
נישט באַקומען אַ גראַשן.

— טאַקע, נישטאָ קאָ געלט ? טסע, טסע, טסע! — מאַכט

רייווען. — ס'איז בעמעס אַ... שאַ, פאַר מיר האָט איר כאַטש

געלט ? ס'איז שוין היינט מאָנטיק! איך האָב באַדאַרפּט קריגן

מיינע ווידזשעס נאָך שאַבעס... פּע, דאָס איז נישט שוין! בעמעס

מי בארואיקט אים און מי ציילט אים אריין אין דער אָפענער
לאַבע אַריין די וועכנטלעכע געהאַלט זיינע.
איבערגעצייילט צוויי מאָל, מאַכט ער:
— מיר קומט נאָך פינף דאָלאַר!
— ווי אזוי? מיר האָבן אייך באַצאָלט אַ פּולע וואָך סכירעם...
ווי אַלע מאָל...

— יעס, אָבער אז איך בין געווען אין קאַליפּאָרניע אַף מיין
יובילי-טור, ווייסט איר?
— מיר ווייסן!
— האָט מען דאָרט געמאַכט אַ זאַמלונג פאַר דער „פּרייהייט“...
— נו?
— האָט דאָך נישט געפּאַסט, אז איך זאָל מיך נישט שטעלן
שיין... בעעמעס, איך בין דאָך אַן אַרבעטער-פּריינט...
— נו?

— נו, האָב איך אַרויסגענומען פּון דער אייגענער קעשענע פינף
דאָלאַר און געזאָגט: „כאַוויירי, איך גיב פינף דאָלאַר פאַר דער
„פּרייהייט“. האָט מען מיר שטאַרק געקלאַפט: „רייזען! רייזען!“
איך בין בעעמעס גוואַלטיק באַליבט באַ די אַרבעטער-מאַסן... איז
קומט מיר באַ איך נאָך פינף דאָלאַר!... גיט אַהער! זייט נישט
קיין רשאַאים... איר זענט בעעמעס רשאַאים!...

:: :: ::

דער פענונביקסלער איז פאַרנומען מיט טרייבן די פּוקסן פּונעם
„וויינגאַרטן“, די טכורן — פּון דער פּירווייע, די הינט — פּון די
ליסן, די עזלען — פּון די לאַנקעס, אז סי בלייבט פּאַשעט קיין צייט
נישט אַף אַראַפּצושנעלן די וויינפּערישע און קאַרלינישע פּליגן, וואָס
שטעלן זיך אַף דער נאָז, בעאייס דער שווייס רינט פּונעם שטערן.

:: :: ::

אין זיקאַרן איז מיר געבליבן שטעקן אַ פּראַזע פּונעם שוסטער
אין דוד בערגעלסאַנ'ס „פענעק“, וואו ער זאָגט:
„אָבער אַ גוטן ראַסלפּלייש עסטו פּונדעסטוועגן? כאַפּסט אַריין,
האַ? כאַפּסט אַריין?“

ווען איך לייען רייזענ'ס לידער אין „פּאַרווערטס“, וואו ער
וויינט און קלאַגט און עסט קרעפּלעך, ווילט זיך אים אָנכאַפּן באַ
זיין וואַנטשע, אים אַ טרייסל טון און זאָגן:
אָבער אַ גוטן ראַסלפּלייש עסטו פּונדעסטוועגן! כאַפּסט אַריין,
האַ, כאַפּסט אַריין?...

:: :: ::

קײן שלױשים אפילע נישט אָפגעזעסן נאָך דיין אידעאַל, דו
אזױנער און אזױנער, און ביזט שוין אַוועק לעבן מיט דיין „מויר“,
מיט דיין „פאַרווערטס“, — געפנט אַ קעש ביזנעסל פאַר זיך אַליין,
מיט עפּיזאָדן־בראַנזשן אזש אין אַרגענטינע — כאַפּסט אַרײן,
קאַלעגע רײזען, האַ? כאַפּסט אַרײן?!

:: :: ::

דו ביליקער אַקטיאַרשטשיק, וואָס באַ דיר איז רעכט נעמען
באַ אַן אַרעמען כאַווער צוויי דאָלאַר און עס אַוועקגעבן דעם
קעלנער טרינגעלט — אַלץ צוליב דעם, אז די היסטאָריע זאָל פאַר-
צײכענען אז דו האַסט אַ גאָלדן האַרץ!

קראַנק איז געווען אַ קרעפטיקער אַלטימסקער ווי דו, וואָס דו
האַסט קויעך צו טאַנצן דורך די נעכט אין מאַסקאָוויטש'עס קאַפּי
— קראַנק ביזטו געווען צו דערנערן דיין „ווייב און קינד“ פון
ערלעכער אַרבעט? איך האָב גערעכנט זיכער: נו, וואָס עס וועט
נישט זײן, אָבער אזאַ פאַרשטאַכן פּאַנים וועט ער דאָך נישט האָבן
צו גײן שרייבן אין „פאַרווערטס“! און אזוי ווי זײן פּרוי שיקן
אַרבעטן אין אַ שאַפּ אַרײן קען ער דאָך אויך נישט (זי איז צו
„איידל“), וועט ער מיסטאַמע אַליין אַוועקגיין ערגעץ אין אַ שאַפּ
פּרעסן הויזן, אָדער ציען פאַסטריגעס, פאַרדינען די נויטיקע אַכט
אָדער 10 דאָלאַר אַ וואָך, וואָס אַ מענטש דאַרף האָבן קעדיי צו
קענען לעבן, און דאַמיט באַווייזן, אז זײנע אַלע שײנע רײדעלעך
צו די „ברידער און געשוויסטער“ איז נישט קײן טרײפּענע ליפּן־
פּאַמאָדע...

אין ערגסטן פאַל האָב איך גערעכנט, אז סי מעג דיר אַנשטיין
צו ווערן אַ טענצער באַ מאַסקאָוויטש'ן אין קאַפּי, אַ „ליטעראַרישע
אַטראַקציע“ (עס איז דאָך זיכער טויזנט מאָל שענער און אַנ-
שטענדיקער, ווי צו שרייבן אין „פאַרווערטס“). דער באַלעבאַס
פונעם קאַפּי, בין איך זיכער, וואָלט דיר געווען גוט באַצאָלט דערפאַר,
און אַביסל קידעש־וויין וואָלט אויך געווען, און פאַרפּרישטשעטע
מידלעך אַרומצוקושן וואָלט אויך נישט געפּעלט. וואָס מער האָט דיין
„דיכטעריש“ האַרץ געקענט פאַרלאַנגען, האַ?

:: :: ::

רײזען און דער פּרינץ פון די סאַכרים.
באַ דעם „פּרינץ פון די סאַכרים“, מר. דזשאַן וואַנעמייקער,
פלעגט זײן אַ מאַטאַ: „אַ קאַסטימער (קוינע) איז טאַמיד גערעכט“.
אזוי ווי דו באַטראַכסט די גאַנצע וועלט פאַר „קאַסטימער“ פאַר
דײנע „עסקיזן“ און „עטיודן“, דעריבער האַסטו אזוי ברייט געעפנט

דיין הארץ, דו זאנפטער, צארטער, זיסער האַמאָן-האַראָשע! קיינ-
מאָל עפנטלעך קיין שלעכט וואָרט נישט געזאָגט אָף קיינעם, געקושט
אי די מוּזע, אי דעם ציילעם, אי — ליי האַוּדיל בייעלעך האַוּדאַלעס
— די רויטע פּאַן.

ווער ס'איז קיין מייווין נישט אָף דינע ליטעראַרישע סטוטש-
קעלעך, אָף דינע כניפעלעך צו אַלע סאָוועטישע שרייבער, צו אַלע
וואָס האַלטן אַ פען אין האַנט, אָדער אַ „אידיש וואָרט“ אין מויל!
אַפילע אין דיין טעווע צו שרייבן נישט ווייניקער ווי צוויי לידער
מיטאַמאָל ליגט אויך אַ געמין סטוטשקעלע, אַ באַוואַרעניש: דער
קריטיקער זאָל דיר נישט קענען זאָגן, אַז ס'איז דיר היינטיקס מאָל
נישט געראַטן. וואָרין צוויי לידער האָבן אַ טעווע, אַז ווי שלעכט
אינס פון זיי זאָל נישט זיין, קען דאָס אַנדערע זיין נאָך ערגער,
וועט שוין דאָס ערשטע ליד ב'מילע זיין „בעסער“, און אַ מענטש
וואָס איז ב'טעווע נישט אַזאַ גוטמוטיקער לינגער און טשאַלנט-
ברעטל-שמירער ווי דו, קען מיט אַ ריין געוויסן זאָגן, אַז אינס פון
דינע צוויי לידער איז נישט שלעכט — רעלאַטיוו גערעדט, הייסט
דאָס...

:: :: ::

אַז דער פענונביקסלער פּלעגט (אין די אַמאָליקע יאָרן) ליינען
לייוויק'ן, אָדער מנחמ'ען, האָט ער געהאַט ס'געפיל, אַז ערגעץ איז
אַפן אַ הינטער-טיר און עס ציט אַ צוג...
אַ טייל פון יענע מיטלויפערס האָבן אַליין אָפן געהאַלטן די
טיר מיט אַ פּוס (דאָס „מערכען“), קלוימערשט גלאַט-אַזוי-זיך, עס
זאָל אַריינגיין פּרישע לופט... פאַר אַנדערע האָבן קאַלעגן געהאַלטן
אַפן די הינטער-טיר, אונטערגעלייגט שטיינער — עס זאָל זיך נישט
קענען צומאַכן.

אַלע זענען דערנאָך דורך דערזעלבער הינטער-טיר אַרויס, —
איצט איז די טיר פאַרמאַכט. די אידעאָלאָגישע צוגרױנטן האָבן
אויפגעהערט בלאָזן. אין רעדאַקציע „מ. פּרייהייט“ גייט היינט מער
קיינער נישט אַרום מיט אַ קאַטאַר אָף דער נעשאַמע. — די וואָס
רייסן זיך קריק-אַריינקומען דורך דער זעלבער טיר, ווערן צוביסלעכ-
ווייז געוואָר, אַז די טיר איז פאַרמויערט מיט די זעלבע שטיינער,
וועלכע זיי האָבן אָף אונדז געוואָרפן אין די טעג פון דער „וואַק-
כאַנאַליע“.

:: :: ::

אָפּקלאַנגען פֿון ערשטן מאַי, 1930

דעם ערשטן מאַי, 1930, ווען באַ אונדז אַף יוניאָן-סקווער האָבן געברענגט די גרויסע וואַלד-פּיערן פֿון פּראָטעסט און וואָפּן-איבונג, ווען צעפּלאַטערטער און געצאַמטער בונט האָט געהודיעט פּאַרביי דעם איסט-בראָדווייער מיקווע-און-רעדאַקציע ראַיאָן, — אין יענעם טאָג זענען די שוואַרצע, געלע און פּאַפּיליאַטע פּייגל געוואָר געוואָרן, אַז דער „וואונדערשיינער מאָנאַט מאַי“ איז שוין דאָ. די קאַשערע שפּיל-פּייגל האָבן זיך אַ לאַז געטון אינעם געגנט אַרום אונדזער פּלאַטענדיקן גאַרטן, האָבן מיט איין כיטרע אויגל באַוואונדערט די נאַטור און מיט דעם אַנדערן האָבן זיי געקוקט צו איסט-בראָדוויי צו, וואו די מעווינעס-ווערימלעך קריכן.

דער ערשטער מאַי איז פּאַר די געלע און פּאַפּיליאַטע שרייב-פּייגל פֿון „טאָג“ געווען דער טאָג פֿון גרויס הישטאַפּכעס-האַנעמעש, איר זאָלט מיר אַנטשולדיקן. די „געוועזענע מענטשן“ און היינטיקע פּען-לאַקויען זענען געשטאַנען אַף זייערע גאַניקלעך און זיך גע-קראַצט די בליסטשענדיקע פּליכעס. עלעגיש-לירישע יוגנט-זיכרוינעס זענען געקומען אין די „באַקראַנצטע“ קעפּ אַרײַן. אַלטע, פּאַרוואָר-לאַזטע געוויסנדיקלעך האָבן זיך גענומען מעלדן און בייסן מיט ליידיקע יאַסלעס.

דער ערשטער טאָג פֿונעם „וואונדערשיינעם מאָנאַט מאַי“ האָט זיי דערמאָנט, אַז... אַמאָל, אַמאָל זענען זיי אויך געווען יונג און רעוואָלוציאָנער, האָבן „אַליין מאַרשירט אונטער דער רויטער פּאַן פֿון סאַציאַליזם“.

וואָס הערן מיר? אַ „געוועזענער מענטש“ האָט זיך צעווייגט, נ'כעט איבער איער קאָוועד, די טרערן רינען אים גלייך אין די שטיוול אַרײַן. ער טאַפּטשעט נעבעך אין אַ טיף בלאַטקעלע פֿון ליטעראַרישע טרערן! נאָר עט, ס'איז גאַרנישט. ער איז אַ איד, און (אַלס אַזעלכע-נער) האָט ער אַ פעטע שטעלע אין „טאָג“. שטייט באַ דער רעדאַקציע-טיר ווי אַן אַלטער שאַבעסכאַנוקע, הויבט אָפּ די יאַרמיקע פּאַר דעם לאַמפּ-פּאַבריקאַנט מיסטער שאַפּיראַ, וואָס ברענגט ליכטער און מענוירעס, קידעש און כאַרויסעס, „פּעידע“ און קובעבי.

און אַז דער אַלטער האָט זיך גוט אויסגעסמאַרקעט די אויגן, איר זאָלט מיר אַנטשולדיקן, לייגט ער זיך אַליין אַריבער אַף דער קיסע-האַפּאַראַנאַסע, פּאַרקאַטשעט זיך דעם אויסגעריבענעם פּראַק, און שלאָגט זיך מאַלעס :

מאכט ער :

„מוטיקע קינדער זענען עס. (די קאמוניסטישע יוגנט, הייסט עס). לוסטיקע און גרויט זיך מאַקרוו צו זיין פאר דעם, אין וואָס זיי גלויבן.“

און אז דער „געוועזענער מענטש“, וואָס דינט היינט אין „טאַג“ צוליב... ראָסלפלייש, קוגל און העם ענר עגס, האָט דאָס אַלצדינג געזען מיט די אייגענע צוויי קאסאַקע אויגן, האָט ער זיך צעכליפעט ווי אַ ביכער.

אַ ווייטיק איז אים נעבעך, אַ גרויסע! די געוועזענע מענטשן, די וויקענד־סאַציאַליסטן, גלויבן נישט אין קיין זאַך, אַכוּז... אין קוגל, כאַרויסעס, העם־ענד־עגס, באַנק־ביכלעך, און געפילטע קישקע. דערפאַר, אז ער (דער געוועזענער) האָט אַ קוק געטון אַף דעם זינדליקן עסל־שטראַם פון יונגע און מוטיקע קאמוניסטן — 150 טויזנט אין צאָל, האָט אים פאַרקלעמט באַם האַרץ, „אַד איין ליי־ שאַיער“, און...
 „און ווען איך האָב געקוקט אַף די טויזנטער יונגע מענטשן, וואָס האָבן געשריען, געזונגען און געטומלט, האָב איך געמוזט אויסשרייען : עס איז שוין, עס איז פאַרכאַפּענד! צו זיי (צו די קאמוניסטן, הײַסט דאָס, — מ. נ.) באַלאַנגט די נאַענטע צו־ קונפט.“

אַ דאַנק אייך, ר' אַלטער שפּיל־פּויגל! און שמירט זיך אויס די שיד מיט אייער גוטקייט. מיט דער נאַענטער צוקונפט, ר' אַלטער, וועלן מיר שוין פאַרטיק ווערן ווי עס איז. און אייך אַליין, ר' אַלטער, און אייערם גאַטונג וועלן די טרייפּענע טרערן נישט אויסקויפּן.

:: :: ::

אין דער שוואַרצער בעזאַלאַוויע פון דעם „טאַג׳ס“ ערשטער־ מאַרעפּאַרטערס האָט זיך אויך אַריינגעכאַפט דער אויסגעריבענער דראַפּיטש מר. דאַנציס. ס׳קאַצל קומט, ר' מאַרטכע! וואו זענט איר געווען אזאַ לאַנגע צייט? עפעס האָט מען יאָ געהערט פון אייך אַביסל, נאָר דאָס קאָל, מיסטער דאַנציס, איז באַ אייך געקומען פון... בויך. האָבן מיר געמיינט, איך ווייס, עפשער איז שוין דער מאַן אַריין אין דער „סייד־שאַו“ פון דעם מאַרגענזשורנאַל׳ס קונייאַילאַנד? דערווייל, מיר גיבן אַ קוק, וואָס זעען מיר? מיר זעען, אז ר' מאַרטכע האָט זיך פאַרלאָזט אַ „גייסטיקע באַרד“ ביז צום נאַרטל. זענען מיר שוין געווען פּראַסטעפּאַשעט צעמישט: איז דער מאַן אַ בויכ־ רעדנער אין צירק? אָדער איז ער... די „אידענע מיט דער באַרד“? אַף אזאַ ליטעראַריש פאַרזעעניש קען מען זיך אַלצדינג ריכטן! ערשט, וואַט־מעביע, וואַיאָווע מאַרטכע: ער האָט שוין אַ נייע... פאַרנאַסע.

ער איז א „איד“ באַם „טאַג“! אַ גאַנצער „ספּעץ“ אַף קאַמוניזם. אַ נאָז האָט ער אַ היבשע, דער מאָרטכע, איז וואו ערנעץ אַ שפּאַלט, אַ שפּעלטל, אַ שפּאַלטונג — אַהאַ, דאַנצים'עם נאָז איז דאָ. אָבער איד איינער! אייער קאָלעגע, יואל סלאָנים, וועט דאָס אייך קיינמאָל נישט מויכל זיין! ער האָט מער כאַזאַקע פון אייך אַף צו שטופן די נאָז הינטער פרעמדע טישן און בעטן. זייט נישט קיין מאַסיג-גוואוּל, ר. מאָרטכע! צי האַ? עפשער איז דאָ גענוג פּלאַץ פאַר ביידע נאַזשטופּערס? סאָף-קאָל-סאָף איז אונדזער באַוועגונג אזוי גרויס, אונדזער אידעאָלאָגישער טיש אזוי רייך, אַז ס׳פּאַלט אַראָפּ פאַר די קליינע הינטלעך, וואָס דרייען מיט די עקלעך אַף רעכטס, און לאַסטשען זיך מיט די אייגעלעך אַף לינקס.

מאַכט מרדכי דאַנצים:

„די אידש-קאָמוניסטישע יוגנט איז אַן אינטעליגענטע, אַ סומלדיקע, אָבער אַ באַוואוסטזיניקע. זי אונטערשיידט זיך פון דער אַמאָליקער סאַציאַליסטישער יוגנט מיט איר פאַרטיפּן זיך אין פאַרשיידענע פּראָגן און פּראַבלעמען, און דער איקער — מיט איר גרויס ענטוויאַזם, וואָס פּלאַמט אַרויס פון אַלעדרינג וואָס זי טוט.“

איז דאָך שוין, דאַכט זיך, נישקאַשע? איז — טויג עס ערשט נישט. פאַרוואָס? אַט ליענט ווייטער ווי מר. דאַנצים טוט זיך באַקלאָגן, אַז —

„מיט איריש און אידשקייט האָט די דאָזיקע יוגנט נישט צו טון.“

איז דאָך שלעכט, האַ? וואָרין טוירע, ווי מיר ווייסן, איז דאָך די בעסטע וואַרע! פונדעםן איז ר' מאָרטכע נישט קיין „גאַז-לען“. זיין קאַשער איריש האַרץ איז אונדז מויכל אונדזערע אַלע זינד. ער פינאַליזירט:

„אַט די-אַ באַציוונג (די נישט-אידשקייט — מ. ג.) נעמט אָבער נישט אַוועק פון דער אידש-קאָמוניסטישער יוגנט... איר הויכן אידעאָליזם... איבער אַ סאך לויכט דער אַרעאַל פון מאַר-טירעריי.“

נאָר וואָדען?

„זויער העלדישקייט און מסירעס-נעפעש איז אַ אידשע.“

אַ דאַנק אייך, זויער שטאַרק פאַרן קאַמפּלימענט, ר' מאָרטכע. נאָר מיר מוזן אייך ווידער שווער מאַכן דאָס האַרץ און אייך זאַגן, אַז דער מאַרטירער-אַרעאַל איז אינגאַנצן נישט קיין קאָמוניסטישער. קאָמוניסטן זענען נישט אין די מסירעס-נעפעש-ביזנעס. אויב מען דאַרף געבן דאָס שטיקל לעבן, ניט מען און מי פאַרלאָנגט דאַפּאַר נישט קיין „רעסיט“. און די גרייטקייט צו דינען דער אידשע

מיט לייב און לעבן איז די מידע פון די נישט-אידיש-רעדנדיקע קאמוניסטן, נישט ווייניקער ווי פון די, וואָס רעדן אַ אַידיש.

:: :: ::

אַ בוקעט פון ציבעלע-שאַלעכץ פאַר אַ שטיק רעפּאָרטאַזש קומט היינטיקס מאָל ב. צ. גאַלדבערגן. ער האָט זיך דאָס מאָל גע- פיפיקט, פון דעם פאַרשרויפטן פּיסקל שיטנזיך כיטרע אַהין-און- אַהער'יקע כאַכמעלעך און האַמצאַעלעך.
ער שרייבט:

„מיט די טויזנט אינגלעך און מיודלעך איז אויך געגאַנגען דער סאַציאַלער געוויסן פון דער היינטיקער צייט, דאָס געפיל פון יווישער און גערעכטיקייט, דער פּראַטעסט קעגן דער אומרעכט פון דער היינטיקער אַרדענונג.“

מאַיסע „אומפאַרטייאישער דזשענטלמאַן“. ניכט וואָהר? נאָר מיט אַ פאַראַגראַף ווייטער, איז זיך מעיאַשעוו דער נעמלעכער דזשענטלמאַן און גיט אַ זאַג:

„שטעלט זיך פאַר, אַז מיר שערן-אַפּ דעם סאָוועמישן „עק“ פונעם מאַרש — מיר נעמען אַוועק די פּלאַקאַטן וואָס דערקלערן רוסלאַנד פאַר דער פּאַטערלאַנד פון די אַרבעטער, אַן אויפּרוף פון וועלכן, מיר דוכט, אַפּילע אַ קאָמוניסט מעג זיך אַפּוואַרפּן.“
עפעס אַ באַקאַנט שטימעלע, ניין?

די קאָמוניסטן אין סאָוועטן-לאַנד זענען אַלרייט. נאָר די קאָמו- ניסטן דאָ-הי — פע!

פּריפט עפעס אַ נוי לידל, געשעצטער גאַלדבערג! און וואָס שייַעך אַפּשניידן דעם „עק“, — שטעלט זיך פאַר, מיין טייערער, ווען מען טוט אייך אזא זאַך? ווער וואָלט געשריבן פאַר אייך לייט-אַרטיקלען און אַנדערע אַזוינע זאַכן?

מאַכט זיך נישט נאַריש, כאַשעווער הער „קאָלומניסט“, עס פאַסט נישט פאַר אייער שווער, דעם פיינעם הומאַריסט שלום-עליכום.

נאָמיצן

קונסט־ל'שעם־קונסט! אין סידעניט האָבן זיך דאָ אַנומעלטן פאַרזאַמלט ווייבער פון דער גרופע „ווימענס פיס ליג" (גיט אַכטונג ווי איר זאָגט אַרויס דאָס וואָרט „פיס"!), איינער אַ כאַזן אַ ר' בערעלע און אַ פּאָר „זיסע ליבנסווירדיקע מענטשן", און מען האָט דערלאָנגט אַ קנאַק מיט אַ באַנקעט לעקאָווער... דעם דיכטער מאַני לייב.

מיר שטעלן זיך פאַר ווי כינעווירדיק דאָס איז געווען: דער כאַזן ר' בערעלע טרילמערט. די „פיס"־ווייבער פלאַמען מיט ליידיגשאַפט צו דעם „שאַינעם דעכטער". די „ליבענסווירדיקע מענטשן" קנאַקן האַזענע ניסלעך און ווינקען זיך איבער מיט די פיס־אידענעס. דער „ריינער דיכטער" מאַני לייב לייענט־פאַר פון זיינע ריינע, נישט־געפעלשטע, 14־קעראַטנע לידער, און אַ פיפיקער קאַלענע גייט אַרום מיטן טעלערל: „פאַר אַ ריינעם דיכטער — בעטמענזייער!"

:: :: ::

דער דיכטער פון קליינע לידעלעך, פאַר קליינע „אידעלעך", דער מייסטער פון שטראַם־גראַם־מאָך־מיר־אַלעטניק, דער סאַמע בעס־טער קענער פון האַצעפלאַצישער האַלדזנימנאַטיק („פון אלעס בוז קיין ביסק טראַנגט אַ פיקס אַ... ביסק אין פיקס!") שטייט העכער אפילע פון זיך אַליין!... דער שפּיל־פּויגל דע־לוסקס רירט קויס־קוים די ערד אָן מיט אַ שטיקל פּלינגל. ער דאָסט אין די הימלען. ער זעגלט אין די בלאַע רוימען — פּשטאַיטיר מיד! ער, מאַני לייב, וועט זיך אַראָפּלאָזן צו די פּאַשעטע מענטשן אַף דער פאַר־שמאָדערטער ערד? ער וועט מיט זיינע פּליפּערד־פּלינגל אָנרירן די קויטיקע שוועלן, וואָס דאָס לעבן שוויצט, וויינט, פאַטשקעט זיך? נישט ער! נישט מאַני לייב! נישט דער „ריינער" דיכטער, פון ריינע, נאַראַנטירטע קונסט־לידער. וואָס האָט ער, דער איבער־מענטש, צו טון מיט אַזעלכע וואַכעדיקע זאַכן ווי ברויט און זאַלץ און שווייס און נאַפּט? פאַרנאַסע? ער לאַכט דערפון מיט אַ „ריין" קינסטלעריש געלעכטערל? נישט מער, אַז ער אַליין דאַרף אַ ביסעלע פאַרנאַסע, שעמט ער זיך אַוואַדע נישט און לאָזט זיך אַראָפּ צו די „פיס־ווייבער" פון סידעניט; דאָרטן, אין אַ האַטעלעך, לייענט ער זיינע לידער פאַר די פאַרעס־האַבאַשאַן, פאַר די „רעכט־דענקענדע, שיינע באַלעבאַטיס" און... מיטן טעלערל אין דער האַנט. (צי האָט מען עפּשער גענוצט אַ קאַפּעליושל?). „אַ דאָלאַר פאַרן ריינעם דיכטער, בעטמענזייער!"

:: :: ::

אימאזשיוניסטן: אזוינע וואָס „מאזשגענען“ אין ליבמאנ'ס
זשורנאַלכץ.

הומאַניסטן: וועגעטאַרישע קאַניבאַלן.

:: :: ::

דזשאָהן מעיספילד, דער פּאָעט פון ליוק אַ'קאָנער'ס ביר-שענק,
אין גרינדזש ווילעדזש, האָט אַמאָל געשריבן (אומגעפער):
„איך זינג נישט פון די וואָס זענען ברויט אין דער לענד,
איך זינג פון יענע אַלע וואָס זענען פונעם לעבן געשענדט.
איך זינג נישט פון די וואָס זענען פעט און ברויט אין דער דיר,
איך זינג פון די וואָס האָבן צעפליקטע הערצער און צעריסענע שיד.“
דאָס איז געווען אַמאָל, אינעם לומפן-פּראָלעטאַרישן פעריאָד
פון דעם-אָ שפּעראַלינג, וואָס האָט געזונגען בעאייס ער האָט געזוכט
אַ שטיקל ברויט אַפן מיסט. היינט איז „אונדזער דזשאָהן“, דער
דזשאָן פון ליוק אַ'קאָנער'ס ביר-שענק, געוואָרן דער געקרוינטער
פּאָעט פון ענגלאַנד און דעם „קיניג'ס קאַנאַריק“...

:: :: ::

דעם „קיניג'ס קאַנאַריק“ זינגט שוין היינט גאָר אַנדערש. ס'איז
אַראָפּ די „גראַבקיט“ פון זיינע אויפרייסנדיקע פּערוזן. היינט דיכטעט
מר. מעיספילד ווייסע, געבייטלעטע לידער, ווי ס'פּאַסט פאַר דעם
„קיניג'ס קאַנאַריק“... היינט באַמיט זיך מר. מעיספילד צו גיין אין
די וואַסאַלן-טריט פון זיינע פּאַרגענגער, די לאַריעטן פון ענגלאַנד.
היינט ווערט „דעם קיניג'ס קאַנאַריק“ צייטנווייז אַ שטיקל פּאַפּוגי,
וואָס קרימט נאָך די בראַווע זשעסטן און די געלעקלעטע אינטערוויר-
מאַניערן פון דעם נעכטיקן „פּאָעט לאַריעט“ דר. ברידזשעס; אינ-
ניכן וועט דזשאָהן מעיספילד מיסטאַמע באַזינגען די קעניגלעכע
כאַסענעס, בריס'ן, שאַלעם-זאַכערס — נישט פאַר 27 פונט שטערלינג
אַ יאָר, ווי די אַמאָליקע ענגלישע הויף-דיכטער פּלעגן דאָס טון, נאָר
פאַר... אַ היבש ביסל מער!

:: :: ::

קונסט-ל'שעם-קונסט איז אין דעם פּאַל די טייטש — קונסט
ל'שעם אַ פעט שטיקעלע ראַסלפּלייש, מיט אַ פּריש בינטל וויינטרויב-
לעך פונעם קיניג'ס אייגענעם וויינגאַרטן אַרויס!...

:: :: ::

דער „ליבער דר. זשימלאָוסקי“ האָט שוין ווידער אַוועקגעלייגט
אַפן טיש אַ בלאַנדע האָר פון זיין באַרד און זי מיט אַ סאָפיסטיש
העקל אויפגעשפּאַלטן.

מיר רעדן דאָס פון זיין אַרטיקל „העברייאיש און העברייאישזום“ אין „טאָג“ פון 25טן מאי, 1930.

אין דעם נעמלעכן אַהין-און-אַהער אַרטיקל באַווייזט דער „ליבער דאָקטאָר זשיטלאָווסקי“, אַז ערשטנס... (לאָמיר אַזוי וויסן פון ביזו!), און צווייטנס (לאָמיר אַזוי וויסן פון ביזו!), און דריטנס דרייט דער ליבער דאָקטאָר דאָרטן אַ היטל עפעס וועגן דעם כילעק צישן העבריי-איזום און העברייאישזום. דער גאַנצער אומגליק ליגט, הייסט דאָס, אין דער „שין“ פון העברייאישזום. נעמט אַוועק דעם שין, און — „עווריטהינג איז לאָולי, סאָ העלפּ אָס דזשיווס!“ (אַלצדינג איז אויסגעצייכנט, אַזוי זאָל אונדז דער יויזל העלפּן!).

אַמאָל-אַמאָל, אויב זי געדענקען, מיינע ליבע העררן, יהודי-שיסטן, האָט דער ליבער דאָקטאָר געהאַלטן, אַז העברייאיש איז... פע, נעמטס אַוועק פון דאַנען! ס'איז אַ „געפייגערט לאָשן“, „ס'איז אַן אָפּשפּרעך, נישט קיין שפּראַך“. דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען דער ליבער דאָקטאָר האָט נאָך אָפּגעהיט זיין ליטעראַריש זיצפּלייש. היינט האָט זיך דער ליבער דאָקטאָר אויך אין דער שפּראַך-פּראַגע אַוועקגעזעצט מיט אַ האַלבן הינטן אַהער. און מיט דעם אַנדערן אַהין. דעם דאָקטאָר'ס באַרימטער מעטאָד: ער נעמט אַ גרינגן איניען און מאַכט אים גוואַלדאָווע שווער. די-אָ אַרבעט געדויערט 7 יאָר מיט 7 וואַכן. דערנאָך געדויערט אים גאָר זיבן יאָר מיט 7 וואַכן און ער מאַכט דעם איניען קוים מיט אַנגסטן אַף אַ העלפט אַזוי גרינג ווי ער איז געווען פון אַנהויב, איידער דער ליבער דר. זשיטלאָווסקי האָט אים גענומען אין די הענט אַריין.

דער ליבער דאָקטאָר צעקייט אייך דעם כילעק צישן העברייאיש און העברייאישזום, און סי קומט אויס, אַז דער ליבער דאָקטאָר, וואָס האָט אַלע זיינע יאָרן „געקעמפּערט“ (מיר זאָגן „געקעמפּערט“, נישט „געקעמפט“, האַהאַהאַ!), איז זיך מוידע, אַז די „שיפּכע“ איז טאַקע אַ... שלעפּל, אַ ראַצערקע, אַ ניקס; וואָס קען זי? וואָס האַצע? וואָס פאַרמאָגע? „קיינע“ מוזיק. „קיינע“ טיפע אויצרעס, בעאייס די נגידעסטע, זאָל זיין געזונט, האָט דאָך טאַקע אַ ביבל-גוידער, מיט די אַלע זיבן זאַכן, און היינט דאָס קלינגעניש, וואָס סי קלינגט פון איר אַרויס! אַז דר. הערבערט (אויב איר קענט אים) שטעלט זיך אַוועק, הערט איר, און הויבט אָן דאַבערן אַף העברייאיש, הערט איר, אַז... די האָר שטעלן זיך קאַפּויער, לאָמיר אַזוי געהאַלפּן ווערן מיט אַלעם גוטן!

האַקלאַל, און בעקיצער, און וואָס טויג עס אונדז, דער ליבער דר. זשיטלאָווסקי האָט סאָף-קאַל-סאָף איינגעזען, אַז עס איז נישטאָ

קיין „ברעקל סאָפּעק“ אין דעם, אז דער העברייאיש איז אָוואַ-וואַ-וואַ, נאָר נישט מער, יהודיש איז אויך... אָוואַ-וואַ! דאָפאַר דאָרף די קנעסעס־יסראָעליכע ליב האָבן העברייאיש און כאַסענע האָבן מיט יהודיש. נאָר נאָך אויסשטייער — דאָרף מען טאַקע פאַרט גיין צו העברייאיש, ווייל וואָס די ננידעסטע וואַרפט אַרויס אין מיסט, קען נאָך די שיפּכע האָבן גענוג אַף אַ וואָך צערונג. נאָר וואָזשע־דענושע? מ'זאָל אַרויסנעמען די שוין פון העברייאישים וועט שוין זיין נאָר פרימע. און איצט, מענדל־ראָזענבאַום־לעבן, לאַמיר אָפּזינגען „נאָט פון אַברהם“ און גיין אַ האָפּע.

:: :: ::

דעם ליבן דאָקטאָר'ס „פּילאָזאָפּיע“ האָט שטענדיק געהאַט דעם טאַם נישט פון קיין פּלייש, און אפּילע נישט פון קיין גאָרטנוואַרג, נאָר פון... קיירנאָמי (טשוואַינגאַם). דער דאָקטאָר לעבן האָט ליב צו קייען רייד. ער נעמט אַרויס פון וועסטל־סעשענקלע אַ פּעקל געסאָרטטע, אָפּגעפּוצטע, שוין־איינגעפּאַקטע ריידלעך, און קייט און קייט און קייט.

נאָר דאָס איז אַלץ גערעדט געוואָרן — אַמאָל, ווען דער ליבער דאָקטאָר האָט נאָך געאַרבעט באַם אָפּגעראַזירטן פּאַלק יסראָעל פאַר אַ באָרד. אין זיין „דעמאָקראַטישן פּעריאָד“ האָט דער ליבער דאָקטאָר זיך אַרויסגעזאָגט אין ליבע צו דער שיפּכע, אין דער האָפּענונג, אז די וועלט וועט קלינגען מיט דער סענסאַציע, און אז דער שיפּכע'ס מישפּאַכע וועט אים טראָגן אַף די הענט. איצט אָבער האָט זיך דער ליבער דאָקטאָר אַרומגעזען, אז „גיין צו אַ שיפּכע“ איז איין זאַך, און קיצלען די ננידעסטע הינטערן גיידערל איז אַן אַנדערע זאַך. עמעס איז, די שיפּכע פאַרמאָגט נאָך אַביסל דראַשע־געשאַנק, וואָס איר מישפּאַכע האָט זיך צענויפּגעלייגט, לעקאָווער דעם „אָנגעזעענעם שידעך“. און עמעס איז, אז די שיפּכע קאַכט פאַר דעם דאָקטאָר אַ גאַנץ וואַוילן באָרשט מיט קניידלעך. און אַ ראָסלפּלייש אַף שאַכעס קען זי אויך מאַכן. אָבער וואָס עמ'ן טון, אז דאָס ביסל דראַשע־געשאַנק וועט זיך אויסלאָזן? אז די שיפּכעשע הענט וועלן האָבן אָפּגעדינט און נישט קענען מער קאַכן קיין ראָסלפּלייש? וואָס טוט מען, אז די אויסגעמוטשעטע שיפּכע כאַפט — נישט די שאַ זאָל עס זיין! — און גיט זיך אַ פּעקל־אַפּ אַף יענער וועלט? איז, האָב־זשע סייכל, היים־לעבן, און זיי אַ מענטש, וועסטו זיין געזיכערט מיט ראָסלפּלייש אַף ביידע וועלטן: הען אין כּוּץ־לאָאַרעז, הען אין פּאַלעסטינע. הען אין ניו־יאָרק־פּאַריז־לאַנדאָ, קאָפּענהאַגען־בריסל,

וו'הען אין ירושלים־תל־אביב־צפת. בעקיצער — עם איז אייביקע
קעסט, אבי געזונט!...

:: :: ::

מיר האָבן אייך אָנגעהויבן צו זאָגן, נאָר מיר האָבן פאַרגעסן
צו ענדיקן, אז: אמאָליקע יאָרן פלעגט דער „ליבער דאָקטאָר“ זשיט־
לאָווסקי כאַטש קייען פּילאָזאָפּישן טשואינג־גאָם, — עם פלעגט, וואָס
דער עמעס איז, טאָקע זיין קיי און שפּיי, אָבער די ציין האָבן זיך
דאָפּון געשליפּן (אויב נישט דער סייכל). די זשיטלאָווסקי־איוורע
איז געווען קייעוודיק און באַשמעקט מיט צימרינג. ער האָט געקענט
אריבערקיען דעם גרעסטן כאַכמע־קויער.

היינט אָבער איז דער „ליבער דאָקטאָר“ געוואָרן אַף אַ האַרעלע
אַן אַקטיאָר: ער קייט מיט אַ ליידיק מויל. ער מאַכט זיך בלוז, אז
ער קייט. העברייאיים? העברייאישזם? העברייאיש מיטאַ
אָדער העברייאיש אָנאַ...?

:: :: ::

ס'איז נישטאָ קיין ברעקל סאָפעק, אז דער ליבער דאָקטאָר
זשיטלאָווסקי דרייט זיך היינט אַפּן קאָריק: גוט־מאָרגן אַהער, גוט־
יאָר אַהין, וואָס־מאַכט־איר־גוטס קיין מיזרעך און ס'קאָצ־קומט קיין
מאירעוו. אָדנים סלאָוואָם, ווי מ'זאָגט, דער ליבער דאָקטאָר זשיט־
לאָווסקי איז אַן שום ברעקל סאָפעק אַלרייט. ער קייט אזוי אָפּ —
מיט דער פּעדער — אַ צוויי שאַ, האָט ער שוין אַ האַלבע וואָך
אַרבעט, און... מענדל־לעבן, דערלאַנג מיר דעם שטעקן מיט דער
ליולקע, וועמיר גיין שפּאַצירן אין די וויינגערטנער פּון כּופּר!...

:: :: ::

בל'ינקניזום אין דער אידישער ליטעראטור

שלום אש האָט זיך אַר אַ וויילע אַנטליגן באַ מיר די פּראָזע, אַז:
„קליינע מענטשן זענען געבענושט מיט טאַלאַנט, גרויסע מענטשן
זענען פאַרשאַלטן מיט טאַלאַנט.“ אַש, אַש, גיב מיר צוריק דאָס
וואָרט. איך דאַרף דאָס איצט האָבן — נויטיקער ווי איך האָב עס
באַדאַרפט אַר מיין „אָוונט“ אין פאַרזו!

— קעגן וואָס?

— קעגן אַ האַלבן טויז פון אונדזערע „געבענטשטע“ יונגע-
לייטלעך, וואָס שטופן די נעז פון זייערע נעמען אומעטום, וואָס רייסן
זיך אַרײַן אין דער אומשטערבלעכקייט — ווי גאַזלאַגנים: מיט מע-
טערס, מיט העק.

פאַר דער העכערער אינסטאַנץ, וואָס מ'רופט זי „קריטיק“,
האַבן זיי (ווי גאַזלאַגנים פאַרן געריכט) טרערן אין די אויגן, פאַר-
מוטשטעטע געזיכטער, קרעכצלעך.

די יונגעלייט וואָס „נעמען די קריטיק מיט גוואַלד און מיט
באַנבאַנעס“, קריכן אין די אויגן אַרײַן — ווי כריין. איר קענט
ניט געפינען קיין בלאַט, קיין וואַכנשריפט, איר זאָלט ניט טרעפן
זייערע נעמען. געוויינטלעך ווערט דאָס געטאָן לויטן דעמאָקראַטישן
פּרינציפּ פון „קראַצסטו-מיר-קראַץ-איך-דיך“.

:: :: ::

אַמאָל פלעגט דאָס געטאָן ווערן אַביסל שעמעוודיקער. היינט
ווערט אזא איינער א . . . רעדאַקטאָר. די „באַיעס“ לייגן זיך צונויף
די פאַר סענט, דאָס ביסל „טאַלאַנטיין“, וואָס מ'פאַרמאָגט און עס
הויבט זיך אָן אַן אָרגיע פון . . . וואַסערגיסן, פייערמישן, לעקעך-
קיען.

אונדזערע קריטיקער — מיילע, וואָס פאַרלאַנגט מען דען פון
זיי, מ'שטיינס געזאַנט? זיי זאָלן אַנטרייבן די פּערד? ניין. זאָלן
זיי כאַטש אַנטרייבן דעם באַלעגאַלע, וואָלט אויך געווען גענוג שיין
פון זייער זייט.

אַבער זיי שרייבן נישט. נאָר זיי היטן זיך.

זיי פאַסקענען שאַילעס: קאַשער, טרייפּע...

די „באַיעס“ זענען אַבער נישט קיין פּוילע. זיי שטייען באַ
די גאַנצן טויערן פון אומשטערבלעכקייט, און אזוי גיך ווי דער

וועכטער פארקוקט זיך אפן מוילעד, כאפן זיי זיך אריין אינעווייניק,
פעסטקען זיך אליין צו מיט א קייט צום קיסאקאוועד — מ'זאָל
זיי נישט קענען ארויסוואַרפן. און ס'איז פארפאלן!

ניין. ס'איז נישט פארפאלן.

מאיר בלינקין איז אן איידעם.

דער זייער טויטער מאיר בלינקין, וואָס באַם לעבן האָט ער זיך
„גערופן אין די טויערן פון אומשטארבלעכקייט“ מיט אזא נואַלט,
מיט אזא אימפעט, אז ס'איז געווען נישט אויסצוהאַלטן:
בלינקין, בלינקינזם.

:: :: ::

מיטן קויעך-האַדימיען-צוג קריק אָפּ 20 יאָר.

סי ליטעראַרישט זיך באַ אונדז.

סלאָנים — סלאָנימט. חיימאָוויטש — חיימאָוויטשט, באַסין —
באַסינט. לאַפּין — לאַפּיט. איך און מ. ל. האַלפּערן שוויגן מיר
אויך נישט.

מאָרים ראָזענפעלד איז אין די פעטע זיבן יאָר זיינע. טראַגט
אַריבער ס'טינטמאָרין פון איין רעדאַקציע אין דער אַנדערער. וואָס
איז דער בילעק? יעדער צייטונג, וואו מען שטעלט אַוועק ס'טינ-
מאָרין איז... די בעסטע צייטונג אין דער וועלט, הוראַ.
מער פון אַלעמען אָבער פּלאַקערט אַ וועלט מאיר בלינקין.

ס'איז:

„בלינקין דאָ,

און בלינקין דאָרט,

בלינקין אָפּ איעדער אָרט!“

עפנט אַ בלאַט-צייטונג, אַ זשורנאַל, אַ בוך — אַהאַ —
בלינקין. אַ מאַיסע פון בלינקין, אַ נאָטיץ וועגן בלינקין, אַ רעצענ-
זיע אָפּ בלינקין, אַ באַנקעט פאַר בלינקין.

ווער שרייבט דען נישט וועגן בלינקינען?

דרייפּוס און... בלינקין.

בלינקין און... קאַפּיטאַן דרייפּוס.

וואָס איז די מאַיסע?

די מאַיסע איז אַז בלינקין איז אַ מענטש מיט קויעך. ער קען
דערלאַנגען אַ פּאַטש מ'זאָל זיך איבערקערן. כּוּץ לאָזע איז ער גלאַט
אַ... אַקשען. טשעפעט זיך צו ווי אַ קליעשטש, און טרעט נישט
אַפּ, און קריכט-נאָך, און כאַנפעט, און לויבט און סטראַשעט.

ס'איז פון אים נישט פטור צו ווערן. סע דאכט זיך אויס, אז
בלינקין איז נישט נאָר איין בלינקין, נאָר טויזנט בלינקינס.

שרייבן וועגן אים אלע: דר. זשימלאָווסקי, שכנא עפשטיין, ענמין, סירקין, — פון די קלענערע העכט רעדט מען נישט. דער בלינקיניזם פארשאפט אונדזער ליטעראטור, סאמט זי אָפּ, דערהארגעט איר דעם קאָפּ. די גאַנצע קריטיק אונדזערע גייט אַרום אַ הייזעריגע, מיט באַנ־דאָזשן אַרום האַלז — צוליב בלינקינען. אַף די באַנדאָזשן אַליין איז, דאַכט זיך אויך אָנגעשריבן: בלינ־קין. מאיר בלינקין. בלינקין מאיר. מאיר, מאיר, בלינקין־ בלינקין. :: :: ::

איך דערמאָן מיך אזא זאך. איך גיי אזוי פון רעדאָציע „קונדס“, וואו איך האָב אין יענער צייט געשריבן נאָטיצן איבער ליטעראטור. אונטער דעם טיטל „בוך־אין, בוך־אויס“. מיט בלינקינען בין איך געווען אביסל פון דער זויטן. נישט געהאַלטן שטאַרק פון זיינע „טאַלאַנטן“. גיי איך אזוי אַף איסט־בראָדוויי. טרעפט ער מיך אָן, טראָגט מיר אַקעגן אַ שמיכל אַף זיין לעוואָנעדיק־זאַטן, שיינלעכע, גרויען פּאַנים.

— העלאָ.

— העלאָ. וואָס מאַכסטו, נאָדיר?

— מ'שרייבט.

בלינקין האָט זיך אביסל פאַרטראַכט און פּלוצים זיך ווי אין עפעס דערמאָנט און אַ מאַך געמאָן:
— שאַ, אַ גוטן האַוואַנאַ־ציגאַר ווילסטו, נאָדיר?
— גיב אַהער!
איך האָב פאַרויכערט, אים געקוקט גלייך אין די אויגן אַריין און געזאָגט:

— ווען גייט אַרויס דיין נייער בוך, בלינקין?

— דו ווייסט שוין, אַז ער גייט אַרויס?

אָוואַדע אַז דו גיסט מיר אַ ציגאַר, מיסטאָם גייט אַרויס דייןס אַ נייער בוך... :: :: ::

און יענער בלינקין איז דאָך געווען גאָלד קעגן אַ טייל פון אונ־דזערע היינטיקע בלינקינס, וואָס מאַכן זיך אַליין באַנקעטן, שרייען אַליין וועגן זיך, אַז זיי זענען אַיִ־קוויצעז בען־קוויצעז, און האַלטן אַ כעזשבן מיט פריינט און סאָנים. די ערשטע גיט מען — שישי, אַף די אַנדערע דערציילט מען

שטילערהייט אז זיי טאמען פערד, און האנדלען מיט פרויען.
 קריטיקער — שוואכע מענטשן נעבעך, באַלייפּאַרנאַסע, וואָס
 זענען שטענדיק גרייט נאָכלויפּן מאָשיכען און אים שיטן זאָלץ . . .
 זענען אָבער נישט גערן זיך צו מאַכן סאָנים צישן יונגעלייט „מיט
 געמבעס און מיט פענעס“. אַביסל האָט מען מוירע און אַביסל —
 צו וואָס דאַרף מען עס? גיין זאָטשעפּן מיט מאַקאַבונדעס! כאַפּט
 זיי דער וויסטער יאָר!

שרייבט מען וועגן זיי, אז . . . עס, מע, בע . . . דאָס הייסט,
 זנאַטשיטסיאַ, אז שרייבער יאָק שרייבער, אָבער זשעניען זענען זיי
 צוביסלעך . . .

וואָס דען אויב נישט זשעניען? אז אויסלייגן קען מען נישט,
 קיין סינטאקס ווייסט מען נישט, הערן — הערט מען נישט, זען —
 זעט מען נישט . . .

שניידט אַמאָל ס'האַרץ אַף די וועכטערס וואָס דרעמלען אין
 אונדזערע „ווינגערטנער“ — קיין פּלאַנצער זענען זיי נישט, קיין
 היטערס זענען זיי נישט. וואָלטן זיי עפּשער געקענט זיין גוטע מיס-
 טיקערס, ווען זיי זאָלן זיצן אַף איין אָרט. לויפּן זיי אָבער אַרום אין
 אַלע גערטנער, אין אַלע סעדער פון אונדזער ליטעראַטור.
 ווערט אומעטיק, ווערט ביטער.

און אז סי ווערט אומעטיק און סי ווערט ביטער, דערמאָנט מען
 זיך אָן . . . בלינקינען, און דער אומעט צעגייט, און די ביטערקייט
 צעריינט.

ווער געדענקט היינט בלינקינען? ווער ליענט זיינע ביכער?
 דער מאָרגן וועט אייך אַרויסשפּיען, קינדער.
 די „קאָמיטעס“ וועלן אייך גאַרנישט העלפּן.
 אַף דעם זיקאַרן פון אַ פּאַלק קען מען זיך אַפּילע אַמאָל אַרויפ-
 צווינגען מיט אַ ביקס, אָבער דאַצו דאַרף מען זיין שטענדיק לעבעדיק.
 לעשט-אויס ס'אויג, לעשט אויס די אומשטאַרבלעכקייט.
 און מ'וואַרפט אייך פון גאַן-אייזן אַרויס, ליבע „באַיעס“ . . .

:: :: ::

2

אַ גרויסער טומל איז אַרום דער קונסט, אַ יאָר-יריד, אַ מאַרק,
 נישט מיט דער סכּוירע פּאַרנעמט מען זיך, נאָר מיטן פּאַרקויפּן . . .
 איך דערמאָן מיך אַ בילד אַפּן סוכאַראָווקער מאַרק אין מאָס-
 קווע: אַף דר'ערד זיצט אַ פּויערשע „נעפּמאַנכע“ און פּאַרקויפט —

פארקויפט אלטע טשוועקעס, לאָרנעמן, עלפנטביינערנע פעכערס, מע-
שענע קנעפ, קרעלן, א קוימען פון א סאמאָוואַר.
איך גיי צו און ווייזאָן, מיטן שפיץ פון מיין שטעקן אַף א
שנירל קרעלן.

— וואָס קאָסט דאָס, בירגערין?

— דאָס-אָ? זאָגט די בירגערין און קוקט נישט אַף דער זאָך
אַף וועלכער איך ווייז מיט מיין שטעקן, נאָר אַף מיר אַליין, —
דאָס-אָ וועט אייך קאָסטן עלף רובל, נישט ווייניקער אַ קאָפּיקע.
זי ווייסט נאָך אַפּילע נישט, צי איך וויל קויפן דעם סאמאָוואַר-
קוימען צי די קרעלן. זי שטעלט סייוויסיי דעם פרויז נישט לויט
דער סכּוירע, נאָר לויט דעם וואָס קויפט די סכּוירע...
און לויט איך בין אפן אויסזען אַ גאַנץ לייטישער יונגערמאַן
דאַרף איך צאָלן עלף רובל...
פונדעסטוועגן לאָזט זי זיך דינגען.

עפעס ענלעכס איז באַ אונדז אין דער ליטעראַטור:

דרייט זיך אַרום אין דער שטאָט ניו-יאָרק איינער אַ מענטש.
זוכט פאַרנאָסע. ווייסט נישט צו וואָס צו נעמען זיך. קיין געלט
האָט ער נישט. קיין קענטעניש אויך נישט. לערנען אַ מעלאָכע
האָט ער קיין געדולד נישט — עפשער דינט טאַקע נישט דער קאַפּ
דאַצו.

פאַלט ער אַריין דורך אַ צופאַל — אין „קאַפּיי פון די צימבלען“,
זעט ווי אידן טרינקען וויין, טאַנצן מיט ווייבס-לייט, האָבן קאָווער און
נאַכעס. מ'זאָל זאָגן אז זיי זענען מיידידיאָווער קען מען אויך
נישט זאָגן. מענטשן אָן לאַנגע האָר אפּילע. און אפּילע אָן אויס-
טערלישע קראַוואַטן. נאָר וואָדען? זיי טראָגן שטעקעלעך? אַ
גרויסע מעציע! גייט מען אַוועק און מ'קויפט זיך אויך אַ שטעקעלע.
מ'נעמט איבער די שטאַלצע איוורע פון די ליטעראַטן, די גאַיווע, די
פּוסטעריי און... מ'ווערט יאַקאַש אַ ליטעראַט.

דאָס הייסט מ'ווערט נאָך נישט. דערווייל איז מען בלויז אַ
קאַנדידאַט. מ'קלויבט זיך אויס אַ רעבין, אַדער אַ שיטע, אַדער ביי-
דען, מ'הויבט זיך אָן מישן, קומען אָפּט אין קאַפּיי אַריין; זיך וואַרפן
אין די אויגן, זאָגן מעוויגעס, ניבן צושטייער אַף אַ זשורנאַל.

:: :: ::

קלוגע מענטשן לערנען זיך אַליין, שויטים — לערנען אַנדערע.
אז כּוצע און אביסל „טאַלענטיין“ העלפט נישט — מ'האַלט
אין איין נישט-דרוקן פּלוינים שריפטן, וואָס טוט ער? גייט ער אַוועק

און ער ווערט א קריטיקער, אָדער א רעדאקטאָר פון א „ליטעראַ-
רישן זשורנאַל“.

דעמאָלט ווערט ער שוין א מאַכט — מוזטיך מיט אים רעכענען.
ער קען דיר פאַרשוואַרצן ס'פּאָנים, אַנמאַכן האַרצווייטיק.
ביזט באַ אים אין די הענט — באַ דעם בלינקין מיטן אייגענעם
זשורנאַל, באַ דעם בלינקין וואָס פאַטשקעט קריטיקען, מאַדזשנעט
עסייען ...

:: :: ::

אַן אַנדער מיטל איז צו שרייבן גרויסע זאַכן, אָנגעבלאָזענע,
איבער גרויסע טעמעס ...

יעדע טעמע איז 39 שטאָק די הויך ... קיין געביידע איז נישטאָ
— אַכוץ פּאָנען.

„שלמה דער מיליכיקער“, „שימען לעמעלע“, און דאָס גלייכן
דראַמעס וואָס נעמען אַרויס די קויכעס ...

:: :: ::

מיר קענען אַ שרייבער, איז ער פּאָפּולער ווי ... ריצינייל. ער
קען שרייבן אויך. נישט קיין סאָך. אַביסל. ער פאַרכלינגעט זיך
איבערן „לעבן“.

זיין קויעך ליגט אָבער דער איקער אין ... שטעקן, מיט וועלכן
ער קלאַפט איבערן טיש באַ יעדער געלעגנהייט, און די פּאַסט־קאַרט
לעך וואָס ער זשאַלעוועט נישט צו שרייבן קיין וואַרשע, קיין לאָדז,
קיין יעהוּפּיז, קיין ריאָ דע זשענעראַ, קיין מאַנטאָווידעאָ — אין
אַלע ערטלעך וואו ס'לעבט אָדער זשיפעט דאָס אידישע לאָשען
אונדזערס.

נאָך מער איז זיין קויעך גרויס אין טעלעפּאָן.

מ'דערציילט, אַז מיט אַ פּאָר יאָר קריק איז דערזעלבער שרייבער,
אין אַ שיינעם פּרייטיק, אָפּגעלעגן אין דרוק־שאַפּ פון דער צייטונג,
וואו ער אַרבעט, ביזוואַנען זיין דערציילונג איז געווען אַריינגעזעצט
אין מעטאָלענעם רעמל — פּאַרטיק צום דרוק. לַסאָף אָבער האָט
פּאַסירט אַ מאַלעיר: דער „פּאַרס“ איז אַראָפּגעפּאַלן, דער זאַץ האָט
זיך צעשאַטן. מ'האַט געמוזט כאַפּן און אַריינשטעלן אַן אַנדערן
שרייבערס אַ דערציילונג. וואָס איז גראַד געווען צו דער האַנט.

דער שרייבער מיטן שטעקן האָט אָבער נישט געוואוסט דאַפּן.
אַף מאַרגן אינדערפרי (נאָך איידער ער האָט געהאַט געזען די צייט-
טונג) האָט ער אָפּגעקלונגען זיין רעדאַקטאָר און געזאָגט:

— איר ווייסט? ס'טוט זיך דאָ כּוּישעך, מיט מוין נייער דער-

צײלונג: מען רײסט מיר פּאַשעט אָפּ דעם טעלעפּאָן. עפּשער 20 לע-
זער האָבן מיר שוין הײנט אָפּגערוּפּן, און מײך גראַטולירט..."

:: :: ::

א מענטש איז אַ מענטש. וואָס קען מען טון?
א קליין, מאַגער ביכעלע מיט אַ דראַמע, אָדער לידער איז פּאַרט
גרינגער איבערצעליענען און צו „קריטיקירן“, ווי אַ גרויס און וויכ-
טיק בוך.

אַז אסיפּ דימאָוו האָט געבעך אַסטמאַ, מוז (אַפּילע באַ מיר) זײן
„וועלט אין פּלאַמען“ זײן אַ גוטע פּיעסע... מ'איז דאָך נישט מער
ווי אַ מענטש, צום גוטן יאָר!

נישטמער: די קאַוואָנע דאַרף לעכאַל האַפּאַכעס זײן אַ רײנע.
דער שרײַבער וועמען מ'גײט „קרעדיט“, דאַרף האָבן באַווײזן, אַז ער
האַט אַמאָל געצאָלט מיט מזומענעם טאַלאַנט...

נישט אינגאַנצן אַף באָרג — מירן רואַנירט ווערן, ברידער!
... אַ מענטש וואָס האָט גערעדט צו אייך אינדערפרי אַפּן טעלע-
פּאָן און אייך געפרעגט „ווי איז אייער געזונט, פּליעז?“ איז פּאַרט אַ
גרעסערער שרײַבער ווי — — —

און אַז מ'קען נאָך פּאַרשרויפּן ס'פּיסקעלע און רעדן פּרום, ווי
דורך אַ טרומײטערל וואָס מ'האַט אַנטליגן אין בײס-האַמיקדאַש איז
אױאָדע גוט...

דער „קריטיקער“ גײט פּאַרביי מיט זײן איידל פּענימל און גײט
אַ זאַג: „נעמט אַזאַ גאָלדענע שורע ווי „בקצים דאַרך לְדומה רננזים“.
דאַרף ער שוין מער נישט. דער פּאַקט וואָס ער גײט זיך אַ זאַגאַפּ
אַזוי גרינג „נעמט אַזאַ גאָלדענע שורע ווי „בקצים דאַרך לְדומה
רננזים“ פּלעפט אונדז אַזוי, אַז מיר קענען שוין גאַרנישט טראַכטן,
אַז די שורע איז כאַלילע נישט קיין גאָלדענע.

:: :: ::

„דעמאָקראַסי“ איז אונדזער וויינגאַרטן.
איינער פּלאַנצט, איינער רײסט, איינער קײט וויינטרויבן... און
איינער גײט אַרויס.

וואָס קען מען טאָן?

אַ פּאַך פּון לױטער קונסט, נישט מער און נישט ווייניקער.
נישט דער בעסטער שרײַבער איז אַ קינסטלער אין זײן פּאַך, נאָר
אַלע וואָס מאַכן לײטעראַטור זענען קינסטלער.

און אַז מען איז אַ קינסטלער דאַרף מען נישט אַרבעטן — אַפּילע
איבער די אייגענע געצײג. דער קינסטלער דאַרף זיך נישט „מעזאַ-“

וועג" זיין אפילע. ער לייגט זיך אוועק איינער אלײן, און שטייט אויף א „געבענשמער" און גייט צו קינד...
 נאָטס בראַכע איז איבער אים. דער רועך-האַקוידעש לייגט זיך מיט אים שלאָפן.
 באַ די „עכום", אז מ'זאָגט אָפּ איינעם, אז ער איז אַ גרויסער מענטש, פרעגט מען: וואָס איז ער? אָן אינושיניר? אַ כעמיקער? אָן עניפטאַלאָג? אַ ליטעראַט? אַ פּילאָזאָף? אַ פּאַטאָלאָגיסט? אָן עקאָנאָמיסט? אַ פּעדאַגאָג?
 באַ אונדז, אז מ'זאָגט „שאַמשען איז אַ גרויסער מענטש", פרעגט מען: „איז וועלכן „פיפער" שרייבט ער?"

פארפאסערס, שרייבערס, ליטעראטן

1.

בריישים באַראָ עלויאים... דעם פארפאסער.
 דער פראָסטאַקישער מענטש האָט פון קיין כאַכמעס נישט גע-
 וואוסט, נישט געהאַט קיין פליי אין דער נאָז, אַ איד ווי אלע אידן.
 נישט קיין געשטודירטער כאַזן, פון רוים, אָדער פון וויען, נאָר אַ
 „זאָגער", וואָס האָט גערעדט מיט באַקציון, זיך געטומלט אָפּ אַ היבשן
 שעטאַר, קיין מאַניערן נישט געהאַט.
 אין אונדזער „ווינגאַרטן" דעם פרימיטיוון — מיט רויע
 שאַמערשע אָדער צונזערישע געצייג, געמוזט אָן ערלעכן טאַג אַרבעט
 „אַריינאַרבעטן", מיט שטומפיקן אַקער איבער האַרטער ערד, איבער
 שטיינער און קלעצער.
 אז איר זאָגט „פארפאסער", קומט אייך אָפּ זיין „דער באַל-
 מעלאַכע פון דער פען", דער „קוסטאַר", וואָס באַציט ניט זיינע
 מאַדעס פון פאַרזי, ווייסט ניט פון קיין פרעמדע פּאַסאַנעס. וואַר-
 שאַוסקי אין דער דיכטונג. דינעזאָן אין דער פּראָזע.
 די דערמאָנטע צוויי זענען, פאַרשטייט זיך, די העכסטע און
 בעסטע פאַרטערטער פון זייער שול. צישן זיי ביידע שטייט אַ
 שורע מיט אַנדערע „פארפאסערס", נידריקער אין גראַד, וואָס האָבן
 געזונגען פון פרעמדע ביכלעך אַרויס, איבערגעשריבן, גענומען צו-
 ביסלעך פון די „גרויסע זינגער", איבערגעמאַכט אַריעס פון אָפּערעס
 אָפּ „לעכאַדוידים", אַבער דאָס איז געטאַן געוואָרן אזוי נאַאיוו, אזוי
 אָפּ, אז מ'האַט עס נישט געקענט אַפּילע באַטראַכטן פאַר פּלאַניאַט,

איינער וואָס האָט דאָס וואָרט „גענייטע“ נישט געהערט אָף זיין לעבן, קען נישט באַטראַכט ווערן פאַר קיין גאַנעוו.

די פאַרפאַסערס זענען ס'ראָוו געווען „באָיקע כעוורע“, האָבן ליב געהאַט דעם יאָנטעוו פון לעבן, א „בעכערל וויין“, א גענזן פון פּיסקל, א געשמאַקע טרער.

שאַמער און דיגעזאָן — כאַטש ווייט איינער פונם אַנדערן אין זייער פאַך־קענטעניש, (דער ערשטער, א פלינקער באַל־מעלאַכע וואָס האָט געוועבט אָף עטלעכע שטולן מיטאַמאָל, דיגעזאָן, א „מעפינעס“, שפינער פון פאַלטש־זיידענע טראַגעדיעס) זענען ביידע געווען פאַרפאַסערס אין דעם זין וואָס עס איז זיי נישט איינגעפאַלן צו בויען קיין געביידעס פון שפינוועבס, אָדער צו מעלן די לעוואָנע.

דער „פאַרפאַסער“, דער פרימיטיוו אין דער מישפּאַכע פון נע־שאַמע־פּראָוואָקאַטאָרן און געדאַנקען־שפּיאַנען, איז געווען, ווי ביכ־לאַל די אַלטע קלאַסישע פּאַרם אין דער ליטעראַטור — דאָס וואָס ער איז געווען. דאָס קלייד האָט געפאַסט ענג צום ליוב. האָסטו באַלד געזען צי שטייט פאַר דיר איינער מיט אַ הויקער אָף דער פּלייצע, אָדער אַ שיינער און אַ פּראָסטער...

דער פאַרפאַסער האָט נישט געוואוסט פון דער קונסט פון באַ־האַלטן דאָס וואָס ער האָט נישט. ער האָט נישט געצאָלט דעם כויוו צו זיינע „געטער“ מיט לאַנגע־טערמיניגע וועקסלען, נאָר אין מע־זומען...

ער איז געקומען מיט זיין „הייליקער פּשמות“, מיט זיין ער־לעכן דופט פון בלומען, נאַכטיגאַלן, מיט זיין קליינעם באַגאַזש פון ערע, טרוימען, ליבע, ליידינשאַפט.

אַרעם איז געווען זיין האַנטווערק. די „נעשאַמע“ האָט פון זיין „קוישל מיט סכוירע“ אַרויסגעפּישטשעט ווי אַ געל־פּייגעלע אָן פע־דערן, מיט אַן אָפּן פּיסקל.

שאַמער האָט געמוזט אויסטראַכטן, אָדער כאַטש צענויפּטראַכטן מאַיסעס גאַנצע. לאָז זיין א „קאַץ איז געפּלויגן איבערן דאָך“, אָבער געפּלויגן איז זי! און ס'איז געווען שאַמערס קאַץ, שאַמערס דאָך... פון קיין אַמעריקאַנישע בלאַף־מעטאָדעס האָט דער „פאַרפאַסער“ נישט געוואוסט.

קיין גרייטע „פאַך־טריקס“ זענען נאָך דעמאָלט נישט געווען. יעדער פאַרפאַסער האָט געמוזט אויסטראַכטן אַ ראַמאַן, אַ ליד, — „קלאַר ווי דער טאָג, טרויריק ווי די נאַכט“.

מ'האַט גערעדט מיט באַקציינ, מ'האַט נישט געשלוקערצט און געזאָגט „איך זינג“...

2.

נאָכן פארפאָסער איז געקומען דער שרייבער. מענדעלי, לינעצ-קי, שלום עליכם, פריץ, יהודה שטיינבערג, רייזען, אש, נאָמבערג, מאָרים ראָזנפעלד, באַוושאָווער, ערעלשטאָט, — די זענען שוין געווען נישט קיין פראָסטע באַלמעלאַכעס, נאָר מייסטערס, לאָמיר זאָגן: זייגערמאָכערס, גאָלדשמידן. די האָבן שוין געלייגט קאָוועד אָף זייער פאָך, גענוצט אַ קליינע ציטער-וואָג פאַר די „געפילן“, איידעלע צוועג-נלעך און שפאָקטיוון — פאַר דעם זייגער-ווערק וואָס הייסט נעשאַמע, נאַטור, מענטש.

זיי זענען שוין געווען אויסקלייבערס, נישט נאָר אינם מאַטע-ריאַל, נאָר אין די ווערק-געצייג. מענדעלי דער אור-קאָוואַל פון אי-דישן לאָשן איז געשטאַנען אָנגעטאָן אין לעדער-פאַרטוך, באַם פּייער פון דער קוזניע, „פאַלקס-נעשאַמע“, מיט די קלוגע שפאַקולן אָפן שטערן און געשמידט העמערלעך און צוויינגלעך פאַר זיין אַרבעט. שלום עליכם האָט זיין אויער צוגעקלעפט צום דיפּעק פון אונ-דער שפּראַך, אַרויסגעהערט יעדן קלאַפּ, יעדן שאַרף.

מענדעלי, דער גרויסער זאָנער, פריץ, דער גרויסער טראַכטער, שלום-עליכם, דער גרויסער הערער, שלום אש, דער גרויסער זעער, רייזען, דער גרויסער טרייסטער, ראָזענפעלד, דער גרויסער שילטער, — אַלע האָבן אָנגעשריבן שטיקער לעבן, אָדער שטיקער געמיט, אָדער שטיקער באַלוימעס...

קיין „טריקס“ זענען נישט אָנגעגאַנגען. אפילע באַ פריץ'ן, וועל-כער האָט צייטנווייז „געשטאַמלט און געזאָגט טוירע“, איז דאָס שטאַמלען געווען נישט קיין מיטל אָף איבערצושרעקן און צו „ווירקן“, נאָר ס'איז געקומען פון אַ מויל, וואָס האָט נישט געקענט נאָכלויפן דעם פלינקן, בליצנדיקן געדאַנס.

די מייסטערס זענען געווען „שרייבערס“. שלום-עליכם שרייבט קיינמאָל נישט „איך האָב געשאַפן“, נאָר „איך האָב געשריבן“. ער רופט זיך אפילע צוליב אַניוועס, „פאַרפאָסער“ אַלע אידישע קלאַסיקער, אפילע יענע באַ וועמען דאָס שרייבן איז געווען אַ „דאָווער שעביקדושע“, האָבן פונדעסטוועגן געפרופט רעדן צו אַן אויער, לאָז זיין אַ קליין אויער, לאָז זיין אַ פראָסט אויער, אָבער זיי האָבן נישט גערעדט צום „הענגליכטער“, זיי האָבן נישט געריטן אָף קיין „פורפערנע פערד“ אָנגעטאָן אין ברייטע רוי-מישע טאָגעס, אונטער וועלכע מ'קען באַהאַלטן הויקערס, און אַנדערע מייכעשן, פון וועלכע „נאָבעלע ריטער פון דער פען“ טאָרן נישט ליידן.

אונדרזע קלאסיקער האָבן גענוצט אַלע זייערע פינע כּוּשִׁים אַף צו מאַכן אַן אָרדנונג אין מענטשלעכן דענקען. געפרופּט צע-נויפּזאַמלען די עטלעכע קליינע מאַטבייעס פּון אונדזער קולטור און זיי איבערבייטן אַף עפּעס גרעסערס, שווערערס.

3.

היינט האַלטן מיר באַם פעריאָד פּון „ליטעראַטור“.

דער כּילעק פּון ליטעראַט ביז אַ שרייבער איז הימל-הויך. דער שרייבער, (דער זינדיקער מענטש) מוז שרייבן, מוז אַריינרעדן אין אַן אויער אַרײַן, מוז צייכענען שוואַרץ אַף ווייס — אַזוי קלאָר ווי ער קען, אַזוי בױלעט ווי ער קען, ווייל קיין „קדושע“ איז אין זיין פּאָך נישטאַ, קיין פּריסטער-צייכן, קיין נאָלד-אַרנאט.

דער ליטעראַט, ווי דער פּויפּ און דער „רעבי“ קער צו אַ קאסטע, צון אַ „שעוויט“, דער שעוויט מיט הערנער, וואָס איז אַרומגע-וויקלט מיט לעגענדעס, מיט הייליקע מאַיסעס...

דער ליטעראַט, ווי דער פּויפּ און דער רעבי, איז נישט מעכויעוו צו „זאָגן קיין טוירע“ מיט אַ שיטע, מיט אַ סיכל... דער רעבי דאַרף בלוז זאָגן. עס מאַכט נישט אויס וואָס — וואָרין יעדער זאָג איז הייליק, און יעדער גלאַץ מיט די אויגן איז טיף.

דער „ליטעראַט“ האָט אַ... מיסיע: ער דאַרף עמיצן אַראָפּ-בריינגען — מ'טאָר אַפּילע נישט אויסזאָגן וועמען. ער איז אַ זוכער פּון וועגן, אַ נאָווי, אַ פּאַסטוך פּון אַ טשערעדע.

מעמײלע קען ער שוין נישט זיין מיט דעם „ערעווראו“, מיטן אוילעם... ער מוז זיין אַפּגעשיידט פּון דער זינדיקער וועלט, מוז טראַכטן אין רעמאָזים, מוז זען, אַז ס'קידעש-בעכערל זיינס זאָל (ווי באַם באַהושער רעבין) זידן בעאייס ער מאַכט האַוודאַלע...

דער ליטעראַט היט זיך. מוז זיך היטן. באַוואָרענט זיך, מוז זיך באַוואָרענען. ער מוז שטענדיק שטיין אַף דער וואַך איבער זיין „גרויסן נאָמען“, מוז אים שיצן קעגן אַפּיקורסים.

איינער אַ „הייליקער“, איינער אַ „מיסטיקער“, איינער גלאַט אַ פּאַרשטעלטער, — אָבער „טריקמאַכערס“ זענען זיי אַלע...

וואָס זאָל מען טאָן? ס'איז אַ וואַכעריקע וועלט. בױסט אַ בריק, פירט מען אַרויף צען פּאַר פּערד און מ'זעט גלייך צי ס'האַלט זיך, בױעסט אַ הויז אויף 30 שטאַק, און ס'פאַלט נישט איין, איז עס אַ סימען אַז ס'איז אַ גוט הויז, אָבער ווער קען מעסטן די „קראַפט און די שיינקייט“ פּון אַ וועגעלע מיט שאַטנעס? ענטפּערט מען דיר:

ווארט-צו 5000 יאָר. ווער ס'וועט אַלעמען איבערלעבן, דער איז דער גרויסער דיכטער.

און ווייל די סכורע איז נישט קיין זיכערע, און ווייל אונדזער צייט איז א „זינדיקע און א ניכטערע“ מוז מען האָבן „געהיימע בריי-דערשאפטן“, מוז מען רעדן צום לייענער אזוי, אז דאָס ביסל וואָס ער ווייטט שוין פון פריערט, זאָל ער אויפהערן צו וויסן.

אז איר'ט אָנמוטן דעם ליטעראַט, אז ער זאָל ריידן אזוי, אז מ'זאָל פאַרשטיין וואָס מ'וויל, וועט ער זיך אויסלאָבן פון אייך. וואָס האָט ער צו טאָן מיט שרייבעריי? ער איז א שאַפער פון ווערק, א דיכטער, א ליטעראַט... ער טרינקט נישט פון קיין גלאַז, נאָר פון סאַמע טונקעלן קוואַל וואָס צישן די צעדערבויםער... ווער פאַרשטייט דיך, דיכטער? וואָס ווילסטו? וואָס ביזטו אויסן?

— „איך בין אויסן דאָס וואָרט, דעם מענטש... די האַנט אַפן אַקסל זאָל זיין א דעק-טוך...“

— „ווי קען א האַנט זיין א דעק-טוך?“

— נישט פאַר דיר צו וויסן, דו האָסט דיך אין הייליקן וואַסער נישט געטויוועלט.“

באַשרייבן זאָבן אזוי, אז מ'זאָל פאַרשטיין? וואָס איז ער, א „שרייבער? ער איז א דיכטער, א ליטעראַט. ער רעדט סיר-וויסיי נישט צו קיין אויערן, — ער רעדט צו דער לעוואַנע, צום „לאַנגן ביין“, צום „צאר וואָס אָף אונדזערע נעגל“.

זיין שטאַף איז טונקל — מאַכט ער עס נאָך טונקעלער.

ער מאַלט בלינדע „ניגערס“ באַנאַכט, אין א פינצטערן קעלער, מיט א שוואַרצן קויל אָף שוואַרץ פאַפיר... .

אין בעסטן פאַל מאַלט ער אָף ווייסן פאַפיר א ווייסן ציפער, מאַלט אַרום ס'נאַנצע ווייסע בלאַט מיט שוואַרצער טינט, קעדיי דער ציפער זאָל אַרויסקומען ווייס.

גרינגער איז, פאַרשטייט זיך, צו שרייבן מיט שוואַרצער טינט אָף ווייס פאַפיר — גרינגער און ליכטיקער פאַרן אויג, אָבער דער ליטעראַט איז נישט גלאַט קיין „שרייבער“, א קאַפּ-ווערקער, נאָר אַ מין גייסיקער קאַליגראַף.

אַריבערגענאַנגען ביידע טקופעס — די טקופע פון געדולד, און פון אומגעדולד, פון רו און אומרו, איז דער ליטעראַט — איבער די קעפ פון אַלע קלאַסיקער און מיסטערס — דערשפרונגען צו דער טקופע פון שטאַמלען צוליב איידלקייט, הוסטן צוליב גאַווע... .

ס'איז וואָר: היינטיקע ליטעראַטן האָבן נישט קיין לאַנגע האָר

און טראָגן נישט קיין „ווינדזאַר קראוואַטן“, אָבער דאָס איז נאָר אזוי פון דרויסן. פון אינעווייניק טראָגן זיי קימאַט אַלע לאַנגע האָר, און פלענדריקע קראוואַטן ...

יעדער ליטעראַט טראָגט מיט זיך אַן אייגענע וואַנט, שטעלט זי אַוועק, וואו ער קומט, פאַרקאַטשעט די אַרבל, לאָזט אויפשפילן די צימבלען און די האַרפּן און זאָגט: „איר זעט די-אַ וואַנט? הינטער דער דאָזיקער וואַנט איז ...“

יעדער באַזונדער האָט אַן אַנדערן פיזמען, וועגן דעם וואָס „הינטער דער וואַנט“ איז ...

און די אומקלאַרטייט ווערט אַלץ ברייטער, צעקלעקטער.

דיכטער... גראַבן-אויס פון אונטער דר'ערד „בלינדע טעמאַס“, צעפּלעכטן באַ זיי די צעפּ, גיבן זיי שטורקאַצן אין די הענט אַריין. בינדן צו פּויקן צו די וויידלען.

„זאָל דאָס אונדזער גאָרטן זיין?“

דער וויינגאַרטן וואו דער אידישער אַרבעטער געפינט איין ווייניג טרויב אַף הונדערט צווייגן?

האַט דער פּראָלעטאַרישער לעזער צייט פאַר „פּראָבלעסלעך“ ווען עמעסע פּראָבלעמען שטייען ווי וועלכע פאַר דער טיר?

דער דיכטער פון „פּראָבלעסל“

גאַמבערג אין פּאַריז. רירעוודיק-לעבעדיק זענען זיינע לעצטע טעג. די אויגן ליגן שטענדיק אין ברוינער קאווע. די פיס טאַנצן אַרום מיט דעם קליינעם גוף. בלוז דער מויעך איז ליכטיק, ברענט ווי אַ לעכט אינאיינעם מיטן הילצערנעם לייכטער. ער גייט מיט מיר איבערן בולוואַר מאַנפאַרנאַס — גייט צופּום און זעט פּאַרט אויס ווי ער וואָלט געשטופּט אַ ביציקלעט. גאַמבערגס גאַנג.

איבער די האַלעס געגאַנגען. געגעסן הייסן זופּ פון קעז, מע-קאַנע געווען די שטאַרקע מאַרקפרויען מיט זייערע געזונטע אַפעטיטן, בוטעלקישע בוזימס, גרויסע סעקסועלע קויכעס.

„פּאַריז איז ווייט? — דו נאַר, פאַרקערט. אַז מ'קומט אַהער זעט מען ערשט ווי נאָענט פּאַריז איז. ווייט איז בלוז ניר-יאָרק. אָך איז דאָס אַ ווייטע שטאַט, אַ שרעק! דובאַנעי ווילסטו טרינקן? ס'איז הייליקער בראַנפן ...“

אין קאַפּע באַ די פּאַריזער האַלעס איז טומלדיק. „אַפּאַשן“

טראָגן רויטע פאַטשיילעס אָפן האַלז, פאַרבונדן מיט אַ שיינעם קנאָפּ. אַף די הויכהיפטיקע הויזן זענען ברייטע לעדערנע גאַרטלען. די שיד זענען שפיציק, גוואַלדיק נאַזיק...

מיר טרינקען הייסן האַריק. נאַמבערג זאָגט, אַז דאָס איז זייער גוט פאַרן געזונט און ער פאַרהוסט זיך — מיט אַ טיפּן כריפּ. ער פאַרגייט זיך שוין. איך נעם אים אַרויס אין דרויסן. די לופט דער־פּרישט אים, בריינגט אים צו זיך. דערנאָך גייען מיר ביידע אַהיים. צו אים אין צימערל אַריין, נישט ווייט פון קאַפּע ראַטאַנד טאַקע, וואָרין נאַמבערג האָט ליב, „אַרויסגיין פון דערהיים און אַריינגיין קריק אַהיים“ און לאָזן די וועלט אין דרויסן. „לאָז זי אַנקומען אַף עמיצן אַנדערשם הענט. עך האָב צין איר קאָ קויך נישט...“

:: :: ::

דער שמועס גייט ווי אַן אַנגעשמירטער קאַרוועל. קונסט, לעבן, ליבע, טויט, אַמעריקע.

„לעבן איז: אָדער דו פּרעגסט, אָדער דו ענטפּערסט. מ'קען נישט אי פּרעגן אי ענטפּערן. בעסער איז אַז מ'פּרעגט נישט און מ'ענטפּערט נישט.“

אַזוי האָט געזאָגט איינער פון אונדז ביידען — איך געדיינט שוין נישט ווער.

„ליטעראַטורזיין? זוי אַזוי? זאָל ליטעראַטור זיין אַ שליסל צום אויוונדעקל, אָדער דער אויוון אַליין, אָדער דאָס פייער — אָדער דער רויך, אָדער דער גוטער יאָר ווייסט וואָס!“

„זאָלן מיר כאַפּן דעם געדאַנק אין ווערטער? אָדער זאָלן מיר יאָב לאָזן שטאַרבן אין רייד?“

מ'רעדט, מ'רעדט, מ'רעדט.

און אין דרויסן איז פאַריין!

נאַמבערג זאָגט: ליטעראַטור? אַ ניי פאַך, וואָס די קולטור האָט אויסגעטראַכט: ראַכמאַנעס, איידעלקייט. אומשוֹלד. „זאַהץ אַזוי גיהט, פּעטער, קימט מיט זיך. איך בין אומשוֹלדיקער פון יענער.“

אַז אונדזער גערייד איז אוועקגעפאַרן קיין אַמעריקע, האָב איך דערמאָנט דעם נאָמען פון באַרימטן דיכטער אין אַמעריקע. נאַמבערג האָט אַ מאַך געטאָן:

„יענער איז דאָך דער דיכטער פון פּראָבלעטל...“

און ער האָט באַלד געגעבן צו פאַרשטיין אַזוי: „הער אױס, ס'איז דאָ אידן, וואָס פאַרבייטן אַ שלאָס־מעם פאַר אַ סאַמעך. פון דעם זואַרט „פּראָבלעטל“ (ער האָט עס אַרויסגע־רעדט: פּראָבלעטל) ווערט באַ זיי שטענדיק „פּראָבלעטל“. רעדט איר מיט זיי דערצוילן זיי

אייך, אז זיי האָבן ליב פּראָבלעסלעך — סאַקאַנעס נעפּאַשעס... זיי האָבן ליב אז מ'רעדט ביגגייווע, מיט אַ ווינק פון אויג, מיט אַ צי באַם אַרבל...
:: :: ::

אין איין שירע מיט דעם בלינקניסט, דעם מאַדושנער, וואָס שרייבן איז באַ אים בלוז אַ זאָך פון טינט און פּעדער, שטייט דער „דיכטער פון פּראָבלעסל“, דער סנינהיר/שער שרייבער, וואָס איז אַ גוואַלדאָוונער כאַכעם — שוין מיט דעם אַליין, וואָס רעדן רעדט ער וועגן יאַנקלען און מיינען מיינט ער איציקן—.

דער מענטש וואָס טראַכט זאַאיסעוואַטע, העקלט מיטן געדאַנט אַ זאַק, אָן שפּיזלעך און אָן באַמוויל. מאַכט הייליקע זשעסטן, פרומע האַוואַיעס: די שורעס זענען באַ אים געמאַסטן און געוואויגן — אַ רענדל אַ וואַרט.

אַז איר שטייט פון דער ווייטנס און זעט ווי אַ מענטש ציילט מאַטבייעס אזוי באַהיט־זאָל־מען־ווערענדיק שטיל, מיט אַזאַ פּאַרטיפ־טער מינע און מיט אזוינע זשערנע אויגן, מיינט איר זיכער, אז ער ציילט רענדלעך. וואָדען גראַשענס וועטן ציילן מיט אַזאַ פּאַנים? נאָר די וואָס שטייען נאָענט זעען: גראַשענס.

קאַפּיקענע געדאַנקען צעקלונגען אַף רענדלעך. סענטן איבערגעגאַסן מיט זשאַווער־פאַרב, מען זאָל נישט קענען זען צי ס'איז גאָלד, צי נישט.

דער „אַלטער קוואַל“ איז אַ גרויסע סגולע צו דעם.

„קיי מיטן מויל און מאַך מיט די אויערן.“

דער „דיכטער פון פּראָבלעסל“ איז נישט פּאַרטיפט אין פּרעגן דאָס וואָס פּרעגט־זיך. נאָר מאַכן פון אַ פּראַגע־צייכן אַ האַטשיק צו זיין ראַבאָנישן שטעקן.

און ווייל ער ציילט די ווערטער: אַקוראַט אַכט ווערטער אין אַ שורע, און אַקוראַט עלעף שורעס אין אַ ליד, און ווייל ער שרייבט נאָר לעקאָווער שאַבעס־יאַנטעוואַן רויש־כּוידעש, איז דער ליענער זיכער, אז עפעס איז זיין סכּוירע גאָר טייערע סכּוירע — אז נישט, וואָס זשאַלעוועט ער אזוי צו שרייבן? און פאַרוואָס שרייבט ער בלוז עלף שורעס אַף אַמאָל? און פאַרוואָס רעדט ער וועגן מענדלען און מיינט שלוימען? ... האַ? עפעס מוז דאָך אין דעם זיין!

:: :: ::

אַ מענטש וואָס האַט געהייסן יצחק רייז, האַט שוין אַמאָל גע־זאָגט:

אין דער קונסט איז פונקט ווי אין „פעטענט-מעדיצין“: אז א וואסערל פארקויפט זיך אין א קליין פלעשעלע, מיט א גרויסן גומע-נעם שטאָפּיק, קאָסט זייער טייער, האָט א טאָם פון כאַלאָשעס און שטינקט — גלויבן אלע, אז מיסטאָם איז דאָס א רעפּוע.

וואָרים אויב נישט קיין רעפּוע — וואָס-זשע דען איז דאָס?
דער „דיכטער פון פּראָבלעסל“ זוכט אייגנטלעך גאָרנישט, אַכּוּץ א שטול אין גאַנידן, א הויך שטריימל, אפן שטריימל אן אָנגעצונדן לעכטל, וואָס ברענט אין הימל אריין.

דער לעזער נעבעך שרעקט זיך טאַקע אַמאָל איבער אויך. פּינטלט מיטן אויג ווי באַ דער קאַסע פון טעאַטער, ווען ער קויפט אַ בילעט צום „דיבוק“, און דער „דיכטער פון פּראָבלעסל“ ווערט גרויס, באַרימט.

:: :: ::

איך געדיינק מיט אַ 15 יאָר קריק האָט זיך באַ אונדז אין „וויינ-גאַרטן“ געטאָן כּוּישעך: אַ דיכטער (ראַבאָי, דאַכט זיך), האָט אַנט-פלעקט דעם סאָד, אז אַ הונט האָט אויך אַ נעשאַמע.—

נרנו, האָט זיך געטאָן אַביסל!

און דאָס איז געווען, פאַרנעסט נישט, אַ מענטש מיט אַזאַ ציכ-טיקן טאַלאַנט ווי א. ראַבאָי.

און אַכּוּץ וואָס ער האָט „אַנטפלעקט דעם הונטס נעשאַמע“, האָט ער טאַקע געגעבן דעם הונט אויך.

די „פּראָבלעסל דיכטער“, אַבער זענען נישט מעכויעוו צו גיבן דעם הונט: ער בייסט זיך, ער איז אומריין, ער האַווקעט און ס'איז שווער אים צו כאַפּן.

די נעשאַמע זיינע אַבער.—

די נעשאַמע פון הונט דאָס גיט דער דיכטער פון פּראָבלעסל, דורך טונקעלע רייד, טונקעלע געדאַנקען, אונטערערדישע שטימעס.—

ווער קען זיך אויס אַף דעם?

ווער קען זאָגן: אַף „פּראָבלעסלעך“ גוט, שלעכט — אַפּילע באַ מעטערלינקן? !

:: :: ::

„קונסט איז נישט קיין מעלאַכע.“

אַבער דאָס איז דאָך אַ ליגן!

מענטש איינער, גוטע מעלאַכע איז — קונסט.

שלעכטע קונסט איז אויך מעלאַכע, נאָר נישט קיין גוטע.

צו באַשרייבן די נעשאַמע פון אַ בענקל איז טאַקע שווער, אַבער אַסאך שווערער, גלויבט מיר, איז צו באַשרייבן אַ בענקל אַזוי, אז

אינער וואָס האָט אין זיין גאַנצן לעבן נישט געזען קיין בענקל, זאָל זיך קענען פאַרשטעלן אַקוראַט ווי אזוי דאָס זעט אויס.
דעמאָלט וועט ער שוין די געשאַמע פון בענקל סױ-סיי פילן.
ווייל די געשאַמע איז בלויז דער פּערטער פּוט פון בענקל...

:: :: ::

וועמען האָט נאָמבערג באַצייכנט מיט די ווערטער „דער דיכטער פון פּראָבלעסל“?
דער „דיכטער פונם פּראָבלעסל“ איז דערזעלבער יונגעראַן, וואָס האָט זיך אַנומעלטן געקריגט מיט איינעם פון אונדזערע זייער פיינע דיכטער, און געזאָגט, אז יענער האָט באַ אים געגאָנוועט אַ שורע.

אַף דעם אַרויף האָט אים יענער דערציילט דעם עפיואַד מאָרים ראָזענפעלד. ס'איז אַ מאַיסע ווי אזוי אַן אומבאַקאַנט דיכטערל, וועמענס נאָמען הויבט זיך אָן מיט די אויסעם „מ. ר.“ האָט באַשול-דיקט מאָרים ראָזענפעלדן, אז ער האָט איבערגעדורקט יענעם אַ לידל אַף זיין (ראָזענפעלדס) נאָמען.

מאָרים ראָזענפעלד האָט צוגעגעבן, אז ער האָט טאַקע דורך אַ טאַקע איבערגעדורקט יענעם לידל אַף זיין נאָמען, ווייל ער האָט געמיינט, אז ס'איז זיין אייגנס. „איך האָב זיך טאַקע געכידעשט“, מאַכט ראָזענפעלד, „ווי קומט צו מיר אַזאַ נאַריש לידל. נישט מער, מאַכט ער, „יונגערמאַן, אויב איר האָט סייכל, איז ווישט זיך אָפּ די ליפן און מאַכט אַ שווייג. וואָרים, אז אַ בעטלער, מאַכט ער, וועט אַרויסגיין אין גאַס און שרייען אז ראַקעפעלער האָט באַ אים צוגע-גאַנוועט אַ „ניקל“, וועט מען אים דען גלויבן?“

:: :: ::

צו אַ קאַניבאַל אָן ציין *

מיין ליבער ש. יאַנאָוסקי!

איך וואָלט געקענט אָנהויבן מיין בריוול מיט דער באַקאַנטער פּראַזע: „עס איז אונטער מיין קאָווער צו פירן אַ פּאַלעמיק מיט אַ פּאַסקוויליסט וואָס שרייבט נישט אונטער זיין נאָמען“. אָבער ווי

* אונטערן נאָמען „אַ מענטשנפּרעסער“ האָט אַ געוויסער צייטונגס-שרייבער — אויף דער אינסטיגאַציע פון יהואש'ס „פּאַטריאַשן“ אָנגעפירט פון י. מאַרינאָוו זיך „אַפּגערעכנט“ מיטן אומאַר פאַר זיין רעצענזיע אויף יהואש'ס בוך „פון ניו-יאָרק ביז רחובות און צוריק“. — זע מיין בוך „מיינע הענט האָבן פאַרגאַסן ס'דאָזיקע בלוט“.

שטאַרק ס'איז מיר ניט צום האַרץ זיך אונטערצוגעבן צו אייער קונץ פון פאָסקוויליזירן אַ מענטש אזוי לאַנג, ביז וואַנעט ער וועט זיין גע- צוואונגען צו שרייבן פאַר אייך אַ פעליעמאַן אומזיסט, מוז איך עס פונדעסטוועגן טון. שוין עטלעכע נעכט, אז מיין באַליידיקטער נאָמען שטייט איבער מיין בעט און וויינט, אז איך בין אים ניט גע- טריי, און אז ער וועט מיך פאַרלאָזן און זיך אויסזוכן אַן אַנדערן באַלעבאַס — אזא אַיינעם וואָס וועט זיין צופרידן צו אַרבעטן פאַר אים לענגערע שטונדן און אויפפאַסן אַף אים ווי סעקער צו זיין. „איך, דיין נאָמען“, טאַנעט ער צו מיר, „בין אזוי ווי אַ גוטער דימענט, אז איך בין אָפגעפּוצט און 18-קאַראַט-דיין און כ'האַב אַ קלאָרן גלאַנץ — בין איך ווערט, לאָמיר זאָגן, זיבעציק טאָלער אַ וואָך, טאָ- מער אָבער בין איך אַביסל אָפגעריבן און פאַרפּלעקט, בין איך שוין ווערט מיט נאַנצע 20 פּראָצענט ווייניקער.“

פונם פונקט פון הויכע פינאַנצן, מוז איך דאַריבער אַ פאַרטיי- דיג טון מיין נאָמען.

ערגאָ!

איך טראַכט פאַרוואָס זענט איר קימאַט אייפערזיכטיק אַף מיר, איר ליבער עלטערער מענטש, ש. יאַנאַווסקי? און איז דען אייך נישט קיין גרויסער קאָוועד, וואָס איך, אייער טאַלמיד, האָב דערלעבט צו זען אזוי פיל נאַכעס באַ מיר אַליין, און וואָס מיין רוהם איז אַף די ליפן פון עלעוויינינציק דאַמען, און וואָס יונגע מאַמעס בענשן זיך אָן מיר און עלטערע טאַמעס ליפן מיר נאָך און ווילן מיך כאַפן?

און פאַרוואָס זענט איר אזוי פאַרברעכעריש-ערלעך, אזוי פרייע- פּרעסעדיק, איר ליבער, פעאיקער, עלטערער מענטש?

און — זעקסטע פּראַנע — ווי האָט איר אזוי ווייניק בריוו- קאַסטן-סייכל — נישט צו פאַרשטייען, אז דאָס האָט מען געפיערט אַפן כעשבוען פון אייער רעפּומאַציע אַלס „אַנשמענדיקער רעדאַקטאָר“, דעם אויסגעבלאָטיקטן פּרידן צישן דעם אַלערליכסטן דיכטער יהואש און זיינע אַלערליכסטע קיילימטרעגערס? ווייסט איר דען נישט, מיין עלטערער, אז זינט איך האָב מיך דערוועגט אַביסל אַרונטערצושיבן אונדזער אַלערליכסטן יהואש פון זיין ליבן אַהינ-און קריק-פיעדעס- טאַל, פון ניר-יאָרק ביז רחובות, איז מיר דער ליבער יהואש געוואָרן אַ ליבער סוינע אַפ'ן ליבן לעבן? און אז די מענטשנפּרעסערישע אַטאַקע אויף מיר איז ניט אזוי מן-השמים, ווי מן י. מאַרינגאָו-יהואש, עט קאָ?

עלמערער פריינד מיינער ש. יאָנאווסקי. ווען איר זאָלט וויסן ווער דער יונגערמאן איז, וואָס באַ אייך פאַרמאָדזשעט — אַ פינף נומערן פא"ש, וואָלט איר אַף אים געהאַט נישט ווייניקער ראַכמאַנעס ווי איך.

מיין אַרימער יונג, עס איז אַביסל פּריקער, וואָס אזא „פּיינער“ סטייליסט און ליטעראַטור-קריטיקער, זאָל וועלן „אַפּבייסן די רעכטע האַנט“ און זיך איבערוואַרפן מיט אַזוינע נישט-געשמאַקע אונטער-ווערטער, און זאָל נעבעך מוזן אַנקומען צו דער אונטערשטער העלפט פון זיין פּערזענלעכקייט (וועלכע איז עפשער נישט ווייניקער ליטעראַט און מיוכעס ווי זיין אַרבערטע העלפט) קעדיי צו קענען ווערן וואַל-גאַר. ווי רירענד דאָס איז! אויך איך בין אַפּט וואַלגאַר — נידער-טרעכטיק, נישט צום-דערטראַגן וואַלגאַר. אָבער — זאָל איך סענע טימענטאַל ווערן (שטימע: „פאַרוואָס נישט?“) און אייך זאָגן, אַז מיין וואַלגאַריטעט איז אַזוי און אַזוי? ווייס איך דאָך, אַז ווען דאָס מויל רעדט פון ליליעס, טראַכט ס'האַרץ. פּונקטום. און ווי די נאָנע זאָל נישט היטן איר יונגפּרוילעכקייט, מוז זי דאָך. פּונקטום. און ווען איך הער און זאָגן שמוציקע וויצן, ווייס איך דאָס זענען נישט קיין וויצן נאָר אַ וועהגעשריי, אַ הילפרוף. אָבער איר, מיין נערווענשוואַ-כער קאַניבאַל! ווי צעשפּרייטן זיך אייערע לעפּצן, ווען איר רעדט פון די זייער-מענטשלעכע, ראַכמאַנעסדיקע פּונקציעס פון דער אונטער-שטער העלפט פון אייער קערפּער.

איר, מיין צעשראַקענער קאַניבאַל, זענט ווי יענער העלד, וואָס אַז ער האָט געזען ווי אַ מוטיקער מענטש שטייט אין אַ שטייג און גיט אַ טינער צו עסן פון דער האַנט, האָט ער זיך אָנגערופן: „איך קען אויך טון דאָסזעלבע.“ און אַז מ'האַט אים געפּרעגט וואָס ער קען אויך, האָט ער געענטפּערט מיט אַ צעשראַקענעם אויגנפּינטלונג: „איך קען אויך טון דאָסזעלבע וואָס דער — טינער.“

איך קוק אַרויס דורכן פּענצטער און איך שרייב ווייטער:

מיין הער: איר זענט אויף מיר ברונז דערפאַר, וואָס איך רעד וועגן זיך אַליין. עס פאַרדריסט אייך, מיין הויכגעשעצטער, וואָס איך בין אַזוי פאַרברענט נאָך לויב, נאָך ליבע, נאָך רוהם, נאָך לויב-סום, נאָך קאָמפּלימענטן? מיר — אויך: עס פאַרדריסן מיך אונט-געווער מייע טעגלעכע נויטיקייטן, זיי פאַרביטערן מיר דאָס לעבן מיינס. איך, דער דענקענדער מענטש, דער פּיינער שמועסער, פּיינ-פאַרקעמטער, קאַנט-לעזענדיקער משה נאָדיר מוז נעבעך אַנקומען טאַג-טעגלעך צו דער אורין-בלאָז! איז דאָך מיר אַזוי שלעכט. מעג

איך מיך באַרימען, ווייל מייע באַרימערייען זענען קינדעריש, און זיי נארן קיינעם נישט אָפּ.

און ווייס איך דען נישט, אז דער אייביקער דורשט נאָך אונטערבלעכקייט איז אזוי אַלט, ווי דער אור-וואונש צו וועלן זיך דער-פראָדוצירן, צו וועלן פאַרוואַרפן אַ שטריק אַף דעם האַלז פון דער ווייטער צוקונפּט? און דער איך דען נישט פון מייע שניפּסן וואָס זענען נישט שייך, פון מיין פּאַנים וואָס איז מיר אזוי דערעסן ווי יאָ-נאַווסק׳ס „אויף דער וואַך“, פון מייע אויגן וואָס זענען אזוי אומע-טיק, פון מייע אונגעגלעכע, קימאַט אויסגעטראַכטע סטיל-גרימאַסן פון מיין קונסט, פון אייער קונסט, וואָס איז אזוי ווייניק ווערט! און ווייס איך דען נישט, אז די אייביקייט נאָך מיר איז נישט מייע? און אז מיין אונטערבלעכקייט נאָך מיר איז אייערע אַסאַך מער ווי מייע? פונדעסטוועגן ווייס איך אויך, אז ווען דאָס ביסל נאַריש לויב וואָס ווערט געגעבן באַטווייניקן, טאַמאַשעווסקין, וואָלט אָנגע-קומען מיר אַליין, וואָלט עס מיר עפשער געדינט אַלס אינספּיראַציע, וואָלט עס מיך דערמוטיקט אין דער שעדלעכער אַרבעט פון וואונדליקן די נעשאַמע מיט די נעגל, און מאַטערן-זיך, און לאַנג צירן-זיך מיט דעם שאַרפן מעסער פון זעלבסט-קריטיק.

הער לאַנגיקער! נאָכדעם ווי איר באַווייזט אזוי קלאַר, אז יעדעס וואָרט מיין, יעדע זילבע איז „ערגעץ גענומען“, שטעלט איר זיך אַוועק און שרייט נוואַלד, אז סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרן, „זאָ-וואַס“, אז אַ מענטש זאָל שרייבן אזוי ווי משה נאָדיר און אז ס'זענען גאַרנישטאָ אַף דער גאַנצער וועלט אַזוינע ווייזן ווי מייע און עס קומט אויס, אז איך האָב זיי סידן אויסגעטראַכט פון מיין אייגע-נעם קאַפּ.

נו, זאָגט אַליין!

איר זאָגט ווייטער אין אייער „פּאַלעמיקע“, אז די זילבע „פּער“ (אין מיין לאַשן „פּאַר“) האָט אין אידיש די באַדייטונג פון „פּער-שווינדן“, „נישט-מער-זיין“, און אז קיינמאָל ווערט די פּאַרזילבע נישט באַנוצט אַלס „איינ“, און איר כידעשט זיך פאַרוואָס איך זאָג „פּאַרלעבן“ אנשטאט איינלעבן.

מיין ענטפּער:

אַ ראַכמאַנעס נעבעך אַף אייער גראַמאַטיק, אַף אייער לינג-וויסטיק.

אַרימער מענטש! שטעלט זיך פאַר, אז אַ דאַמע איז אַמאָל גע-ווען פּאַרליבט אין אייך (אָנגענומען אז אַזא זאָך איז מעגלעך). איז

זי דען געווען ענטליכט, אָוועקגעליכט? און אויב איר פארליבן איז איינליבן, פארוואָס קען פארלעבן נישט זיין איינלעבן? און אַנאָוו — פארוואָס קען מען שוין נישט זאָגן, אַז איר פארשטייט „אונגע-הויער ווייניק. אַז איר זענט דער גרעסטער גאַרנישט אין קלענסטן פאַרמאַט? פארוואָס זאָל מען נישט קענען זאָגן, אַז איר זענט אַזוי רייך מיט געדאַנקענלאָזיקייטן, אַז איר זענט דער פיערפאַנט-מאַרגאַן פון נישט קענען? און פארוואָס זאָל איך נישט זאָגן, אַז אייער הימל-געשריי, אַז מיינע פאַרדאַקסן זענען נישט לאָגיש, איז זייער אַ פאַר-דאַקסאַלער, העכסט-אומלאָגישער געדאַנק? און פארוואָס זיל איך נישט אַביסל וואולגאַר ווערן און אייך ענטפערן, אַז די אורזאַך, פאַר-וואָס איך גיי מיט אַן אַפּענעם הויזן-טערמינוס, איז, קעדיי איר זאָלט זיך נישט שעהמען אין מייז אַנוועזנהייט צו גיין מיט אַן אויפגעדעקט פאַנים? (עקלהאַפטע כאַכמע.) און פארוואָס זאָל איך נישט זאָגן, אַז ס'איז ביכלאַל זייער גרינג צו באַווייזן, אַז וואָסער-עס-איז שטיקל ליטעראַטור איז גענומען פון וואָסער-עס-איז אַנדער שטיקל ליטעראַטור (אַח דער גאַנצער וועלט איז נישטאָ מער ווי עלף אַריגינעלע סוזשעטן. זע פאַרשידענע ביבליאָטעקן!) מען דאַרף אָבער האָבן טאַלאַנט דערצו און פעהיגקייט און סיכל. איר, פאַני מענטשנפּרעסער, האָט דאָס אַלצדינג, אָבער איר ווייזט עס נישט אַרויס (אונגעהויער, אונ-מעגלעכער, אַלטער ווייז, ענטנומען פון אַלטמאַן בראַדערס, פונקט אַזוי ווי מייז „מערווייניקער ווי מער“ איז ענטנומען פון עקהאַרד'ס ביבליאָטיק. זע יאבּושיק'ס בוך אולדער-דראַנג, צווייטער טייל, בלעט 641).

איר האָט פאַראיבל, הער מענטשנפּרעסער, פארוואָס באַ מיר ציטערט אַ רוקן. אַ רוקן, זאָגט איר, קען נישט ציטערן. איך זאָג, אַז אַ רוקן קען יאָ ציטערן. אויב אַ גאַנצער מענטשנפּרעסער קען ציטערן אונטערצושרייבן זיין נאָמען, טאָ פארוואָס זאָל אַ רוקן נישט קענען ציטערן? אַז איר ציטערט, ציטערט אייער רוקן דען נישט מיט? טוט איר זיך דען אויס פונם רוקן? אַנאָוו: די ערד מעג ציטערן? די הויט מעג ציטערן? („עס ציטערט אויף אים די הויט“) און דער רוקן טאָר נישט?

אַכּוּך דעם איז דאָס וואָרט רוקן-ציטער גלאַט אַ טיפּאָגראַפּישער פעלער. עס האָט געדאַרפּטזיין: רוקן-ציטאַ. (ציטאַ, קעניגין ציטאַ פון עסטרייך.) אָדער רוקן-ציטאַר אָדער רוקן-צעטום (לייטיניש צעטום, וואַלפּיש, רוקן-וואַלפּיש), אָדער רוקן-צידרע (פראַנצויזיש: צידרע, סידרע, סידער, עפּלקוואַס, רוקן-עפּלקוואַס).

נאָר אָנגענומען אז ס'איז ניט קיין טיפּאָגראַפישער טאַעם, נאָר ס'איז טאַקע אַ רוקן-ציטער, טאָ וואָס איז דאָ אזוי דער גוואַלד? אין ערנסטן פאַל, אויב דער רוקן ציטערט נישט, קען מען אים אויסשניידן און אים אַרויסהענגן אַפּן ווינט וועט ער ציטערן.

ווייטער זאָגט איר, אז די אורזאָך וואָרום איך וואַרף זיך אזוי מיט שטיקער גאָלד, רענדלעך, בריליאַנטן, זילבער, עדלשטיינער, ראַדיום, איז דערפאַר, ווייל איך בין נעבעך אַ בלוטיקער אַרימאָן, און כ'האַב נישט אַ (גייסטיקן) גראַשן באַ דער נעשאַמע. דערפאַר בין איך, זאָגט איר, אזוי שייס-ברסט-אחזדיק, אַרכאַאיש, אַנאַפּאַריש, אַנציפּאַל, רעגנבוונגדיק.

איז דאָס נישט צומאָל אַ שטיקל פאַראַדאָקס?
 איר זאָגט ווייטער, מיין הער, אז איך. משה נאָדיר (מערקט ווי איך דערמאָן מיין פּוֹלן נאָמען, באַ יעדער געלעגנהייט! דאָס אימיויר איך אים, ווי הייסט ער? — שעלמבאַכ'ען פון לייפּציג) — איר זאָגט, אַלואָ, אז אויב משה נאָדיר „צוטרייבערט אַ פיעסע אַף פּיצ-פּיצלעך איז זי גאַנץ בעשטימט אַ מייסטערווערק“. נו, דער פּאַקט איז, אז מיט דער אויסנאַם פון עטלעכע דראַמען פון אַש, דימאָוו און קאָרנין, האָב איך זייט די לעצטע דריי יאָר „צעטרייבערט קימאַט אַלע נייע אידישע פיעסן, אונגעפער אַן אַכציק שטיק. קען עמיצער מיר אָנווייזן אז די אידישע בינע האָט אין די לעצטע דריי יאָר געשאַפן אַן אַכציק „בעשטימטע מייסטערווערק“?

אַלס אַ באַווייזן אז איך בין פּערזענלעך אין מיינע טעאַטער קריי-טיקען ברענגט איר אַ מוסטער פון מיינע באַציהונגען צו שלום אַש'ן (וועמען איך לויב) און איבסענ'ען (וועמעס העדא גאַבלער, איך „צע-טרייבער אַף פּיצלעך“). אָבער איר ווייסט, דאַכט זיך, אזוי גוט ווי איך, אז מיין פּערזענלעכע סינע צו איבסענ'ען (— צוליב דעם וואָס ער האָט אַמאָל מיך אָנגעגריפן אין מיניקע'ס יאָנטעוו-בלעטער. זעה דעם סוקעס'נומער פון יאָר תרע"ה) — איז שוין לאַנג פאַראַיבער און פאַרגעסן! און אז די לעצטע צייט, פלעגן מיר — איך און איבסען — זיין אין זייער פּריינטלעכע באַציאונגען. און מיר פלעגען קומען איינס צו'ן ס'אַנדערע יעדן שאַבעס אַף קוגל! אָבער איר מאַכט זיך נישט וויסערדיק דערפון. באַ איך קומט אים, אז מיינע באַציאונגען צו איבסען און צו שעקספיער'ן זענען נאָך אַלץ פּערזענ-לעכע. ווי איבערטריבן!

אויערע ציטאַטן פון מיינע (?) ווערק, זענען ביכלאַל אַ גרויסע נישט-ערלעכקייט, מיין הער. און איר זענט דאָך אזא פיינער, אָדער

העכטס-איידעלער מענטש. ווי קומט עס צו אייך? איר ווייסט דאך, אז די אלע זאכן וואָס איר ציטירט קערן זיך נישט צו מיר, זיי קערן צו דעם רויזנקאוואַליער, צו דר. האָציקל, צו רינאלדאָ, צו אַנא דאָנא און אנדערע? און איך בין דען דער וועכטער פון מייע פסעוודא-נימישע ברידער? און ווען די דאָזיקע זאכן זענען אפילע פון די בעסטע — קומט מיר דען קרעדיט דערפאַר?

און בין איך דען ביכלאל אַ מין „יהואש דער כאָכעם“ וואָס שרייבט דירעקט שטיקער אונשטערבלעכקייטן? און מאַך איך דען מיין ליטעראַרישע אַרבעט מיט אַ בלעכענעם אונטערשלאַג און מיט מע-שענע קנעפֿלעכער, עס זאָל געדויערן אייביק!

אַ, מיין האַרצעגליכטער קאַניבאַל, ווי אָפּגעשוואַכט איר זייט נעבעך פון אייער משה-נאַדיר-פּרעסעריי! איר שוויצט נעבעך. איר זענט נעבעך מיד פון שטיין אַף אייער שוואַכן קאַפּ. אָבער וואָס האָט איר געפּוילט דערמיט? גאַרנישט. איך האָב נאָך אַלץ ליב: ווייניג-בוימער, האַשיש, פּלאַבערן, באַרוועסע פּרויענפּיס. איך בין נאָך אַלץ, נאָט זיי דאַנק, אַ גרויסער פּייגלינג, און אז איך הער ווי די רעדער פון דעם טראַמוואַי אַף וועלכן איך פאַר — צעקנאַקן די ביינער פון אַ לעבעדיקן מענטש, שפּרינג איך אַראָפּ און אַנטלויף, און קוק מיך אפּילע נישט אום (פּאַקט). און איך גלויב נאָך אַלץ, אז אויב די וועלט מאַכט מיך נישט קיין אָפּטע באַנקעטן, יוביליאַומס, פּאַראַדן, וויואַטאַרן (מ'קען נישט זאָגן „וויואַטאַדע“, אָבער איך זאָג סיי-ווייסיי און עס שאַדט מיר נישט צום געזונט). — איז עס אַ פּאַרלוסט פאַר דער וועלט, נישט פאַר מיר, ווייל, אז איך בין נישט אין קיין נוטער שטימונג שרייב איך זייער ווייניק, אז די וועלט גייט אַרום און האָט נישט וואָס צו לעזן! און איך בין נאָך אַלץ אזוי זעלבסטפאַרליבט, אז איך גלויב אין איינעם מיט מיין פּריינט מ. ל. האַלפּערן, אז איך בין — אין דער אידישער ליטעראַטור — דאָס קאַפֿ-ריזנע בן-יחידי'ל. און איך גאַנווע נאָך אַלץ מייע מייסטערווערק באַ עליאש'ען, באַ דארווינ'ען, באַם לעבעדיקן, באַ פּאַמפּאָדור'ען — כאָטש ס'איז אַביסל נישט פאַרשטענדלעך, וואָס אזאַ ברייאַנטע-נער נעמערדע-לוקס, זאָל נעמען פּונם „לעבעדיקס“* פּאַמפּאָדור, אָנ-שטאַט צו נעמען דירעקט דאָרטן, וואו דער לעבעדיקער נעמט — באַ גיט-שע'ן) און איך נעם און נעם און נעם. עס נעמט גאַרנישט קיין סאָף צו מייע נעמערייען. און עס איז שוין דערגאַנגען אזוי ווייט, אז

(* אַ פּסעוודאָנים פון אַ שרייבער.

איך גאנווע שוין: נישט נאָר נעכטן, און היינט נאָר איך גאנווע שוין
 עטלעכע כאָדאָשים אין פאָראויס. און אז עליאש שרייבט אָן אַ
 „סקיצעלע“ אין „קונדס“ דעם וטן דעצעמבער, וואָס־זשע טו איך?
 לויף איך אזוועק מיט דריי כאָדאָשים פריער, גאנווע עס באַ אים צו
 (זעט אייער לעצטן בריוו, הער עס עפ.) און אז טורגעניעוו האָט „אַ
 מאַיסע מיט אַ בער“ — ווי איר גיט אָן זייער גענוי — אינם 14טן
 באַנד פון „וועלט־הומאָר“ זוכן מיר די דאָזיקע מאַיסע — איך און
 ל. קרישטאָל — און מיר קענען זי בשום אופן נישט געפינען. און מיר
 באַשליסן צו אַנאַנסירן זייער ערנסט, אז אויב עמיצער וועט געפינען
 באַ טורגעניעוו'ן אַ מאַיסע מיט אַ בער, וואָס איך האָב איבערגעשריבן
 אין „טאַג“, וועל איך אייך גיבן הונדערט דאָלאַר אין גאָלד (גאָלד האָט
 איר דאָך ליב, האַ?)

אייער פראַגע: „ווי אזוי קען אַ מעסער זיין שאַרף און גיט
 שניידן?“ מיין ענטפער: „אַ מעסער קען, צומביישפיל, זיין שאַרף
 און ליגן אָפן טיש און נישט שניידן! אַ, זאָגט ער, ווען אַלע
 שאַרפע מעסערס וואָלטן געשניטן אונטער אַלע אומשטענדן, וואָלט
 מען דאָך נישט געווען זיכער מיטן לעבן צו האַלטן אַ מעסער אין
 שטוב.“

(אָוואַ, און אייך איז דאָס גאָרנישט איינגעפאַלן!)

מער קיין נייע צו שרייבן, חוץ גרוסן און קושן צו דער גאַנצער
 אַנטי־משה־נאָדיר־פאַמיליע, וואָס זענען נעבעך שרעקלעך געערגערט
 דערפון וואָס איך „ספּאַיל די ביזנעס“ דערמיט וואָס כ'דערצייל, אז אַ
 שריפטשטעלער איז גיט קיין ענגל. נאָר אַ מענטש גלייך ווי אַלע, מיט
 פעלערן און מאַלעס, שוואַכקייטן, נאַרישע פאַרלאַנגען און פיצלדיקע
 שטרעבונגען.

איך ענדיק, און קעדיי נאָך אַמאָל צו שאַקירן די אַלע באַ וועמען
 עס „ציטערט נישט דער רוקן“, וויל איך מאַכן די באַהויפטונג, אז
 ס'איז גאָרנישטאָ די לעבעדיקע פרוי אַף דער וועלט וואָס זאָל מיך
 נישט קענען פאַרפירן — אויב זי איז נאָר געזונט און ווייניקער ווי
 58 יאָר אַלט.

מיט העכסט־גראַציעזער פאַרנייגונג,

חשה נאָדיר.

אַרום יאָר 1915 אָדער 1916

פראלעמארישע ליטעראטור

1.

דעם סייכל'ס סייכל איז: נישט איך זאָל אים באדינען, ווי ער וואָלט געווען מיין אויבערהאר, נאָר ער, דער סייכל, זאָל באדינען אַלע מיינע נויטן (אפילע אומסייכלדיקע). ד. ה. דער סייכל דאַרף דינען, ניט הערשן. דאָרט וואו דיין סייכל ווערט דיקטאטאָריש, ווערט אַן אַפּאָזיציע צו דיין לעבן, דאָרט איז ער — מיט אַלע זיינע קאָסמישע קונצן און פּילאָזאָפּישע שפּיצלאַך — דיין סוינע.

צו זיין קלוג, „אַן-און-פאַר-זיך“, אָן דער פּאַדפּאַרע וואָס שפּאַרט אונטער די פּאַלנדיקע ווענט פון לעבן, אָן באהעפטונג פון מענטש מיט וועלט — צו זיין גלאַט-אַזוי-זיך קלוג, איז אַ ברוטאַלע נאַריש-קייט.

קונסט, ווי אויפקלערנדיקער מאַסנשטאַף, מוז צעפירט ווערן אין וואַסער פון טאַכלים, מוז פליסן און באַוועגן זיך מיט דעם אַל-ריטם פון דעם אַוניווערז. מיט דעם אַף-און-אַף הילך פון לעבן.

די בורזש-קונסט דינט אַף אַ קליינעם אויפן דעם-אַ צוועק. זי גלעטיקט, טרייסט. טוט נישט צו שטאַרק וויי. שטעכט זי זיך אַמאָל אַליין דורך איר האַנט-געלענק מיט אַ מעסער, מענט איר זיין זיכער, אַז דאָס מעסער איז אַ קונצן-מעסער פון אַ פּאַקוסניק. דאָס קלינגל פאַרקריכט אין שייך באַ דעם אַנריי פון אייגענעם פלייש.

אַבער די בורזש-קונסט באדינט איר לידיקן קלאַס ניט נאָר מיט גלעט-ליטעראַטור, נאָר אויך מיט געדאַנקען-באַוואָפּנונג קעגן איר פיינט.

דער בורזש-קינסטלער זאַמלט אַרום זיך די קויכעס פון שטאַט און קירך, זאַמלט אַרום זיך די אַלע מענטשן, וואָס רייבן זיך אַרום אַ פעטן טאַף, פאַרפומירטע זיפּצלעך זענען איינגעטלעך גיפטיקער געדאַנקגאַז.

די זיס-פרומע לידער צו גאָט, הייליקע איקאַנעס — אין די אַלע דעליקאַטע גאַלדשטעמפלען אַף ציגאַר-פאַפּיר איז באַהאַלטן (באַ-וואַסט אָדער אומבאַוואַסט פאַר דעם בורזש-קינסטלער), אַ קלאַסן-קאַוואַנע.

דורך די שיינע, קלוימערשט-עמישע ווערטער, זיפט זיך סאַם פאַר דעם דערנידעריקטן און באַליידיקטן קלאַס. דער באַשפּיענער און באַרויכטער ווערט אויסגעשמירט אין סאַזשע און געשטעלט אין

קינע. ער ווערט פסיכאלאגיש צוגעגרייט דאָצו, אַז ער איז מינדער-ווערטיק, פון געמיינעם בלוט געבוירן — אַ דריטקלאַסיקער מענטש, אַף וועמען עס פאַסט זיך ראַכמאַנעם צו האָבן.

פאַרשטייט זיך, אַז גראַדן פון קונסט (אין זין פון מעלאַכעשאַפט) איז דאָ באַ די בורזשליטעראַטן זייער אַסאַך. שולעס אָן אַ שיר. זוכעניש, אויפדעקענישן, צורלאַכעסן. דאָ בליען די נייעסטע שולעס פון דעקאָרענץ, מאַדערניזם, אינטראַספעקטיוויזם, אימפרעסיאָניזם, דאָדאָאיזם, גרויסע שווינדלען ווערן דאָ באַטריבן. עס קומט אַזוי ווייט אַז אויב אַ שמיר פון בעהיימע-עק אַף אַ לייזונט אַפּעלירט נישט צו אייערע געפילן; זענט איר — אַ גראַכער יונג און ס'איז אַ וויסטער ביזווען נאָר מיט אייך צו רעדן.

דער קונסט-שוך הויבט אָן צו קוועטשן. מ'לאָזט שיר די נע-שאַמע. נאָר מ'שעמט זיך אויסצוזאָגן. מ'האַט אייך איינגערעדט, אַז אַ „גוטער פּוס“ מוז פאַסן צו יעדן שוך...

ליט-כּוּצפּע באַקומט פּליגלען. ביז איצט האָט מען געפרוּאוּוט פאַרעמעסן דעם ליגן. דער שרייבער, וואָס האָט ערשט אַנומעלען געצייכנט זייער פאַכמאַניש און דעטאַלע בלייפּעדער-לייניעס, און דערנאָך די פאַרענדיקטע צייכנונג פאַרווישט מיט דער האַנט צוליב עפעקט, דער נעמעלכער שרייבער שפאַרט זיך איצט איין די מי און ווישט סטאַם-אַזוי צערונענע טינט-פּלעקן אַף פאַפּיר.

אין די פּוסטריט פון דעם קענער, פון דעם פאַכמאַן, וואָס מוז אייך פאַרקויפּן גוטע סכּוירע פאַר שלעכטע ווייל אַף דער גוטער סכּויר-רע איז קיין באַלאַגים נישטאָ, אין זיינע פּוסטריט קומט דער פאַר-טאַטש און צעלייגט זיין סכּוירע אַפּן ליטעראַרישן מאַרק: מאַכן אומ-קלאַרע פּלעקן קען ער אויך! — נאָך ערגער (ד. ה. בעסער) ווי דער פאַכמאַן. אַזוי גייט אָן דער שווינדל ביז עס הויבט אָן דערעסן. באַוויזן זיך אַף דער סצענע ווידער די מייסטער: סינקלער לואיס, טהאַרנטאַן ווילדער, טהאַמאַס מאַן. דאָס קלאַרע קלאַסישע צייכענען איז טרוםפּ. די בורזש-וועלט איז איבערגעגעסן מיט דעקאָרענטישע שפּיגלעכע-לעקעלעך, זי וויל עמעסע שפּייז פאַר איר גוף. זי וויל די וועלט און יענע וועלט... קלאַמפּערשט גייט זי צו דער ערד, קלאַמפּ-פּערשט הערט זי זיך צו צו איר אייגענע שטילע טריט, וואָס קומען פון עלטער-שוואַכקייט, אָבער אין דער עמעסן זוכט זי זיך טרוקענע סטעזשקעס אין דער טיפּער סאַציאַל-פּסיכאלאָגישער בלאַטע, אין וועל-כער זי איז שטעקן געבליבן אין יאָר 1914 — נישט אַהין און נישט אַהער.

2.

אונדזערע שרייבער:

ווער ס'לויפט מיט — לויפט מיט, פון דעם רעדט מען נישט. דער מיטלויפער קען אמאל צונויזקומען ווי א נאָך־פאָסטן: כאַטש ער גייט מיט אונדז, גייט ער אָבער הינטערוויילעכט, מיטן פּאָנים אוועק פון אונדז. סטראַטעגיש קומט דאָס צונויז: דער סוינע קען זיך אמאל אָפּנארן און (לויט דעם מיטלויפערס פּאָזיציע) מיינען, אז מיר גייען אוועק, בעאייס מיר קומען נאָך אָן! נאָך מער: אין פרעמדן לאַגער קען מען מיינען, אז די הינטערשטעליקע נאָכלויפערס פירן. כאַטש אין דער עמעסן זענען זיי העט הינטן און שפּילן קיין גרויסע ראַלע נישט.

דער רוישטאָף פאַר פּראָלעטאַרישער ליטעראַטור, זיין „טעמאַד טיק“ קען גענומען ווערן פון אייגענע דערפאַרונגען, איבערלעבענישן, רעגונגען, מיט דעם טנאי אָבער, אז מען דאַרף פּאַרויכטיק אויסקלייבן די ווערימדיקע אַרבעס. נישט אַלצדינג וואָס פּאַסירט מיט אַ מענטשן איז — עמעס. נישט יעדער עמעס איז — ווירדיק. פּראָלעט־קונסט בויפט זיך אַף דורכגעזיפטע קוואַליפיקאַציע, שאַרפּגעשפיצטע עמעסן. מיר פונם עלטערן דאָר אידיש־שרייבער, וואָס האָבן געהאַט דעם אומגליק צו פרי געבוירן צו ווערן, שטעקן נאָך מיט אַ האַלבן לעבן אין יענער אידעאָלאָגיע. עס איז שווער פון אונטער זיך די האַלבטויטע וואַרצלען אויסצוקאַרענייען. ווי אַ פּלאַמנשווערט האָט די רעוואָלוציע אונדזערע לעבנס איבערגעשפּאַלטן אַף צוויי העלפטן. די טונקעלע יערושע־פעדים ציען אַהין, צום מיסטל, אַף וועלכן די רויטע ווימפּערלעך זענען אויפגעוואַקסן. ווי אַן אָפּגעשניטענער פּוס, וואָס טוט נאָך וויי, כאַטש ער איז אָפּגעשניטן — אזוי איז אונדזער פּאַרגאַנגען העלפט לעבן. אָבער דער מוטיקער סיכל זאָגט אונטער: ראַטעווע דיין פּוס־פּיען! לאַז מער קיין פּוילע מאַטעריע נישט צו. צינדט־אונטער אין זיכאַליין די אַלע ליריש־עלעגישע שימלשטאָפּן און זאָל דאָס פייער פון אידעאָלאָגישער ליטערונג לאַפּסירן דיינע שריפטן.

דאָס איז גערעדט געוואָרן וועגן די האַלב־טראַגישע שרייבער, וואָס זענען געקומען צו דער רעוואָלוציע, צוגעגרייט מער מיט „נאָל־דענע הענט“, ווי מיט בלייענע ביקסקוילן, — יענע וואָס זענען גע־קומען מיט סאַמעטשטאַפּענע אידעאַלן דינען אַ אירייע וואָס איז שטאַל און גויס. ווי איז אָבער דער דין, אז די יונגע דיכטער, פון די האַרבאַרניעס און שעפּער אַרויס — די שרייבער וואָס זענען בלוט־און־פלייש פונם פּראָלעטאַריאַט, — ווי איז דער דין, אז אזוינע דער־

טראכטן זיך פלוצים, אז קונסט איז עפעס גאר אזוינס-און-אזאס? ! פוננאנען קומט אף זייערע וואסערן צושווימען. אזא קונסט-קאטשקע? פוננאנען נעמט זיך אף זייערע רויטע ליפן אזא טריפונג פון „יונגפרויענמילך“? האבן זיי דען דאָס פון די אייזערנע בריסט פון דער רעוואָלוציע געזויגן?

ס'איז דאָך מערקווירדיק: די וועמענס שרייבשטאָף איז רויע קאנאפליעס, באַמיען זיך מיט אַלע קויכעס, דורך דעם שפרוך פון קונסט-אַלכעמיע צו מאַכן פון זייער פלאַקס — זייד, דערנאָך טאָינען זיי, אז זיי ווייסן גאַרנישט וואָס פלאַקס איז! די נאַטירלעכע, גע-זונטע ליינ-שפינערס ווערן אומנאַטירלעכע, קראַנקע זיידשפינערס... איר יונגע שרייבער וואָס איר זענט געבוירן געוואָרן אין „זיידן העמל“ פון גראָבער לייזונט, קראַצט נישט אָן אַף זיך קיין וואונדן, מיינט נישט, אז וואונדן זענען אזוינע טשאַטשקעס, וואָס ליטעראַטן קענען זיך אָן זיי נישט באַניין, און אז וכאָל האַמאַרבע לקראַצנזיך מיט איוב-שערבאַלעך האַררי זע מעשובאַך.

מאַכט זיך נישט אָן קיין „פסיכאָלאָגישע“ וואונדן, און קומט נישט צו אונדן מיט קיין קאַשעס, ווי אזוי מי היילט זיך אויס. וואָס קומט אַרויס פון דער נעשאַמע-פאַרשעריי, אז איר טעג-דעג איז נאָר צו רייסן אַף זיך די הויט? וואָס איז דער ציל און דער טאַכלים פון „קונסט“, אז דאָס איז בלויז אַן אַרומדרייען-זיך אין לאַבירינטן מוירעדריקע, וואָס אין גליקלעכסטן פאַל, קריכט איר אַרויס דורך דערזעלבער עפענונג, ווי איר זענט אַריינגעקראַכן.

באַלויבטן דעם מענטשן מיט רענטגענשטראַלן צוליב וויסן-שאַפטלעכן, אַדער סאַציאַל-פסיכישן דיאַגנאָז — דאָס פאַרשטייט מען, אָבער אויסטוען אַ (קראַנקען) מענטשן נאַקעט, אים אַרומרינגלען מיט שפינלען, און אים לאָזן זיך דערווייל ערגערן, פאַרשעמען און פאַרקילן — צו וואָס דאַרף מען עס?

דאָרטן וואו דער בורזש-שרייבער קאָן זיך פאַרניגען צו שפילן מיט קונסט, ווי מיט קאָלירטע פאַפיר-באַלונען, מוז דער פראָלעטאַרי שער שרייבער שטענדיק באַדינען די ביטערע נויטן פון דער מאַסע. פון דעם וואָס דו וועסט אָנצייכענען מיט אַ קריידל נייע רעלסן, פריינט באַלכאַלעם, וועט דער סאַציאַל-פאַליטישער לאַקאָמאַטיוו זיך נישט דערשרעקן. וויפיל דו זאָלסט דעם לאַקאָמאַטיוו נישט אויפ-קלערן וועט ער אַף די קרייד-געצייכנטע רעלסן נישט לויפן, סײַן דו וועסט איבער דיין „קונסט“, איבער דייע קרייד-ליניעס, אויסלייגן שטאַלנע שניעס און זיי בינדן מיט פעסט-מאַרקסיסטישע שפאַלן. וואָס שטייט פאַר דעם פראָלעטאַרישן שרייבער?

ערשטנס: מאַכן די רעוואָלוציע אינזיכאַלין. אויפהענגען אין דער אייגענער נעשאַמע די פייערפּאָן, זי לאָזן דאָרט פּלאַקערן, און גליען, ווי אַ מיטל קעגן די אַלטע נעשאַמע-שיימעסן, וואָס דו האָסט בירושע פון דייענע זיידעס און וואָס פאַרלייגן די טרעפּ צו דיין נעמיט-בוידים. (אנאָוו, אַז איר בויעט פון שטיין און שטאַל, שטעלט נישט אַרין אין מיטן דרינען קיין „גאַלדענעם טרעפּ“. עס איז, אַפּילע לויט די קלאָלים פון דער קלאַסישער אינזשעניר-קונסט אַ דיסאַנאַץ!) צווייטנס. מאַך נישט דיין קונסט-מאַלביש פון איידעלע, טייערע שטאַפּן, וואָס קלעקן בלויז אַפּ אַן אומבאַקוועמען בעגעד, בעסער מאַך עס פון פּראַסטער סכּוידע, נאָר גראַם און ברייט און מיט אַ פּאַליבאַן, אַזוי אַז דער פּאַלקס-מענטש זאָל זיך נישט פּילן איינגעשטייפּט, נישט פּילן, אַז עס איז גענייט אין אויסלאַנד, און אַז ס'איז נישט אין זיין מאַס גענומען. יאָיאָ, כאַווער, פאַרבייג אַביסל דיין „קונסט“ צוליב דעם קאַמוניזם. דעם „שיינעם אידן מיט אַ פּראַכטיקער באָרד“, וואָס טוט נישט אַ האַנט אין קאַלט וואַסער האָסטו דאָך פּיינט, איאָ? לערן דיך אויך פּיינט האַבן די „קונסט“, וואָס האָט אַ נואַלטיק-שיינע באָרד, נאָר זי גייט אַרום מיטן שטעקעלע און טוט גאָרנישט. דער בורזשדיכטער איז אויסן, אַז לייענענדיק זיינע לידער זאָל מען אַפּ ניך אַרונטערשלינגען די סלונע און זאָגן פאַרנאַ-פּעט: „האַה? !“. און דער לייענער זאָל בלייבן מיט דער צונג אין דרויסן.

דער פּראַלעטפענער איז בעשום אויפן נישט אויסן צו פּלעפּן מיט זיין טאַלענט, פאַרקערט, ער פאַרקאַטשעט אַביסענקע די פּאַלעס, בויגט זיך אָן, קעדיי זיין קאַל זאָל נישט קלינגען איבער דיר, נאָר אין דיר, צו דיר.

דריטנס. פאַראַונטערטעניק דיין געיאַרשענטע „קונסט-גאַווע“ צו דעם געפּיל פון נוצלעכקייט, שטיי נישט און באַוואַונדער די שאַרפּקייט פון דיין האַק, קוק בעסער וויפּיל שפּענער האָסטו שוין אַנגעשפּאַלטן. —

באַוואַפּן דיין טאַלאַנט! גיב אים אַ שווערד אין דער האַנט אַרין! ... קענסטו די שווערדנשריפט איז אַוואַדע גוט. קיין פען שרייבט נישט אַזוי קלאָר און איבערצייגנדיק ווי אַ שווערד. קענסטו דאָס נישט, שרייב כאַטש מיט דער שווערד אין דער האַנט. קענסטו דאָס צווייטע אויך נישט, ביזטו אין אַונדזערע קאַמפּאַרדעס נישט קיין גרויסער מעיוכעס: דו קערסט צו די פּיוויש-שוואַכע, וואָס באַדינען דעם רויטן פּראַנט ביז צו די ערשטע ליניעס; טראָגן הייסע זופּ צום פּראַנט, באַדינען מיט באַנדאַזשן, מיט פּאַפּיראַסן.

און דאָס וואָס דו זאָגסט, אַז צוליב דיין אידעאָלאָגישער ניכ-
טערקייט קענסטו נישט פאַרנוצן די גאַנצע נעשאַמערסכורע, ווי זי
שטייט און גייט (אַזוי ווי דער בורזש-שרייבער טוט דאָס), איז דאָס
אַ טאַעס; דער בורזש-שרייבער קלויבט אױך אָפּ. „האַרץ“ און
נערוון זענען טאַמיד אין דער אַרבעט פון זאַמלען אינגרדיקן, דער
סייכל קלויבט-איבער, רעזשיסירט... וואַרפט אַרויס רוישטאַפּן אָן אַ
שיר, שמעלט איבער, קאַמבינירט טויזנט מאָל איידער סי קומט אַרויס
דאָס, וואָס דער סייכל האָט פאַראויס באַשטימט, אַז ער דאַרף האָבן
פאַר זיין צוועק, פאַר זיין אידעאָלאָגיע. די בלינד-געבוירענע געפיל-
הינטלעך ווערן אויסמושטירט צו שטיין פאַר קירך, קייסער און
קאַפיטאַל אַף די הינטערשטע פּיס... דער „הייליקער גייסט“, וואָס
האָט אינספּירירט די בסולע קונסט, איז נישט מער ווי אַ פאַרשטעל-
טער דאָן-זשוואַן.

פּערטנס. דו זאָגסט, כאַווער, אַז „אַקטיאָר“ איז דיר צו
נאָענט צו די אויגן, זאָלסט עס קענען קינסטלעריש זען, דיר איז
גרינגער צו שרייבן פון ווייטערע זאַכן, ווייל דיר אַ זעסטו בעסער און
אַז פאַר דער גרויסער געשעעניש פון דער רעוואָלוציע פעלט דיר
פּערספּעקטיוו?!

טאַ, עס איז נאָרנישט אַזוי די מאַיסע מיט „פּערספּעקטיוו“!
קיינער הייסט דיר נישט ליגן מיט דער נאָז אַפּן שפּיגל. רוק דיך
אַפּ אַף הינטערווילעכס ביז טיף אין דעם מענטשנס אורגעשיכטע
אַרײַן. פון דאָרטן קוק אַהער. פון יענער ווייטקייט-אַרויס — עפענען
זיך סאַציאַל-היסטאָרישע לאַנדשאַפטן וואָס פאַרכאַפּן ס'אויגן.
דער פּראָלעט-שרייבער האָט אַף זיין וועג צו סאָוועטישער בוי-
אונג גענוג שטרעקעס צו דעקן, אָן אויפצולייגן דעם וועג. דער
פּראָלעט-שרייבער זוכט דעם נענטסטן, קורצסטן סטיל. ער רעדט
קלאָר, הויך, מיט קיילעכדיקע, גרויסע אויסיעס, אַז אַלע זאָלן דייטלעך
הערן, פאַרשטיין אין וואָס עס האַנדלט זיך.

וואָרים נישט אין מיסטיפיקאַציע ליגט דער „סויד“, נאָר
(גאָד מער) אין ליכטיקייט. אין דער פינצטער האָבן ליב צו שאַפּן
שוואַרצקייטלעך, ראַבאאים, אַפּשפּרעכערס, אַפּאַסטאַלן, פּויפּסטן...
באַשרייב דיין שאַפּ, דיין מיטאַנברויט, דיין מאַשין, די מאַ-
טעריעס פון וועלכע דו מאַכסט דינע זאַכן. דיין באָס, דינע כאַ-
ווירים, דאָס פּיסל פון דיין ניימאַשין. קלויב דיר אויס דינע
בונטאַרישע מענטשן און לאָז זיי האַנדלען לויט זיין אידעאָלאָגיע.
לאָז נישט קיין „טויטע מענטשן“ רעדן אַליין. דו, לעבעדיקער מענטש,
רעדט פאַר זיי! מאַך זיי לעבעדיק מיט דיין אַמעס, אינאַקוליר זיי

מיט דעם בלוט פון דיינע אמביציעס, פון דיינע צילן.
לאָז זיי האַנדלען ווי פּולווער, לאָז זיי טרוקן־ווערן און —
אויפּרייסן!

האַסטו נישט אין דיין דימיען־נאַלעריי אַזוינע פּולווערישע
מענטשן, טו שיט זיי אָן פּולווער אין אַלע קעשענעס, — די צייט,
די רעאַליטעט, דער צונויפשטויס מיט די האַרטע נויטן אין לעבן,
וועט שוין ברענגן דעם אויפּרייס.

האַסטו אין דיין סימפּאָזשן־לאַגער אויך אַזוינע מענטשן נישט,
טאָ דאָיאָש דעם סוינע! ... שים אים אַריבער צו אונדז, מיט אַ צוגע־
שפּילעט צעטעלע צו זיין לאַץ, מיר זאָלן וויסן וואָס צו טאָן מיט אים.
באַוועג אַלדינג אַרום אים — נאָר אים אַליין לאָז בלייבן סטאַ־
טיש, ווי אַ פּליג וואָס איז איינגעגליווערט אין בורשטין. זאָג נישט:
„איך קען מיר נישט העלפּן. אויך אין דער בורזשואַזער נאַטור זע
איך גלאָרישע שיינקייט, שטראַלנקרוינען.“ — זעסט דאָס און זאָנסטו
דאָס אַרויס, דעמאָראַליזירסטו די אַרמיי, ביזטו — אַ פּאַרפּירער!
דער שונאָ מוז מיעס זיין, קעדיי מיר זאָלן אים קענען גרינטלעך פּיינט
האַבן. איז ער דאָס נישט, האָבן מיר אים נאָך מער פּיינט דאַפּאַר!
מיר האַסן מיט טויט־סינע יעדן פּונג פון סימפּאַטיע צו דעם קלאַס,
וואָס רויבט אונדזער גליק, לעשט אונדזער לעבן!

באָ דער בורזשואַזיע הייסט קונסט:

צו פאַרלינגערן דעם עמעס. אָדער צו פאַרעמעסן דעם לינג.

באָ אונדז הייסט קונסט:

צו באַווייזן, אַז דער עמעס איז אויך עמעס. צו באַווייזן (ווי
ש"ע זאָגט), אַז „מענטשן זענען אויך מענטשן“... און אַז קיין
אַנדערע מענטשן אַכוץ מענטשן (אַרבעטער) דאַרף מען נאָרנישט.
פון אייך, יונגע שרייבער, פּראָלעטפּענער, דערוואַרטן מיר, אַז
איר זאָלט זיין אונדזערע ליטעראַרישע שאַק־טרופּן, וואָרין אַף אייערע
פּלייצעס, קען געזיין, וועלן אויספאַלן די האַרטסטע קלעפּ, די בלוטיק־
סטע קאַמפּן.

3

די פּראָגע וועגן פּראָלעטאַרישע ליטעראַטור רעגט יעדן פּראָלעט־
שרייבער. אַף אַלע זייטן פון אַט־דעם פּראָבלעם זענען טירן און
טויערן. די בורזשואַזע קריטיקער צעשטעלן אוממיסנע אין די קאָר־
דאַרלעך פון דעם פּראָבלעם אַלערליי שפּיגלען, מי זאָל נישט מער
זען נאָר זיך אַליין, און ס'זאָל זיך אויסדאַכטן, אַז מ'איז אַ סאָך.

די וואָס זענען פארפירט פון יענע שוואַרצע „נישטגוטע“, בלאַנדזשען טאָקע צישן זיך און זיך, און מיינען מי-יוידיע ווי טיף זיי זענען אַרײַן אינעם וואַלד.

אַרום דער רייצנדיקער נוס, וואָס הייסט „קונסט“, זענען אַזויפיל שאַלעכצער אויפגעוואַקסן, — שאַלעכצער, וואָס זענען 100 מאל דיקער ווי די יאָרר; שאַלעכצער, וואָס פּרעסן-אויף דעם קערן. איידער מ'ליבעט אַרויס ס'פיצל נוס פון די טיפע שאַלעכצפּאַלבן, פאַרגייט שוין דער אַפעטיט צום עסן.

און אַמאָל פאַרקערט: דאַפאַר ווייל די זינדיקע נוס איז אַנגעטון אין אַזאַ הייליקן פעלץ, רייצט זי נאָך מער די זאַטע בירגער-לעכע מעצענאַטן. יענע האָבן שטאַרק ליב צו גריבלען זיך אין איידעלע איינאַנים, האָבן ליב צו פאַטשקענען זיך מיט „הייליקייטן“, קעדיי שאַרפער צו מאַכן דאָס פּעפּערדיק-הייסע געפיל פון זינד.

נישט נאָר איז דער שאַטן פון מענטש געוואָרן אַ „הייליקע זאַך“ דאָרט וואו דער מענטש אַליין איז (אין דער איצטיקער געזעלשאַפט) העפּקער; זיין לעבן ביליק, נישטיק און לאַנגווייליק, נאָר אויך דעם שאַטניס שאַטן — די קריטיק איבער קונסט איז געשווענצלט אין הייליקע וואַסערן.

איכ'ל אייך נישט איינלייגן קיין קאַפּציע, אַז איך (אָדער עמיצער אַנדערש) ווייסט טאָקע אַקוראַט, ווי אַזוי „קונסט“ איז אַף דער וועלט געקומען, וועלכע סיבעס עס האָבן אַרויסגערוּפּן באַ דעם פּרי-מיטיוון מענטש דעם דורשט צו קונסט. איינע פון די סיבעס, שטעל איך מיר פאַר, איז דאָס געפיל צו צירן זיך פאַר דעם ער, פאַר דער זי, פאַרן „נאָט“. דערנאָך דאָס געפיל פון גאַווע: איך איינער קען, און איר 99 קענט נישט! איך איינער, דער „קינסטלער“, קען, לעמאַש, פון אַ שטיק ביין אויסשניצן קייטל-רינגען, וואָס נוצן פאַר שפיל און ציר — און וואָס קענט איר?

מיט דער קלאַסן-אַנטוויקלונג פון דער געזעלשאַפט, מיט דער צעטיילונג אַף קלאַסן, ווערט די קונסט מאַנאַפּאַליזירט פון דעם הערשער-קלאַס. דעמאָלט ווערט זי אַן יעדן נויז. איר מאַילע ווערט די מאַילע פונעם דימענט: פאַרביק גלאַז איז אַוואַדע אַ סאַך שענער פונעם דימענט, נאָר אַ דימענט איז זייער שווער צו געפינען, שווער צו שלייפּן, דאַפאַר האַלטן מענטשן דעם דימענט פאַר אַן איידלשטיין. בעאייס די וואונדערלעכע, פאַרביקע שטיינדלעך, וואָס מ'געפינט אַף איטלעכן באַרג, זענען פּראַסטע, גראַבע שטיינער.

מיט דער צעטיילונג פון קלאַסן ווערן די קונסטן נאָך מער „הייליק“, דאָס הייסט — פּוסטעפּאַסנע. וואָס „ווייסער“, אומנוצ-

לעכער, עס זענען די הענט פון א געוויסער קונסט, אלץ געהויבענער איז זי באַ די הערשער: די קונסט איז דער הייליקער „שאַמעס“ באַ די פֿלעבייאישע כאַנוקע-לעכט פון דער וועלט: זי דאַרף בלוז לייכטן, אָבער אַרײַנצילן אַ נאָדל־פּאַדעם באַ איר שײַן ווערט גערעכנט פאַר אַ זינד.

פּעריאָדן קומען און גייען אין דער מענטש־געשיכטע. דער מעכאַשעף, אָפּשפּרעכער, קויהען־נאָדל פּאַרגײט. דער גאַלעד, דער פּאַרייז און דער רעבע קומט אָן. דער פּעאַדאַל מיט זײַן רעמלאַמירטער ליבשאַפט פאַר קונסט מאַכט פונדעסן די קינסטלער פאַר זײַנע שטאַל־קנעכט. די דיכטער באַזינגען אים זײַן נאָבל־קײט, זײַן צײלעם און זײַן שווערד. זײַנע צוקערדיקע סענטימענטן. שטערן, לעוואָנע... מילכאַמע, נאַכטיגאַלן, פּרויען... דועלן, מאָרד. עס קומט אויס, אַז נאָר אינעם זכּוס פון אַדעלטום גײט די זון אויף...

דער „כאַכעס“ ווערט גערונגען פאַר געלט צו זײַן אַ הויפּנאַר. דער קינסטלער מוז מאַכן אַ קאַצנבוקל דעם פּאַרייז, מוז פּוצן דעם פּאַריצ'ס שטיוול.

די „קונסט“ מערענט כאַלילע נישט אין די גאַסן! זי פינטלט נאָר ב'נניווע מיט די אויגן צו די וואוילהאַבנדיקע געסט... אין דער הויך רערט מען קלאַמפּערשט וועגן „מוזע“ און „פּענאַז“. שפּעטער: שטימונג, אינספּיראַציע, געמיט; אָבער אין דער שטיל מעקלערט מען דאַמיט נישט בעסער ווי מיט נאַפט און מיט כאַזער־האַר. ס'איז סכּוירע אַפּן מאַרק. דער אָפּזאַץ באַשטימט דעם פּרייז פון דער סכּוירע. הײַנט גייען סאַנעטן, מאָרגן באַלאַדעס, איבערמאַרגן בײַאָ־גראַפּיעס, איבער־איבער־מאַרגן פּסיכאַנאַליטישע ראַמאַנען. מיט אַ פּען אין האַנט קענסטו גרינג זיך דערשרײַבן צו ווערן אַ פּוצער פון דעם פּאַריצ'ס שטיוול.

נישט געקוקט אָף דעם מיעסן מאַצעוו פון שרייבעריי, טיילן זיך פונדעסטוועגן אַרויס געוויסע דיכטער מיט פּאַרטיפּונג איבער וועלט און לעבן. נאָר זײ גייען קימאַט אלע צו דער פּילאָזאָפּיע; דאָס הינטערטירל פונעם מענטש'נס פּאַרנופּט פירט אַרויס אָף יענער זײט. דאָרטן זעט מען, אַז... מ'קען נאָרנישט־נישט זען. דאָ כאַפּט־אויף די „קונסט“ דאָס אויגל, וואָס די פּילאָזאָפּיע האָט אַראָפּגעלאָזט פונעם שפּיזל. זי העקלט מאַיסעלעך פון וואונדער־שטאָף. דאָס לעבן איז לײדיק; די וועלט איז שווער. אַף דעם פּאַר־כריפּטען האָריקן האַרץ פון דעם האָרעפּאַשניק ליגט די לײדיקע האַנט פון קונסט, שלאַפּט ער שווער, און האָט אויסטערלישע כאַ־לוימעס. די כאַלוימעס זענען שײַן און גוט, נאָר דאָס אַרײַפּשײַט

איז זייער שווער...

אינאיינעם מיט קלויסטער-גלאַקסן-געבימבל, ווירויך, רעליגיעז-
דראַמאַטישע קירכן-שפילן, איז דאָס באַ דעם הערשנדיקן קלאַס אַ
מיטל צו פאַרווילן דעם אַרבעטנדיקן. „צירק“ אַף דעם כעשבן פון
ברויט. „קונסט“ ווערט אַ ביינערן רינגל, וואָס מ'גייט דעם קינד צו
זויגן, אָנשטאַט אַ ניפל פון אַ מוטער-ברוסט.

4

דאָ קומען מיר צו אונדזער אייגענער צייט. די „קונסט“ בלייבט.
קינסטלער וואַקסן ווי שוועמלעך. וואָס אַזוינס ציט צו דער קונסט?
די מעגלעכקייט צו קענען ווערן באַרייט; די מעגלעכקייט צו קענען
פאַרדינען אַ סאַך געלט.

קונסט — ביז היינט אַ ביליק לוקסוס פאַר דעם „העכערן
שטאַנד“ — ווערט איצט אין דעם אינדוסטריעלן פּעריאָד אַ נויטיקייט
פאַר דער מאַסע. דאָס לעבן איז ביטער. די אַרבעט אומאינטערעסאַנט
און געפערלעך. דאָס לעבן ווערט וואַכעדיק. דער מענטש ווערט אַ
„נומער“; מ'בענקט נאָך יאָנטעפּדיקייט, נאָך עפעס אַזוינס, וואָס
זאָל אַריינשפּריצן אַביסל זין אין דעם כּויעק און אומזין פון דער
קאַפיטאַליסטישער וועלט. ווערט דער סאָציאַלער קערפּער — איבער-
געפּרעסן פון אויבן, און אויסגעצערט פון אונטן — הויבט זיך
אָן וואַקלען. דעמאָלט קומט די קונסט, נעמט אייך אַף פאַפּירענע
פליגלען, טראַגט אייך אַוועק ערגעץ „אַף אַ בלאַען אינדול“, גיט
אייך „יאָנטעפּ-ערזאַץ“... אויסגעידיכטעטן „יאָנטעפּ“, אַנשטאַט דעם
יאָנטעפּ, וואָס דאָס לעבן אַליין באַדאַרף צו זיין.

די פּלישטימדיקע ליטעראַטור ווי זי איז היינט, איז אַדער פאַר-
וויילונג (פאַרטשאַדונג) ליטעראַטור, אַדער צו-גאַרנישט-פירנדיקע
פאַרשונג פון „פּסיכאָלאָגיע“. די פּסיכאָלאָגיע איז פאַלש, ווייל
בעאייס דער אַרשין (פּסיכאָלאָג) מעסט דאָס שטיקל לייוונט (דעם
אַביעקט), וואַקסט אי די לייוונט אי דער אַרשין. צו קענען ווי-עס-
איז אויספאַרשן די „נעשאַמע“ פון דעם מענטשן, וואָלט באַדאַרפּט
געדויערן, לאַמיר אָננעמען, 50 יאָר. אָבער אין די 50 יאָר, וואָס
דער פּסיכאָלאָג פאַרשט מ'ד, ענדערט זיך פון טאַג-צו-טאָג זיין
אייגענע „נעשאַמע“... און סי קען דאָך נישט זיין, אַז אַקוראַט
אין דער זעלביקער מאַס ווי מיינע. דאַריבער קומט די פאַרשונג אַרויס
אָן רעזולטאַטן. די פּסיכאָלאָגיע בלייבט: פּילאָזאָפּיע, שיינע געדאַנק-
שפּעקולאַציע. מער גאַרנישט.

איר וועט זאָגן : די בורזשואַזע שרייבער גיבן דען בלוז פאַר-
וויילונג-ליטעראַטור ? זיי גיבן דאָך אויך נעשאַמער-גריבלעריי, זיי
קראַצן זיך וואונדן אָן מיט זיערע אייגענע נעגל ! דאָס איז וואָר.
אַבער די לוינונג וואָס דער לעזער האָט דאָפון איז פאַרט די פאַר-
וויילונג. נישט דאָס אויפֿוועקן איז דער צוועק, נאָר דאָס פאַר-
שלעפּערן. אַז דו גייסט אַרויס אַף יענער זייט דאָסמאָיעווסקי אָדער
מאַרסעל פֿרוסט, טראַכסטו : „נו, דאַנקען גאָט, אַבי נישט אײַ.“
מ'דעט דאָ נישט פון דעם סאַרט „יונג פֿרויענמילך-דיכטונג“,
צו וועלכער די פּאָעטן פון בורזשלאַנגער האָבן אזוי פיל צייט אָפֿ-
געגעבן. איצט איז שוין די יונגפֿרוימילך-דיכטונג אַ היפש ביסל
אויסגעשפילט ! (אַכוץ אין די וואַרשעווער אידישע בלעטער און אין
די אידישע זאַמליכער פון אַרגענטינע.) געקומען די וועלט־מילכאַמע
און צעשטערט דעם גוסט פאַר אַזוינע שרייבערייען.
„יונגפֿרויענמילך“ ווערט היינט (אין די לידער) געמישט מיט
האַרבער ווהיסקי פון קלאַמפּערשטער בונטאַרישקייט, — וועלט־
שמערצלעריי. היינט טאַפט מען אַרום די פֿרוי און מ'זאָגט : מ'זוכט
די נעשאַמע.
דאָס וואָס מיר קענען נישט געפינען, איז אוואַדע גרינג צו זוכן.

5

פון וואָס מאַכט מען ליט־קונסט ? וואָס איז דער רוישטאַף פון
לידער, סקיצעס, דערציילונגען און ראַמאַנען ?
דער יאָכיד שטייט נישט אָפֿן „פאַרנאַס“ און שאַקלט נישט די
שטערן פונעם הימל צו זיך אין פאַראַליק אַרײַן. דער „יאָכיד“
פֿרופט דערגיין צו דער וועלט דורך זיך. דער „איך“ איז די בריל,
דורך וועלכער מ'קוקט אַף דער וועלט, קעדיי צו זען די מאַסע אין
איר גאַנצער געפֿלעקט־און געפינטלעך שווערקייט, טראַגישקייט.
איז אזוי :
אויב דער קלימאַט פון מיין „איך“ איז קילער, ווי דער דרויסן
(וואָס דאָס איז נאַטירלעך, ווייל דער דרויסן, דער קאַסמאַס, איז
אַ סאַך אַ לעכטיקערער קערפּער ווי מיינער !), דעמאָלט קריך איך
פון זיך אַרויס, און געפין שוץ אין די „פּאָלעס פון דער וועלט“.
איז אַבער מיין איך־קלימאַט אָנגעפֿיבערט און קראַנק (ווי באַ מיר
אַליין, צום באַדויערן, איז אָפט דער פּאַל), דעמאָלט קריך איך פון
דער וועלט אַרויס, פאַרקריך איך זיך אַרײַן, און ווער איכטישיש-
טונקל, אָנפֿערעדט, אַ דאַרער צווייג אַף דעם לידיקן בויס.

איך רייד נישט פון דער ליטעראטור, וואָס איר טענדענץ איז באַלערונג. פון דעם-אָ מין איז באַ אונדז אַף דעם איריש-לאַשן פאַראַנען זייער ווייניק. דאָרטן, וואו זי איז יאָ דאָ, איז גרינג צו דערקענען איר פּאָנים. זי פאַרטידיקט אירע טעאָרעטישע פּאָזיציעס אָפּן און דייטלעך. זי שלעפט אַף זיך נישט קיין טענדע-ווערענדע פון מיסטיק.

אין דער אויסטראַכטונדיקער ליטעראַטור אָבער, דאָרטן וואו דער רוישטאָף איז מענטש-דערפאַרונג, וועלט-דערפאַרונג, איז טאַקע דער „איך“ דער הויפט-קוואַל פאַר ליטעראַטור. אָבער וואוהין דעם קוואַל צו דערפירן? צו וועלכן יאָס? דאָס איז אונדזער פּראָבלעם — די פּראָבלעם פונעם פּראָלעטאַרישן בעלעטריסט.

6

הערט-זשע אויס, ברידער, כאַוויירים פּראָלעטפּעניקעס: מיילע, אויב יענע זיידענע יונגעלייטלעך, וואָס פאַרנעמען זיך מיט מאַשיאַך-ביזנעס, אויסלייזעריי, בלאַזן זיך ווי אינדיקעס און זאָגן טראַג-דראַלד, קעדיי צו מאַכן אן איינקוועטש אַף די קולטור-ווייבלעך פון בראַנס אָדער אַף די „פיינע מענטשן אלזאָ“, איז דאָס נאָך צום פאַר-שטייען. איר קענט דאָך דעם רעקלאַם-אַגענט'ס מאַשל וועגן ווערט פון רעקלאַם-קלאַפּעכץ. הערצנאַראַויס, זאָגט דער אַנאַנסן-אַגענט, אַט האָבן מיר, מאַכט ער, פאַר זיך אַ הון מיט אַ קאַטשקע. אַ קאַטשקע לייגט גרעסערע און בעסערע אייער פון אַ הון: נאָר זי לייגט זיי שטיי-לערהייט, אָן קוילעס און אָן בראַקיס; די הון, ווידער, מאַכט ער, לייגט קלענערע אייער, ערגערע אייער; נאָר איידער זי לייגט אַן איי, פאַרקלאַפט זי דעם קאַפּ מיט קהאַק-האַק-האַק. — דער שפיץ איז, אַן די הינערנע אייער קויפט מען טאַקע, און די קאַטשקענע לאָזט מען לייגן —.

כאווערל, אַ פּראָלעטאַרישער שרייבער טוט ניט אזוי. ביפּראַט אז מי איז נאָך גאָר אַ יונג הינדל — און מי לייגט זיך נאָך זייער שוואַך.

דער כ' א. שרייבט:

„דער קינסטלער איז נישט קיין שרייפל און מי קען צו אים ריידן אין דירעקטיוון לאַשן.“ מיילע בין איך אים שוין מויכל די „דירעקט-טיוון לאַשן“-איוורי. וויכטיק איז אין דעם מאַמענט אַ פאַרקאַטשע צו טון די אַרבל אָפּרייניקן דעם טיש פון די-אָ נישטיקע ברעקלעך, וואָס זענען געבליבן פון דער צייט, ווען מיר האָבן נאָך געמישט

אונדזערע פליישיקע טעפלעך מיט זייערע מילכיקע; פון דער צייט, ווען דער קריטיקער-רעבי האָט נאָך געדרייט אַ פּייע און געזאָגט „מהם" און די כאַסידיםלעך, די יונגע אידיש-שרייבער, זענען גע- שטאַנען מיט אַרויסגעוואַלעטע אויגן און שיר געכאַלעשט פון אים- פאַלעם: „דער רעבי זאָגט . . . שאַ, לאָז זיין שטיל! ר' ש. ניגער זאָל לעבן (ער אַליין!) גייט אין דער אָפּענער פּאַלאַנקע (פון דער נאָ- טוהר) קומט קרוק צעוואַרימט ווי אַ לאַמעד-וואָוּניק אין אַ שאַפּנ- פּעלץ; פון די נאַסע האַלב-געפרוירענע „קריטיק"-פּייעס רינען אים הייליקע טראַפּנס טינט. די כאַסידים פּלעסקען מיט די הענט, „שאַ, שאַ, דער רעבי גייט עפעס שראַהבן" . . . „שאַ אַט נעמט ער שוין די פּען אין דער האַנט אַרײַן, אַט לעקט שוין אָפּ דעם שפּײַ, אַט טינקט ער שוין אײַן".

צי גלויבט (פרעגט דער כ' א.), „צי גלויבט כ' מ. נ., אז די מאַסן האָבן קינסטלעריש אַריבערגעוואַקסן די איצטיקע פּראָלעמאַרישע קינסטלער"? הערט נאָך, הערט! עפעס באַקאַנטע ווערטער פון יויעל סלאָנימסע ביכלעך אַרויס. ניין?

„...דער קינסטלער, אַכויץ וואָס ער איז אַ יאָכיד, מוז ער זען פּאַרטיפּן זיינע יעכידישע שטימונגען און זיי פּאַרבינדן ניט מיט אַזוינע געשעענישן וואָס פּאַראַינטערעסירן דעם לייענער. די אַרבעט בלייבט אינגאַנצן איבער פּאַר די פּובליציסטן, וואָס וועלן קענען דערבראַכט (!) ווערען צו אים ווי אַ ווערטפּולע זאַך, פּונדוואַנען ער וועט קענען ציען אַ געוויסע נייטיקע דער- הויבונג אין ריין עמאַציאָנעלן זין".

איז צום שטוינען איז, כ' לעבן, וואָס אַט-דער-אַ מענטש, וואָס האָט זיינע הענט געטונקען אין קאַרעביטן פון האַרבאַרניעס, פּאַר נעמט זיך אַקוראַט אַף די זעלבע קונסט-לעשעם-קונסט דראַכנים, ווי די אידעלע יונגעלייטלעך מיט שטעקעלעך, — וואָס רעד איד? ער שפּיצט זיי נאָך אַריבער! וואַרין היינטיקן טאַג רעדן שוין אַפּילע די רייניבאַלעבאַטישע שרײַבער אויך נישט מיט אַזאַ פּעטער סלינקע אין מויל מיקויעך דער „הייליגקייט פון דער קונסט". היינט שעמט מען זיך שוין אַביסל אַפּילע אין „קאַפּײַ יעווראַפּאַ" — צו נעמען דעם לעזער אַף זעכער!.. מוזע? פּענאַזום? אַלימפּ? אַרקאַדיע? וואַלהאַלאַ? די אַלע זיבן זענען שוין היינט בלעך! פּוצן עס נאָך עטלעכע קולטורניקעס אַפּן אַרבל, גיבן דעם אַ קלאַסיש גלאַנצל, אָבער — ס'איז געמוטשעט! ס'האַט אַ טאַאָס ווי זייער אַ

הויכער שטייף־קראַנג, אָדער א יופע מיט א פעלערניגע, אָדער ווי אַן אַלטער פישביין־קאָרסעט — מוזיאישע זאכן פאר אַנטיקוואַרן.

7

נישטאָ קיין קינסטלער! שרייבער (ווי אַ גרופע) זענען נישט ערגער און נישט בעסער ווי סטעלמאַכעס אָדער קנעפלמאַכער. דער פאך פון שרייבן איז נישט קיין קונסט־פאך. די מעלאָכע פון שרייבן, מאַכן ווערטער, בויען זאַצן, צענויף־פיגעווען געדאַנקען, עמאַציעס, איז נישט שווערער ווי אַריינצומאַכן קרומע קעשענעס אין ערשטקלאַסיקע הויזן. עפּשער נאָך גרינגער. דער שוסטער, וואָס קען זיין מלאָכע גאָר אויסגעצייכנט, איז אַן אַרטיסט, אַ קינסטלער. מיט שרייבער איז אויך דאָס אייגענע. אָבער ווי „גאַט“ איז אויך ליב, יונגע פען־כאַווייריס, שלאַגט זיך אַרויס פונם קאַפּ די נאַרישקייט, אַז שרייבן איז קונסט — ווי אזוי ס'זאָל נישט זיין, אַפילע ווען דער שרייב־בער לערנט זיך ערשט די מעלאָכע.

די מאַסע — דער אויער — ווי אַ לעבעדיקער האָרד־אייזער איז נישט ווייניקער וויכטיק ווי די צונג. דער לעזער (מאַסע־מענטש) איז אין זיין קולטור פונקט אזוי דערנאַנגען, ווי ס'איז דער, וואָס שרייבט פאַר אים. ס'איז פונקט אזוי ווי איר וואָלט געזאָגט: דער פירלבויען פאַר זיך אַליין שפילט זייער פראָלעטאַריש, נישטמער דער פידל טויג אַף צאָרעס. געדענקט, כאַווייריס: אויב דער פידל טויג נישט, טויג ס'ליד אויך נישט: אויער און צונג זענען נישט קיין צוויי צופעליקע באַקאַנטע וואָס גייען באַזונדער איינס קיין האַצע, דאָס אַנדערע קיין פלאַצע.

די מאַסע — דאָס אויער וואָס כאַפט אַף דיין פראָלעטאַריש ליד, איז אַקוראַט אין דער מאָס אויסגעבילדעט, ווי ס'איז דאָס ליד. אויב דו, כאַווער לעבן, יונגער שרייבער, ווילסט צו־מאַכן אַ פיסל צו דעם צעבראַכענעם סידער־האַאוילעם־מיש, מאַך נישט צו קיין בעסערס, קיין העכערס. אויב יא, וועט עס נישט טויגן.

8

איז די מאַסע אַלוויסנדיק?

לאָמיר דאָס פאַרמאַגן אין קליינעלעט (אָדער אין טיראַזש פאַר דער „מאַרגן־פרייהייט“) וואָס מיר און דיר, כאַווער לעבן, פעלט נאָך צו זיין אַלוויסנדיק. שטעל דיך נישט אין דער הויך, ברודערל, וועט דיר

נישט שווינדלען פאר די אויגן און די אנדערע מענטשן וועלן דיר נישט קליין זיין.

דו ביזט „גרויס“? ווי אזוי ביזטו גרויס? האָסט דו אַרויפ־געשטעלט אַ אַקסלען פֿון דער מאַסע! ... אַ וועמענס פֿלייצעס פֿאַלט די לאַסט פֿון דיין „גרויסקייט“? אַ דער מאַסע, די גראַנדיעזע, געדולדיקע מאַסע.

דאָס איז אַלץ גערעדט וועגן „גרויסקייט“, ווי עס ווערט גע־טייטשט אין די קלאַסישע שולן פֿון די וועלט־רויבערס. ווי שטייט עס אָבער מיט אונדז, אַרבעטענדיקע, קאָמוניסטישע ליטעראַטור־אַנפירער? — אַז דו ביזט „גרויס“, וועט דער בליץ גיכער טרעפֿן דיין קאַפּ. — אַז דו ביזט „הויך“ — קומט דיר דערפֿאַר נישט קיין שיינעם דאַנק פֿונקט וויס־קומט דיר נישט קיין שיינעם דאַנק דערפֿאַר, וואָס דו ביזט בגוף העכער געוואַקסן פֿון מיר. ביפּראַט נאָך אַז איך, דער האַרעפֿאַשנע אַרבעטער, האָב באַצאָלט מזומען־געלט פֿאַר דיין וואַקסן. איך בין געווען — קען מען זאָגן — די וואַרצלען אונטער דיר, דו בוים, דו קינסטלער, בעאייס דו בוים, דו קינסטלער, האָסט געוואַקסן. ווי אזוי ביזטו געוואָרן אַ שרייבער, אַ מאַלער, אַן אַקטיאָר? ערשטנס — „געבוירענער טאַלאַנט“, וואָס דאַפֿאַר קומט דיר אוואַדע נישט קיין מעדאַל פֿון ציבעלע שאַלעכץ! צורגעבוירן־ווערן מיט טאַלאַנט, האָט דו גאַרנישט געקאָסט. דיין טאַטע, דיין מאַמע, דיין זיידע, עלטער־זיידעס, עלטער־באָבעס — דורך דוירעס האָבן זיי שטיי־לערהייט אַ כידעשלעכען קוואַל צו דיר געטראָגן. וואָס קאָסט עס דען דו? אַך־יאָ איך ווייס שוין! דו האָסט געלערנט. דאָס קאָסט דו שוין עפעס. צו לערנען זיך דאַרף מען האָבן צייט. ווער האָט דיר צייט געגעבן? האָ? אַ קינסטלער בעאייס ער „שטודירט“, דאַרף דאָך עסן בולבעס און ברויט און פּיש און ברויט מיט פּוטער. וואַלסט באַדאַרפֿט אַליין האַרעווען און באַשאַפֿן די אַלע זאַכן, וואַלסטו ניט געהאַט ווען צו לערנען. דער מאַסנמענטש, דער האַרעפֿאַשניק האָט דיר צייט געגעבן (דאָס העכסטע וואָס די וועלט, וואָס דאָס לעבן פֿאַר־מאַגט). דו האָסט אים געגעבן עפעס אזוינס, וואָס איז אויך פֿון כאַשעוון שטאַף געמאַכט — קונסט! אָבער קונסט איז דאָך בלויז אַ שאַטן פֿון לעבן, און צייט־שטאַף, רויס־שטאַף, וכ"ו. איז דען דעם בוימ'ס שאַטן כאַשעווער ווי דער בויס אַליין?

סי גיט זיך אַמאָל איין זייערס אַ מענטש, וואָס האָט „טאַלאַנט“, וויל ער די וועלט פֿאַרזשעברען. אַפֿן קאַפּ דאַרף מען אים טראָגן — אויסצאָלן זיך קען מען נישט ביי דעם ליידאַס דאַפֿאַר, וואָס ער אזא

„גרויסער“, (קליינער, נידערטרעכטיקער מענטש!) — האָט דיר געמאָן אַ טויווע און איז געבוירן געוואָרן. וואו ער גייט און שטייט דארפסט איר אים „פיקטשעס“ געמען, זיין שעם מוז זוי בויםל גלימצן און שווימען אַף אַלע וואסערפלאַכן. (ביי אַ יוביליי־געלעגנהייט זאָגן אַזעל־כע לויט: „50 יאָר פון מיין לעבן האָב איך אוועקגעגעבן דער קונסט.“ וואָלסטו געמיינט, אַז ווען נישט די קונסט, וואָלט ער די אַלע 50 יאָר נאָך געהאַט אין קעשענע!).

מיר קענען זיך נישט פאַוואָליען אַזאַ לוקסוס, ווי צו מאַכן קרומע מינעס מיט דער נאָז: סי שמעקט אונדז נישט דער לעזער, סי שמעקט אונדז נישט יענער לעזער, און וואָס נאָך בילכער: מיר טיילן זיך נישט אַף „מאַסע און איד“, נאָר „איד אַ טייל פון דער מאַסע“. נישט „איד איינער“, נאָר „איד איינער פון —“

אָוואַדע איז דאָ אַזאַ זאַך, ווי איכישע פּיין, יעכדישע יעסורים, קאַפּשלאַגעניש, טרויער וכ"ו, נאָר לאָזט אָפּ אַ מינוט! ניט איצט איז די צייט, כאַוויירים! עפּשער שפּעטער. איצט זענען מיר אַ טייל פון דעם „רויטן קרויץ“, — אונדזער אַרבעט איז: באַנדאַזשען צולייגן, וואָרענען אַז באַמבן־וואַרפּער דערנענטערן זיך, געפאַלענע כאַוויירים אַף אונדזערע הענט פונם פּיער אַרויסטראָגן.

איז מען נישט קיין געבוירענער אַמוניציאַנער (אזוי ווי איך בין עס ניט, צו מיין גרויס האַרצווייטיק!) דינט מען אין דער פעלד־קיר, שטעלט מען צו הייסע יויך און פאַפּיראַסן צום פּראָנט, קען מען עפּשער, בעאיים מ'גייט אין קריג אַרײַן, אויספּוצן די ביקס מיט אַ בלימל, וואָס אַ מיידל האָט געשענקט, מעג מען עפּשער (אין אַ שוואַכער מינוט) דעם קאַפּ אויפהויבן צו דער לעוואָנע און אַ קרעכץ־טאָן, אָבער גייען מוז מען קעטיידער צום לענינשען ציל, לויט דער קאָמאַנדע פּונם שטאַב. —

מיר דאַרפן זעלנער אַף אַלע פּראָנטן, כאַווער א.א.! פון דיינע שיי־גע, איינגעמאַרירטע רייד מעקויעך, „קונסט און מאַסע“ שמעקט מיט וויאַלן אָסיען! קאָמוניסטישע שרײַבער שפּילן זיך נישט אין קיין „גרויסערלעך“. שטעל דיך אוועק, צום גוטן יאָר, מענטש איינער וואָס דו ביזט, און לייג־צו אַן אַקסל און העלף!

קריטיקער און שרייבער

דארף א קריטיקער אליין זיין א פאכמאן אין „קונסט“, וואָס ער „קריטיקירט“?

אף דעם ענטפערן נומע נעשאַמעס, אז — יאָ-יאָ, ניין-ניין, קיין מוז איז דאָס נישט.

די נומע נעשאַמעס האַלטן ביקלאַל, אז א מענטש קען זיין א מיווין אף שיד, כאַטש בעטעווע איז ער נאָר א זייגעראַכער. מיילע, אז ס'געשען וואונדער, איז דאָך נישטאָ וואָס צו רעדן! צישן שישים-דיבוי שיד-קריטיקער וועט איר מיסטאַמע געפינען איינעם א פיאיִקן, וואָס איז נישט, לויטן פאַר, איינגעשוואוירן אין אַלע סידעס פון שיכמאַכעריי.

דער סיכל אָבער איז מיסכאַיעוו, אז קעדיי צו פאַרשטיין אַלע דריבנע פראַטים פון דער „שיינקייט פון א שוד“, צו וויסן וואו ס'ליגט די סאַמע יאָרדע פון נומער באַלמעלאַכעשאַפט, צו פאַרשטיין די איטלעכע נואַנסן, — דאַצו איז נויטיק א קריטיקער, א פאכמאן, איינער פון „צעך“, וואָס האָט אַליין באַוועלטיקט און גיווער געווען די שווערקייטן פון יעדן באַזונדערן טייל אין דער ליטעראַטור. א טימטום מעג טויונט מאַל האָבן געלייענט אַלע ביכער פון מאַפאסאן און פיער לואי און באַקאַטשיאַ, וועט ער פונדעסן נישט פאַרשטיין — מאַ ראַש?

ווי אזוי אַנדערש קען זיך א קריטיקער אָנקערן מיט זיין מאַ-טעריאַל, סידן אז ער „וואוינט אינעווייניק“, אין דעם סאָד, פונטוואַנען דער מאַטעריאַל שעפט זיך?

אן אַלטע יונפרוי דאַרף זיין א גענאַלע פעדאַגאָגין קעדיי צו זיין א מיטלמעסיקע לערערין.

פאַרקערט ווידער: קען יעדער סיכלדיקע, נומע און פיאיִקע מומער זיין א פינע לערערין — אויב זי'ט נאָר ענדיקן א סעמינאַר. איר'ט זאָגן (און איר זאָגט טאַקע), קריטיק איז א קונסט פאַר זיך אַליין. יאָ, אָבער ווען איז דאָס גערעדט געוואָרן, אז דער קריטיקער האָט אייגענע געצייג, אן אייגענע וואָגאָן-מאַס אף צו מעסטן און וועגן, דעמאָלט איז ער א... מעסטער פון ליטעראַטור. — אַפּוועגן א קינד, פאַרשריבן עס אין „מעטריקע“, האַלטן א רעקאָרד פון זיינע קאַפּריזן, פאַרצייכענען זיין גענעאַלאָגיע — דאָס אַליץ איז א וויכטיקער טייל פון „קינדער-פלענע“. אָבער ווען מ'האַט

קיין אייגענע וואָגשאַל נישט, און מ'וועגט אַף דער אייגענער דאָלאַנע, ווי אַן אַלמאָדישע מומע, און מ'זאָגט „איציקל וועגט מער פון כאַימלען" — איידער אזוי איז שוין בעסער, אַז מ'לאָזט דאָס צורו. ס'איז אי זייער שווער (און אומדאַנקבאַר) אי זייער גרינג (און דאַנקבאַר) אַריינצוגיין אין דעם שרייבער-פאַך, דורך דעם טונד-קעלן הינטער-טירל פון קריטיק. שווער איז דאָס דערפאַר, וואָס מ'האַט צו טאָן מיט לעבעדיקע מענטשן, אומזיכערן מאַטעריאַל מיט האַלבע און פערטל לינגס און עמעסן, וואָס, אַז מען וויל זיין ערלעך צו זיך, מוז מען זיך אַליין שטענדיק זאָגן ליגן, קעדי די פליגל נישט צו פאַרלירן. — שווער, ווייל די ווערט פון אויסגעטראַכטן וויין, ווערט באַשטימט פונדעם וואָס ס׳וועט פון אים ווערן אין... הונד-דערט יאָר אַרום.

די בעסטע וואָגשאַל פאַר ליטעראַרישע ווערטן איז — די צייט. דאַרפט איר גלויבן דעם קריטיקער אַפן וואָרט (ווי די קריטיקער מוזן זיך אַליין גלויבן), אַז אין טויזנט יאָר אַרום, וועט דאָס בוך, וואָס ער בענטשט אָדער שילט, זיין לעבעדיק אָדער טויט... אַזא „קריטיק" קער זיך אַן מער מיט „קאָרטנוואַרפן" און מיט „וואָר-זאָגערײ" ווי מיט קונסט!

הריבאַווייזן אים קענט איר נישט, סידן איינעם וואָס ווענדט אַן אַ וויסנשאַפטלעכע מאָס פאַר זיין קריטיק. דאַרט אָבער וואו די „קריטיק" איז בלויז אַ מומע וואָס גיט גאַרנישט צושטייער אין קיך, און שטופט די נאָז אין אַלע טעפלעך, דאַרטן וואו איר מוזט זיך פאַרלאָזן אַף בלויז „מעווינעס", קענט איר זיך אַוואַדע נישט פאַרלאָזן אַף אַזא איינער (אָדער אַזא איינעם), וואָס האָט קיינמאַל אַליין צום פייער קיין טעפל נישט צוגעשטעלט. (איך רעד שוין נישט פון די מומעס, וואָס האָבן די פאַסקודנע טעווע שטילערהייט אַריינצושפּיען אין אייער טעפעלע יודך און — אַוועקגיין.)

גרינג ווידער איז צו זיין אַ קריטיקער, ווייל איר קענט עפענען אַ געוועלכ, מיט לידיקע הענט. איר דאַרפט אַפילע קיין פוסטע קעסטלעך נישט האָבן...

איר רייבט זיך אַרום פאַרטיקע פאַרמענגס, איז ווי אַ גרויסער שליימאָזל איר זאָלט נישט זיין, וועט זיך עפעס צוקלעפן. מ'ברענגט אייך פרעמדע צירונג צו „שאַצן", דערווייל ווייסט קיינער נישט, וואָס ס'איז אייערסט, און וואָס גיט.

דער בעלעטריסט, דער דיכטער, האָט, אין דער טכילע, אַלערליי שטרויכלונגען אין וועג: ער מוז אַ סטיל געווינען, אָדער נאָכמאַכן,

אָדער באַרגן. ער דאַרף גוטן רויען מאַטעריאַל, און דאַרף האָבן אַ גוטע מאַשין דעם מאַטעריאַל אויסצואַרבעטן.

דער קריטיקער אָבער, אַז ער מוז בלויז זיין אַ „גוטער פאַרוזוכער פון וויינען“ איז שוין גענוג.

ער דאַרף אונדז נאָר געבן אַ גוטע נאָז און אַ גומען, אַ ברעקל אויג, אַ שטיקל אויער. מער קען מען זיך נאָרנישט ווינטשן פון יענע, וואָס האָבן נאָרנישט צושטייער געגעבן אין קיך, און גייען אַרום שמעקן אַרום אונדזערע טעפּלעך.

ס'דאַוו איז אַזאַ „קריטיק“ ריינע רעכילעס, לאַשן-האַרע, לויט דעם, ווי דער קריטיקער קער זיך אָן מיטן שרייבער.

אַזאַ „קריטיק“ איז גרינג — סיי אַלס „קונסט“, סיי אַלס אַ קאַריערע.

לאָז ווער-ס'ווייל זיך נעמען צו „קריטיק“ און — באַלד האָט ער אַ שווערט אין האַנט.

ער קאָן אַנטאָן שאַדן.

האַט מען פאַר אים אָפּשיי.

איך לייקן נישט אָפּ: די ליטעראַטור דאַרף האָבן אַ מעטריקע-פירער, אַ רעגיסטראַר פון ליטעראַרישע גנייוועס, קוריאָזן, און דעסגלייכן. דאָס איז אַן אַרבעט פאַר אַ שטיקל „אומשאַני יעוורעי“, פאַר אַ מענטש אין רעדאַקציע, וואָס פאַרנעמט אַזאַ אַרט אַ שטייגער, ווי דער בריפּאָסטן-מאַן. זיין קענטעניש אין שרייבן איז דאָ נאָר נישט וויכטיק. דער איקער איז, ער זאָל וועלן און קענען לעזן אַסאך. זאָל האָבן אַ גוטן זיקאַרן, אַ ריינעם קסאוו. זאָל וויסן, אַז מ'דאַרף שרייבן בלויז אַה איין זייט פונם פאַפיר. אָבער „שפּאַרען און עפּאָ-לעטן“ פאַרדינט קיינער נישט פאַר אַזאַ שוואַרצער אַרבעט.

:: :: ::

מיר ווילן „קריטיקער“ פון אייגענע פאַכמענטשן, פון שרייבער, פון דיכטער.

שרייבער, וואָס האָבן „געבלוטיקט“ אָדער „געוואַסערט“, אָבער אַזוינע, וואָס האָבן אַליין עפעס אויסגעטראַכט מיטן אייגענעם קאָפּ, — אַזוינע וואָס קענען אונדזער פאַך פון אינעווייניק, אַזוינע וואָס קערן זיך מיט אונדז אָן, וואָס האָבן עפעס צושטייער געגעבן אין קיך.

די בייזע מומעס, וואָס שפּייען אין אונדזער יויך-טעפּל אַרײַן — די וועלן מיר פאַרטרייבן מיט אַ בייטש.

און די אַביסל-בעסערע מומעס, וואָס האַלטן די נעז איבער אונדזערע קאָך-קעילים, און „שניפּן“ אַרום, — די וועלן מיר אָנ-

נעמען בא דער האנט און שיינ-בעטן, זיי זאלן זיך מאטריעך זיין פון דאנעט.

מירן זיך שוין אן אייצע געבן אן זיי.
פון זייערע אייגענע נעז, וואָס זיי שטופן אַרום די טעפּלעך, וועט די יויך נישט ווערן פעטער, נישט ווערן מאָגערער, — זיי פּלאַנטערן זיך נאָר צישן די פּיס.

זאָגערס, און „שמעקערס“, און „פּאַרזוכערס“ קענען מיר האָבן אייגענע.

שוין צייט, די קריטיק זאָל אויפהערן זיין א טויטע קריך-פּלאַנץ, וואָס וויקלט אַרום דעם צופּוסנס פּון א לעבעדיקן בוים, און מיינט, אַז דאָס בלייבט זי אַליין...

:: :: ::

צושריפט :

איך ווייס, אַז אַלע „געזאַלכטע און געבויםלעכע“ רעצענזענטן און קריטיקער וועלן זיך באַלד א נעם טאָן צו מיינע ביינער און מיר טשוויקן אין די אויגן אַרײַן מיט די נעמען „בראַנדעס“, „היפּאָליט טען“, אוכרדימע. אָבער איך וועל מיר נאָרנישט איבערשרעקן פאַר זייער געשרײ. די „אַלמע גריבן“ פּלעגן זאָגן : „דאָס וואָס ס'איז דערלויבט יופּיטערן, איז דעם אָס נישט דערלויבט“. אויסנאַמעס באַשטעטיקן בלויז דעם קלאַל. ווייטער-זשע איז אַף אַלע ליטעראַ-טורן) די קליינע קריטיק א לונגעלעכער אַף דער נאָז.

:: :: ::

פאַרוואָס — טאַקע — קוקט באַ אונדו דער שרייבער דעם קרי-טיקער אין די אויגן אַרײַן, מער ווי באַ די אומיסעאַילעם?
דער טערעץ איז: דער אַמעריקאַנער שרייבער דאַרף נישט אַנקומען צום עקסן אַדער איפּסילאָגען נאָך א וואָג אָפּצעוועגן זיין טאַלאַנט.

אַן ענגלישער שרייבער (ווי בערקאָוויסי קאַנראַד, לעמאַשעל), אַז ער באַקומט פאַר זײַנס אַ מאַיסע אַ טשעק פאַר טויזנט דאָלאַרן, איז דאָס שוין אין זיך אַליין, אַ גאַנץ פּיינע קריטיק.

דער טויזנטער רעדט העכער פון וועלכער ס'איז קריטיק.

אַקעננצורעדן אַ טויזנטער איז . . . שווער.

דאַצו פּאָדערט זיך שוין אַ קריטיקער וואָס נעמט מער ווי אַ

טויזנטער פאַר אַ קריטיק.

אַזײַנע זענען דאָ וועניק.

אָבער דער אידישער שרייבער, דער דיכטער, סקיצלער, ראָמאַנ-
ציסט, וואָס באַקומט פאַר זיין אַרבעט — ס'ראָוו גאָר קיין לוינ נישט
אַמאָל אַ קליין ביסל טאַשנעלט און אַמאָל מוז ער נאָך צוצאָלן דעם
פאַרלעגער, פאַר אים איז ס'וואָרט פונם קריטיקער די איינציקע מאָס-
און-וואָג.

קיין נידעש נישט פאַרוואָס מ'קוקט באַ אונדז אַזוי דעם קרי-
טיקער אין מויל אַרײַן — ביפראַט, אַז דער קריטיקער שטייט אַף
אַזויפיל העכער פון דעם שרייבער אַז . . . ער קריגט אַזש באַצאָלט.

:: :: ::

און די איבערגעטריבענע ליבשאַפט צום אייגענעם שטיקל וואָרט,
די פאַרגלויבנקייט אינם „אייגענעם שאַפן“, וואָס גייט באַ אונדז
בײַ אַבסורד, בײַ נאַרישקייט? דאָס קאָן זיך דערקלערן מיט דעם,
וואָס אַ מאַמע וואָס זײַגט און ניאַנטשעט אַליין איר קינד, איז
מעשוּגע מער צוגעבונדן דאַצו, ווי אַ מאַמע, וואָס גיט איר קינד
אַוועק צו אַ . . . פרעמדן פאַרלעגער, און באַקומט נאָך פון דער
„ניאַנע“ מאַטאַנעם אַלע וויינאַכטן, אָדער פורים.

נו, און די איילעניש צו ברענגען ס'קינד אַף דער וועלט?
פאַרוואָס קענען מיר נישט — ווי לייטישע ענגלענדער — בלייבן
„קינדערלאָז“, כאַטש בײַ 30 אָדער 35 יאָר? פאַרוואָס האָבן מיר
„גייסטיקע קינדער“ שוין באַ 18 אָדער 19 יאָר? פאַרוואָס נוצן
מיר נישט לעכאַטכילע קיין פרעווענטיוו, אָדער סאַניטאַרישע אַבאָרטן,
דאָרטן וואו די „מאַמע“ איז צו-יונג, אָדער איר געבערמוטער צו-
שמאַל, — אָדער איר בלוט — צו וואַסערדיק?
ווידער דאָס אייגענע: ווייל מיר זענען אַרעם, וואוינען אין אַן
ענגער שטוב, קאָנען זיך נישט אויסלעבן אין דער פרייד פון
בלויז . . . דענקען!

ווייל באַ אונדז ליענט מען נישט, קויפט מען נישט, גיט מען
נישט אַרויס קיין ביכער, דאַפאַר איז באַ אונדז אַזאַ יאַגעניש . . .
אַרויסצוגעבן ביכער.

:: :: ::

איך גלויב נאָך היינט אויך, אַז אַ מענטש קאָן זיין אַ גוטער
האַרעפאַשניק און אַ שלעכטער שרייבער.
פאַרקערט ווידער: איינער קאָן זיין אַ דאָקטאָר-מעדיצין, אָדער
אַ ביזנעסמאַן און . . . אויך זיין זייער אַ ביטערער שרייבער!
מיר דאַרפן דערמוטיקן אונדזערע אייגענע—אַרײַנצוהערן שרייבן

(אויב סי זעט זיך נישט קיין טראָפּן טאלאַנט), פונקט ווי מיר דאַרפן וועקן און מונטערן די עטלעכע וואָס זענען מיט טאלאַנט—פאַרשאַלטן. מען טאָר זיך נישט אַראָפּלאָזן צו דער טעווע פון כאַנפּענען די פּראָלעטאַרישע שרייבער, דאָרטן וואו ס'איז קיין צוואַנג נישטאָ.

אין דעם געשריי פון דער „נייער ליטעראַטור“ איז אָפּט שווער זיך צו אַרײַענטרין, וואָס ווילן זיי? וואָס זענען זיי אויסן? פאַר-וואָס גייט איינער לעבן דעם אַנדערן? פאַרוואָס לייגט מען נישט קיין גרויסן שעטעך ערד צישן איינעם און דעם צווייטן? וואָס טומלען זיי זיך אַף אַזאַ קליין שטיקל אַרט, אַרום סקווער? צו זיי — יונגע און קויעך אין צייט — איז עס געגעבן געוואָרן אַרײַנצושרייען אין דער וועלטס אויער אַרײַן — דאָס געשריי פון דעם לאַמבערקעמפּ, פון פאַרדס פאַבריקן, פון פּיטסבורגס שטאַלווערק! אָנשטאַט דעם טאַפּ-טשעט מען זיך אין די טריט פון די עלטערע שרייבער.

אַ טייל פון אונדזערע ברידער זענען פּראָלעטאַריש, בלויז מיט דעם, וואָס זיי האָבן שווערע הענט, גראַבע נעגל בערישע מונטערקייט. בלויז עטלעכע זענען פּראָלעטאַריש, דורך זייער באַנעמען די גרויסע געשעעניש, דורך זייער שטעלן זיך אַהין, וואו זיי ווילן זיך שטעלן.

מ'קאָן טראַגן גראַבע ליייונט — ווי די העכסטע מאָדערנאַך. אָבער ווער? נישט דער, וואָס מער ווי פּראָסטע ליייונט פאַרמאָגט ער נישט!

זאָלן אונדזערע אייגענע וואָס שרייען, אַז צו זיין אַ שרייבער דאַרף מען נישט קאָנען גוט שרייבן — ענטוועדער אוועקוואַרפן דאָס שרייבעריי, אָדער אָנשרייבן און גרונטפּעסטיקן זייערע טאַינעס אין גוט־געשריבענע דעסערטאַציעס.

דער שפּאַנגל־נייער (שוין היינט אַלטער) באַנאַלער קנייטש, אַז „ער שרייבט צו ליטעראַריש“, איז ניט פאַר די פּראָלעט־שרייבער נאָכצומאַכן.

ווי אין דער פּאָליטיק דאַרפן מיר אויך אין דער קונסט גיין אַף אַ גלייכ, אָפּענעם וועג. נישט פאַרוואַרפן די רעכטע האַנט איבערן נאַקן און זיך אַזוי קראַצן אין דער לינקער שלעיה.

ליטעראַטור איז . . . ליטעראַריש. קיין אַנדערע ליטעראַטור איז נישטאָ. דאָס לאַכן פון „ליטעראַרישקייט“ איז אַ זשעסט באַ קונסט־זאַטע שרייבער.

זומער-פארטרעטן

זומער-פארטרעטן

פאררעדע

אין סיניעט איז פאראן א ווילא, וואו עס ווילן זיך אסאך פון די באַלעבאטישע אידישע שרייבער. די ווילא רופט מען „ליטל אמעריקע“.

דאָס „אמעריקעלע“ (נאָנעוו) איז נישקאַשע פון א ליטל-מדינע, אַז די נעמלעכע פען־משוועקעס האָבן זיך געקענט קאָנאַנהאַרע אזוי „שיין“ אַרויפאַרבעטן!

דאָס „קליינע אמעריקע“ פון 100 פּראָצענטיקע ראָסלפלייש-פאַטריאָטלעך מאַלפּעט־נאָך אין אַלע זאַכן דאָס „גרויסע אמעריקע“ פון אזוינע גרויסע „קאָנטעמפּאַראַרים“ ווי... אַל קאַפּאַני, דאָטש שולץ און ענלעכע קרוווישע (אַדער — ?) גייסטער...

דער אָנגעבלאָזענער

כאָטש דער מענטש טוֹקלט זיך (פון אינעווייניק) ווי ווייט די פענקויכעס פאַרטראָגן נאָר, איז אָבער די צייט אזא באַראַכמאַנעס־דיקע, אַז זי שטייט מיטן קאַלעכ־בערשטל און . . . קאַלעכט אים (פון דרויסן) און דאַווקע אַף אזא אָרט וואָס איז (כאָטש שיטער) באַזעצט מיט דעם, וואָס מען פּלעגט אַמאָל רופן אין דער אידישער פּאַעטיק — „לאָקן“.

ער רעדט איצט הייזעריקלעך. עס זעט אויס ווי דער ראָסל־פלייש האָט אים אזוי פאַרפעצט דעם האַלז, אַז אַפּילע מיט אַלע זיינע שטעכיקע, יאָזשעדיקע באַרשטן קען מען דאָס ניט אויסרייבן.

דער ערשטער געדאַנק, אַז איר דערזעט אים : א פּלעק ! אַ פעט־פּלעק, ווי פון עפעס אַ הייסן קוגל, וואָס האָט זיך איידער מ'זעט נישט—אַרויסגעגליטשט פון די הענט און איז נעלם געוואָרן... אַ הייזעריקער, אַ שווערער, אַ סאָפּענדיקער פּלעק, וואָס זוכט ערגעץ אַ ריין שטיקל ווינט אַף... אַפּצווישן זיך ? אַף צו פאַרפּלעקן דעם ווינט ?

גאַרניט איז פון זיין לעבן אַראָפּצולעזן — סידן עפשער דעם מוסעראַסקל, אַז — אַלצדינג ניט אונטער : אַפּילע ראָסלפלייש (אַכאַכאָ !).

ווי לעבט איר זיך אויס?

„ווי אזוי לעבט איר זיך אויס?“

מיט דעם-אָ כיינעוודיקן פראַגעלע באַגעגענען אייך די באַ-
שענקטע און באַלאַקטע „ריטער (מ'קען זאָגן בעזימער) פון דער פען“.
„ווי אזוי לעבט איר זיך אויס?“ מיר לעבמא זיך אויס... עמא.
(מיט אַ קרעכצעלע). די מומע קאלעבאשע געדענקט איר? עלטער
געוואָרן אַביסל... דער אינגערער זון אירער — נאָסנבערל לעבט זיך
אויס אַף רעליעף. די שוועסטער אירע — די מיסעס פידאַצער?
געשטאַרבן פון צוקער קראַנקהייט. יערמיע אַליין — דער מאַן
אירער — ליידט פון אַטריטיס. קיין דזשאַב האָט ער אויך ניט.
אַלט געוואָרן געבעך—איר וואָלט אים ניט דערקענט!... נאָר גייסטיק,
הייסט עס, לעבט מען זיך אויס, נישטאַשע. דער „קולטורצווייג“
פון איין זייט, „קעמפּ בויבעריק“ — פון דער אַנדערער. מי אַרבעט
מיט אין איטשעס זשורנאַל — איר ווייסטאָך וועלכן איטשען איך
מיינ? — און ע...ע... מי לעבט זיך אויס און ווי איז ביי אייך,
נאָדיר?

— באַ אונדז? איר'ט ניט גלויבן די אויערן, הערט איר! —
באַ אונדז לעבט מען זיך ניט אויס, נאָר מי לעבט זיך איין מי
הויבט ערשט אָן, אַוואָ! באַ אונדז? אַלעוואי נאָר אזוי פיל
קויעך! און אַלעוואי נאָר אזוי פיל יאָרן ווי מי קאָן אַריינאַקסן,
אַריינלעבן זיך אין די „פאַסירונגלען“ וואָס די צייט טראַגט אונדז
אַנטקעגן, אַף אַ פייערדיקן אויפואַרטער.

דער שיר-שיר רעדאַקטאָר

ער קריכט אַריין אין יאם אַריין אַף דינע, צונויפגעקניפּטע פיס.
דאָס שווער-געהאַטיקע פלייצעלע בויגט זיך אונטער דער לאַסט פון
געל-געפרענגלען שוויינסבראַטנס, וואָס דער איידעלער מאַגן קען ניט
פאַרדייען אָן אַ „העפטיקן פראַטעסט“.
אַמאָז ער שוין באַם יאם. באַט הו די העל איז דהי יאם,
עניוועי? וואָס האָט'ר פאַר'ן מוירע?
אַ קאַפיטשקע פונדעסטוועגן.

מע!

ער גייט פאַוואַליע, פאַוואַליע, מאַכענדיק דאַכני מיט די פינגער,
ווי אַ בלינדער, וואָס פאַרזוכט דעם טאַם פון זיך, אָדער
ווי דער קעלנער פון קאַפּי ראַיאַל, אַז ער ציילט שטילערהייט איבער
די „ניקל-טיפּס“ אין דער קעשענע...
1

ענדלעך.

עס קומט אָן אַ „בוואַליצקע“ — ער ניט איר אַ קאָפּ (בריק)
מיטן פּוס: קריך ניט, דו!
ער היט זיך סאַקאַנעסנעפּאַשעס — ער זאָל זיך ניט פאַרנעצן
אידער ר'עט זיך איינטונקען.

און טונקען טונקט ער זיך איין אינם שמוציקן יאמוואסער פון
סיגעטי: ראפטום, מיט פארמאכטע אויגן און — העץ!
מאַלעריש גייט עס צו אַט-ווי-אַזוי:

ער שטעקט אַריין ביידע גראַכע פינגער אין די אויערנלעכלעך
(אַלס אַ באַזע), דערנאָך שטעלט ער צו דעם לענגסטן פינגער פון יע-
דער האַנט צו 1 זייט נאָזווענטל, דערנאָך ניט ער אַ פאַרגלאַץ די אויגן
ווי אַ הון, וואָס דער שויכעט טשיפעט איר אויס די פערערן פונם
האַלז, טוט אַ ביטערן גאלגן-שמיכל צו זיך אַליין און — העץ!

אַז ער קומט אַרויס פון דער טוילע, שמיכלט ער ווי אַ וואַרעניק
מיט... ראַדיום, פאַרניגט זיך (קימאַט) צו זיך אַליין, גיט אַ פּאַר
שטילע פעטשעלעך מיט די הענט, ווי איינער רעדט: „בראַוואָ באַד-
רעכל, האַסט עס אָפּגעאַרבעט!... האַסט אַ קאָפּ אַף זיך, באַרעכל!“
און ער גייט אַהיים, קוועטשענדיק די גאַנצע צייט די שווימאַטעס,
פון וועלכע עס רינט — — שמוציקע טינט, אָדער — מיר זעמיר קא
איד ניש!...

דער קריטיקער

מיט אַ גרייזגרוי קעפל און ראָזעווע פלושענע בעקלעך, און ווייס-
אַטלעסענע שלעיפן — ווי אַ פאַרעלטערטע שאַנסאַנעטקע, פון וועל-
כער די „יוגנט“ וויל זיך ניט אָפּטון.

ער דערזעט אַ גרופע קאַמוניסטן:

— פאַר זיי איז סיגעטי דער קרעמיל. אַ טויער איז דאָ. אַ
וויזע אויף אַריינצוקומען פאַדערט זיך. מ'דאַרף נאָר אַוועקשטעלן
אַ רויטן אַרמיער, ער זאָל ניט אַריינלאָזן קיין בורזשויען.
איבער די פלושענע בעקלעך גייט אַ ראָזעווער בויכווייטאַק —
כאַטש די אייגעלעך פינקלען ווי נייגעמינצטע דאַימס.

דער איינדרוק:

לעים, שפיצן.

ראָזעווע לעים, וואָס זעט זיך אַרויס פון דער אונטערוועש באַ
אַ גרויער קורטיזאַנקע.

דער יאַם דער ריז, האַט גרויסע שוועריקייטן צו נעמען די
מילב אונטערן אָרעם... .

אביסל סיגעיימער געשיכטע

די עמיגראציע קיין סיגעייט איז שוין היינט ניט אזוי באשרענקט ווי אמאל.

פארמעל דארף מען נאך, הייסט דאס, אלץ האבן א פאספארט מיט א וויזע, נאך דער איצטיקער ריין-אירישער סיגעייט רעזשים איז ניט אזוי שטרענג, ווי אין די „נומע“ בוטלעניאָרן, ווען די סיגעיימער האָבן געקוקט אָפּ אַ דרויסנדיקן מענטשן, ווי אַפּ אַן אַרײַנדרײַנגער, איינער וואָס קומט באַראַבעווען די זיידענע רון, קאַלײַמאַכן די אַטלע-סענע אָרדענונג.

היינט צו טאָג איז די געשיכטע אזוי:

אויב איר קומט צו צום טויער פון „דיין טרערנינול“ און דערזעט אַ ביזן פּאָליסמאַן, וואָס זעט אויס ווי מ'וואָלט אים אָט-ערשט אָפּ-געברייט מיט אַן אָקריפּ, איז קענט איר אַרײַנשטופּן אַ פינגער אין נאָז, זיך מאַכן גלייך איר זעט ניט דאָס הילצערנע טורעמל, מיט דער ראַ-גאַטקע, מיטן שילדל, וואָס זאָגט שטילערהייט, קימאַט אויפן אויער: „סיגעייט. אַדמישען ביי קאַרד אָנליי“ (ווי עס פּאַסט פאַר אַן אינזל מיט אַן אַריסטאָקראַטישער פאַרנאַנגענהייט) און... דרוכגיין. טאָמער שרייט ער אייך נאָך: העי-דהער“, מאַכט זיך ניט וויסנדיק, ער'ט נאָך אַמאָל אַ געשריי טון „העי דהער!“ און דערווייל אויפמאַכן די ראַ-גאַטקע פאַר אַן אונטערגעקומענעם אָטאַמאָביל און פאַרנעסן אין גאַנצן עיסעס. טאָמער אָבער נעמט אייך איבער באַם טויער אַ שמיי-כלדיקער אַלטיטשקער, וועלכער איז סאַקאַנעס העפלעך און זאָגט אייך מאַיסע הערמאַן בערנשטיין: יעס סיר? “ איז אייך שוין ניטאָ וואָס מעקאַנע צו זיין, ד. ה. אזוי: אויב איר גייט לייטיש אָנגעטון, און רעדט צו אים פרעך, וועט ער אייך סאַפּקאַלסאַפּ אַרײַנלאָזן אַן אַ וויזע. נאָר טאָמער זעט איר אויס ווי אַן אַרבעטער, און איר רעדט צו אים ווי אַ מענטש, וועט ער אייך שוין מוטשען מיט פּראַנעס: וואוּהי גייט איר? און ווי אַפּט גייט איר? צוליב וואָס גייט איר? איר'ט שוין מוזן מיט אים אַרײַנגיין אין דושנעם מאַטער-צימערל אַפּ דער רעכטער זייט פון דער געייט, וואו דער „קנעפל“ וועט אייך הייסן וואַרטן, בעד אײַם ער אַליין רופּט אָפּ און ווערט געוואָר, צי וויל אייער „אַבהאַלער“, אַז מען זאָל אייך אַרײַנלאָזן, אַדער שיקן קריק?

אויב ס'איז שאַבעס-זונטיק און ס'איז היים און געסט זענען ניט צו פאַרוינדיקן, איז דער-אָ פּאָליסמאַן פאַר די סיגעיימער טוישוויים אַ משיאָך בען דאָוויד! ניט איין מענטשן ראַטעוועט ער פון . . . בלייבן אַן וואַרעמעס, אַדער איבערשלאָפּן די נאַכט אַפּ אַ ראַקינג-משער.

די גערטנער פון סי-געטי

דער שטאלץ פון סי-געטי איז היינט: צוויי גערטנער. איין גארטן איז דער „אנארכיסטישער גאנעידן“. דאָס הויז, וואָס קער צו דעם דאָזיקן גארטן — אַ האַטעל, איז אַרומגענומען מיט אַ שטיינערנער וואַנט, ווי מיט אַ בויכגארטל אין אָנהויב זומער גיבן זיך דאָ אַ צע-לאָז די „ראַזעווע רויזן“ מיט אזאָ שעפע, ווי אַ אינוויכיסט מיט פּערזן. די לופט ווערט זיס און זליבנע מיט האַניסאָקל. עס באַווייזן זיך אירן מיט קוטשערעס, מיט פּליכעס, מיט יאַמישמשטעק, מיט בריפּ-קעיסעס (טעקעס), מיטן „בוקאָוו דהי מאַנטה“ אונטערן אָרעם, פּרויען מיט אַלטפּרענקישע האַר-קרענצלעך אַרומן קאָפּ, מיט רויטע קרעלן, מיט בורשטינען, מיט טערקישע שאַלן.

אין גארטן זעט איר דאַנענוואַן (אָדער פון צייט-צור-צייט) אַ שעפּ-סענעם אירן מיט אַ צוויקער ענטוועדער מיט זייער אַ דין שוואַרץ שנירל אָפּ דער רעכטער זייט, אָדער מיט מוירעדיק ברייט בענדל, עפּ-שער דריי מעטער די לענג . . . אזאָ איד גייט געוויינטלעך אַרום מיט די הענט אָפּן בויך, גיט אַלע דריי מינוט אַ זיפּצל יאַכהאַכאַ, דייסט אויס אַ בלימל פּאַרטראַכטערהייט, טראַגט עס-צו צו דער נאָז, וועלכער מ'האַט נאָך גאַרניט אָנגעמאַלדן וואָס פאַר אַ מאַטאַנע מען ברענגט איר, דערנאָך טוט ער אַ שטיל פּרילינג-ניסל, צערייבט דעם האַפּטשיי-עכאָ אונטער דער נאָז מיט צוויי געשמאַקע ווייש.

אויב ער איז אַ פּאָעט (וואָס דען אַנדערש איז אזאָ פּאַרשוין ?), נעמט ער אַרויס אַ נאָטיצביכעלע און פּאַרצייכנט: „זאַמד-דונען. סי-געטי לויכט-טורעם. פּלאַמיקע בלום. די אידישע נעשאַמע מאַטערט זיך אין פּלאַס-דונען, אין זאַמד-פּיער“ . . .

דער אייגנטימער פון דער-אָ ווילאָ איז היינט דער רעדאַקטאָר פון אַ צייטונג, וואָס איז „באַרימט“ געוואָרן דורך דעם וואָס זי איז (אין די יונגע יאָרן) געווען — אזוי צו זאָגן לויטער קישקע. לויטער בריפּ-קאַסטן. „אנארכיסטן“ וואָס האָבן די ציין פּאַרלוירן אָפּ דר. זשיט-לאָוסקיס'ס געהאַקטע טשוועקעס, האָבן גיט געקענט פּאַרדייען קיין זאָך וואָס איז געווען ביינערדיק, פּלעגט זיי דער אַמאָליקער רעדאַקטאָר קייען ליטעראַרישע שאַלעס-טשוועס, זיי פּאַרווילן מיט אַ פינגער-הוט פּאָעזיע און דער איקער מיט שליסל-לאָך פּלאַטקעס וועגן שריי-בער און שרייבערקעס, וועגן דער קינסטלערישער מענאַפּאָזע באַ דער, אָדער יענער מיטליעריקער מווע . . .

היינט צו טאָג איז פון דעם רירעוודיקן, פיפּיקן בלאַט געוואָרן אַ שטיל, הייזערדיק בלעטל. זעלטן אַז דו זעסט עס ערגעץ אָפּ אַ צייטונג

סטענד (קיאסק). ס'איז דאָר ווי דעם צאָדיקס פייג. צענויפגעקאָר-
משעט ווי אַ זקיינע, אַ פעלדמעסטערין, וואָס גייט צו זיך זעלבסט אַף
קיוועראָוועס . . .

דער איינדרוק איז : דאָס צייטונגל איז ניט באַם זינען. עס רעדט
צו זיך אליין . . .

אַז אינעם „גאַנעידן“ קומט פאָר אַ פאַרזאַמלונג פון די לינקע,
שטייען די רעכטע (געסט) אינעווייניק, שטופן אַרויס די קעפּ—צומ
ערשטן מיט כּוויזעק, דערנאָך מיט אַביסל אינטערעס, דערנאָך מיט
פאַרכאַפּונג. דערנאָך קוקט מען זיך אַרום צי עמיצער אינעווייניק זעט
ניט און מי קוקט ווייטער. נאָר אַרונטערגיין אין גאָרטן און באַצאָלן
פאַר אַ בילעט — דאָס ניט. צוליב צוויי טאַמים : ערשטנס — פאַסט
ניט פאַר „אייגענע מענטשן“. צווייטנס — איז אַ קוואַדער אויך אַ
מאַטבייע . . .

דער אַנדערער גאָרטן געהער צו אַ פּריוואַטן בירגער. ווען ס'י-
געט וואָלט געהאַט אַ קרוין, וואָלט דער-אָ גאָרטן געווען די קרוינציי-
רונג. ווי די זאך איז אָבער, איז עס אַ פּרעכטיקער גאָרטן — נאָר אַן
אויסגעשטאַפּטער : אַ דערדישעטער אין שיינקייט !
עקזאַטישע פּרוכטביימלעך, שווערע קאָלירבלומען זיפּצן איינס צו
ס'אַנדערע : —

„רוק זיך אָפּ אַביסל, כ'בעט דיך“ . . .
עסטרייכישע אַגרעס-ביימלעך העשען נאָך אַביסל לופט. אונגאַרי-
שער פּלוימען צווייט פּרייכט ווי אַ גאַנז, פון מאַנגל אין אַטעם-שטאַף.
די וואָרצלען פון יעדן ביימל, פון יעדן קשאַק פאַרבייטן זיך די פּיס
פון ענגשאַפט, קענען זיך ניט אויספלאַנטען, זידלען זיך איינס ס'אַנ-
דערע שטילערהייט, אַף בלומענשפּראַך . . .
אַקעגן דעם-אָ גאָרטן איז די שול — „מאָרים שוואַרצעם שול“
רופט מען זי. ווייל בעאייס מאָרים שוואַרץ האָט דאָרטן געוואוינט
און שול-אידן פלעגן געבן צו לייזן אין זיין ניויאַרקער טעאַטער,
פלעגט ער — זייט די לעצטע עלעף יאָר — צוזאָגן אַז היינטמאָרגן
וועט ער זיך אַריינכאַפּן אַהינצו אַף אַ מוסעף . . .

דער באַלשעמניק

דאַרע פּיס ווי שפּענדלעך. זעט אויס, ווי מ'וואָלט באַזונדערע
טיילן פון זיין גוף צענויפגעקליבן אַף עטלעכע יאָרדיים און צענויפ-
געבונדן מיט שפּיגאַטלעך.
אַ לאַנגער גאַנדי, נאָר מיט ציין און מיט קורצע באַד-הייזקעס
ווי אַ שוואַרצער דאַיפּער.

א הייליקער, א באַלקאבאַלע, א באַלשעמניק.
זיין ספעציאַליטעט: נאָמעריזם. גמאָטריעס. . וואַנט-מיט
וואַנט.

ער לויפט זיך באַדן יעדן טאָג, ווי איינער לויפט איבערקומען
עפעס אַן אַנשיקעניש. ער וואַרפט זיך אין יאָם אַריין, עפעס ווי
פון שרעקלעכער פאַרצווייפלונג. דער יאָם נעמט אים אויף מיט אַן
אינטים פעטשעל אין האַרטן הינטנדל. יענער רייבט אַביסל דאָס שטרי-
לע אַרט, גיט זיך אַ כאַפּ צום פּלאַץ, וואו עס דאַרפן (אַל פי טעיווע)
אַראָפּהענגען פעיעס, בלאָזט-אַן אַביסל די באַק, גיט דאָרט אַ שטאַרקע
מיט 1 פינגער אַר אַרויסצולאָזן די מויל-פאַרע, שפּילט זיך אווילע מיטן
זעלבן פינגער אין שפיץ פון אַ שטילער כוואַליע, ווי אַ קינד וואָס
מישט אין אַ גריבל, און גיט זיך ענדלעך אַ צי-אויס, אונטערטונקענ-
דיק דעם גאַנצן גוף, מאַכנדיק דערביי אַ שטאַרקן שוים מיט די פיס,
פון וועלכן אַלע מיט-באָדערס אַנטלויפן.

אַז ער קומט אַרויס איז ער בלאָד-אַנגערויטלט ווי ליטמוס פאַפּיר.
ער לייגט זיך באַלד אוויק אין וואַרימען זאַמד, סטאַנעט און מאַכט
הויך אַפן קאָל, ווי אַ שוויץ-איד אין באַד: אַהה!
אַ פרוי קומט אונטער מיט אַ קאָקעטירנדיק 80-פונטיק געזעס
און גיט אַ מאַך:

— נו, מיסטער ב., זאָגט עפעס אַ קלוג וואָרט. כ'האַב נאָך
היינט קיין קלוג וואָרט גיט געהערט. . . .
ער קוקט זי אָן מיט צאַרבעלע-כאַיעמדיקע פייכטע אויגן און
זאָגט מיט ערנסט און גנאָד, אַ גלעט טוענדיק ס'זאַמד:
— זעצט אייך צו.

ער הויבט זיך אונטער אַר אַ העלפט, ביז יענע זעצט זיך דער-
ווייל לעבן אים און כאַזערט איבער איר באַקאַשע:
— וואָס ווילט איר זאָל איך אייך זאָגן? — פרעגט גאַנדי.
— עניטהינג. אַבי נישט קיין באַנאַל.
— ליטעט, — פאַרענדיגט גאַנדי, וועלכער האָט אַ פרעזיו אויער
פאַר שפּראַך.

— דאַצרייט. זאָגט עפעס פון אייערע קאַבאַליזמען מיסטער ב.
גאַנדי רינצלט דעם שטערן, אַרויף און אַראָפּ, עטלעכע מאָל, ווי
ער וואָלט בידאַרפט לאָזן דאָרטן אינעווייניק עפעס אַ שווערע מאַש-
נעריע. דערנאָך מאַכט ער:

— קאַבאַלע איז ע-פעס. מיינט ניט! . . .

— שור.

ער גיט ווידער אַ פאַראַקער דעם שטערן מיט עטלעכע בייטן

קנייטשן, און פאַרקאָמפּטשנדיק די נאָזלעכער ווי אַ פּערד וואָס קלויבט זיך אַ הירושע צו טון. מאַכט ער:

— איינס. גאָט.

— און צוויי? — פרעגט זי.

— צוויי? — גאָט און אַן אַרבעסל.

— און דריי?

— דריי? גאָט, אַן אַרבעסל און אַ וועקזויגער.

— און פיר?

— פיר? גאָט, אַן אַרבעסל אַ וועקזויגער און אַ קאָפיטל מיש-

נאיעס . . .

דער קריטיקער, וואָס דערמאָנט אַן קרוזשעוועס אַף דער אונטער-וועש פון אַ קורטעזאָנע, גייט פאַרביי, גיט אַ הירושע אַרויס אַ גע-לעכטערל און מאַכט, גלייך ווי ער וואָלט יענעס געענטפּערט אַף אַן איינלאָדונג אויסצוהערן די קאָבאַליסטישע טשעפּוכאַ:

— אַז כ'על גיט הערן אייערע קאָבאַליקאַציע, וועט מיר אויך

גיט רינען קיין בלוט פון דער נאָז.

ער גייט אוועק טריאומפּיש, מיט אַ נאָך-געלעכטערל, ווי ער

וואָלט דאָ געזאָגט די גרעסטע כאַכמע . . .

האַט אַ איד אַ אידענע . . .

זיין ספּעציאַליטעט איז: „גיפט און גאַל“.

יאָרנלאַנג פּלעגט ער צושמעלן די אידישע רעדאַקציעס „גיפט און גאַל“ פאַר אזויפיל און אזויפיל אַ ליטרע גאַל, אזויפיל און אזויפיל אַ קוואַטירל גיפט . . .

גיפט איז אין יענער צייט געווען עטוואָס ביליגער ווי גאַל, ווייל נאָך גאַל האָט מען בידאַרפּט גייען צי די „רוסן“, בעאייס גיפט האָט מען געקענט אליין אויסקוועטשן פון דער פאַרזשאַווערטער פּען . . . סי פּלעגט זיין אַ מעכאַיע צו זען, ווי ער פּלעגט אַריינקומען אין רעדאַקציע מיטן בעכער גיפּט-און-גאַל אין דער קעשענע, געשריבן אין אַ פּערטריק קסאַוול און צוגיפּגעשפּיליעט מיט נייע שפּילקעלעך. דעם גיפּט-און-גאַל-עכס בעקלעך פּלעגן דעמאָלט שיינען מיט געזונטער יונגפּרויעכער רויטקייט. דאָס שטימעלע פּלעגט אונטערטענצלען. די אויגן פּלעגן באַ אים הירושען מיט דער פּריילעכקייט פון אַן אַנ-געגעסן לאַשיקל: זייער אַ געראַטן ביסל גיפט און גאַל באַ אים היינט . . .

— ווייסך וואָס, כאַכאַ, גיט אַ טשעקל און האַקט גיט קאַ

טשאַיניק!

נעקסט, ווי מי זאגט צו „ניפט-און-גאל" איז בא אים געווען דאָס טשעקל.

ער פלעגט דאָס גוט אַרומקוקן, צונויפלעגן אין אַ באַשטימטן קנייטש, אַריינלייגן אין אַ באַשטימט וועסטל-קעשענקעלע, געבן צוויי-דריי ליבלעכע קלעפלעך אַה דעמזעלבן קעשענקעלע, צעשיטן אן אַרבעט-געלעכטערל, אַ גרינגס, און אַ פּרעג טאָן דעם רעדאַקטאָר שוין פון לעבן דער טיר:

— איז אַ ניפט-און-גאלעכן פאַר נעקסטער וואָך, האַ? אַביסל אַ לענגערס?! נו גוט, מיר'ן מאַכן . . . וואָס נאָך? עפּשער דאַרפט איר נאָך עפעס? . . .

צום באַדפּלאַץ קומט ער יעדן טאָג קימאַט אַ טענצלדיקער, לויפט גלייך צו צום יאָם, גיט אַ כראַקע אַרײַן אַהינצו (דאָס זאָל הייסן, האַפּאַנים: ווי איר קוקט מיך אָן האַ, איז ווייניקער ווי אין אן אַטלאַנטישן אַקעאַן אַרײַן קען איר עס גיט טון!). דערנאָך גיט ער אַ כאַפּ זיין לעידי.

דאָס הייסט: אַנדערע שרייבער האָבן אויך לעידיס, וואָדען, אָן לעידיס וועלן זיי קומען קיין „אַמעריקעלע"? נאָר דער נעמט זיין לעידי ווי . . . די רוסן האָבן גענומען פּשעמישל: מיט דעמאָנסטראַ-טיוון שטורעם.

ער קוקט זיך אַרום צי מי קוקט.

אויב יאָ, גיט ער אַ נעם די לעידי נאָך פעסטער אונטערן ווייסן אָרעם. איין אַקסלבענדל פונם באַדקאַסטיום איז באַ אים יונגעריש אַראַפּגעלאָזט. שטיקער פּערלמוטער גליען אַרויס פון די אָפענע האַרלאָזע ערטער. אַ ווייסקייט — ווי אונטער אַן אַלטן שטיין וואָס מ'האַט אַט-ערשט אָפּגעקייקלט.

— מיין לעידי . . .

אַרויף און אַראַפּ איבערן זאַמד. דאָס פענימל לאַכט. די אויגן הירזשן. דאָס פּערלמוטערנע בייכל טייעט-אָן. די פּיאַטעס אַפּילע פון די פּיס קוועלן פון נאַכעם.

— מיין לעידי . . .

— כאַמאַ אַ לעידי.

און צו מיר זינגט אַ הירזשענדיק אויג באַם פאַרבייגיין:

— וואָס האַסטו דו פון דיין גאַל און גיפּט, דו לעקיש איינער?

איר האָב כאַמט אָפּגעשפּאַרט דאַפּן אַביסל געלט, אַ באַקוועמע על-טער, אַ לאַכענדיק פּאַנים אַ פּערלמוטערן בייכל און... אַ לעידי

— מיין לעידי.

— כאַמאַ אַ לעידי.

— פּערזענלעכע לעידי.

א מאיסע מיט צוויי ברידער

צוויי מיטאמאָל זענען זיי.

דאָס הייסט אזוי פאר זיך זענען זיי יעדער באַזונדער — מי קאָן זאָגן: געפערלעך באַזונדער. איינער — אַ ריינער קינסטלער. ריין און אָפּגעהיט, ווי אַ גרין רינשטיקל וואָס גייט פון אַ נאַליעווקי-הויף אום זומער . . .

דער אַנדערער ווידער לאָזט שוין עפעס אַראָפּ פון דער ריינער קונסט, אָבער סי קאָסט אים גענוג קויעך.

— אַ מאַץ האָט עמיצער אָנצושרייבן אַ פיעסע וואָס זאָל גיין עלעוויניניציק וואָכן דורכאַנאַנד, אזויווי מאַהן בריהדער . . .

— מאַהן בריהדער האָט אַ קאָפּ אַף זיך . . .

אַז דער ברודער גייט אַריין אין וואַסער, גייט יענער אַרויס: ניטאָ אַף אַזאַ שמאַלן יאַם גענוג אומשמערבלעכקייט פאַר בידן... זיצט דער ערשטער ברודער אַף אַ געשמרייפט לייווענטן בענקל, מיט דער גומענער שוויס-יאַרמיקע אָפּן קאָפּ, מיט אַ פערדיש שטרוי-היטל אַף דער יאַרמיקע מיט אַ נאַס האַנטיך אָפּן היטל. זיין קאוואָנע איז דורכיים אַ קינסטלערישע: ער וויל זיך אַביסל צוברוינען פון דער זון. האָט ער זיך אָנגעשמירט מיט אייל וואו מי דאַרף — אַ מין סאַרט אָנצייכענונג פאַר דער זון:

אַט אַהער זאָל זי גיין, וואו ס'איז פעט, און ווייטער נישט.

ער אַליין גייט אויך בלויז דאָרטן וואו ס'איז פעט . . .

באַ דעם-אַ אַטעאיסטישן „שוינגייסט“ קענט איר פונדעסטוועגן פוילן, ער זאָל זיך דרוקן מיט אַ „רעבן“ אַף איין זייט, און אַ מאַנסענוירע פון אַ „געקידנעפטן“, פאַרווערטס-שרייבער אַף דער אַנדערער זייט.

— וואָס מאַכסטעך נאַריש, וואוס? קאַמוניזם-שמאַמיניזם... ביז סעט קומען די נחומעה טארוים די נשומעה. ווילאכניש! יאך בין ניש קא נאר.

איר קענט אים ניט אָפּנאַרן . . .

ר'האַט אין „כאַסידישע האַיפּן“ געלעבט, וואַיסט ער דעם שפיל זאיער גיהט . . . 'סמאַכסצאך נאַריש, האַ?

יענער ברודער טונקט זיך דערווייל ביז איבערן בויך. עסט אַ באַנאַנע אין יאַם. וואַרפט אַריבער די שאַלעכץ צום ברעג (אַ מע-פונעק!) שפייט אָן אין די דאַרע פּוּיסטלעך, מאַכט אַביסל „עקסיסאַי-זעם“. שטיפט מיט אַ „לעידן“, קוקט אַריבער צו אונדז, צי מיר באַ-מערקן ווי ער ברענט אַ וועלט, דער שלאַס זאָל עס טרעפן . . .

דער ברודער ("זאיען זאיען") זיצט ווי א מאהארעדזשא, מיטן האנטיך אפן קאפעליוש, מיט די פיס כינעוודיק פארקאטשעט, אזוי אז די אויסגעפרייעטע פיספינגער זאָלן זיך דורכלופטערן. די שטערנ-ברעמען שמעלן זיך בא אים אף ביז, ווי וואַנטשעס, כאַטש דאָס בלוויגענאַלטע פּאַנים בלייבט אויסערגעוויינטלעך קאַלט און ווירדיק.
— וואוסוויסטע?

— סעי, זאיען-זאיען, זי גלאיבט ניש אז דו ביזט מיין ברודער!
זי גלאיבט ניש אפילע אז דו ביזט זאיען-זאיען
— ששא. לעקקיש . . .

ער מאכט-צו די כאַשעווע אויגן, דרעמעלט-אין מיט א ליבלעך שמיכעלע אפן פאַנים.
אין יאם רעדט דער אנדערער צו דער לעידי:
— ר'האַט א קאַפ אף זיך, מאהן בריהדער . . .

זאַלבעניטווייניגער ווי דריט

זיי זיצן אין א האַלבעקרענצל זאַלבעניטווייניגער... ווי עס שטייט דאָ אויבן.

איינער פון זיי — דער מיטן שעקספירישן קאַפ אין אַן סאַפעק דער אימפּאַזאַנסטער פון דער גרופע. די אנדערע צוויי זענען — פרוויליגירטע, „אנמאָטשיבלס“, אזוי צו זאָגן.

זיי זענען זייער איידעלע באַכערים. איינער פון זיי אין שוין אפילע אַן עלטערער איד, א זיידע מיט עטלעכע אייניקלעך, נאָר צו זיין אַלמבאָכערישקייט האָט עס ניט. ער איז א געבוירענער אַלטער באַכער, מיט די ליסטיקע הינטערגענגלעך, רעכילעסלעך, א טעיווע זיך אַלעמאַל א גלעט טאַן זיך מיט 2 פינגער איבער די דארע ליפן, וואָס זענען שטענדיק אויס אזוי טרויעריק, ווי צוויי פון-זומער-איבער-געבליבענע, „פרענקפּאַרטערס“, אף א פּאַרלאָזטן „סטענר“ אין קוני-אילאַנד, סאָף כוידעש סעפטעמבער . . .

עס גייט צווישן די דריי דיכטער א געשמועס:
איינער: גראַנדיר נישט און זינפל נישט. אויסער מיט אויסער איז בלוז א העלפט.

צווייטער: עפשער נאָך ווינציקער.
ערשטער: דאָס דאַרפסטו נישט זאָגן. אָבער די אַלגעמיינהייט דאַפּן איז צום דורכום באַדויערן.

צווייטער: (רואיק) באַדויערן מיר עס, ליבע דיכטער-מענטשן!
דריטער: רעליגיאָ מעדיטשן. שפּיגל-כאַרקען. רעפלעקס און נאָר!

צווייטער: דער „נאָר“ איז דאָ ניט אין פּלאַץ, — וואָלט איך גע-
זאָגט.

ערשטער: (בייז) גלאַבעכער פון ווייסן פיראַמיד יאָ און שאַר-
געלשפּלאַנץ נישט? (העכסט אויפגערעגט, בלאָזט צוועק די האָר פון
איבער די אויגן) נישט ביז קיינעמס לעבן! (ווייל זיך אויפהויבן).
צווייטער: (האַלט אים צו) רואיק, רואיק, ליבער מענטש . . .
אַט אזוי. גוט יאָנטעוו.

דריטער: קאַלעל מיט וועס פּערס. קאַלעכאָד, קאַל עמפּיריק.
צווייטער: עם — עמשער. אָבער פּיריק — דאָס גלויב איך
קוים.

ערשטער: האָמאָ האָמיני. (ניט דעם צווייטן אַ שטופּ איבערן
קאַפּ) ווערטס געהאַרגעט אַלע. מיר איז שוין קאַלט!
— דריטער: כאַמעלעאָן איז ניט קיין —
צווייטער: כּמעלניצקי ווילט איר זאָגן? (ליבלעך) זאָגטס,
זאָגטס! שעמטס אייך נישט . . .

ערשטער: עגאַעמישער איריאָט!!
דריטער: (קאָכט זיך) אַז מי שטייט מיטן פּאַנים קאַסמאַסקאַליש
קען מען שוין בעמילעלע ניט שטיין מיטן פּאַנים צו דער אייגענער נאָז.
(העבער) דאָס דאַרף מען קענען פאַרשטיין.
דריטער: (צו זיך) פאַרשטייט זיך.

ערשטער: דאָס איז ריכטיק. (הויבט זיך אויף, פאַרנייגט זיך
מאַיעסטעטיש צום אייגענעם מיטל־פּונקט) אַט־אזוי, ליבער מענטש,
גוט־יאָנטעוו . . .

אומגעפער אזא שמועס איז בעמעס פאַרגעקומען. איך האָב
דאָס בלוז אַ קליין ביסל צוגעפּוצט.

דער קונסט־ליבהאַכער

אַ איר אַ דעמבענער. שוין העכער זעכציק. נאָר ער באַכערט
זיך נאָך.

אַ איר וואָס אַרום די זיבעציקער יאָרן קען אים נאָך אָנהויבן
צו שפּראַצן ציין.

שטענדיק צווישן צוויי זומערן — איינעם פּונפּאַרנט, ערגעץ
אין לאָנג ברענטש, דעם צווייטן פון הינטן — ערגעץ אין מיאַמי.
יאַמווינטן וואַלגערן אים, יאַמכוואַליעס מאַסירן אים, אַזאָן, דיִקע
ביפּסטעיקס, זויערשטאַף, עלאַן, גרינג לעבן, קאַסטבאַרע כאַלוימעס.
שטענדיק האָט ער עמיצן לעבן זיך, וואָס זאָל אים העלפּן כאַלעמען,
ווייל ער וויל זיך ניט פאַרמאַטערן.

א גרינג לעבן — ווי א פוטער-געבעקסל.

די ראָזשינקע פון דעם-אָ גרינגן לעבן איז — קונסט.

זומער טרעפט איר אים וואו נאָר ערנעץ א „קאָלאָניע“, און וואו נאָר א מיניען קינסטלער שמעלן אויס זייערע „לייווענמן“, און וואו נאָר א זומערדיק טעאָטערל אין א שטאָל, וואו טיקעו זיך אַרייַנ- כאַפן דורך אַ לויזן ברעטל, און וואו נאָר א באַנקעט וואו מען קאָן זיך אַרייַנקוועטשן אָן אַ בילעט — שטופט ער אַריין:

דעם שטעקן, דעם בויך, די געזונטע שפיץ נאָז, די אייזערנע ציין, וואָס קענען צערייבן אַ מילשטיין . . .

אין וואודסטאק, אין גלאָסטער, אין גרינוויטש, קאָנעקטיקוט (ניט צו פאַרבייטן מיט גרעניטש ווילעדוש, וואו ער איז דאווע אויך אַ שטאַמנאַסט אין די קאפּייען: „בלאָ קאַץ“. און „פורפורן פערד“) אין קרעגסמאָר אַפן שפיץ פון סעמס-פּאַינט, אין סעיברוק.

איר האָט דאָס געפיל: אַף אַ פּיס אַ לאַנגע, געזונטע קישקע, דורך וועלכער יעדער טאָג שטופט דורך הונדערטער קילאָמעטער גענוס און עס קומט אַרויס: אַ קעזאָיעס ווינט.

אידישער מעצענאַס.

קונסט-ליבהאָבער.

נויטבאָדערפטיקע אידישע קינסטלער קריגן פון אים:

- 1) אַ גלעט איבערן אַקסל (אויב איר שטייט).
- 2) אַ גוטברודערישן קלאַפּ איבער דער קניע (אויב איר זיצט).
- 3) אַ קעמל-סיגאַרעט פון אַ זילבערנער פּושקע אַרויס. אַף דער נעמלעכער פּושקע איז דאָ אַן אויפשריפט: „צום — מעצענאַס... פון . . . דיכטער . . .“

- 4) אַ בלאָז אייך גלייך אין מויל אַריין פון אַ טייערן האַוואַנע-

צינאַר

- 5) אַ פאַרויכערונג, אַז אַזוינס ווי איר שרייבט, איז ע — —

ער האָט קיין ווערטער נישט.

טאָמער ביראַרפט איר עפעס . . . (דאָ ווערט ער געוויינט- לעך, „ביזוי“ און לויפט אַוועק און ענדיקט ניט).

דער מעצענאַס פאַרנעמט זיך — אַכויז מיט קונסט, אויך מיט... רילעסטייט, האַנדל-וואַנדל, פעטיע-מעטיע.

נאָר רעדן פון „מאַטעריאַלנע“ זאַכן, רעדט ער ניט. סידן אַז זיין געזונטע, שיינע נאָז דערשמעקט, אַז „איר האָט עס“. דעמאָלט נעמט ער אייך שטילערהייך אונטערן אַרעם, פירט אייך אַוועק אין אַ זייט, רעדט עפעס זייער שטיל און גרינג, ווי די גאַנצע וועלט וואָלט געווען אַ פוטער-געבעקסל אַ וואוילס.

דעמאָלט רעדט ער „אָן לייַדנשאַפט“. ער איז שוין אין אַמע-
ריקע אַ יאָר — מיַווידיע וויפיל און ער גוידערט זיך דערמיט, וואָס
דער יונגט-שטויב פון דער איסט-סאַיד האָט אַה אים קיין פלעק ניט
געלאָזט . . .

דער מעצענאַס טראָגט זיין שטעקן ניט אַה אָנצושפאַרן זיך, נאָר
ווי אַ קאַפּעלמייסטער. צוליב דעם צוועק האָט ער זיך פאַרזען מיט
אַ קנאָפּיקן שטעקן אַ שווערן, וואָס האָט אַ גילדענע גאַלעסע.
זיין „שלאָגער“ (ווי אַקטיאָרן זאָגן) איז:

— פאַקט עס מיר איין!

— קאַפּעיַ ראַיאַל הערט אָפּט ווי ער רעדט מיט זיין שאַרפּער
דיקציע און כליפּיק באַיסקעלכל צו אַ „דיכטער“, וואָס וויל אים אַרײַני-
שטופן זיינס אַ ניי ביכל פאַר 75 סענט.

— פאַקט עס מיר איין!

דער דיכטער לויפּט נעבעך אַרום זוכן פאַקסאַפּיר. ניט גע-
פינענדיק דאָס וואָס ער זוכט, פאַרפאַקט ער זיין „ווערקל“ סאַפּקאַל-
סאַף אין אַ אידישער צייטונג.
נאָר דער מעצענאַס נעמט ניט.

ער האָט דאַרויף אַ ווייז:

— הערינג וויקלט מען ניט אין הערינג. ליטעראַטור גלייכט,
אַז מי וויקלט עס אין ריינעם פאַפּיר . . .

דאָס שעמט ער זיך, אַז זיינע טעכטער זאָלן ניט דערזען, אַז
„דהי אָלד מען“ טוט אָפּ נאַרישקייטן, צעטרענצלט אומזיסט געלט.
מי דערציילט וועגן אים, אַז ער איז שוין אַזוי געוואוינט צו
„פאַרפאַקונגען“, אַז איינמאָל בעאייס ער האָט פאַרהאַנדלט וועגן
קויפּן אַן אַפּאַרטמענט-הויז אויף וואַז עוועניו און ער האָט שוין
אַפּגעדונגען דעם פּרייז, האָט ער זיך פאַרגעסן און געזאָגט צום מעק-
לער:

— אַלרייט. פאַקט עס מיר איין! . . .

איצט איז ער לעבן מיר, גלעט מיר די פלייצע (ווייל איך בין
אין אַ שטייענדיקער פּאַזיציע, אַז ניט וואָלט ער מיר געקלאַפּט אַה
דער קניע), רעדט אַה זיין באַי-כליפּיקל, וואָס דאַרף זיין אַ מיין באַסאָר
ווער קרעכץ פון אַ לייַדנער זעלע. ער קוקט מיר שטאַרק אין די
אויגן מיט זיינע ניקעלנע שוואַרצאַפּלס, פּרעגט זיך נאָך וואָס מאַך
איך וואָס? און עפעס האָט ער פאַר מיר פּערזענלעך אַ טוּד

ער לייגט אַרײַן די האַנט אין בוזעמקעשענע, ווי ער וואָלט וועלן
פון דאַרטן אַרויסגראַבלען דעם „סוד“, נאָר די האַנט ווערט אינעוויי-
ניק אַנטשלאָפּן. ניט ער מיט דער אַנדערער האַנט עמלעכע פעטשלעך

איבער דער ברוסטקעשענע (וואָס איז איבער דער בוזעמקעשענע) ווי צו דערמאָנען יענע האַנט, אז עס איז צייט אַרויסצוקומען אין דער עפנטלעכקייט. אז ביידע הענט דערזעען זיך, נעמען זיי זיך פלעכטן פינגער-אינ-פינגער, שפילן זיך אזוי אַ מינוט צוויי, דערנאָך קוקט ער מיר ווידער גלייך אין די אויגן, לאָזט אַדורכלויפן אַ פּאָזע מיט אַ לאַנג עקל און רופט זיך ענדלעך אָן:

— איז ע. . . זאָגט-זשע מיר, כ'בעט אייך, טייעריקער, ווי לעבט זיך אייך?

דעם „טייעריקער“ זאָגט ער מיר (ווי אַ שריפטזעצער וואָלט געזאָגט) אין „פּאָיקע“, ווי אַן אויסגעשרי, אָדער ווי עפעס זייער אַ וויכטיקע קאָנצעסיע.

איך זאָג אים, אז מיר לעבט זיך אזוי-און-אזוי.

— טסא, טסא, קלאַפט ער מיט דער צונג.

איך ווייס ניט, צי מיט טסא-טסא באַדויערט ער דאָס, וואָס איך לעב, אָדער דאָס וואָס איך לעב אזוי און אזוי.

ער שטעלט זיך אוועק אַביסל קרומלעך (ווי דער טורעם פון פיר זא), קוקט אַר מיר ווידער עפּשער 10 מינוט, אין אַ „ברויזנדן“ שטיל-שוויגן, דערנאָך נעמט ער אָן מיט זיין ברייטער זשמעניע מיין שמאָל האַנט-נעלענק, גיט אַ שטאַרקן קוועטש, קרעכצל און אַ באַי-קרעכצל און ענדלעך קוועטשט ער פון זיך אַרויס ווי צאָן-פּאַסטע אַר אַ בערשטל:

— מנע. ס'ט נאָך זיין גוט. איר'ט זען!

און קעדיי צו ווייזן, ווי גוט מיר וועט נאָך זיין, זוכט ער אין אַלע קעשענעם פון זיין ווייס-לייווענטענעם קאָסמיום, נעמט ענדלעך אַרויס אַ צענויפגעליגט שניפטיכל אַ ריינס, גיט עס אַ טרעסע אין דער לופט, ווי אַ גורבאי און. . . שנייצט זיך אויס די נאָז טרר קענטרהייד.

דער שאַינוואַרפער (ביקאָן), אונטער וועלכן מיר שטייען, דרייט מיט זיין קופערפאַרביקן ליכט. איבער די שפיצן פון די הויכע סיר געיסטער ביימער פּלאַמט עס און לעשט זיך, און פּלאַמט ווידער. עפעס גייסטערהאַפטיקס לויערט איבער בוים און גאַרטנוואַנט. די כוואַליעס רוישן ווי קאַפּעי ראַיאַל אין אַ זונטיק באַנאַכט.

דער מעצענאַס גיט זיך אַ נישט-אומיסנידיקן קראַץ אין אַ שלעף מיט דער גאַלעק פון זיין שטעקן (וועגן דעם נעמלעכן שטעקן רעדט מען, אז ער האָט אַלע מאָדערנע „אימפרוואוּמענטס“, אַכוץ הייסע-און-קאַלטע וואַסער!), דערנאָך זאָגט ער, אונטערפירנדיק, הייסט עס, דעם סאַכאַקל פון מענטש און וועלט:

— זאגט איך וואָס איר ווילט, נאָדיר, אָבער דאָס לעבן האָט
נאָך אַטאַר פּאַעזיע . . .

ער גיט מיך ווידער אַ בערישן כאַפּ באַם געלענק,
קוקנדיק אַף מיר מיט זיין האַטשיק־נאָז, מיט וועלכער ער וואָלט דאַכט
זיך געקענט פון דר'ערד ווערים אויפקלויבן, און ער גיט אַ מאַך :

— כּב, כ'ווייס, נאָדיר טיערינסקער, אַז איר'ט מיר זאָגן : „פּאָד־
שיזם, קאַמפּן, הונגער“. נאָך דאָ גייען מיר זיך שוין פּאַנאַדער . . .
איך באַנוץ מיך מיט דער געלעגנהייט און וויל מיך שוין אַרויס־
רייסן פון אים. נאָך ער האַלט מיך צו :

— וואָס פרעגט איר מיך גיט וואָס איך מאַך ? ווי אזוי לעבט
זיך מיר ? טאַקע אַ באַרזשוי, אָבער . . .

איך פרעג אים וואָס ער מאַכט, ווי אזוי עס לעבט זיך אים . . .
— איך פרעגט מיך וואָס איך מאַך, ווי אזוי איך לעב, — זאָגט
ער און גיט אַ זיפּ און אַ באַזיפּ. — ווי אזוי זאָל זיך לעבן ?
דער גוף, ווי איר זעט (ער ווייזט אַף זיינע לייווענטענע פּול־אַנגע־
שטאַפּטע הויזן) — דער גוף איז זאַט, מ'קען זיך גיט באַקלאַגן, נאָך
די נעשאַמע . . .

איך דערמאָן מיך אין דער סצענע אין „מאַקסי'ס יוגנט“, וואו
דער מענשעוויק אין פּראַק, מיטן וויינבעכער אין האַנט, פּראַוועט זיין
קריסטמעס־אַרגיע, און צום באַלשעוויק, וואָס זוכט אַ פּלאַץ צו ראַטע־
ווען זיך פון פּאַליציי, זאָגט ער ליריש און פאַרדעטעריש :

— „מיין גוף איז פּריי, אָבער מיין נעשאַמע איז נאָך אַלץ אין
פּעטראָ־פּאַוּלאָווסקער פּעסטונג“.

איך צעלאַך מיך.

— אַז איר לאַכט — מאַכט ער — איז גוט וואָס איך זוך איז
איך — מאַכט ער טויט־וואַזשנע — איז דעם אַמאָליקו נאָדיר, דעם
פון . . .

ער רעכנט אויס אַ צעמל פון מיינע אַלטע שריפטן. דערנאָך
נעמט ער דעם „צעפּטער“ אונטער אַן אָרעם, קנאַקט זיך אויס די
פינגער איינס ווי איינס און מאַכט :

— אַקעגן דער הויס — מיינע . . . נו, אַ הויס, ווי אַלע היימען.
גיט צענויפגעוואַקסן, גיט צענויפגעבונדן. דער מאַן וואַקסט, די
פרוי — גיט. די אַלטע טראַגעדיע . . . (פּאַוּזע)

פּלוצים :

— האַ, וואו איך וואוין ? איך וואוין אין ניו־העמפּשיר, באַם
ברעג יאַם. אַ פּראַכטפּאַלע זומערוואוינונג אין בעסטן סטיל — אַליין
אויפגעבויט. טאַנדעמע הייזער האָב איך פּיינט, ווייסט איר דאָך.

א גרויסער נאָרטן. וועראַנדעס, סאַנפאַרטשעס — א צאַרטע זאך.
 א „פּויער-פּלעיס“ (אַפּענער קאַמין) מיט די אלע זאַכן. 9 צימערן.
 אין אלגעמיין . . איר'ט בידאַרפט אַמאָל אַ קוס טון דאַרויף —
 שאַ, דאַכט זיך, האַ? . . מי רופט . . . איך מוז לויפן. אַ גוטע
 נאַכט, טייעריקער!

— אַ גוטע . . .

— און ווי געזאָגט, כאַפט זיך אַמאָל אַרויס! . . שאַ, און
 עפּשער דאַרפט איר אַ — (אין אַפּניין) ס'עט נאָך היינט רעגענען,
 דאַכט זיך. פּיכט די לופט . . .

טעפּטענבער 2, 1935

טעאָטעראַטור

טעאטעראטור

I

דאָס קעפל טעאטעראטור קען באַטייטן אי: טעאטעראטור — אַ ריזע איבערן אידישן טעאטער; אי: טעאטערונג, טעאטעריי — באַשרייבונג איבערן טעאטער, ליטעראטור איבערן טעאטער.

מיט דער ערשטער אויסטייטשונג איז בעשום אויפן ניט געמיינט צו שאַפן דעם איינדרוק אז מיר לאָזן זיך אַראָפּ צום אַלטן סעקאָנדר-עוועניו. ס'איז בלוז געמיינט אויסצורדיקן ס'געפיל, אז נאָך אַ לאַנג גער אָפּוועזנהייט פון יענע קאָנטן (אַרום 10 יאָר) האָט זיך באַ מיר אַנטוויקלט אַן אומאויסטייטשלעך געפיל, אַז דאָס אַלטע אידישע טעאטער איז אַ שטיק אויסלאָרד וואָס ליגט אַף יענער זייט פון אַלצדינג וואָס מענטשן רופן קולטור — זייט אַזוי גוט און פאַרשטייט מיך: ניט בלוז אינם זין וואָס עס איז אידעאָלאָגיש אָפּגעשטאַנען פון יעדן סימן קאָמף קעגן דער פאַרמיטלאַטערימלעכונג פון דער וועלט, נאָר אין גרינעם טעאטערשן זין: אַ ווייט, פאַרוואָרפן העק, הינטער די האָרייכוישעך פון באַקס-אַפּיסעס באַוואַקסן מיט אומרירעוודיקן, ווייכן, סאַמעטענעם מאָך פון בענקשאַפט נאָך שייטל-און-שטריימל, און ווי אַ פאַרלאָזענע שיף באַם פעלז פון צייט, אַף וועלכן זי האָט זיך צעבראַכן, מאַנשאַפט און פאַסאַזשירן אויסגעגאַסן, איז איר שאַך לעכץ מיט איינזשאַווער פאַרהויכט, מיט גרינעם וואַסער-שליים באַ-דעקט . . .

פון דער צעבראַכענער שיף — ס'אידישע אַלט-טעאטער — שטעקט בלוז נאָך אַ שפיץ מאַסטבוים אַרום: אַ בן-עמי, אַ לודוויג זאַץ, אַ מאָריס שוואַרץ, אַ מנשה סקולניק, אַ פאַרנייענדיקע בערטאַ קאַליש — דאָ און דאָרט אַמאָל אַן איבערבלייבעכץ פון דער אַלטער פּאָן: אַן אַדלער. אָבער די שיף אַליין איז פאַרזונקען ביז איבערן לעצטן דעק, ביז איבערן ערשטן קלאַס פון אייגעבוירענעם אידישן שוישפּיל-טאַלאַנט.

אַ שיף וואָס איז ענטוועדער אונטערגעצונדן געוואָרן דורך די „רויע פייערן“ פונם טעאטער-„טעמפּעראַמענט“ וואָס דאָס איז אַ סי-נאַנים פאַר קונסט-גאָוה, באַהעמישקייט און פּוסטקייט, אַדער געזונט-קען דורך דער שווערקייט פון די „דזשאַנק-קאַרגאַס“ (פּאָדונג מיט בראַכוואַרג) פון טוכלע, פאַרשימלטע רוישטאַפן וועלכע מי לאַרט קיינמאָל ניט אָפּ — דורך אומצעליקע ריזן איבערן סאַמבאַטיען פון

דער וועלט, — וועלכער ווארפט אין דעם מאַמענט מיט שטיינער און מיט פייער — אפילע אום שאַבעס מאַטינעס, ווען די לעידים זענען פריי . . .

דאָס וואָרט „טעאַטראַטור“ רופט אַרויס כאַס שרייבער פון דראָ שורעס אַ מין סאָרט — זאָל מען זאָגן — „נאַסטאַליאַ“? — אַ פאַר- בענקעכץ הייסט דאָס — נאָך יענע גוטע יעקב-נאָרדין-יאָרן, ווען די ליטעראַריש-דראַמאַטישע „קאַרענסי“ איז נאָך געווען באַזירט אַף וויפיל ניט איז גאַלד, ווען יואל ענטין האָט נאָר באַדאַרפט אַ קוק- טאָן אין דאַג-נימל פון איבסענ'ס „עאָלף“, אָדער פון אַנדרייעוו'ס „אַנאַטעמאַ“ צו וויסן וויפיל דעם זיינער האַלט — אַפן וועלט-טורעם פון קונסט; ווען דער אידישער טעאַטראַל איז כאַטש געווען איינגע- טונקען אין עפעס — לאָז זיין ניט אין האַניק, לאָז זיין ניט אין ראַ- יעלער קוסטוואַרג, אָבער איינגעטונקען, פאַרינטערעסירט איז ער נע- ווען. ער איז ניט געשוואַומען פון אויבן איבער דעם אַלעמען אין נומי-אָוועראַלס און געקייט אַ זיפץ און זיך געהויכט אַף די זשמעניעס און געגעניצט . . .

דער שאַטנעז פונם אַלטן טעאַטער האָט כאַטש געהאַט עפעס אַ „דעזאַין“, אַ מוסטער, אַ פרימיטיוון „פעטערן“, אַ קינדישן, אָבער פאַרט עפעס אייגענט. עפעס אַזוינס וואָס האָט געשמעקט מיט אַלט- לעמבעריק, מיט מאַלדאָוואַנקעס, מיט בוקאַרעשט, מיט טהאַליאַ- ווינדזאַר-טעאַטער, מיט כאַנקע-לעמפל און רייזעלע, מיט האַוודאַלע און גראַנער — די גאַנצע באַנאַטעליע פון דער אַלטער אידישער קלויז, העקדעש, מערכעץ, מיקווע, סטרעטינער שטיבלעך . . .

שאַנאַליזם אָן דער מאַרק שאַנאַלישער באַוואוסטזיניקייט; אַן אומ- באַוואוסטער פּורום-שפּיל-ערנסט, וואָס האָט געהאַט דעם כּיין פון גראַטעס און ביזאַריע. היינט אָבער . . .

אַלרייט. מיסטער קאַנדאַקטער, מיסטער „פּישעל“ דער געראַ- טענער — מיר פאַרן אין אידישן פּאַלקס טעאַטער, צו סקולניק-רומ- שינסקיס (ווי רופן זיי עס?) „קאַמעדיע דע לוקס“. נאָך פאַרנעסט ניט, פּליז, מיסטער קאַנדאַקטער, אָפּהלינגען אין רעדזשיסטר פון... (שווערע ווערטער!) רעמיניסצענץ (זיכרויניסעריי) עטלעכע ניקעלנע זיפצען אונדזערע ווי באַצאַלטס פאַר דער רייזע—אינס זעלבן טעאַטער אַרײן וואו מאַרים שוואַרצעס געניע האָט (ערשט נעכטן) געטשאַדעט, געלויכטן, געסמאַליעט . . .

מי שפילט די פיעסע — — .
מיר האָבן זי דערקאָנט — אן אָפגעשוּנדענע ...

העלף, פיעסע לעבן, וואָס ס'טו עפעס זאָגן גוטס? געעלטערט זיך — אוואַאווא! דאָס הייסט: אזוי אויפן פאָנים — נישט. פאַר-קערט: דאָס פאָנים איז רואיק, זאמלעך, גלאַט — נאָך גלאַטער ווי אמאָל, אַ שמיכל פון גנאָד איז אַף די ליפן ווי באַ איינעם וואָס לייט פון געהירנפאַרווייכונג — אַ זיסקייט אזא, אַ ליבקייט, אַ גענוגונג... דעקאַראַציעס? — ניט די שווערע קאָמפליצירטע שטיקער פון אמאָל מיט טיר נומער איינס, נומער צוויי, נומער דריי („טיר רעכטס — טיר לינקס" — דער גאַנצער „טראַבל" איז געלעגן אין די טירן!). דאָס אַלט-טעאָטער פאַרוואַסן מיט אַ טראַדיציע-באַרד פון נאַטירלע-כער קליאַטשע, האָט — טאַפּענדיק נאָך אַ שטוינאַך-דריי — געפונען אַ רעפּאַרמע אינם אָפּגעקירצטן, לייטישערן שטיקל דעקאַראַציע (וואָס דערגרייכט שוין כאַטש צו דער מאַדריגע פון שילדנמאָלער-קונסט); אין אן אינגערן כאַר אין ווינציקער אַנטראַקטן . . .

אַבער אָנגעטאָן ווי די „פיעסע" איז (לויט קאַלף-פיקאַנ'ס רע-צעפט) אין אַ לייטישערן קאַסטיום, און באַשרענקטער ווי עס איז איר אויגן-און-נאָז-אַרבעט איז אָבער איר „נעשאַמע" געבליבן פון דער-זעלבער אַלטער וואַטע-מיט-קובעבע.

נאָר וואָס-זשע דען: דאָס וואָס האָט געפאַסט פאַר דער-אָ „פיעסע" ווען זי איז נאָך געווען אַ „יונענט", אָדער כאַטש — אין דער פּערציקער (געדענקט איר די „מאַראַלישע" אַפּלאַזן?), דער-ווידערט (ביז כאַלאַשעס) היינט, ווען באַ די 60קער יאָרן זאָנט נאָך אַלץ דער קאַמיקער (נומער צוויי) „זאָך אַ מאַמע"; דער „ערלעכער גראַביאַן" קוועטשט נאָך אַלץ יעדן איינעם די האַנט ביז יענער שפּרינגט אויף; דער ליבהאַבער „דער אידישער באַי" וויל בלייבן אַ אידישער באַי אַף אימער אונד עוויג און „אין דרערד אַריין מיט אַלע שיקסעס"; די „עלטערע מויד" איז עקלדיק „אַנגעגרימירט" און שרייט „מאַמע עך וויל אַ כוהסן" . . . דער פּרימאַדאָן בייט אַלע פינף מינוט די הויזן, די „סוברעטקע" איז „פול מיט לעבן" (ד. ה. זי רעדט זייער שנעל, קאַקעטירט ווי אַ קאַטשקע און אַלע פאַר מינוט בלייבט זי שטויזן, און ווייס ניט וואָס ווייטער צו טאָן מיט די הענט, פיס, אויגן, גאַרגל, הינטן).

איז וואָס-זשע וועסטו זאָגן פיעסע-לעבן? און וואָס איז מיט דיר דער מער? דערצייל, שוועסטער לעבן, שעם דיך נישט, מ'קעמא-זעך שוין נישט פון היינט.

— איר — שעמען זיך? א שיינע זאך! פארקערט, גיב א
קוק, ווי איך האנדל דאָ . . .

— דו האַנדלסט?

— אוואַדע . . . וואָס דען טו איך? איך האַנדל איך פּעדל.
אַלעס פּעדל איך. ווי זינג איך דאָ דורכן מויל פון דעם באַגאַבטן
קאָמיקער-הומאָריסט מנשה סקולניק. עס הויבט זיך אָן מיט אַ שמיר,
עס לאָזט זיך אויס מיט שמיר —

— מיט „חיר“ — ווילסטו זאָגן, ניט מיט שמיר. עס איז אַ
קלינגלעך לידל, זייער פיין געמאַכט פונם „דיען“ פון דער אירישער
אַלט־טעאַטער־מוזיק — יוסף רומשינסקי! דער רומשינסקי — קען
זיין פאך. ווי אַן אַלטער „שאָומען“ ווייסט ער פונם קלאַל, אַז מי
דאַרף זיך קאָנצענטרירן אַף אַ מוזיקאַלישן האַמטיק, אַף וועלכן אויפֿ-
צוהענגען דעם קאַסע־דערפאַלג. ווייטער מאַכט ניט אויס וועלכע און
וועמעס ניגונים מי גיט.

— דאָס איז ריכטיק, מיין ליבער פריינט. — מאַכט אונדזער
אַלעמענס באַליבטע און אַלעמענס גוט באַקאַנטע פּיעסע — איך גיב
דיר נאָך, איך גיב אַלעמען נאָך. איך קריג מיך ניט מיט קיינעם און
כ'וועל ניט אַז עמיצער זאָל זיך קריגן מיט מיר . . . און וואָס איר
זאָגט „נאַרישקייטן“ — אַט זעט איר דאָך: מי לאַכט.

— מי לאַכט נאָך אַלץ — מיינסטו, פּיעסע לעבן? אָבער מיר
האָבן מוירע, אַז דאָס לאַכט מען שוין ניט הייט דיר, נאָר פון דיר.
דאָס לאַכן די „סאַיט־סיר“ (טוריסטן) פון פאַרק־עוועניו און פון
פּלעטבוש וואָס קומען אויף דער איסט־סאיד איינקויפן, זיך דערקאַפּן
דיק שוין אין וועג ס'האַרץ מיט אַ ברינדזע־מאַמעליגעלע, מיט קאַר-
טאַפּל־וואַרעניקעס, מיט יידיש טיעיטער, פון וועלכן דער „אַלד מען“
מיט דער „אַלד לעידי“ פּלעגן אַמאָל רעדן — פּאַני נאָיס, יונאָ . . .

:: :: ::

צווישן סקולניק'ס אַ לידל און אַ צווייטן — האָבן מיר געהאַט
גענוג צייט און געלעגנהייט זיך אויסצודרייען מיטן פּאַניס צום אוי-
לעם און אים באַטראַכטן: ניט דורכויס קיין אַלטע מענטשן, ווי מיר
האָבן דערוואַרט, ניט די איסט־סאידער אָרעמקייט אָדער דער מיטל־
שטאַנד — נאָר (דער גרעסטער טייל, דאַכט זיך) סאַיט־סירס, קינדער
אָדער אייניקלעך פון דער ערשטער עמיגראַציע, גוט־געקליידעטע, מיט
קאַלמע, „יענקישע“ מאַניערן . . .

בראָדוועיער קאָסטייחערט — וואָס נאָך קאָן זיך דער סעקאָנדר-
עוועניו טעאָטער ווינשן?
נאַראַנים מיינען אַפּילע, אז דאָס איז אַ „ריין געווינס“ — אַן
אויפֿקום, אַ „רענעסאַנץ“.

אַבער סײַדן דער אידישער טעאָטער וועט זיך באַהעפֿטן קריק
מיט דער איסט־סאַיד, וועט לעבן זיין לעבן, זיין פֿאַר די איסט־סאַיד
דער פֿרעדיקער, פֿירער און שטראָפֿער ווי יעקב נאָרדין אין זיין צייט
איז עס געווען, וועט דאָס טעאָטער אויף סעקאָנדר עוועניו — האָבן
מיד מוירע — אויסצאַנסען טראָפֿנווייז, מינוטנווייז.

קוקנדיק אַף די זאַמע־נלאָטע, גלאַט־זאַטע און גלאַט־קאַלמע
מענטשן אינם יאָנטעפֿטאַג־טעאָטער (שפּייסע־נאַכץ) איז אונדז איינ־
געפֿאַלן, אז אַמאָל פֿלעגט דער עמיגראַנטישער מאַסנמענטש קומען
אין טעאָטער קעדיי זיך צו אידענטיפּיצירן מיט אים, קעדיי זיך אויס־
טאָן אויף וועלכע דריי שאַך פֿון דער ווירקלעכקייט, אין וועלכער ער
האַט זיך עקאַנאָמיש און שטייגער־יש נאָך ניט געהאַט אָריענטירט. —
דעמאָלט איז ער געקומען שפּילן מיטן אַקטיאָר, לאַכן מיט אים, פֿרייען
זיך מיט אים, היינט אָבער — באַ דעם צושטאַנד ווען דער קולטור־
רעלער אידישער מאַסנמענטש, אזוי גוט ווי דער אינטערלעקטואַליזיר־
טער מיטלשטאַנד איז אינגאַנצן פֿונם אַלט־טעאָטער פֿאַרטריבן גע־
וואָרן, איז „די עוועניו“ אָנגעוויזן מיט דער „פֿאַרשלאַיסונג“ פֿון אירע
טעאָטער־פֿראַדוקטן הויפטזעכלעך אויף אַ געוויסן שיכט פֿון עלטערע
קולטור־לאָזע מיטלשטענדלעך, אָדער אַרבעטער אָפּגעשטאַנענע, וועלכע
קענען נאָך ביז היינט די לאַנד־שפּראַך ניט און וועלכע בענקען — ניט
נאָך דער נאַציאָנאַלער פֿאַרם אין דער דראַמע, אָדער אָפּערעטע, ניט
נאָך „פֿאַלקישקייט“, ניט נאָך הירשנבייניזם — נאָר נאָך די „אַמאָליקע
צייטן“ — ד. ה. נאָך דעם טאַמאַשעווסקיוס אינם גוסס'ן טעאָטער,
נאָך קנאַל און קנאַק, נאָך געשריי און געשנייץ, נאָך דאָנגער אונד
בלויץ!

דער אַנדערער „עקאַנאָמישער זייל“ פֿון „דער עוועניו“ איז, ווי
שוין געזאָגט, דער סאַטיסיר: דער קומט אין אידישן אַלט־טעאָטער
אַריין ניט באַהעפֿטן זיך מיט אים, נאָר פֿאַרקערט: אָפּליקענען אים,
פֿאַרשפּעטן אים דער לאַכט ניט מיט דעם אַקטיאָר, דאָר פֿון אים —
דער שפּעט פֿון דעם „פֿאַני“ לאַשן, פֿון די „קאַיקעשע“ מאַניערן, און
אַכוץ דעם „סלאַפּסטיק“ פֿאַרשטייט ער איבערהויפט ניט וואָס דאָ
טוט זיך און — עס קימערט אים ניט. דערפֿאַר דער מאַנגל אין
אַפּלאָוו אַפּילע באַ די „מאַראַלישע“ סצענעס.

עס שאַפט זיך אַ לאַגע, אז דאָרטן וואו אין די אַמאָליקע יאָרן

פלעגט באַם צווייטן אַקט שוין מיטאַרבעטן דער גאַנצער אוילעם מוז
היינט דער אַקטיאָר (נעכעך) אַליין שפּילן; אַן אַלייניקער אַ ניט-באַ-
האַפּטענער, עכאַלאָז ווי אַ געשריי אין אַ כאַליעווע אַרײַן . . .

:: :: ::

וואָס באַקומט זיך פּונם סכאַקל ?

אַ רײע געשמאַקע, כײנעוודיקע לידער און „דאַרשטעלונגען“
(אין סטיל פּון וויסטאַר מור-באַסטער-קײטאַן) קימאַט אַן אַטעמדיקע
געשטאַלט פּון אַ „לעמעך-פּישל“ (סקולניק), אַ נישקאַשעדיקע וועלט-
לעכקײט און די רעציטאַציעס פּון אַלאַ ליליט, אַ טאַלאַנטפול קנייטש
פּון פּסח'קע בורשטיין, אײנציקע פּיינע ליניעס פּון דעם, פּון יענעם
אַקטיאָר אָדער אַקטריסע, ביכלאַל אָבער — אַ צוריקגאַנג (אַפּילע פּונם
שטאַנדפּונקט פּון דער אײדישער אָפּערעטע) אין זײַן פּון מוזיק, אין
זײַן פּון אָנגעוואָרפּנקײט און פּאַרקלעקטקײט. האָט אײנער אַ „קאַור-
קאַזער“ לידל, בראַנקט ער עס אַרײַן. קען ווער אַ פּאַר ווערטער
דייטש אָדער פּראַנצויזיש, קען אײנער פּיפּן מיטן מויל, קען אײנער
עפּעס אַנדערש — אַלץ אַרײַנגעוואַרפּן אין דער פּיעסע אַרײַן, אויס-
געמישט, צעקלויצעט — אַרויפּגעגאַסן אַף דער בינע. די אײנציקע
קאַמפּענסאַציע: סקולניקס עכטקײנסטלערישע מאַס. דער בידנער
פּישעל קומט באַ אים אַרויס (אַף וויפּיל דער „טעקסט“ שטייט ניט
אין וועג) ערלעך, ניט פּאַרכױזעקט, ניט פּאַרנאַרישט. זײנע עטלעכע
קופּלעטן („מיר אַ ניקל — דיר אַ ניקל“ — „דאַסזעלבע פּון דיר צו
הערן“, „עס הױבט זיך אָן מיט דיר“ א. א. וו.) זענען ווי אַ געשמאַקע
ראַזשינקע אַף אַ קינדערישן קוכן פּון . . . בלאַטע

:: :: ::

איז וואָס לערנען מיר דאַפּון, הערן טעאַטער-מענטשן פּון סע-
קאַנד עוועניו ?
מיר לערנען דאַפּון, אַז איר קוילעט, הייסט דאָס, אַליין די גאַנז
וואָס לײנט (אָדער האָט געלײנט) די גאַלדענע אײער אין אײערע
קאַסעס.

ווייט איז עס פּון אונדז אײך יצו פּרעדיקן קונסט-רעפּאַרמעס
וויכטיקע. מיר זאָגן אײך בלוז: אַ געוויסע צאָל אײדישע אַרבעטער,
מיטקלאַס-מענטשן, אפּילע „אַרויפּגעאַרבעטע“ קומען אין אײער טע-
אַטער אַרײַן. זײערע פּאַדערונגען זענען, פּאַרשטייט זיך, קליין און
קענען באַדינט ווערן פּון אַ... פּריימאַן, אָדער ווי די אַלע פּענ-טאַנדעט-
ניקעס הייסן דאָרט באַ אײך. נישט מער: אַכױז דיר, „רעגעלע קאַס-“

טימער" זענען דאָך אויך פאַראַן קולטור־מענטשן וועלכע האָבן וואָס סערס'איז באַציאונג צום — ווי רופט איר עס? — „אידישן וואָרט". איז וואָס וואָלט איר פאַרלוירן דאָכאָי, אַ שטייגער, (טראַכטן מיר) ווען אנשטאָט צאָלן אַ פריימאַנען 200 דאָלאַר אַ וואָך דאָזיגלע פאַר דעם־אָ „רוזשאַנק", וואָס עס איז דאָך פונקט אזוי פריימאַנ'ס ווי עס איז אייערע, אנשטאָט געבן דיר־אָ גרינגע (און אָפט אַמוזאַנטע, נאָ-ציאָנאַל־ביינעוודיקע) אָפּערעטעס אין דער פאַרוואַרלאַזטער פאַרם ווי איר גיט זיי איצט (אין פריימאַנ'ס „באַקלידונג")—וואָס וואָלט איך געאַרט ווען איר שטעלט אָן אַ פּראָפּעסיאָנעלן שרייבער (לאָמיר זאָגן איינעם פונם י. ל. פּרץ פאַראַיוו, וואָס גייט אום אַרבעטסלאָז) מיט אַ גוטן געשמאַק, פאַרשטענדעניש, אַביסל טאַלאַנט. ער זאָל איר, לאָמיר זאָגן, באַ אַ געהאַלט פון 50 דאָלאַר אַ וואָך צענויפּשטעלן צענויפּ-שרייבן, אויפאַרבעטן טעקסטן פאַר אייערע מעלאָדראַמעס און אָפּער־רעמעס?

פאַרשטייט זיך, אַז עס דאַרף (לויט אייער „ביזנעס"־פאַדערונג) נישט זיין קיין „הויכע" קונסט, וואָס באַ איך איז דאָס די טייטש סקוטשונע קונסט, נאָך וואָסער ס'איז לייטישע, גראַמאַטישע, ציכטיקע, ניט־פאַרווילדעוועטע פּיעסן.

און געווינען געווינט איר דאָכאָי, מיינע ליבע הערן, אַט־וואָס: די „אַלטע קאַסטימער" אייערע — בלייבן דיזעלכע אַלטע קאַס־טימערס, דעם ניט־קולטורעלן מענטשן אַרט דאָך לַבאַל־האַדיעס ניט, אַז איר גיט אים אַ בעסערן, ריינערן טעקסט — אזוי לאַנג ווי איר גיט אים נאָך די אינהאַלטלעך־פאַשעטע זאַך, איז אים דאָס איבריקע קיין דאָזיגע ניט.

דעם בעסערן אידישן טעאַטער־נייער אָבער, וועלכן איר שטויסט אָפּ פון אייערע טעאַטערס דורך אומגעלומפּערטקייט פון שפּראַך און טעכנישע צוגרייטונג — וועט איר מיט דעם קריק אַריינגעווינען אין אייער טעאַטער אַרײַן.

דאָס וועט זיין אַ ריינער ביזנעס־געווינס, אַן שום מינדסטע ריזיקע פון אייער זייט, אַלס ביזנעסלייט.

זאָל כאַטש דאָס ביסל אַרעמע און מאַגערע שפּיז, וואָס איר דערלאַנגט אייער באַשיידענעם קליענט, זיין ווײַעס־איז אָפּגעקאַכט און סערווירט אין וואָסערע ס'איז ריינע טעלער.

דערלאַנגט עס אים ניט אין פריימאַנס אַ פאַרשמאַלצענער יאַרמיקע — עס איז ניט שייין, ניט סאַניטאַריש, ניט ביזנעסמעסיק! און — געדענקט! — עס פאַרטרייבט קאַסטימערס . . .

II

... „און צווייטנס“, האָט געזאָגט גראַפער אינמיטן פּלוצים גייענדיק די אַזוי איבער סעקאָנדר עוועניו, צווייטנס, אויב שוין עסן כאַזיר, זאָל רינען איבער די וואַטשעמעיקאַליט.

— „פּיסקעס“, — האָבן מיר אים אַרויסגעהאַלפּן, ניט וויסנדיק וואוהין ער צילט.

ער האָט אָבער באלד קלאָר געמאַכט :

„מירן זיך היינט“, מאַכט ער, „וואַלגערן אין אידישקייט. איז אויב אַזוי דאַרפן מיר עסן קרעפלעך מיט קעז, אָדער וואַרניטשקעס מיט קאַשע, אָדער פּיראַגן מיט פּיצמעטאַנע.“

„קעדיי וואָס? — פּרענט איך.“

„קעדיי מיר זאָלן זיך אויסזאַלן מיט אידישקייט“, מאַכט ביל גראַפער (אויף זיין אייגענעם פּיסקאַנטן לאַשן, פאַרשטייט זיך) ... „זיך אויספלאַסטערן מיט אידישקייט פון אינוויניק, אַזוי גוט ווי פון אויסוויניק... די נעשאַמע אַזוי גוט ווי דעם מאַגן... דאָס וועט זיין, — מאַכט ער, — אַ קאַמפּליט דזשאַב.“

:: :: ::

קנישאַרניע.

מיר האָבן פאַרבייגעלאָזט „געפּנערס רעסטאָראַנט“ און „ראַט-נערס רעסטאָראַנט“—זוכנדיק דעם אַלטן ווילעט-סטריטער „האַרמאַז“; געטראַכט וועגן דעם, וואָס ס'איז געוואָרן פון דעם אַלטן קעמפּוסעס בלינצאַרניע אַף ברום סטריט, וואו איר פּלעגט (לויט דער דרויסנ-דיקער שילד) אַריינגיין דין ווי אַ שטרוי און אַרויסגיין פעט און קיילעכדיק.

מיר האָבן זיך סאַפּיקאַל-סאַפּיקאַל אָפּגעשטעלט אין אַ קליין רעסטאָראַנט מיט אַ גוואַלדיק-בלעכענער סטעליע אַף וועלכער עס זענען געהאַנגען גערוכן פון לאַנג-שוין-פאַרגאַנגענע פאַרעס פון מאַרכביין-באַרשטן און פון פאַרפּלימט-פּאַסאַליעס.

גראַפער האָט באַשטעלט — די גאַנצע „מעניו“ קימאַט, פון אויבן ביז אַראַפּ: פון לאַקשן מיט מילך (צו וועלכע ער האָט צוגע-ביסן אַ שטיקל ברויט מיט פּוטער) ביז העט-העט צו אַ געזעצט טעפּל מיט — ווי שוין געזאָגט — פּיצמעטאַנע און בעקאָוועדע קרעפלעך מיט קעז און עטלעכע וואַרעניקלעך אין פּוטער.

אין די לענגערע פּאַוזעס האָט ביל זיך אָנגערופן :

— ...פערמנס, וויל איך דיר דערקלערן אָפּן (א לויז בולבע-
וואַרעניקל האָט זיך בא אים געעפנט אונטערן נאָפּל און ער האָט
עס ניט געקענט כאַפּן) פאַרוואָס דאָס אידישע טעאַטער האָט פאַר מיר
א מיין סאָרט יונגט-רייז: — מיין טאַטע, דו הערסט? מיין פערזענ-
לעכער טאַטע איז געווען אַן אָשער ענד בילפּאַסטער אין אַ אידישן
טעאַטער. בייטאָג האָט ער געהאַנגען... פּלאַקאַטן אַף פּוסטע ווענט,
און אַף בוטשער-און-גראַסערי-פענצטער און ביינאַכט פּלענט ער אַנ-
וויון די זיצפּלעצער אַף דער גאַליאַרקע . . .

אַ גרין פינטעלע אין אויג האָט בא אים אַ בלישמטשע געמאָן:
— מיין טאַטע, — מאַכט גראַפּער, — איז געווען דער ערשטער
איינצופירן דעם „שאַראַפּ“ אַף דער גאַלעריע. אַזוי גיך ווי דאָס
„הויז“ האָט זיך נאָר אויסגעלאָשן און אַפּן קוירטן האָט זיך באַוויון
די עלעקטרישע לואאַנע, פּלענט מיין טאַטע געבן אַ קלאַפּ מיט ביידע
הענט און אַ פּייף און אַ געשריי „העטס אָף!“ און סיראַון! און...
שאַראַפּ.”

:: :: ::

גראַפּער האָט צוגעביסן אַ שטיקל ברויט מיט פּוטער צו די
וואַרעניקלעך, מיט וועלכע ער האָט זיך „געפּלאַסטערט פּון אינעוויי-
ניק“ און געוואָנט:

— אַז ער איז געווען גוט אויפגעלייגט, מיין טאַטע, פּלענט ער
נאָך צוגעבן: „עוורבאָדי שאַראַפּ.”

און אַראַפּלאָזנדיק דעם קאַפּ און אויסווישנדיק דעם טעלער
מיט אַ שטיקל שוואַרצן ברויט:

— אָט אונטער אַזאַ רעזשים פּון „עוורבאָדי שאַראַפּ“ בין איך
אויסגעוואָקסן! און דערפאַר טאַקע, אַ פּאַנים, וויל איך ניט שאַ-
ראַפּען, ניט פאַר גאָט, ניט פאַר הוירסטן, ניט פאַרן מיקאַדאָ.
— אַקעי... שוין 8:30!

:: :: ::

אַרז: סעקאַנד עוועניו טעאַטער.

נאַמען: „אַ יום-טוב אין שמעטל“.

פּערזאָנען: לודוויג זאַץ אַלס אַ רייע מענטשן, וואָס מאַכן-נאָך

ווי לודוויג זאַץ מאַכט נאָך דעם אַמאָליקן לודוויג זאַץ . . .

דער פּראָלאָג האָט זיך שוין אָנגעפאַנגען. עס טוט זיך! דריי

פּערטל פּונם אוילעם שטייט און זוכט „סיטס“ און דער „אָשער“ גייט

אַרום מיט אַ קליין לעמפּעלע, וויוזט — אַף וויפּיל מעגלעך — די

זיצפלעצער און . . . עווריבאדי שאראפ! מיר בויגן זיך איין און מיר טאפן אין דער נאקעמער פינצטערניש מיט די באַרוויסע אויגן אזוי לאַנג, ביז מיר דערביווען זיך יאקאָש אַרײַן, וואו עס איז אונדז אָנגעצײכנט מין האַשאַמאַים און — מיר דערוען פאַר זיך אַזאַ קאַרטינע:

דעם אַלטן (וויילנער) דיבוקס אַן אייניקל איז (מיט אַלגעמײנע קרעפטע) פאַרזאַמלט אַרום אַ בענשלייכטער, אַרום וועלכן עס זיצן די אברהם טייטלבויםס און אַנדערע איינגעטרייטע צאָדיקים אָנגעטאָן מער ווי אַ העלפט אין באָרד און ס'איבריגע, „אין געברום, אין גע-ווין, אין געבײזער“. הינטער אים שטייט פישקינד און נאָך אַ פאַר כאַסידים און מען מאַכט מיט די הענט ווי מיט האַקמעסערס (אידי-שער זשעסט“). באַ די מערסטע כאַסידים לײגן צו איינציקע הענט אַפֿן הינטן און די אַנדערע סעריע הענט — לײגט פון פאַרנט, ניט ווייט פונם אַסל, אזוי ווי צוגעקלעפטע. לײט אַ געוויסן דזשימ-דזשע פונם אַרקעסטער, עפענען זיך די דאָזיקע הענט און מאַכן זיך-צו צו, ווי קלאַפֿטירלעך . . .

בעקיצער און וואָס'ן מירן אייך לאַנג ציען? אין אַ געוויסן קוהשערן אידנס אַ טעכטערל איז אַרײַן אַ קלענערער סיז דיבוק. מ'האַט זי, הייסט עס, פאַר — — — אַלזאָ . . .

פונם „הינטערגרונט רעכטס“ הערט זיך אַ געוויין, אַ געכליפע, באַט ס'מאָדעל איז נאָך ניטאָ. ס'איז דאָ דער טאַטע און דער רעבע זאָל זיין געוונט: דער טאַטע שעמט זיך ניט און דערצײלט אזוי: מאַטמאַ קאַליע געמאַכט ס'טעכטערל — אַטנמא!

איז וואָס דאַרף אונטער די אומשטענדן טאָן אַ רעבי, מײנט איר? גיין דאַווענען? זינגען זמירעס? זיך אונטערלענען ס'האַרץ מיטן שטיקל רעביצין? אַמאָל-אַמאָל-אַמאָל — הערט איר, איז'ס טאַקע אזוי געווען! אָבער היינטיקע צײַטן, האָט אַ רעבי פֿלענטי צײַט אָפּצוּצײן מײווידיאַ ווי לאַנג און רעדן אַ שידעך און זיך מישן אין „מאַנדזשאַס-ביזנעס“, ווי מ'זאָגט, און האַקן מיט די צוויי האַקמעסער-מעסער הענט און אויסקערן די „וויילדע איביקײט“ מיט דער קליאַטשע... הען פֿן זיין באָרד, הען פֿן דעם מיסטער ה. בלום!

:: :: ::

די מאַהנסע (ווי זי ענטוויקלט זיך און ענטענטוויקלט זיך) פאַר איערע אויגן, אַטראַזוי ווי איך זאָג איך, איז ווי אזוי אַ ברודער האָט שיר-שיר ניט כאַסינע געהאַט מיט אַ שוועסטער. איז גײט באַ אונדז

ס'הארץ כּאָ, ווי מ'זאָגט, דאָ, ווי מ'זאָגט, ראָט, ווי מ'זאָגט. ניט מער:
מיר געדענקען נאָך פון אַחאָל, און געוויינטלעך לאָזט זיך אויס צום
גוטן. דער ברודער איז טאָקע (ווי איר האָט זייער ריכטיק געטראָפּן)
אַ ברודער, באָט די שוועסטער, זעט איר, דאָ האָבן מיר שוין געהאַט
אַ שטיקל מיסטעיק, ד. ה. אזוי אנעפּאָאָך (אָדער אַן-אונד-פּאַר-זיך)
איז די שוועסטער אויך אַ שוועסטער, איר זאָל ניט מיינען! נאָר ניט
זיינע, ניט אונדזער העלדס. דער לונגעלעכער וואָס מ'האַט אייך אָנגע-
בינדן אַפּן סאַמע שפיץ נייגעריקער נאָן, ווערט אָפּגעשניטן ווי מיט דער
האַנט: מ'גייט אַ טענצל, מ'לאָזט אַראָפּ דעם ברענענדיקן מאָגן-דאָוויד
אַף אזוינע עלעקטרישע דראָטן, די פיעסע האַלט באַס פּאַלן, באָט דער
כאָר (פון זיין זייט) הויבט זיך.

:: :: ::

— דענקסטו ניט, — זאָגט גראָפּער אין מאָמענט ווען „שמעלקע
לעקיש“ (מערקט די בייסנדיקע טאפּל-סאַטירע פונם נאָמען!) קומט
אַריין און פאַרגעסט זוכן אַ מעזוזע אויף אַ קוש צו טאָן — דענקסטו
ניט, נאָדיר, אַז דאָס איז אַ שטיקל אָפּנויג פונם רעכענס זייט? און
אַז ער האַלט זיך ניט באַ דער ליניע?

מיר גיבן-צו, אַז אזוי איז דאָס, ליידער!

נאָר אונדז טיאָכעט פונדעסן אַביסל ס'הארץ.

— איר פאַרשטייט: נאָך אַלעמען קערן מיר זיך דאָך אָן —
מיר און ס'אידישע טעאַטער. לאָז זיין לייבלעכע סאַנים (אין די
לעצטע שונדי-יאָרן), אָבער עפעס קערן מיר זיך דאָך אָן. און —
וואָס רעדט איר שונד? ! שונד איז דאָך אויך עפעס. מען קען
דאָס אָנטאַפּן, מ'קען דאָס אַרומנעמען מיטן סייכל און... עס אויס-
שפּיען אָבער דאָס-דאָ? ! מין גאָט און הער (ווי מ. ל. האַל-
פּערן וואָלט געזאָגט) דאָס איז דאָך . . .

:: :: ::

ניין, ניט בלוז אינהאַלטלאָזיקייט... נאָר אינהאַלטלאָזיקייט אין
הונדערט קאָלירן, אין אַ מיליאָן שטיקלעך!

אַלע קיניגרייכן פון אומזין פון דער גאַנצער וועלט און אומ-
גענגט האָבן אַהערצו געשיקט פאַרטרעטער מיט גלעקלעך און מיט
האַנגענפּעדערן און מיט אַ געפילדער! און יעדער שטיקל אומזין האָט
זיך זיין אייגענע — אזוי צו זאָגן — פּאָליציי, זיין אייגען פּאַסט-
אַפּיס, זיינע אייגענע וויצן! און יעדער פאַרטרעטער פּאָדערט

עקסטראַטעריטאָריעלע רעכט און אַנערקענט ניט קיין אַנדערע פּראָזע
ווי זיין אייגענע.

:: :: ::

אַמאָל פּלעגט קעסלער זאָגן: „קומט צומערשטן זען אונדזער
פּיעסע. באַ אונדז איז אַ בעסערע פּיעסע ווי באַ אַדלערן...”
היינט — וועמען איר זאָלט ניט אָנכאַפּן פּון די סטאַרס — ראַט
מען אייך, למאַנישעם צו גיין צום ערשטן אין די אַנדערע טעאַטערס,
ווייל יענע זענען נאָך ערגער... .

אָקטאָבער 31, 1935

III

די גרויסע טרייסט פונם אידישן טעאטער-מענדזשער:
 באַ מיר איז טאָקע, כ'בעט איבער אייער קאָוועד . . . אָבער
 יענעמס — יענעמס איז גאָר געפערלעך . . .

:: :: ::

פרעגן מיר: זאָל דאָס אַ טרייסט זיין? אויב אזוי, מעג מען
 שוין טאָקע צומאָכן ס'סידערל און זיך אנידערשטעלן און אָפּזאָגן
 קאָדיש נאָך דעם גאַנצן קונסטקרעמל . . .

דאָס גליק איז אָבער: עס איז נאָך ניט אזוי די מאַיסע! ניט
 דעם מיסטער סעקס, און ניט די אנדערע מיסטערס, וועלכע האָבן
 געמאַכט פון דעם אידישן טעאטער אַ סעקסאַרניע, וואו עס ווערן
 באַגאַנגען אָפּעראַטישע עקסצעסן אויף אירן וועט געלינגען צו פאַר-
 לעשן אַ לעבעדיקן שטורקאַז. דורך אַ קנאַק מיטן פינגער אין
 פאַנים אַרײַן פונעם אינטעליגענטן טייל פון די אידישע מאַסן.

דער עקאַנאָמישער דרוק וועט מוזן ברענגען דערצו, אז עס וועט
 זיך אַ קלונער ביזנעסמאַן געפינען, וועלכער וועט פאַרשטיין, אז דאָס
 וואָס מען שניידט פון דער מעלקנדיקער קו שטיקלעך סטעיק און מען
 פרעגלט עס אויף דער שפּיו, וועט סאָפּ-קאַל-סאָף אוועקפאַטערן די
 קו . . .

זעצט-זיך, קינדער-לעבן, און הערט אויס: באַ אַ מינאָריטעט-
 פּאָלק זענען די פּאָטענציעלע אויפהאַלטער פון דער קונסט (ליטע-
 דאַטור, טעאטער, א. א. ז. וו.) קיינמאָל ניט די אָפּגעשטאַנענע און פאַר-
 ווילדעוועטע מענטשן, וועלכע האָבן ניט קיין שום קולטורעלן צוכונד צו
 דער אייגענער נאַציאָנאַלער פאַרם. איינינעם מיטן אַסימילאַטאָרישן
 העכערן מיטל-קלאַס לויפן די דאָזיקע באַלד אַריבער צו דער שפּראַך
 פון דער מאַיאָריטעט, — דאָ-הי צו ענגליש. אין אַמעריקע און אין
 אַלע אימיגראַציע-לענדער איז עס דער קולטור-זיניקער און גראַ-
 מאַטער שיכט פון די אידישע מאַסן, וועלכע האַלטן אַן קאַנטאַקט
 מיט זיין פּאָלקס-שפּראַך, מיט זיין ליטעראַטור, מיט זיין טעאטער...
 איז אזוי:

„אַמאָליקע יאָרן“, ווען דער עמיגראַנט האָט נאָך קיין ענגליש
 ניט געקענט, האָט ער געחוזט זוכן זיין פאַרווילונג אין אידישן
 טעאטער. היינט אָבער, ווען יעדער אָפּגעשטאַנענער עמיגראַנט-זון
 אָדער עמיגראַנט-טאָכטער, לייענט ווי עס איז ענגליש, וועט איר
 אַליין פאַרשטיין, אז ס'איז קיין טיכל ניט צו צאָלן צוויי דאָלאַר-

מיט צוואַנציקס און דריי־אַלף־מיט־דרייסיקס פאַר אַ ווילדן פּוּר־סִי־שפּיל, ווען אַסאַך בעסערס ווי דאָס זעט מען אין די „טאַקיס“ — פאַר עטלעכע סענט!

עמעס: היינט האָט איר נאָך דאָ אַביסל „באַזוך“.
עס פלייצן־נאָך פון די לאַנדסמאַנשאַפטן אַהערצו קאַלטע טשאַ-ריט־שטראָמעלעך פון האַלב־געצוואַונגענע טעאַטער־נייערס, אָדער צופעליקע „טוריסטן“, אָדער גלאַט־אַזוי אַ „פאַרבלאַנזשעטע נעשאַמע“ — אָבער דער שטראָם, דער העכטיקער, רייסענדיקער שטראָם צום טעאַטער האָט איר, דזשענטללייט פון טעאַטער, אָפּגעשניטן אין דער רענע, וואָס איר האָט אָפּגעשניטן פון זיך דעם גאַנצן שיכט פון דער אירישער אינטעליגענץ — איינגעשלאָסן אויך די האַלבע און פּערטל אינטעליגענטן.

אַז איר קוקט זיך אַרום אין טעאַטער האָט איר ס'נעפּיל: פאַר־ביינייער וואָס האָבן דערהערט עפעס אַ טשיקאָוען טומל שטייען באַ דער טיר און קוקן אַריין, מאַכן כּוויזעס, פּאַטשן בראַוואָ, לאַכן, אָבער זיי באַלאַנגען ניט אַהערצו . . .

:: :: ::

לודוויג זאָץ מיט דער איינגאַרטיקער שטימע פון ציגאַר־פּאַפּיר אַף אַ קעמל, וואָס באַקט זיך איין אין האַרץ: דאָס איז אַ צאַפּלדיקע שאַלעכץ פון דעם אַמאַליקן זאָץ, וועלכן מיר האָבן געקענט (און אַזוי ליב געהאַט און אַזוי כאַשעו געהאַלטן) אין פּרץ הירשבייני'ס זידע־לעך, אָדער די אומגליקלעכע האַלבע־מענטשעלעך, וועלכע ער האָט געמאַלן מיט אַזאַ שטילן, מיט אַזאַ איינגעהאַלטענעם טאָן.

יענע מענטשן פלעגט זאָץ ווייזן, ווי מען ווייזט קינדער אַ מאַטאַנע, — מיט אַזוי פּיל קינסטלערישן נאַכעס און באַשיידנקייט, אין צענד־ליקער ציגאַר־פּאַפּירן פון טאַקט געוויקלט.

היינט ווייזט לודוויג זאָץ זיין „שמעלעקע לעקיש“ ווי אַ פּעדלער פון „פאַרבאָטענע פּאַסטלעאַרדס“ ווייזט זיין סכּוירע — אונטער אַ גאַס־לאַמטערן.

און מיט — פאַראַכטונג, ניט צו זיך, כאַליעל! דער „קיניג“ (סטאַר) קען ניט טון קיין שלעכטס: די פאַראַכטונג איז צו די... קאָסטיחערס, וועלכע ויצן נעבעך דערשלאַגענע, און בעאייס זיי האַלטן זיך באַם צערייסן די שטשאַקעס פון אַ געניץ, גיבן זיי אינמיטנדיגען אַ לאַך: זאָץ האָט אַרפּגעבליצט! זאָץ האָט אַ לידל געזונגען („איצט גלויב איך שוין אַלץ!“) זיי ווילען אים אַ כאַפּ־טון, אָנהאַלטן זיך אָן אים — אָנהאַלטן זיך אין דער בליציקער קינסטלערישקייט פון אַ

שטערן, וואָס אַטראָט לעשט ער זיך אויס, אָבער — דער שמערן
פאלט און פאלט און פאלט . . .

:: :: ::

סקולניק און זאץ (אין די צוויי פיעסן, וואָס מיר האָבן געזען).
סקולניק האָט צו זיין „פישלען“ וועלכע ס'איז מענטשלעכע באַ-
ציאונג, כאָטש אויף אזוי פיל — אים קיין פיסל ניט אונטערשמעלן,
ניט כויעק-מאכן פון אים — ד. ה. פון זיך אליין.

זאץ אָבער (אין זיין „לעקיש“ געשטאלט) מאַכט כויעק און...
מאַכט כויעק פונעם כויעק וואָס ער מאַכט ! . . . אזוי אז עס באַ-
קומט זיך עפעס אַ פארביגער שאַטן, וואָס דרייעט זיך און שווינדלט
פאר די אויגן . . .

זאץ איז (וויילט איר אַ וואולגארן מאַשל?) אַ גאָלדענע פאַונמענ-
פען, וואָס כאָטש זי איז פון דער פיינסטער קוואליטעט, רינט זי אָבער
און קלעקט און ערגערט.

זאץ, זאץ! קוק דיך אַרום וואו דו האַלטסט! ביזט דאָך אַ
קינסטלער און דיין אַמביציע גייט דאָך ווייטער ווי בלויז „אַנצופילן
ס'הויז“ . . .

סאָפֿיקאַליסאַף איז דאָך אַ „טעאטער“ ניט קיין סנאָבלוואורשט
וואָס . . . מען צעמאָלט דאָרטן עפעס און מען פילט עס אָן און מען
פארקויפט עס . . .

און וואָס ביליגער דער „אינהאַלט“, אַלץ מער „פעפער“ עס זאָל
פארקלאַפן דעם טאָם, פארשרייען דעם רייאָך . . .

זיפנבלאָזן פאר קינדער? נו, גוט, לאָז זיין אזוי. אָבער
וואָסערע זיפנבלאָזן? אז מען דערלאַנגט בלויז דאָס כאַלאַשעסדיקע
מילינע-וואַסער, אין וועלכן די זייה (פון טויטע פיעסן-ביינער און
פעטס) איז ערשט צעגאַנגען — — —

:: :: ::

אַ כאַסענע אין שטעטל?

אויף אזוינע „כאַסענעס“ וועט מען לאַנג ניט גיין, מיין טייערער
מענעדזשער, מיסטער סעקס

אַפילע אַן אָפערעטע, מיין ליבער זאץ, ווי וואוילינגיש זי זאָל
ניט טראָגן ס'קאָפּאָליטשל אַף אַ זייט, מוז זי אָבער וויסן צי גייט זי
אָוועק, צי קומט זי אָן!

מען קען, לעמאַשל, אָנהויבן אַ ליברעטאָ אַפן גרונט, אז איינמאָל
צוויי איז פיר, אָבער דעמאָלט מוז שוין צוויי מאָל צוויי זיין: אַכט...

א „יוס-טוב אין שמעל" הויבט זיך אן דערמיט, אז איינמאל איינס איז . . . פיר און דערגייט (דערהעצקעט זיך) דערצו, אז צוויי מאל צוויי איז . . . עלעף און א האלב. און פיר מאל פיר איז אַנדערטהאַלבן . . .

בא אזא צושטאַנד פון אידישן טעאַטער, איז שוין עפעס א בידעש, אז די בעסטע און טאַלאַנטפולסטע שווישפילער, ווי אַנא אַפעל, בינא אַבראַמאָוויטש, מאַלי פיקאַן, איזידאַר קעשיר, מאַרק שווייד, לאַזאַר פריד, יודל דובינסקי גייען אַרום אָן אַרבעט? בן-עמי איז „פאַרוואַגלט" אין שיקאַגאָ; בולאַף האָט געמוזט „נעמען ס'פעקל אַף די פליצעס" און מאָריס שוואַרץ נאַווענאַדעוועט אַרום פון איין עק וועלט צו דער אַנדערער?

פאַרדרייטפולע אַקטיאָרן: פישקינד, באָריס ראָזענטאַל, סעם קעסטין, גאַלדע לובריצקי: — אין סאַוועטן-פאַרבאַנד וואָלט מען אַזוינע פינע עלטערע שווישפילער פענסיאָנירט: פרייע לאָזשי, שפיז און קליידער געגעבן, כאַשעוויגע-האַלטן פאַר זייערע אַמאָליקע פאַר-דינסטן. דאָ מוזן זיי זיך העצקען צום טאַקט פון א. בלום'ס אַ ניעכטשע שליאַק . . . (דאָס איז גראַפער'ס אַ „ליבלינג-וואָרט").

וואָס שייך די מוזיק: נו, איז זי (זאָגט גראַפער) פול מיט ניש-קאַשעדיקן דזשימזשיוז און זי האָט אַן אַמביציע צו גיין בעסער אַף אייגענע פיס (ווי שוואַך זיי זאָלן ניט זיין)! איידער אַף פרעמדע קור-ליעס (ווי פיין זיי זאָלן ניט זיין)

נו, און מיכאַלעסקאַ? — פרעג איך באַ גראַפער'ן.

„דער", זאָגט ביל, „איז אַקעי. ער באַלאַנגט", מאַכט ער, „צו דער גרופע פון עקס-קראַסאָוויצעס, וואָס מאַכן נאָך אַלץ", זאָגט ער, „א שוין לעבן דערפון, כאַטש די קויכעס דינען שוין ניט דערצו..."

:: :: ::

אַרויסגייענדיק פון טעאַטער, האָבן מיר אַ פרעג געמאַן באַ אַ אידן, וואָס האָט אונדז אונטערגעשטופט מיט אַן אַקסל אַרויס-צע-צו:

— ווי געפעלט אייך די פיעסע?

— וואָסער פיעסע? — האָט ער געענטפערט, — ס'איז ניט קיין

פיעסע, סא פלעי! ס'איז קא פלעי אויך נישט!

— אָבער דער אוילעס? — האָבן מיר געזאָגט אין דעם גוטן

געמיט, וואָס מיר האָבן זיך לעצטנס אָנגעטון, —

— וואָסער אוילעס? — ווערט דער איד אין קאַס — ס'איז

נישט קא אוילעס. ס'א בענעפיט!

IV

די „סצענע שטעלט פאָר“ ווי וויליאַם גראַפער און לימבאָך און איך שפּאַצירן מיר איינמאַל אין אַ רעגנדיקן דאָנערשטיק אין סאַמע „גאַנידן“ אַרײַן, אַשר, וואָס, בעוועניו בית, וואָס אויף סעקאָנדר עוועניו שעבניוויאָרק.

סאָ ווינטיקע נאַכט. דער רעגן פאַטשט-אונדז אונטער מיט אַ קיל בעזימל, וואָס שמעקט מיט באַדבלעטלעך. פאַרגאַסע-קוידעש, טעאַטער, כינקע-פינקע.

איז רערט מען אזוי וועגן דער טאָמאַשעפּסקעריי, וועלכע איז יאָ פאַרגאַנגען און ניט פאַרגאַנגען, וועגן דעם שיינעם לידל „דריי בלוה-מען“, וואָס באַרים טאָמאַשעפּסקי זינגט איצט אין זיין רומעניש קעלערל „פאַר די פּינסטע דושענטעללייט פון אונדזער אידישן פּפּאָלק“. אין דעמנעמלעכען ליד, דערציילט גראַפער, ווערט געשיל-דערט אַרײַ, וואַזוי עס זינדן אַמאָל געווען דראַי בלייהמען פּאָן דער אידישער בינע, אַרײַ: אַדלער, קעסלער, טאָמאַשעפּסקי — אַרײַ זינדן צוואַי פון זיי אוועקגעשטאַרבן, אַרײַ איזט געבליבן בלוז איינער, אַרײַ — פון וואַנעט ווייסטו עס די אַלע סקוטשנע בינער-עכילעס-לעך? — פרעגן מיר באַ גראַפערן, בעאייס דער רעגן נעצט אונדז אונטערן קאָלנער.

— פרעגן נישט, דאָנטעסק, כ'האָ מיר מיינע דעמעקטיווים!... — מאַכט ביל און גיט אַ פינטל מיטן אויג אויף ענגליש, צו לימבאָכן, וועלכער האַלט באַם פרעגן, יצי אויף אידיש טאַנצט מען פון רעכטס אַף לינקס, אזוי ווי מי שרייבט . . .

:: :: ::

מיר גיבן אַ קלאַפּ מיטן האַלבן (סטענדינג-רום) טיקעט אין דער טיר פונעם פּאָבליק-טעאַטער-טעמפל און מיר פּאַלן אַרײַן גלייך אין דער פּיעסע: „א גן-עדן אויף דער וועלט“ — עפעס אזוי פּלוצים, ווי מיר וואָלטן האַסטיק באַגאַנגען זעלבסמאָרד, און גאָטס „אינערן-וואַכע“, מיסטער גבריאַל אין געשטאַלט פון אַ ליאַרמדיקן „אַשער“, נעמט אונדז איבער און פרעגט אונדז וואַהרום אונד וואָעס מיר זעמאָ אזוי יונג אַרײַנגעשטאַרבן אַהערצעצו? און „גאָט“, מאַכט ער, וועט אייך ניט אויפנעמען, ביסאָז איר זענט געקומען אומ-אייני-געלאַדן! „גאָט“, מאַכט ער, האָט פּיינט, אַז מי וואַרט ניט אַפּן גאַטירלעכע טויט וואָס ער שיקט צווען ר'האַט צייט! ער גלייכט

דאָס ניט. הי דאָזנט לאַיקיט, מאַכט ער שוין אויף ענגליש. נאָר
וואָסזשעדענושע, זאָגט ער...

— וואָסזשעדענושע ? — פרעגן מיר אַלע דריי אין אַ גריכישן

כאָר . . .

— אז איר זענט שוין יאָ דאָ, איז וואַרט-צו ביז דער אוילעם
וועט זיך צעסאָדן, ווייל ס'היינט אַ בענעפיט-הויז פאַר דעם ביאַליס-
טאַקער מוישעוורזקייניבן אימגאַנצן אויספאַרקויפט, מוז מען וואַרטן
ביז אַרום האַלב נאָך אַקט . . .

— אַכט — פאַרבעסערן מיר אים . . .

— נאָ, — מאַכט ער, — טאַקע האַלב נאָך אַקט, מיין איך אז
אַלע אילן זיך צעזעצן, וועט מען זעען וועלכער פּלאַץ ס'איז ליידיק.
אַמאָל קומט'ן נישט, יונאָ, ספּעשליק אז ס'רעגנט . . . נאָכן ערשטן
האַלבן אַקט וועמיר שוין וויסן . . .

:: :: ::

מיצאָד שעלָאָנו : איר וויסט וואָס מיר'ן איך זאָגן, ליבע פריינט
און לעזערס ? מנשה סקולניק און לודוויג זאָי זענען טאַקע געבעך
געווען גערעכט, אז זיי האָבן געזאָגט, אז אַנדערע פּיעסן זענען נאָר
ערגער .

ווי די זאָך איז איצט אין די אידישע טעאַטערס אַף סעקאָנד
עוועניו, איז וואו איר זאָלט זיך ניט אַריינװאַרפן זען אַ „שאָו“, איז
— ערגער . . .

קעריי צו זיין גערעכט צו די מאַנאַגערס (אויף אידיש : מע-
נעדזשערס) און פּיעסנליפּעראַנטן פון קייוערשמעניגליכן אידישן טע-
אַטער-האַף, מוז מען זאָגן, אז דאָס געפיל פון „פּערמאַנענטער ער-
גערקייט“ נעמט זיך עפּשער ניט אזוי פון דער קוואַליטעט פון די
פּיעסן, ווי פון דעם רעצענזענט'ס פּערזענלעכער מידיקייט, וועלכע
ווערט שאַרפּער און שאַרפּער, וואָס מער ער טרעט אַריבער די שוועל
פון דער געטין טהאַליאַ, וואו יעקב גאַרדין און גאַלדפאַדען און שיי-
קעוויטש און שאַרקאַנסקי זענען אַמאָל געזעסן אַפּן קרוינשטול . . .
דאָרטן וואו יואל ענטין און ב. גאַרין און אַנדערע קונסט-שטראַ-
פּערס האָבן אַמאָל מיט זייערע ערלעכע פּענונפּערערס געוועקט און גע-
לערנט און דערקומשעט — זענען היינט די „גוד באַיס“, די ערנרייכס,
די שמענדריקזאָנס. „גיט דאָרטן אַ מאַך עפּעס אַ גוטע קריטיק מיט
אַ פּיקטשע, יו גאָו. ס'יז טומאַראָ!“ — אזוי פּראָסט און בעזאָנער-
דיק (בעז-האַנאַר'דיק) ווערט עס היינט געמאַכט.

אוועק די צייט פון שעמען זיך, פון פארשטעלן זיך די אויגן.
היינט עסט מען כאזיר און מי קוועטשט אויס די באַרד, איבער וועל-
כער דאָס כאזיר-שטאַף רינט אריבער, און מאַ מאַכט אַ כויעק-בראַכע
און מי לעקט-אַפּ די פינגער . . .

אַז קיין ציל און קיין וועגווייזער איז ניטאָ, איז גייט עס ווי
גע...שמירט: „מיסטער, קונסט-טעקסידרייווער, זייט-זשע מויכל, פירט
מיך פאַר צוויי דאָלאַר מיט 20 סענט“ . . .

— „וואוהין, ליבער טעאטער-פאַסאזשיר?“

— „כ'האַב דאָך אייך געזאָגט: פאַר צוויי-צוואַנציק. ווהאַט-

דיהעל איז די דיפערענס?!“ . . .

ס'איז ניט קיין פראַגע פון אַנקומען: אַף קיין קאַרוסעל קומט

מען ניט אָן!

:: :: ::

מענעדזשערס, סטאַרס, אייצעגעבערס, לאַבי-לאַבזעס (איז נאָך
פאַראַן אַזעלכע?) מאַניפּולירן מיט עטלעכע געצילטע ביונעס-געראַט-
קען. מי לעבט, אזוי צו זאָגן, אין דער דריי-טיר (רעוואָלווינג-דאָאָר):
מי דרייט זיך אַרײַן און מי דרייט זיך אַרויס און מי קומט ניט אָן
און מי פאַרט ניט אוועק . . .

הייסט האַצעס טעאטער „פּאַבליק“, הייסט פּלאַצעט טעאטער

„פּאַלקס“ . . .

איז באַ האַצן אַ „יאַנטעוו אין שטעטל“ (מישטיין דרערדן גע-
זאָגט!), איז באַ פּלאַצן אַ „גן-עדן אויף דער וועלט“. (אַז וויי איז
צום לעבן!) איז באַ 1 קאָמיקער אָן „איינפאַל“ ניט צו קענען
טרעפן מיט איין האַנט אויף דער אנדערער, — סידן, אַ צווייטע
פערזאָן שטעלט אים אונטער די דלאַניע, איז באַם צווייטן קאָמיקער
דאָסזעלבע. איז באַ האַצען דער ערשטער אַקט אין „יוראָפּ“ און
דער צווייטער אין אַמעריקע, איז באַ פּלאַצן — אַקוראַט פאַר-
קערט: דער ערשטער אַקט אין אַמעריקע און דער צווייטער (אַוואַ-
וואַוואַ!) אין יוראָפּ . . .

און באַ אַלע איז קאָמיקס:

„קוועטש ניט! ער קוועטשט . . . וואָס קוועטשטו?“

טראַגעדיע:

„18 לאַנגע יאָהר-ער“ . . .

(שטענדיק, ווי איר זעט, לאַנגע יאָר, ניט קיין קורצע).

דער אַפּגענאַרטער ליבהאַכער: „ווער גיט דיר דאָס רעכט-
שט

אזוי צו האַנדלען?“

די אלטע מוטער: „סי נאָר מע־שיגע צו ווערן.“
 דער אלטער פּאָטער: (פּאַרהויבנדיק די פּאַרטו־באָרד): „אַז
 דער וואָס זיצט אויבן וויל“ . . .
 דער יונגער ליבהאַבער: (אין די ווייסע הוויז, א „געפלימעט“
 רעקל און א פּאַנים פון א לאַשיקל): „דו ביזט שאַין ווי א בלוהס
 דינע אויגן. . . מי קען מע־שיגע ווערן“ . . .

:: :: ::

קאָמעדיע: דאָס האָט בידאַרפט הייסן די גאַרנאָילישע מאַסקע,
 דאָס האַלב־לאַכעדיקע, האַלב־וויינענדיקע פּאַנים פונעם לעבן, פּליסי־
 קע, רוישיקע טרערן אין פּאַרם פון געלעכטער־אויסברוכן. און וואָס
 איז'ס דאָ, כ'בעט אייך זייער, אַף דער היינטיקער אידישער בינע?
 עס איז עפעס אַ מין קאָלרע פון פּאַרביקע שמאַטקעלעך פּאַרנאָגראַ־
 פישע; א „קרעזי קווילט“ פון פוסטן, אינהאַלטסלאָזן אומזין, פון
 אַ נאַנסענס־ביקסל, וואָס שיסט מיט בלעכענע קאַפּסלען גלאַט אין
 דער וועלט אַרײַן! פאַר אַט־אַזאַ סקוטשנעם טישעבאָוו־שפּיל מיט
 גלעקלעך, דאַרף מען עס אַ ריזיקע געביידע, מיט פּלושענע בענקלעך,
 מיט קאַמפּליצירטער באַלויכטונג, מיט אַ סאַמעטענעם פּאַרהאַנג,
 מיט עלעקטרישע שילדן, וועלכע פינטלען מיט אַן אויג איבער דער
 גאַנצער לענג פון סעקאַנד־עוועניו.
 גאַטאַנאַט!

:: :: ::

דאָס ברויט פון א „גן־עדן אויף דער וועלט“ איז אויסגעשקראָ־
 בעט געוואָרן פון אַ האַלב טויז אלטע סוזשעטן־דייוזשעס. איז עס
 — אַכויז אלעמען — זייער און לעפּקע, מיט בלויע, וויילעכע ראַנדן.
 פון אויבן צוגעסמאַליעט פון דער דזשאַנגל־הייז פון פּאַרנאָגראַפּיע,
 פון אונטן רוי און קלעפּיק און גרוי . . .
 אַהרן לייעבעדעוו העצקעט זיך אַפּן הילצערנעם פּערדל און
 סטאַרעט זיך מיט אלע קויכעס צו זיין וויציק (אַז דער טעקסט איז
 אזוי מיזערנע־אַרעם, אַז ניט נאָר קיין „באַסיעכידקעלע“, נאָר אַ פּלוי
 קען מען מיט דעם ניט אויסגעבן...). לויט לעוויין גוידערט זיך מיט
 וואונדערקיינד־האַוואַיעס און מיט אַ קאַל פון אַן עגליעריפע.
 קידי קאַפּלאַן אלס די דינסט ביי־לעבאַשע, האָט אַביסל כּיין
 און ריטם און איז שפּראַכלעך ניט אזוי קויטיק ווי די אַנדערע.
 מנחם רובין שפּילט דעם סטעמפּאַוונעם „פּאַהטער“ דריי פּערטל
 מיטן פּאַנים צו דער וואַנט — עפעס שעמט ער זיך ס'פּאַנים צו ווייזן

אין אזא פראָזע, אין אזא אויסשטעלונג פון וואלגאריטעט — סאי אין עצם שפיל, סאי אין די דעקאראציעס, פון וועלכע א לייטיש אויג קען קריגן דעם שלאס.

יעקב וועקסלער האָט זיך פאכמאניש, כאָטש סטעראָטיפע, דערפאַרעט מיט דעם שטיקל ראלע פון יאקאב יאקאבזאן, און צוזער פערל (וועלכן מ'האָט מיר אזוי הויך פאַר־דעקאָמענדרט) האָט אויס־געהאלטן די פראָבע מיט זיין ווארשעווען דיאלעקט. אין פאַרגלייך מיט דער מיסעמשינעדיקער שפראך־קלויצעניש פונעם גן־עדן־אַנ־סאַמבל (אַכוז דער דינסט ביילע־באַשע) איז דאָס געווען א טראָפּן פאַרביקער נאַפּט אויף א קאַלוזשע . . .

זיין מאַדרייגע אַלס קאָמיקער פונעם בען־טוירפּין סטיל (פער־זענלעכע פעלערהאַפטיקייט, קאַסאַקע אויגן, קליינע געשטאַלט, א. א. ו.), קאָן פון דער איינער (וויסער) ראלע ניט באַשטימט ווערן.

אין „גן־עדן אויף דער וועלט“, — ווי באַ זאַצ'ס און ווי באַ סקולניק'ס נייע פיעסן — ברענגט יעדער אַקטיאָר וואָס ער האָט און וואַרפט עס אַריין אין קונסט־פּעסל אַריין. רעדט פּעלד פאַר אַ נייעם־גראַצער פּויליש, זינגט ליעבעדאָוו פאַר אַ האַלבן גראַשן „רוסיש“, וואַרפט אַ דריטער פאַר צוויי פענים — רומעניש . . .

וואָס שייך דער אידעאָלאָגיע“ פון „גן־עדן אויף דער וועלט“ — שפאַלט זיך פאַשעט דער מויעך! דער פּאָהטער האָט גאַרניט קעגן כאָסן מ'שמיד, מי פאַרניט אים, זאָגאַר“ זיין באַלמלעאַכישקייט, ווייל... דער רייכער פּאָהטער וועט שוין מאַכן פון אים אַ לייט (אים, „אַריינ־שטעלן אין ביזנעס“). די דינסט איז („פאַרשטייט זיך“) אַ וויסער בהיימע, אַ שלימאַזל . . .

ס'איז אויך, זאָגט גראַפּער, ווערט אַ פינפּערל צו באַמערקן, אַז אַזוי אַן־און־פאַרויך רעדט ליעבעדאָוו קעסידער אויף וואָלינער דיאַ־לעקט. נאָר אַז ער דערמאָנט זיך, אַז דער סאָף דערנענטערט זיך שוין באַלד און אַז מ'האָט נאָך היינט גענוג געלאַכט צום בענעפיט פונם „ביאַליסטאָקער ביקער־כּוילים“, ציט ליעבעדאָוו זיין טרומפ־קאָרט: ער נעמט רעדן אויף ליטוויש — מיט אַ טי אַנשטאַט אַ טי, וואָס קאָן שוין זיין וויציקער, כ'בעט אייך?

וועלנדיק צופירן צו אַ קופּלעט וועגן דיפּלאָמאַטיע, ניט די סוב־רעמקע־ארורע פּלוצים אַ געשריי: „ס'איז היינט אַ סעיל אויף די־שעס באַ וואַנאַמעיקערן“ (אַן אויספאַרקויה אויף געשיר), כאַפּט עס דער קאָמיקער אויף מיט אַ פאַרוואַנדערונג: „אַ סעיל אויף די־שעס?“ און געבנדיק זיך אַ קלאַפּ אין שטערן מיט אַ פינגער, דיפּלאָמאַטיע! „נעמט מען זינגען דעם קופּלעט.

„אומפאַרגעסלעך“, זאָגט דער באַרימטער מאַלער, לימבאָך, וועל־
 כער האָט פון דעם גאַנצן אָפּערעטישן מיסטקונגל פאַרזוכט בלויו די
 פאָרם, ווייל ער איז ניט קיין איד. — „אומפאַרגעסלעך“ בלייבט די
 סצענע, ווי דער פאהטער שטעלט זיך אוועק אויף דער „אינסאיד־
 באַלקאָני“ פון דעם שרעקלעך־לייווענטענעם אַפּאַרטמענט אויף פאַרק
 עוועניו, און די פרימאָדאָנע ניט אַ צימב־ל־אויף אַף דער „געטלע־
 כער פּיאַנאָ“ און עס אַנטשטייט (ווי מי זאָגט) דאָס שליענהאַפטיקע
 געזאַנג: אַל טאַשליכיינו.”

און ביל גראַפער זאָגט און ניט זיך דאָכיי אַ צאַפּל :
 — אַ דראָזש גייט איבער די ביינער . . .

:: :: ::

דו ווילסט וויסן דעם גאַנצן ריינעם עמעס, שוועסטער רעדאָק?

ציע ?

נאָכדעם ווי איד האָב טוימטאַס געווען (פאַרזוכט) פונעם פולן
 „קורס“ פון דריי „גייסטיקע“ מאַלצייטן אינעם אידישן טעאַטער, האָב
 איך שוין מער קיין שום פלאַן ניט ווי אזוי צו דאַטעווען דאָס־אַָ !
 איך ווייס בלויו, אַז ס'איז ניט גוט, ניט גוט, ניט גוט . . .

און הונדערט מאַל,

און טויזנט מאַל,

אַן אַ מיליאָן מאַל

ניט גוט.

נאָר — נאָך אַלעמען : אַ זאַק מיט אַש אַף די לענדן דאַרף מען
 זיך ניט אַנטאָן, כאַווער רעדאַקטאָר, און ס'ביסל איבערגעבליבענע
 האָר אַפּן קאָפּ דאַרף מען זיך פרי טאָי ניט אויסרויסן.

די בעסערע אידישע אַקטיאָרן, זיך שטיצנדיק אויף דער סימ־
 פאַטיע און אַף דער מיטהילף פון די גראַמאַטנע פּאָלקשיכטן, וועלן
 זיך לערנען גיין אויף דעם אויפן ווי אַלע געזונטע און נאָרמאַלע קינד־
 דער לערנען זיך גיין : דורך פאַלו און אויפהויבן זיך

און כאַטש מיר, אויפן לינקן קונסט־פּראָגראַם, וועלן טאָמיד זיין
 פון די ערשטע זיי (די יוגנטפולע) צו שטופן צום פּראָצעס פון לערנען
 זיך גיין דורך פאַלו (ניט אָנהאַלטנדיק זיך אָן קיין שום באַזונדער
 „פעטענטי־וועגעלע“, וועלכס פאַרלענגערט בלויו דעם פּראָצעס פון
 אויפ־וואַקסן), וועלן מיר אָבער זיין צישן די ערשטע זיי (אויף אַ דער־
 וואַקסענעם אויפן) אָפּצעווישן די פאַרבלוטיקטע נאָז און זאָגן :

— גיי ווייטער, מיין קינד. דו מוזט גיין אַליין און פּערזענלעך,
 ווייל קיינער קען עס פאַר דיר ניט טאָן.

„אָווע, קאַווע, פאַווע“

אזוע, קאזוע, פאזוע

דאָס קעפל וואָס מיר האָבן דאָ אויבן אַזועקגעשטעלט איז נישט סטאַס־אָזוי פון שיינקייט־וועגן. דאָס איז אַ קאָפּ פון אַן אויפשריפט אינם פּאַלאַץ פון דעם ליטעראַרישן ווינטבאַיטל גאַבריעל ד'אַנונציע. „אזוע! קאזוע! פאזוע!“ (דער טייטש פון די ווערטער איז „סקאַצ־קומט! היט זיך! ציטער!) איז בלויז איינע פון די אומצע־ליקע האַקעספּאַקעס־שירעמאַלעסן אין ד'אַנונציע'ס לוקסוס פּאַלאַץ לעבן רוים.

בא די „באַנדראַנאַטן“ און די אַנדערע „פרומלער“ איז כאַטש די קיילע געווען פון אַ געהאַמערטן גאָלד. צו עסן איז דאָרט—ליטעראַריש—געווען פאַר אַ פּליג, נאָר די קיילעס האָבן געקלונגען און געבליר־שטשעט. באַ דעם טאָמאַשעווסקי־ד'אַנונציע איז אָבער דער גאַנצער „באַנקעט“ געווען אַ צעשטויסן ביסל גלאַז, אויסגעמישט מיט כעמיש בלוט און קונסט־שווייס.

:: :: ::

ד'אַנונציע האָט (וואָסוואַריו) אין זיין לעבן פאַרפאַסט פּלענטי ביכער. טיילמאַל האָט ער געדיבעט, און טייל מאָל האָט ער געגעבן סעקס־ביסקוויטן און געדאַנקען־דרויב, פון נישטיקן באַדייט. דער ערלעכער ליינער וואָס עסט ליטעראַטור, ווייל ער איז הונגעריק און נישט דאַפּאַר ווייל ס'איז מאַדע, האָט ליינענדיק ד'אַנונציע'ן גע־האַט ס'געפיל, אַז דאָס זענען צייגענע ביבקעס, באַגאַסן מיט פאַרפיום און באַפאַרבט מיט אַלערליי קאָלירן פונם רעגנבויגן. די בירגערלעכע יוגנט, וועלכע האָט זיך געמאַסקעוועט מיט „סאַנינ'ס“ פעטע כאַזע־רייען, האָט נישט געקענט האַנאַע האָבן פון ד'אַנונציע־שפּענדלעך איינגעטונקען אין גער־טאַמיד־בוימל, מיידלמילך און לעקדיזע־מיט האַניג. שפּעטער־אַרום אין זיין טאָמאַשעווסקי־קאַריערע האָט ד'אַנונ־ציע געסקאַנדאַלעוועט מיט אַ באַרימטער אַקטריסע, אויסגענוצט אינטימע באַציאונגען פאַר „ליטעראַטור“, און די בורזשואַזע וועלט האָט זיך אַביסל געבייזערט אַף אים. לעמאַי ער מאַכט זיי קאַליע די „קאָזאַלעריע“ (אָדער ווי מען רופט עס דאָרטן אינעם בורזשואַזעס מאַניערן־לעקסיקאָן: „שיוואַלרי“ — פּערדעריי...) בע־אויסע האַזמאַן, אין דערזעלבער צייט, איז דער סקאַנדאַליסט ד'אַנונ־ציע, ווי די טעיווע איז באַ די קאַפיטאַליסטן, געוואָרן נאָך מער באַ־

רימט איבער אלע ליטערארישע קאפייען פון דער וועלט — פון קאפיי דע לא ראטאָנר, ביו „שלומ'ס" קאפיי אף איסט-בראָדוויי. פארשמאכטע גרענידזש ווילעדזש ווייבער „אָפליפטערקעס", „דזשוואַניטא העדאָקס" פון דער וועלט'ס „מעניסטריט" און אנדערע פוסטעפאסניקעס, האָבן אין די ליטערארישע קאפייען פון איסט-בראָדוויי קאָרנער דיוויזשאָן, ביו בראָרוויי און 42טע, ביו מאַנפארנאס און נאלעווקעס, צעבימבלט ד'אָנונציאָ'ס גרויסקייט, דעם שניט פון זיין באָרד נאָכגעמאכט, נאָכגעזאָגט זיינע דיבוקשפרוכן און גענא-ווערט איבער דעם פאקט, וואָס ער איז אין דער ליטעראטור מיט זיין גאנצן פאקט יעונוכישער עראָטיק — געשלעכטלאָז, געדאָנקלאָז, גערוכלאָז, וואָס דאָס האָט לויט דער מאָדע פון דער דעקאדענץ-צייט געזאָלט זיין אַ סימען פון „גרויסקייט".

:: :: ::

געקומען די וועלט מילכאָמע, האָט זיך ד'אָנונציאָ אָנגעטאָן אַ געפאָסט מיליטעריש סטאַניקל, מיט גאָלדענע ציפערן-8 איבער דער ברוסט, זיך איינגעשאַפט אַ פאָר טויז טראָלדן און הענערשע פדערן, זיך באַשטעקט מיט זיי וואו ער האָט נאָר געקענט, זיך אָנגעוועקסט די וואַנצעס, אָפגעשוואַרצט די באָרד, און מיט דער האַנט אויפן גאָלדענעם ציילעס-הענטל פון זיין פּרעכטיקער שווערט זיך געלאָזט אין דער מילכאָמע אַרײַן דורכן פּאַראַדנעם אַרײַנגאַנג, אין דער אָנוועזנהייט פון רעפּאָרטערס און קאַמעראַלייט. מיר טרעפן באַלד דעם „העלד פון פּיומע" פּליענדיק און שריי-בנדיק איבער טאָלן און בערג.

דער שאַוויניסטישער גאָלד-גראַנער גראַנערט: גער, גער, גער, גער (איז די טייטש: קריג! קריג! קריג!) די שווערד שלעפט זיך נאָך אַף אַ רעדעלע און ער פאַלט איבער די אייגענע פּיס, ווי „המן דער צווייטער" אין אידישן טעאַטער. די הענערשע פּעדערן ציען-צו צו אים אַלערליי אויפעס פון דעם אינדיק-געשלעכט. אלע פוסטע קעפּ און אויפגעשטעלטע הענער-קאַמען, און פּערלדיקע „קינסטלער" פון קאָקעססטווע. פּעזאַנעס פון דעם פּאַשיסטישן איטאַליע זאַמלען זיך אַרום ד'אָנונציאָ. ער ווערט זייער וואַרט-זאָגער, זייער „נאָווי". דער פּאַשיזם ווייזט שוין אין די וויקעלעך אַרום שפּורן פון דעם וואָס היטלער דריקט שפּעטער אויס דורך די ווערטער: „דאַנקען גאָט, אונ-דזער פּאַרטיי איז נישט געבונדן פון קיין שום לאָניק". שפּעטער כאַפּן אים די בלוטיקע כוואַליעס פון פּאַשיזם אַפן רוקן, הויבט אים אַרױף צו דער הויך פון נאַציאָנאַלן דיכטער. מוסאָליני נ'ס „זיגפריד"

רייט ארויף קיין רוים אף א ווייס, בויביק פערד, וועלכס ער צעבלומיקט מיט די שפאָרן. לויטן געזעץ פון „דאָס גלייכע גלייכט זיך מיטן גלייכן“, גייט די יונגע פאָשימישע ליטעראַטור באַרג-אַרָפּ, דע-גענערירט אינאיינעם מיט איר בלוטיקער, דעמאָגאָגישער סיסטעם. אין דער עפנטלעכקייט: פאָמפ, גלעקלעך, וויירויד, פאָראַדעס, ריי טואַלן. אין דער שטיל: פאַרשקלאַפונג פון אַ פאָלק. שלעסער אף דורכגעלעכערטע ליפן, וואָס ווערן באַפוילן צו שמייכלען. אַ גרויע פייז, אַ פינגערניש, אַן אַפאָטיע מיצאָד די ברייטע מאַסן. אַ פּעלקער-קאַסטראַציע פון פּאָליטישער „מענלעכקייט“. אַ רעזשים פון רע-וואָלווער-פּיסקל קעגן רעוואָלווער-פּיסקל.

דער מאַנעלאָמאַניאַק מוסאָליני זיצט אַפן טראָן מיט אַ מינע פון אַ פייוויסענט-נאַפּאָלעאָנטישק, אַ שטעל פון אַ גיפטיקער פּלוי, אַ „פּיסק אף שרויפן“, אַן אויג וואָס קוקט אין שפיגעלע (מ'זאָגט, אַז זיין לינקע דאָלאַניע איז אָנגעשמירט מיט אַזאַ מין שימערשטאַף, וואָס שפיגלט), אַז ער קוקט אף די נאָטיצן, בעאייס ער האַלט זיינע פּלאַמ-פּיערדיקע שמענדריקערדעס, איז צו יעדן בלעטל צוגעטשעפעט אַ שפיגעלע.

(א) מאָדע היינט באַ די באַנקירן און באַסעס, איבערצוגעבן די מאַכט צו אַקטיאַרשטישקעס. ווי פּילסודסקי'ן, מעיאָר וואָקער, מעק-דאָנאַרד, די שפּאַנישע „טרופע“ פון רעפּובליקאַנער, היטלער, א. א. וו.) מוסאָליני הערשט, פאַרשטייט זיך, מיט דער הילף פון אַנדערע אימפּעריאַליסטן. פאַשיום — באַוואָפנטער פאַרשאַרפּטער קאַפיטאַל-ליזם, אַריינגעטריבן אין אַ בלינד ווינקל פון איבער-פּראָדוקציע, קרע-דיט-צווייפל, מאַסנהונגער, מאַסנרעוואָלט, מילכאַמע-גרויטונג, פאַר-לענגערטער „פּרידן פון מידקייט“ — איז גערן האַלטן אַפן טראָן אַזאַ אַקטיאַר ווי מוסאָליני און זיינע „קולטור“-ליפּעראַנטן . . .

:: :: ::

דער גאַלדענער „קנאַפל פון קאַפיטאַליזם“ האָט זיך פאַרשעפעט אין דער אָפּגעלאָזטער פּאַליטיק פון וועלט-קאָמערץ. די וועלט-מערק זענען פאַרשטאַפּט, און מ'קען זיי נישט אויפשטאַפּען — סידן מ'זאָל נוצן די קעפּ פון די הערשער פאַר ריסקאַליעס. מ'שניידט די פּאַלעס פון דער פּוילער קאַפּאַטע און מ'לאַטעט דעם קאָלנער, — דער קאָלנער ענדיגט זיך שוין אויך באַלד...

נאָר דערווייל איז די בורזשואַזע וועלט אין די הענט פון די פּאַליטישע וואָדעווייליסטן, גרויסקייט-מעשוּנגאַאים, קליינקלעזמער און

גאָרגל־שניידער, אַלאַ מוסאָליני־פּילסודסקי־מעקאָנאַל־גאַנדי־טישאַנג קאַי־שעק.

איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם מענטש זיין שאַטן, איז דער העכסטער סילוועט פון דער פאַשיסטישער „קונסט“ כאַראַקטעריסטיש פאַר מוסאָליני און פאַר זיין „נייער שטאַטסמאַנשאַפֿט“.

די פּירנדיקע ליטעראַרישע פיגור אין סאָוועטן־פאַרבאַנד איז ווער? דער שטילער, באַשיידענער, אַרבעטזאַמער, טיפֿ־מענטשלעכער, מאַקסיס גאַרקי. אין פאַשיסטישן איטאַליע איז עס ד'אַנונציאַ: דער אַלטער אַקטיאָר, דער האַלבער מטורף, דער פּוסטער קאַפּ.

שרייבט מוסאָליניס פּריינט אַרנאָלדאָ קארטעסי:

אין ד'אַנונציאַ'ס פּאַלאַץ געפינען מיר סטאַטוען פון ווענוס, דורכגעוואַרפן מיט בילדער פון דער „מאַדאָנאַ“, היידענישע געטש־קעס, לעבן פּראַנציס פון אסיסי (אַזא קריסטלעכער נאַר), צייכנס פון קריסטלעכן פּרידן (?) און אַניוועס, לעבן סוואַווענירס פון דער מיל־כאַמע... פּאַנאַנישע פּראַכט מיט קלויסטערלעכער פּראַסטיקייט (!)...”

ד'אַנונציאַ טרייבט דאָרט האַפּאַנעס א „רעקעט“ אין זיין פּאַ־לאַץ, האָט אַלערליי ווערקשעפּלעך פאַר האַלצאַרבעט, גאַלדאַרבעט, טעפּער־אַרבעט, און אַף אַלצדינג איז ער אַ מיינווין, און אַלצדינג קען ער... ד'אַנונציאַ זאָגט וועגן זיך אַליין: „איך שרייב, איך זינג, איך פאַרפאַס מוזיק, איך שניץ אין האַלץ, איך בין אַ גאַלדשמיד, אַן אַר־כּיטעקט, אַ סטראַטעג, אַ מיליטער־פּירער, אַ מאַלער, אַ סקולפּטאָר, אַן אויטאָראַ, און...” דער שוואַרציאַר ווייסט אים וואָס נאָך!

ד'אַנונציאַ רעדט וויטער, אַנווייזנדיק אַף זיין געשמאַקלאָזן, פּאַ־שיסטישן דזשאַנגל־פּאַלאַץ:

„אַלצדינג דאָראַ ווייזט זיין סטיל... מיין ליבע צו איטאַליע (צום פּויבסט און מוסאָלינין, הייסט עס! — ג.), מיין שטרעבן צו העלדיש־קייט, מיין איבערטראַכטן וועגן מיין לאַגערס צוקונפֿט... דאָס אַלעס אין יעדער ליניע, אין יעדן קאָליר, אין יעדן טאָן.

אין אַן אינטערוויו אַף העכער דריי זייטן פון זונטאַג־מאַנאַזין ביליאַנע פון דער „טיימס“, הערט איר פון ד'אַנונציאַ'ן עפשער טויזנט מאַל דאָס וואָרט „איך“, „איך“.

„איך האַמער אייזן. איך גראַוויר האַרטע שטיינער (ווייכע איז קיין קונץ נישט!... — ג.) איך דרוק פון הילצערנע בלאַקן. איך פאַרב שטאַפּן. איך שניץ ביין און האַרט האַלץ... איך פאַרטייטש די קאָרד־צעפעיסטן פון קאַטערינאַ ספּאַרצאַ. איך דיסטיליר פאַרפּיר־

מען... אמאָל האָב איך צעשטייער געגעבן (וועמען? זיך אליין האָ-
פּאַנעם! — נ.) אלעס וואָס איך האָב געקראָגן פון אנדערע, איצט
שענק איך אוועק (זיך אליין, הייסט דאָס, בעלאָשן פּאַעטן) אלעס וואָס
איך באַשאַף...

ווייטער שרייבט וועגן אים זיין פריינט ארנאלדאָ קאַרטעסי:
„ס'איז נישט איבערטריבן צו זאָגן, אז ער (ד'אַנונציאָ) איז אַן
איינזאַמער מאַן... זייער אָפט איז ער איינער אליין, (ווען ער זיצט
דאָרטן, וואוהין דער קיזער גייט צעפוס, מיסטאַמע! — נ.) צייטענד
ווייז זעט מען אים גיין שפּאַצירן אָף איינזאַמע דאָרף-וועגן... ער איז
גאַנץ איינזאַם, און טראַגט די יוניפּאָרמע פון אַ גענעראַל, נאָר אַן אַ
היטל...“ (פאַרשטייט איר מיך! נ.)

אַן אנדערס מאָל זעט איר אים (ד'אַנונציאָ) ווי
ער אַרבעט אַרום ווי מעשווע, אין זיין אַלטן סובמאַרין-יאָגער אין
וועלכער (שריף) ער איז אין יאָר 1916 אינאיינעם מיטן איצטיקן קאָ-
מוניקאַציע-מיניסטער אַדמיראַל קאַסטאַנצאַ קיאַנאָ אוועק זינקן עט
לעכע עסטרייכישע שיפן, און איז קריקעקומען נישט האָבנדיק גע-
פּייערט קיין איין טאַרפּעדאָ. אנשטאַט דעם האָט ער איבערנעלאָזט
הינטער זיך אַ „פּייערשפּייענדיקע וואָרונג, פאַרזיגלט אין דריי פּלע-
שער...“

דער פאַשיסטישער קאַרעספּאַנדענט קאַרטעסי גייט ווייטער אַן
מיט זיין באַשרייבונג פון ד'אַנונציאָ'ס „גרויסקייט“. ער באַשרייבט
ווי אזוי עס טוט אים (ד'אַנונציאָ) אָפט אַ באַפאַל די שכינע... און
ער פּאַלט אַרײַן אין דער קונסט, ביז איבערן פּופיק, שפּעקצור-מעלדן!
„ער (ד'אַנונציאָ) פירט אַ לעבן פון פּולשטענדיקער אָפרו, אין
פּיזישן זין (דאָס איז נאָכדעם ווי ער טוט עפּשער זיבעציק מעלאַכעס
מיטאַמאָל. אַ שוואַכער זיקאַרן ביי קאַרטעסין.—נ.)... נאָר אז סי
כאַפט אים אָן, אַרבעט ער 16 שאַ אַ טאָג.

און דער הייליקער ד'אַנונציאָ „שאַפט“, איז עסט ער ווי אַ
הינדעלע, און שלאַפט ווי אַ קאַנאַריקל. (אזוי זאָגט ער אליין, און
זיין וואָרט איז גאָלד!) „ער גלויבט, אז אַף אַ הונגעריקן מאָגן דענקט
זיך ריינער און שנעלער!“

דערמאָנען נישט די-יאָ גלאָריפּיקאַציע-לעגענדעס אין די עגיפּטי-
שע פרעה'ס וואָס האָבן איינגערעדט דעם פּאַלק, אז עסן, עסן זיי
נאָך ווי עס איז, אָבער אַרויסגיין, גייען זיי נישט אַרויס! ?
מוסאָלינים פאַשיסטישע הענקער-מעלכע מאַכט, פאַרשטייט זיך,
אַ גרויס וועגן פון זייער „נאַציאָנאַלן דיכטער“. ס'איז געגרינדעט
געוואָרן פאַר פאַרלאַנג-צוועקן אַ באַזונדערער אינסטיטוט, וואָס ווערט

פראָטעזשירט פונם איטאַליענישן קעניג אזוי גוט ווי פונם קעניג'ס פריינט, מוסאַליני.

זינט 1926 אַרבעט מען אַף ד'אַננציאַ'ס, „ווערק“, וועלכע דאַרפן אַרויסגיין אין 42 בענד! 25 בענד זענען שוין אַרויס פון דרוק. די איבעריקע ווערן איצט צוגעגרייט צום דרוק. די „ווערק“ זענען איינ-געטיילט אין 4 טיילן: (1) פּאַעמען פון ליבע און פון גלאַרי, (2) אַלערליי נאָוועלעס, (3) טראַגעדיעס, מיסטעריעס און דראַמעס, און (4) שריפטן פון „פאַרשונג“, קאָמאָדע, זיג, מוטשעניש, דיווינאציע, רענאַוואַציע, סעלעבראַציע, ווינדיקאַציע, ליבעראַציע“. די פּאַסיסט-שע מעלכוכע גיט אַף דעם-אַ ליטעראַרישן שטרוימיט-האַנק אַ סומע פון זעקס חיליקאַן לירעס! דער „היליקער טאַטע“ פון רוים האָט אפילע געפּרופט אַ פּראָטעסטיר טאָן אונטער דער נאָז: סטייטש, אַ מענטשל האָט דאָך אַמאָל געשריבן אויסגעלאַסענע מאַיסעס... אָבער מ'וועט מיט אים דורכקומען.

:: :: ::

דער סאַמע קרוק פונעם „טיימז“ אַרטיקל איבער ד'אַננציאַ איז דאָס אָרט, וואו ער גיט איבער די אויפשריפטן און שפּרוכן און שיבולעסן, באַמאָלונגען, וואָס טאַמאַשעווסקי-ד'אַננציאַ האָט צע-ווארפן אין זיין פּלאַץ — אַף די ווענט, אַף דער סטעליע, אַף די בענק-לעך, אַף די נאַכטעפּ.

אַט ווי אַרנאָלד קאַרטעסי באַשרייבט עס:

„דער פּאַסאַד איז אָפּגערעגנט מיט בלומען... די פּרעסקאַס זענען געבליבן ווי פּריער, אַכויז וואָס ער (ד'אַננציאַ) האָט אַליין צוגעגעבן דעם הערב פונם פּרינץ-פון-מאַנטע-נעוואַסאַ. זיי באַשטייען פון צוויי קורניקוציעס (אָדער עפעס ענלעכס! — נ.) אַרום אַ שטאַל-העלמעט, אונטער וועלכע עס ליגט אַ נאַקעטער שטילעט. איבערן אַריינגאַנג האָט ער אַן אויפשריפט, וואָס באַשטייט פון אַזוינע קונציק-צונויפ-געשטעלטע איטאַליענישע ווערטער, וואָס עס קען הייסן ענטוועדער „קומט אַריין“, אָדער „שטייט אין דרויסן“ — עס ווענדט זיך צי מ'לייענט די פיר געוויסע שורעס פון דער לענג אָדער פון דער ברייט. איבער דער אינווייניקסטער טיר איז אָנגעשריבן אַף לאַטיין: „זאָל דער גייסט פון זיג גיבן פּרידן צום דאָזיקן הויף פון אַ בראַוון מאַן“. דערנאָך גייען נעמען. פאַר יעדער זאָך האָט דער „בראַווער“ גאַבריעל אַ באַזונדערן קלוגן נאָמען. איין טייל פונם פּאַלאַץ הייסט: „פּריאַריאַ“. אַן אַנדער טייל הייסט: „דער זאָל פון מעדיטאַציע“. יעדעס ברעקל מעבל אין דעם-אַ זאָל איז באַצייכנט מיטן נאָמען

פון א פארגעסענעם טויטן מאַנאָך. אין א ווינקל שטייט אַ מירמעל-
נער לייב. אין סאַמע מיטן זאַל איז אַ קליין פּאַנטאַנדל. אין איין
זייט אַ קאַמין, אין דער אַנדער זייט אַן אַלטאַר, אין וועלכן עס ברענט
אַ נער-טאַמיר נאָך דעם פּאַעטס מוטער. דער אַריינגאַנג אין ד'אַנג-
ציאָס קאַבינעט איז דורך אַ נידריקער טיר, פינף פּוס הויך. דאָס
איז האַפּאַנעם אַ סימבאָל, אַז ער איז העכער פון זיך אַליין, און אַז
ד'אַננציאָ ווי גוואַלדאוונע גרויס ער זאָל נישט זיין, מוז ער זיך אַלץ
נייגן פאַר... ד'אַננציאָן. ס'נעמלעכע „קאַרשיי-קאַדאַשים“ איז פּול
מיט... ביכער, מיינט איר? ניין. מיט רעוואָלווערן, שווערדן, ביסקן,
מאַשינביסקן און אַנדערע מילכבאַמע-געווערן, וואָס האָבן (ווי קאַרטעסי
אַליין גיט צו) „ווייניק צו טאָן מיט דער איידעלער קונסט פון
שרייבן“...

:: :: ::

מיר שפּאַנען ווייטער דורך ד'אַננציאָס פּאַלאַץ (אונטער דער
פּען-פירערשאַפט פון קאַרטעסי). אין עס-צימער אונטער דער סטעליע
אַ „חופּה“ מיט אַ פּאַן, אַף וועלכער ס'איז אויפגעשריבן „ווער איז
קעגן אונדז?“ אַרום די ווענט זענען אָפּגעטלעך פון קאַנפּוציוס,
בודהאַ, ברמעזישע און כינעזישע געטשקעס און ווידער טאַקע נאָכ-
אַמאָל „פּראַנציוס פון אסיס“. אין אַ ווינקל-צימער איז אַן אַרען-
קוידעש מיט... טאַקע ווידעראַמאָל שים-געווערן, קינזשאַלן, יאַטע-
גאַנעם.

נאָר נאָר דאָס שענסטע איז דאָס צימער, וועלכן דער ביליגער
קאַמעדיאַנט רופט זיין „טויטנצימער“. דאָס בעט אינדרינען איז
ענלעך אַף אַ מיטע. אַהינצו וועט מען אים מוזן אַריינלייגן עטלעכע שאָ
פאַרן טויט (ווי אַזוי מ'וועט וויסן אַקוראַט ווען אים אַריינצולייגן איז
אַ פּראַגע! — נ.). דאָס גאַנצע קאַמעדיאַנטסקע טויטנצימער איז
באַמאָדזשעט מיט שפּרוכן און בילדער-צייכנס. אַף דער סטעליע:
אַ קרעציקער אין אַ טפּיסע-צעל. קענענעד (ווי קאַרטעסי זאָגט) „דעם
דיכטערס בענקן צו אונדערגרייכבאַרקייטן“. אַרום דעם קרעציקן זעט
מען פינף ווייבער: איינע ברענגט שטעט-שיך, די אַנדערע אַ קעמל-
האַרענעם מאַנטל, די דריטע אַ שיסעלע געקעכץ, די פּערטע אַ שטריקל
צום מאַנטל... אַ פינפטע... (האַפּאַנים, אַז פאַר איין נקיווע צו טראָגן
אי אַ שטריקל, אי אַ שיסעלע עסן איז צו שווער! — נ.).

די האָקוס-פּאַקוסן לייענען זיך:

„אַ געפּאַנגענער זינג איך, אַ ברענענדיקער פּלי איך קעסידער
אַרויפצו. איך האָב אין מיר דאָס אייביקע פּיער.“ דאָס „טויטנ-“

צימער" איז באפוצט מיט אזוינע אינזיכטישע דיבוקשפרוכן, ווי "טאָמיר-נישט-טאָמיד". דאָס צימער אליין האָט נישט ווינציקער ווי דריי נעמען מיטאַמאָל: "די צעל פון ריינע כאַלוימעס", "דאָס צימער פון טויט" אָדער (בעסער געזאָגט! — נ.) דאָס צימער פון דעם קרעציג . . .

קאָרטעסי גיט אליין צו, אז אַסאך פון די "לאַזונגען" איז שווער צו פאַרשטיין. למשל: "פינף פינגער — פינף אַווייערעס" . . . נאָר קלערער און דייטלעכער ווי אַלע האַקוס-פאַקוסן איז די אויפשריפט: "אוווע, קאוווע, פאוווע".

:: :: ::

נאָרעל ד'אָננציאָ איז מעסוקן אַריגינעל אין זיינע שפרוכן. למאָשל זאָ שריפטוואָרט: "קארפּע ראָזאָם, קאוווע ספינאָם" (רייס די רויז און לאָז דעם דאָרן). די בריקלעך וואָס פירן צו זיין פאַלאַץ, הייסן: (1) די בריק פון זיפצן, (2) די בריק פון האָזן, (3) די בריק פון ווינשוונגען, (4) די בריק פון אייזערנע קעפּ. . . די לעצטע בריק איז באַפוצט מיט אַכט מאַשינביקסן — אַ מאַטאָנע פון זיין קאָלעגע מאַר-שאַל דיאָז. . .

יעדער וואָס גייט דורך די "בריק פון ווינשוונגען" מוז אויסדריקן עפעס אַ וואונש. דערביי גיט דער ווינ-טשער ד'אָננציאָן עפעס אַ מאַטבייע אין האַנט אַריין, וועלכע ער (ד'אָננציאָ) וואָרפט אַרונטער דורך אַ שפּאַלט אין דיל פון בריק. . . (וואָס עס ווערט פון די מאַטבייעס, ווער עס קלויבט זיי אויף, זאָגט נישט קאָרטעסי. דאָס מוז זיין אַ נישקאָשעדיקער "רעקעט" פאַר דעם פּאָעט פון 42 ביכער!) די "בריק פון זיפצן" (זאָגט קאָרטעסי), ווערט אזוי אָנגערופן צוליב דעם, וואָס נישט איין מענטש האָט דאָרט גע-זיפצט, דערפאַר וואָס ער האָט געוואָלט אַריינגיין אַ קוק טאָן אַפן פּאָעט און — מ'האַט אים נישט אַריינגעלאָזט. אין איינעם פון די "מאָנאָל-טעמפלען" אינם מעשוּגענעם פּאַלאַץ פון דעם פּאַשיס-טישן "דיכטער", וואָס לעבט אין מעשוּגענעם וואוילטאָג, אַפן כעשבן פון אַן אויסגעבלוטיקט, פאַרהונגערט איטאַליעניש פּאַלק, זענען 17 זיילן פון מירמלשטיין, קענעגער די 327-ד אַקוראַט, ס'זאָל נאָך פעלן אַ האָר! — נ.), "וויכטיקסטע שלאַכטן אַפן איטאַליענישן פּראָגנט". די זיילן זענען אַלע מילך-ווייסע — אַלע אַכויז איינער, וועלכער איז שוואַרץ, ווייל ער סימבאָליזירט די שלאַכט באַ קאפּאַרעטאָ, וועלכע האָט זיך געענדיקט מיט אַ נידערלאָגע פאַר די איטאַליענישע כאַ-יאַלעס".

ווידער ש. ניגער

ווידער ש. ניגער

דער שארפשטיין עסט-אויף דעם מעסער. נישט ווייניקער ווי דאָס מעסער עסט-אויף דעם שארפשטיין. דער כילעק איז נאָר, וואָס דאָס מעסער קומט אַרויס דאַפּון שאַרפּער און דער שטיין — שטוּם-פּיקער.

נאָכדעם ווי ש. ניגער האָט אין „ימים-נוראים“ אָנגעזעטיקט זיינע אויגן אין הייליקן פּיוט, און דורכגערעכנט מיט אַ קריידל וויפּיל ער האָט היינטיגעס יאָר פאַרדינט פּון ליטעראַטור (אַרונטערגערעכנט: טינט, בליפּעדערס, פּאַפּיר, לעבער-פּילן, און אַנדערע רעפּועס צו... דום און גריוואַטע) האָט ער געכאַפּט אַ קוקעלע אזוי פּון טשיקאַוועס-וועגן אין דער „מ.פּרייהייט“. און אַך, וואָס האָבן זיינע אויגן דער-זען? מיר זענען אָפּגעשטאַנענע... מיר גייען קריקצעוועגט. מיט 18 יאָר קריק האָט מען געשמועסט אז ס'איז נישטאָ קיין גאָט אַף דער וועלט. און — היינט שוין ווידער! שוין לאַנג, ווי זאָגט איר, שטיל געווען. טאָמער האָבן די אַנאַרכיסטן מיט די זאַציאַליסטן זיך אַרויפֿ-געאַרבעט און געקומען צום סייכל, איז... נאָדיר קאָמוניסטן צום טיש. און ווידער מיט דעם אייגענעם פּיזמען: רעליגיע איז סאַם פאַר די מאַסן! וואַלט איר געמיינט, אז עס איז נייעס. אָט גיט אַ פּרעג באַ די אַלע געוועזענע אַנאַרכיסטן, וואָס שטייען און דאוונען, וועלן זיי איך זאָגן, אז זיי האָבן שוין געהערט דאַפּון נאָך מיט 30 יאָר קריק. אַי וואָס שטייען זיי איצט און דאוונען די לאַכודרעס? איז דער טערעז: פאַר-שריט! פּראָגרעס... אַ מענטש שטייט נישט אַף קיין אָרט... נעכטן איז מען געווען אַן אַרעמאַן האָט מען טאַקע געגלויבט אַז רעליגיע איז פאַרפירערש, אָבער היינט, אז מי איז אַרויפגעאַרבעט און מ'האַט אַן אייגענע קאַר מיט אַ שאָופּער, איז גאָר אַנדערש. היינט גלויבט מען, (גלייך מיט ש. ניגער), אין ליבאַ-וויטשער רעבין, אין געזענע פּופּיקלעך און אַן אייגן הויז... און דעם-גאַטינג.

:: :: ::

דער פּענונגיקסלער האָט ליב צו הערן ווי דאָס טאַמעוואַטע מע-לאַמערל ניגער שטייט אין פּאַליש פּון „טאַג“ מיט פּולע קעשענעס ראָזשינקעס, קייט מיט געפאַקטע פּיסקעס און קלאַנגט זיך אַף „גלות הקונסט שברוסיאָ“.

דאָס מאָל איז עס אַן אַרטיקל וואָס הייסט: „גייט בערגעלסאָן ווידער אין שפּאַן?“

דאָס טאמעוואטע מעלאַמעדל דרייט מיטן גראָבן פינגער און „באוויזט“, אז אין סאָוועטן-פאַרבאַנד קוילעט מען די „קונסט“ אָן אַ מעסער. אַ שטייגער? אַ שטייגער מ'ליינט די קינסטלער דערנער אין וועג. מען לאָזט דער ליטעראַטור אירע אייגענע קויכעס נישט אַנטוויקלען. אַ סימען האָט איר, אז מען לאָזט נישט קומען צום וואָרט ניסטערן, קיפּנים, בערגעלסאָנען.

ווי אזוי? אָט גיט מען דאָך אַרויס בערגעלסאָן אין דער גוטער-יאָר-ווייסט וויפיל בענד, און קיפּנים'ן האָט דאָך די סאָוועטן-מאַכט פאַרפלאַנצט און דערצויגן, און כאַטש זיינע אַרבעטן זענען פול מיט קליינבירגערלעכע פּרישטשעס, פונדעסן האָט מען זיי כאַלילע נישט געלייגט אַף דער פּאָליצע. און אַפילע די מיסטישע אוינגגלאַצעניש פון אייער נסתר'ן איז טיילמאָל גענוצט געוואָרן ווי צירונגען אַף דער סאָוועטישער ליטעראַטור (דער גוטער יאָר ווייסט צו וואָס מ'דאַרף צוויי ליוויקס אַף אַמאָל!) און דאָ-הי באַ איך, אין שוואַרצן אַמע-ריקע. אין פינצעטערן פּוילן וואָס טוט מען? ווער באַהערשט דאָ די אידישע ליטעראַטור? אייער ליטעראַטור? האַלפּערין, פּראַדל שטאַק, י. י. שוואַרץ, בימקאָ, י. י. זינגער, משה גראָס? — ניין, האַלפּערין שטעלט-אויף די הענט, פּראַדל שטאַק — פאַרקריכט אין אַ ווינקל אַ באַלידיקטע, זינגער פאַרקויפט זיך פאַר אַ טאַפּ לינזן צו שונד, י. י. שוואַרץ — האָט אַ געוועלבל, בימקאָ שטאַרבט פון הונגער, משה גראָס שרייבט האַצמאַכערייען אין „טאַג“. און וואו אַפּראַנעל איז אַהינגעקומען ווייסט קיינער נישט, פּרעגט קיינער נישט, גייט קיינעם נישט אָן!

ווער קייניגט אין אייער ליטעראַטור! וואָס הייסט ווער? „אונ-דזערע רעדאַקטאָרס“. „ווער זענען אייערע רעדאַקטאָרס?“ „וואָס הייסט ווער“? איטשע ליבמאַן, קאַרלין, מיניקעס, ראַגאַף, רובינ-שטיין, פּישמאַן, אַב. קאהאַן.

א. מ. פּוקס איז אַן אַריינשלעפּער באַ די נקיוועס פון „פאַר-ווערטס“. עוזר וואַרשאַווסקי הונגערט אין פאַרזי. פּישמאַן, שעלווין און ענלעכע אידיאָטן שיטן זיך אָן מיט גאָלד פון אידיש שרייבעריי; באַראַדולין איז אַ וויסנשאַפטסמאַן... סאַראַ סמיטה פאַרטרייבט — פּראַדל שטאַק. מרדכי דאַנציס שטופּט אַרויס — ראַובן בריינין. עס קייניגט אין אייער ליטעראַטור סאַמע אידיאָטן, שמעגענעס, קאַמעצאַ-לעפּניקעס, בהיימעוואַטע דיכטער, איטשע-ליבמאַנס! און דאָס מע-לאַמעדל האָט נאָך די וויסטע כּוצפּע אַנצוואווייזן די סאָוועטישע שריי-

בער, אז זיי גייען נישט אף די וועגן פון קונסט, און אז מי לאָזט נישט
אנטוויקלען זייערע קויכעס!

דו זאָגסט, אז „דער טראַגזום פון דער סאָוועטישער ליטעראַטור
באַשטייט נישט אין דעם וואָס זי שפּיגלט נישט אָפּ דאָס אידישע לעבן.
סײַ ווי סײַ (זאָגסטו) שטודירן מיר נישט דאָס לעבן פון אַ פּאָלק
פון מאַיסע-ביכלעך אָדער לידער. נאָר וואָרען איז דער טראַגזום?
דער טראַגזום פון דער סאָוועטישער ליטעראַטור (זאָגסטו) איז
דאָס וואָס זי שפּיגלט נישט אָפּ איר אייגענעם לעבן.“

און בענייביי גיסטו אַ פרעג אזוי קעלכעוואַטע פאַרוואָס מ'האַט
פּלאַץ פאַר אַרשאַנסקין און משה טייטשן און נישט פאַר... לייזוויקן
און אַשן?

מאָך דײַך נאָר נישט אזוי געפּייגערט, דו מעלאַמדר! און פרעג
נאָר נישט אזעלכע פּראַגעלעך, וואָס ריידען-זיך-אַליין-אַקעגן, ווייל
מי איז אַף דיר אַ מיווין!

גלאַץ נאָר נישט מיט די אויגן צום הימלעכן, בעשאַס דו גלעטסט
מיט די פינגער דאָס טייסטערל און ציילסט די פאַסקודנע ריינישלעך,
וואָס דיין באַלעבאָם מיסטער שאַפּירא דערלאַנגט דיר מיט זיינע אומ-
ריינע הענט — דו ש. ניגער!

דו זאָג אונדז נישט מוסר און שמעק נישט דיין פאַרנאָסע-נאָז
אין דער סאָוועטישער ליטעראַטור אַרײַן. מי וויזט אז דו ביזט אויסן
צו כאַפּן די נעשאַמע פון דוד בערגעלסאָן, און אז דו ביזט דאָס היי-
ליקע „מיסיאַנערל“, און דאַפאַר רעדסטו צו אים אזוי ווייך, אזוי
ליב, מיט אַלערליי כאַכמעלעך וועגן „ניין אין שפּאַן“, גלייך דו אַליין
וואָלסט נישט גענאַנגען אין שפּאַן (מיט סלאָנימען פאַר אַ „פאַר“) —
און געטראַגן אַף זיך דעם יאָך פון... פאַרנאָסע!

ליטעראַרישע גענגסטערײ

ליטערארישע גענגסטעריי

אפן אמעריקאנערישן אידיש זאָגט מען :

„גענגסטערס מאַכן אַ דזשאַב“.

אַז דער פענונביקסלער* לײענט „גענגסטערס מאַכן אַ דזשאַב“, זעט ער פאַר זיך יונגען מיט געקעסטעלטע קאַשקעטן, דאַשיקעס אַף אַ זײט, ברייטע הינטנס, ציגאַרן אין מויל, רעוואָלווערס אין קעשענע. מען שפייט אין דער ברייט פונם מויל — גלייך דאָס מויל וואָלט געווען קאַסאַקע, מ'ציט־אָן דעם דאַשעק איבער די אויגן, און מ'שוש־קעט זיך אַפן אויער: „מירן אים פיקסען“.

אַז מ'גײט נאָר אַריבער די שוועל קען נישט איינער דעם אַנדערן. מען קוקט זיך אָן ווי פרעמדע קלאַמפערשט... יעדער גייט זיך זײן וועג — אַ מענטש פאַר זיך . . .

באַ די אידישע בורזשואַזנע שרייבער ווערט עס פונקט אזוי געמאַכט.

פון דרויסן איז מען אפילע אָן אינדיווידואליסם, נאָר אַז עס קומט צו „מאַכן אַ דזשאַב“, אַרבעט מען קאַלעקטיוו: „סעי, מ'דאַרף מאַכן אַ דזשאַב“. „אַף וועמען שוין ווידער?“ „אַף נאָדירן“. „עני טיים, מיסטער זלמן רייזען“. „טהענק יו, דר. מוקדוני“. „פיקסט אים אָבער אַזוי“. „פאַרלאָזט זיך אַף מיר. איך האָב שוין לאַנג אָן אויג אַף אים. די באַיעס וועלן אַלע צולייגן אַ האַנט“.

:: :: ::

קומענדיק אַהיים פון די בערג, וואו ער האַלט אין איין לאַטען זײן ביסל געזונט, האָט זיך דער פענונביקסלער דערוואוסט פון אַזאַ דזשאַב, וואָס דער פען־קנעכט מוקדוני האָט אָפגעאַרבעט אין „מ.ר. זשורנאַל“ אַף באַשטעלונג. דער באַשטעלער איז היינטיקס מאַל גע־ווען נישט קײן אַנדערער ווי דער „ערלעכער זלמן רייזען“, א ברודער פון דעם „מעדכען“ און דער אַרויסגעבער פון „לעקסיקאָן פאַר דער אידישער ליטעראַטור“.

שוין היבשע עטלעכע יאָר ווי זלמן רייזען האַלט אין איין באַוואַרפן דעם פענונביקסלער מיט דומע, איבערגעטריבענע קאַמפּלי־

* אונטער דעם נאָמען פענונביקס (פען און ביקס) האָט דער אויטאָר געשריבן אַ רײע וועכענטלעכע פעליעמאַנען פאַר דער „פרייהייט“ און „מאָרגן־פרייהייט“.

מענטן. אז ער, דער פענונביקסלער, איז גרעסער פון היינע'ן, פון לודוויג בערנע'ן. ווי זיין ברודער דאָס „מעדכען“, איז ער נאָכגעקראַכן דעם פענונביקסלער און אים געגלעט די פּיאַטעס, און אים געלויבט ביז כאַפּאַשעס. סיי אין זיין „וויילנער טאַג“ און סיי אין זיין לעקסיקאָן און סיי אין פּריוואַטע בריוו, האָט זלמן זיך צערסן דעם האַלז מיט לאַקערע צדיקע געזאַנגען איבער דעם פענונ-ביקסלערס שרייבן. דאָס איז געווען פּריער — נאָך פאַר ציאָן-וואַקאַנאַליע. איצט אָבער, אז דער פענונביקסלער האָט אזוי שטאַרק מעצאיער געווען זיין טייער ברודער, אַברהם, איז... „נאדיר? א פּראַסטער משונענער, א גראַפאַמאַן, א ליידאַק, א לעז.“ דאָס אַלץ גערעדט באַם קאוועטיש. צישן שכנים, צישן שרייבער. אָבער וואָס טוט מען מיט דער גרויסער פּאַרציע לויב-געזאַנגען אין לעקסיקאָן? „מ'אַמיר גענוג צאַרעס פון דעם מאַמוזער באַם לעבן, היינט, אז ער וועט נאָך בלייבן כליע אומשטערבלעך אויך...“

האַקלאַל, די ליטעראַרישע געגנטערס האָבן געמאַכט א דושאַב און באַשטעלט דעם פען-גענגסטער מוקדוני, ער זאָל דאָס פּיקסן, און ער האָט דאָס „געפּיקסט“ זייער פּיין אין אַן אַרטיקל אין „מאַרגן-זשורנאַל“. דער האַלד-אַפּ הייסט „דער ליטעראַרישער טורעם“. מוקדוני הויבט אַן קלאַמערשט אומשולדיק, טאַמעוואַטע, אין אַלגעמיין, גלאַט אזוי זיך אַ שמועסל מיקוואַך... ליטעראַטור, אידיש פּאַלק, גייסטיקע אויצרעס... דערנאָך:

„... זלמן רייזען... ערקלערט, אז ער האָט ווי ווייט מעגלעך אָפּגעהיט צו אַרויסברענגען אייגענע מיינונגען וועגן שרייבער... ער האָט געלאָזט רידן דעם נאַאיוון (!) נח שטיינבערג און אַנדערע, וואָס כאַלעשן, אז מען זאָל זיי אָפּ-נארן אין נאדירס ביאַגראַפּיע.“

איר פאַרשטייט? שטיינבערג איז אַ נאַאיווער און ער האָט אָפּגענאַרט זלמן רייזענ'ען. נאָר צופעליק האָט זלמן רייזען געשריבן וועגן פענונביקסלער פּונקט קאַפּויר ווי שטיינבערג. דאָס איז נישט וויכטיק. זלמן רייזען, דער אַרויסגעבער פון אַ לעקסיקאָן, האָט נישט קיין אייגענע מיינונג וועגן שרייבער... איר קענט באַ אים אין לעקסי-קאָן אַריינשרייבן וואָס איר ווילט. עס ווענדט זיך, הייסט דאָס, ווי אזוי אייערע באַציאונגען זענען מיט זלמן'ען פּערזענלעך. ווי אָפט איר קומט צו אים אויף טיי, ווי שטאַרק איר האַלט פון זיין ברודערס טאַלאַנט, א. ד. ג.

דאָס ליטעראַרישע געגנסטערל האָט זיך אין איין וועג שוין צו-
נויפגערעדט מיט זלמן'ען, אז מ'דאַרף מאַכן אַ רעוויזיע אויפן לעד-
סיקאָן, און אז „דער ערלעכער“ זלמן רייזען אַליין וועט זי מוזן
מאַכן“ (נעבעך! מ. נ.) ער מוז אַרײַנשטעלן דאָרטן, אז „נאָדיר
איז בעצם אַ שמירער פון אַ וויצען-בלאַט, און אַפילע זיין גאַנצע
שפראַך-בערײַעשקייט איז אַ שאַבלאָן... און אז מיט זיין אייגענעם
טאַלאַנט קען מ. נ. שרייבען בלוז די לידער און פראָפּאָגאַנדע-אַרטיקל-
לען, וואָס זענען קוים דרוק-פּיאַיק“.

:: :: ::

נאָך מיט אַ 16 יאָר קריק, ווען דער פענונביקסלער האָט אַרונ-
טערגעריןן יוהאַש'ס בוך „פון ניריאָרק ביז רחובות“, האָבן די
ליטעראַרישע געגנסטערס (אַן יוהאַש'ס וויסן, דאַכט זיך) זיך צונויפ-
גענומען און אָנגעשטעלט אַ באַכערל, וואָס זאָל „מאַכן אַ דזשאַב“.
דאָס באַכערל האָט נעבעך געשוויצט און געשריבן. און — דער סאָף
איז געווען, אז אין אונדזער ענטפער צו אים האָבן מיר אים באַוויזן,
אז ער איז אַ שאַרלאַטאַן און אַ לינגער. מיר האָבן אים אַפילע גע-
האַט צוגעזאָגט אַ סומע געלט, אויב ער וועט באַוויזן, אז דאָס וואָס
ער זאָגט, אז מיר האָבן „גענאַשט“ פון אַלטענבערג'ן און ענלעכע
קוועטשערס — איז עמעס. דאָ האָט זיך דאָס באַכערל אָפּגעווישט
די ליפן און איז געוואָרן אויס ליטעראַטור-קריטיקער, אַנשטאַט דעם
איז ער געוואָרן דראַפּיטש אין „מ:זשורנאַל“

:: :: ::

פאַרשטייט זיך, אז דער פענונביקסלער פּיפט אַף דער גאַנצער
„אומשטערבלעכקייט“, וואָס די זלמןס און יוקלס טיילן אויס. דער
פענונביקסלער קען באַשטיין, אז אַ מינוט נאָך זיין טויט (אָדער אַפילע
פריער) זאָל מען צונויפנעמען אַלע זיינע שריפטן, אויב מ'דאַרף זיי
נישט האָבן, און זיי פאַרברענען. נאָך מער: עס וועט זיין אַ בער-
פירושער פאַסעק אין אונדזער צאוואַע, אז אויב אַ מענטשן איז
קאַלט און ער האָט נישט מיט וואָס אָנצוואַרעמען זיך, אַכויז מיט
די נאָך-נישט-געדרוקטע שריפטן פונם פענונביקסלער, זאָל ער זיך
געזונטערהייט אָנלייגן אַ פייער און זיך וואַרעמען. נישט מער. מיר
ווילן דערמאָנען דעם „ערלעכן“ זלמן'ען, אז בעאייס ער וועט מאַכן
די רעוויזיע איבער זיין לעקסיקאָן, זאָל ער נישט פאַרגעסן אַרײַנצו-
שרייבן דאָרטן, אז אידער דר. מוקדוני איז געקומען קיין אַמעריקע איז
אין אַ וואַרשעווער אידיש בלאַט דערשינען אַ רייע אַרטיקלען פון אַ

שרייבער מיטן נאָמען קאווע, וואו ער האָט באַוווּזן, אז קימאַט אַלע סקיצן און מאַסיסעס וואָס „אַלעקסאַנדער קאַפּעל" (אַזוי האָט דעמאָלט געהייסן דר. מוקדוני) האָט געשריבן, זענען דירעקט איבערגעשריבן פון אַנדערע אויטאָרן. און זאָל דער ערלעכער זלמן אויך נישט פאַר-געסן צו דערמאָנען, אז אַלעקסאַנדער קאַפּעל האָט אַף די אַרטיקלען ביז היינט נישט געענטפּערט, און אויך, אז פון דעמאָלט אָן האָט אַלעקסאַנדער קאַפּעל אויפֿגעהערט צו שרייבן בעלעטריסטיק און איז געוואָרן אַ... טינטלער אין „מאַרגן-זשורנאַל". און אז זיין קריטיק קאַנטישע מאָטאָ איז: „אז מען שמירט, פאַרט מען" (אַף גוטע אָטאָ-מאַבילן) און אויך, אז דער נעמלעכער מוקדוני האַלט, אז אָפּאַטאַשו און לייזיק זענען אינגאַנצן קיין שרייבער נישט אין פאַרגלייך מיט מוקדונים ליבלינג-קינסטלער, נעלי קעסמאַן, מאַקס געביל און ש. יודסאָן . . .

זאָל דאָס דער ערלעכער זלמן ריזען נישט פאַרגעסן! און ער זאָל אויך נישט פאַרגעסן צו דערמאָנען אין זיינע רעוויזיעס אַלע „גנייוועס" אין וועלכע מ'האַט באַשולדיגט שלום-עליכס'ן (ווי לעמאַש, אז זיין מאַינסע מיטן לועך פאַרקויפּער איז גענומען פון „עלי פּערקיןס", „בוק-אידזשענט", די „עצה" — פון מאַליערן, דער „אוצר" פון דוד פינסקין, אָדער פון ליידי גרעגאָרי), אז מענדעלע האָט גענומען זיין בנימין-השלישי פון דאָן-סיכאַט. אז פּרץ האָט גענאַשט פון האַנס קריסטיאַן אַנדערסאָן... און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער.

:: :: ::

א בריוול פון א לעזער, וועגן דעמזעלכן איניען :

כאַשעווער מ. נ.

אין אייער פענונביקס דערמאָנט איר קאווע'ס אַרויסטריט קעגן דר. מוקדוני, אָבער לידער זענט איר ניט ריכטיק אינפאַרמירט. מ. וואַנווילד (ש. 5. קאווע) האָט ניט נאָר צעשמעטערט דעם גראַפּאַמאַן אַלעקסאַנדער קאַפּעל, נאָר אויך דר. מוקדוני, ווייל דעמאָלט האָט שוין דר. מוק געשריבן טעאַטער-קריטיק. האָבן וואַרשעווער ליטע-ראַטן מיט קאווע-וואַנווילד בראַש געמאַן אַזוי: מען האָט מוקדונין אַריינגענומען אין כעוורע און פאַרפירט מיט אים אַ שמועס וועגן טע-אַטער, אים ציטירענדיק פאַרשידענע אויטאָריטעטן און מוקדוני האָט פאַרזיכערט, אז ער האָט זיי אַלעמען געליענט. מיט דעם איז ער יאָ איינשטימיג און מיט יענעם נישט. צום סאָף האָט מען אים אויסגע-

זאָגט, אז די אלע אויטאָריטעטן זענען ניט קיין טעאָטער־אויטאָרי־טעטן, נאָר מכאָברים פון דייטשישע קאָך־ביכער. די גאַנצע געשיכטע האָט קאווע דערנאָך פאַרעפנטלעכט אין „מאָמענט“. דאָס האָט קלאָר באַוווּזן, וואָס פאַר אַ גרויסער ווייסער דר. מוק איז.

און אז דערמאָנען, פאַרוואָס דערמאָנט איר שוין נישט, וואָרום מען האָט דעמזעלביקן דר. מוק פּלוצלינג באַזייטיקט פון „טעאָליט“ און זיין אָרט האָט דאָן פאַרנומען מנחם? ווייסט איר ניט, אז מען האָט מוקדוני'ן פּאָשעט געכאַפט באַם האַנט, ווי ער האָט געגאַנוועט אַן אָפּהאַנדלונג פון טאיראָוון און זי אָפּגעדרוקט אין „טעאָליט“ ווי זיינע אַן אייגענע פאַרפאַסונג, נאָר אזוי ווי עס איז עמעס צו גוט געווען פאַר אים, האָט מען גענומען נאָכווכן און מען האָט אויסגעפונען דעם ריכטיקן טאַטן פון דער אָפּהאַנדלונג. אָבער אזוי ווי מוק איז אַן אייגענער מענטש, האָט מען געמאַכט אַ שווייג און בלוזי אים באַזייטיקט פון רעדאַקציע.

און ווייסט איר ניט, אז ווען דר. מוקדוני איז געווען רעדאַקטאָר פון לאָדזער „מאָרגן“ און די זעצערס זענען אַרויס אין סטרייק, האָט דער „דאָקטאָר“ גערופן פּאָליציי און זיי געלאָזט אַרעסטירן אַלס „קראַמאַליניקעס“? אין ניו־יאָרק געפינען זיך עטלעכע לאָדזער זעצער פון יענער צייט — פרענט זיי!

באי דהי וועי, וואָס פאַר אַ דאָקטאָר איז ער אונדז, דער דר. מוקדוני? איר זעט, ווי ער וועט ניט וואַגן אונטערצושרייבן דר. קאָפּעל, נאָר אונטערן פּסעוודאָנים, און טאָמער זאָגט מען אים, אז ער איז קיין דאָקטאָר ניט, נאָר אז ער האָט אין בערן געקויפט אַ דיפּלאָם אַלס יוריסט (ווי אַסאַך האָבן עס געטאָן), וועט ער טאַנען: עס איז דאָך בלוזי אזא פּסעוודאָנים.

נאָך אַ פּאַסט: ווי באַליבט דר. מוקדוני האָט זיך געמאַכט באַם אידישן פּאָלעס מיט זיינע טעאָטער־רעצענזיעס, קאָן מען זען דערפון, וואָס איינמאַל (אין יאָר 1911), ווען דר. מוקדוני איז אַריינגעגאַנגען אין גערטעל, וואו עס האָט זיך געפונען קאָמפּאַני יעצ'ס טעאָטער אַה באַני טראַטן־גאַס, איז דאָס פּאָלע אים באַפּאַלן מיט זידלערייען און אז ער האָט געסטראַשעט מיט פּאָליציי האָט מען אים פּאָשעט אָנ־געבראַכן די ביינער.

עס איז אַ מיצווע דעם־אָ זשוליק איינמאַל פאַר אַלעמאַל צו באַגראַבן.

אייער,

אַבראַם באַלאַדיו.

פלוס היינע

פלוס היינע *

... ער איז עפּשער טויזנט מאָל ווייט פון זיין סייכל!

:: :: ::

... אין זיין שרייבן פאָרט ער אוועק פון דער לאַגיק אזוי ווייט,
אז ס׳דאַרף קאָסטן העכער אַ הונדערטער צו שיקן פון דאָרט אַ
פאָסט־קארטל!

:: :: ::

... נאווינעס איז די נאָרם, אַלע אַנדערע מענטשן (אכױז גע-
ניען) זענען נישט נאָרמאַל!

:: :: ::

דער וויינט איז אַ שאַדקען צישן לעבעדיקע פלאַנצן. שאַדקאַנעס-
געלט? פאַר אים איז גענוג, אז ער קאָן זיך אַמאָל אַ קראַץ טאָן די
פלייצע אין אַ גאָרטן־פלויס, הינטער וועלכן די רויזן קושן זיך.

:: :: ::

... פונקט ווי אַ שאַדקען קאָן נישט דעם טאָם פון זיינע
קאַלעס, אזוי קאָן דער קריטיקער „עקס“ נישט דעם טאָם פון די ביר-
כער, וועלכע ער פאַרשאַדכענט צו אַנדערע, צוליב שאַדקאַנעס־געלט.

:: :: ::

די פלוו וואָס לעבט אַפן אַדלערס לייב, פאַרגלאַצט די אויגן,
רעדט, קריטיקירט אַפילע זיין פליען, טאַנעט, אז כאַטש אַליין האָט
זי קיין פליגלען נישט, קאָן זי אָבער זייער גוט די קונסט פון אויסנוצן
פרעמדע פליגלען, וואָס דאָס איז פונקט אזאַ מאַדרייגע, ווי צו זיין
אַליין באַפליגלט. ... „פאַרקערט“, טאַנעט די פלוו, „דערפאַר וואָס
איך שפּרינג דעם אַדלער אַפן קאַפּ, פלי איך נאָך מיט אַ האָר העכער
פון אים“ ...

:: :: ::

אויב „דער סטיל איז דער מענטש“ — איז דער שרייבער „עקס“
אַ ... מאַסנפאַרוואַמלונג! ..

(* האָבן זיך געדרוקט אין דער „מאַרגן־פּרויהייט“ אונטערן טיטל
„משה נאָדיר פּלוס תּוֹרַת הַיּוֹנֵע“. דעם
לעזער איז אויפגעגעבן געוואָרן צו טרעפן, וועלכע פון די נאָטיצן איז
היינעס און וועלכע — נאָדירס. קעדיו די אויפגאַבע צו מאַכן אַנציענד
אויך אין בוך, האָט דער אומאַר דורכגעוואָרפן די „אַפּשניצלעך“ מיט עטלע-
כע פון היינעס באַרימטע אַפּאַריזמען.

... בעאיים זיי וואָרפן אָף מיר בלאָטע מיט איין האַנט, הייבן
זיי מיט דער אַנדערער האַנט אָפּ דאָס היטל . . .

:: :: ::

טוט־אָן אַ קליין הינטל אַ מויל־קאַרב, און ער ווערט וויכטיק.
אַלע מיינען, אַז ער איז אַ געפערלעכער הונט ! . . .

:: :: ::

... דער גאַרטל איז די גרעניץ צווישן דעם מענטש און דאָס
מענטשלעכע !

:: :: ::

ערנסטע מענטשן ? מיין גאַט, ווער איז נאָך אזוי ערנסט, ווי
אַ גאַנצן, וואָס קריכט אָף די טרעפּ, ווי אַ מערדער, וואָס הויבט אויף
אַ האַק ? ווי אַ טאַליען וואָס זייפט אַ שטריק ?

:: :: ::

דער עמעם איז נישט „ערנסט“ — ער שמייכלט פונם הימל
אַראָפּ, אַפילע אָף קופּעס מיט מיסט !

:: :: ::

דאָס געוויסן פון דעם קריטיקער „עקס“ . . . בייטט נישט, עס
האַווקעט בלויז ! . . .

:: :: ::

פאַראַן מענטשן וואָס גלויבן, אַז זיי קענען דעם פויגל, בלויז
דערפאַר וואָס זיי קענען פּערזענלעך דאָס אינגל וואָס האָט געגאַנוועט
די נעסט אין וועלכן דאָס אייעלע האָט זיך אויסגעפּיקט . . .

:: :: ::

די גלעזערנע העניטשקעס, וואָס געוויסע שרייבער טראָגן, זענען
ניט קיין סימען פון ריינקייט, נאָר פון גיפּט־מישעריי.

:: :: ::

קרויסטלעכקייט

האַק אים אונטער אַ פּוס מיט אַ שטעקן און גיב אים דעמזעלכן
שטעקן פאַר אַ קוליע.

:: :: ::

די פּען־זויגע אונטערשיידט זיך פון דער קורטע־זויגע, בלויז מיט
דעם וואָס זי איז — שפּיציקער !

:: :: ::

אַ בלינדער לירישער קרעכץ מיט אַ סייכלדיקן לאַמטערן אין

האנט, קען אמאל טרעפן צום מענטשלעכן הארץ, אָבער דער לאַמטערן
אליין קען דעם אַרדעס אַסאך בעסער!

:: :: ::

פאַראַן שרייבער וואָס דו קענסט אַף זיי בעשום-אויפן ניט
גלויבן, אַז זיי עקזיסטירן טאַקע אויף אַן עמעס און אַז זיי זענען ניט
קיין אויסגעטראַכטע, לעמאַש! דר. ק. פאַרנבערג . . .

:: :: ::

פאַרגעסט ניט, אַז ווען מ. האַלפּערן האָט געזאָגט וועגן דר. מוק-
דונין, אַז יעדעס מאָל וואָס דער „דאַקטאָר“ עפנט ס'מויל, האָט ער
ס'געפיל ווי אַריינצושפייען אַהינצו, האָט ער נאָך ניט געהאַט גע-
ליענט דעם „דר.ס“ אַרטיקל וועגן מאַראַל! (אין „מאַרגנזשורנאַל“
פון 7טן אַפּריל, 1935).

:: :: ::

די מענטשן וואָס זאָגן, אַז זיי וואוינען „אין האַרץ פון שטאַט“
(מיינענדיק דעם צענטער) האָבן מיסטאם ווייניק אַנאַטאָמיע געלערנט.

:: :: ::

אַ הייבאַמע קען בלויז אָפּנעמען ס'קינד באַ אייער פרוי, אָבער
האַבן עס פאַר אייך קען זי ניט, סידן מיט וועלכע 9 כאַדאַשים שפּע-
טער!

:: :: ::

דאָס ערגסטע וועטער איז אַלץ בעסער, ווי גאָר ניט קיין וועטער!

:: :: ::

טעאַלאָגישע סעמינאַרן זענען איינגטלעך פאַבריקן, וואָס פאַרוואַנד-
לען סעמינאַראַנים אין פּאָלנע אידיאָטן!

:: :: ::

„ווען דאָ וועט האָר וואַקסן!“ — האָט זיך אַ פּרומער איד
געשוואוירן אויף אַ ליגן, אָנווייזנדיק אויף זיין דלאָניע.

דער כעשבן איז געווען אַז ס'וועט אים אָנוואַקסן אַ באָרד אַף
דער זשמעניע, וועט ער שוין זיין באַוואָרנט מיט פאַרנאַסע אין קוני-
אילאַנד!

:: :: ::

. . . זיין קאַפּ איז געווען אַזוי ענג אָנגעפיקעוועט מיט אומזין,
אַז איין נאַרישקייט האָט געזאָגט צו דער אַנדערער: „רוק דייך!“

:: :: ::

. . . דער דילעטאַנטים איז שוין באַ אַסאך געוואָרן אַ שטענ-
דיקע פּראַפעסיע.

:: :: ::

. . . ער איז אזוי מילד און פאלטש, ווי א קאסטן ציין אין א גלאָז מילך.

:: :: ::

אן אָקס וויל נעמען דעם אייגענעם שאָטן אָף די הערנער, און ברעכט דאָביי דעם אָקסישן קאָפּ זיינעם.

:: :: ::

פון דעם זעלביקן „גאָט“, וואָס האָט זיך אַליין ניט געקענט ראַטעווען באַם לעבן, פאַרלאַנגט מען פונדעסטוועגן, ער זאָל ראַטעווען אַ נאַנצע וועלט — נאָכן טויט!

:: :: ::

. . . ניטאָ קיין טרויעריקער בילד, ווי אַ מעס, וואָס איז פאַר-קעמט מיט אַ רואיקן שרינט, אָף וועלכן עס שיינט די זון!

:: :: ::

מ'שטעקט-צו אַ פעסל נאָפט, ניט דערפאַר אַז דער נאָפט זאָל ניט אויסוועפן, נאָר קעדיי דאָס ברענענדיקע ליכט, באַ וועלכן מי צאָפט דעם קעראַסין, זאָל ניט דערהערן, ווי דער נאָפט רופט עס . . .

:: :: ::

די קירצסטע פאָרם פון שרייבן איז דאָס אַבסאָלוטע שווייגן. אין דער ליטעראַטור איז נאָך דיראָ הערלעכע פאָרם ביז היינט ניט אויסגעפריפט געוואָרן . . .

:: :: ::

געוויסע פייגל דערקענען דאָס אָנקומען פון ווינטער, פון דעם וואָס זיי הויבן אָן אוועקפליען אין וואַרעמערע לענדער.

:: :: ::

אויסלעשנדיק די עלעקטרישע ליכט, האָט דער פיזיקע־פראָפּעסאָר געזאָגט צו זיין קלאַס: אָט ווי איר זעט, מיינע ליבע, מען קאָן איצט גאָר-ניט-זען. פאַרוואָס מען קען ניט זען, וועט איר באַלד זעען!

:: :: ::

אַז אַ לואך זאָגט זיך אזוי שטילערהייד: „היינט איז אַטער אוי-נוסט 1828“, וועט אים קיין מענטש אין דער וועלט ניט איבערשאַפּארן.

:: :: ::

אַז דער פראָסט נעמט עפעס אין די הענט אַרײַן, וועט עס שוין ניט פאַרפּוילט ווערן.

בא א טייל אידישע איבערזעצונגען פון היינען איז א טאָעס אין דער פונקטאציע פון דער שורע, וואָס שטייט אונטערן נאָמען פון איבערזעצער. אנשטאָט „איבערזעצט אויס היינע“ דאַרף הייסן: „איבערזעצט. אויס היינע!“

:: :: ::

. . . אויב מיט אייך פּאַסירט אַ ליגן, זאָלט איר בעסער קיינעם ניט דערציילן, ווייל מ'וועט אייך ניט גלויבן!

:: :: ::

דער אומאַנגענעמסטער סוינע (אויפן פעלד פון ליט־פּאַלעמיק) איז יענער, וועמען דו קאָנסט באַקעמפן מיט אַ שנאָל אין נאָז, נאָר עס רינט אים פון נאָז . . .

:: :: ::

. . . לעב ווי אַ פּרייער פּויגל, אָבער נישט ווי אַ פּרייע בהיימע!

:: :: ::

אַ אידישער שרייבער: מ'האָט אים געלערנט: אנשטאָט „ענט“ זאָלסטו שרייבן „אַנט“, שרייבט ער: „אַנטגילטיק“, אנשטאָט „ענד־גילטיק“!

:: :: ::

. . . זיינע לידער האָבן אַ טאָס ווי אַ זעץ אין עלנבויגן!

:: :: ::

„שווער צו זיין אַ איד“; שווער צו זיין אַ גוי; שווער צו זיין!

:: :: ::

אויסגעלאַסענע וויצן זענען ווי אויסגעלאַסענע פרויען: נאָר די קלוגסטע און שענסטע פון זיי, האָבן וועלכן־עס־איז רייז!

:: :: ::

די לופט פון „ערעז־איסראַעל“ מאַכט קלוג. דערפאַר פּאַסירט, אַז אַזוי גיך ווי אַ מענטש האָט זיך גענוג אָנגעאַטמט מיט ערעז־איסראַ־עלדיקער לופט, פּאַרט ער אַוועק פון דאָרטן! . . .

:: :: ::

אַ אַן ערלעכער ציאָניסט שטאַרבט, וויינט מען; נישט אַ ווער ס'זאָל פאַרנעמען זיין פּלאַץ!

:: :: ::

דער כילעק צישן דער דעמאָקראַטישער פּאַרטיי און דער רעפּוב־ליקאַנער פּאַרטיי, איז דערזעלבער ווי דער כילעק צישן דער אויבער־שטער און אונטערשטער זייט פון אַ געפּעלשטן האַלבן דאָלאַר!

:: :: ::

דאָרט וואו די פרוי הויבט זיך אָן, דאָרט איז דער סאָף פונם מאן.

:: :: ::

געזונטע טרויבן זענען — געזונטע טרויבן אָבער ערשט ווען די וויינטרויבן צעפאלן און הויבן־אָן קרענקען, ווערט דאָסן — וויין.

:: :: ::

בא א טייל שרייבער איז דאָס שרייבן א זאך פון טינט, פאפיר און פּעדער; בא אנדערע איז דאָס א זאך פון נעכט אָן שלאָף, טעג אָן רו . . .

:: :: ::

אויב קאנאלן(אפן שטערן מאַרס) זענען א סימן פון לעבן, קען קיין סאָפעק נישט זיין, אַז די געלע צייטונג . . . איז די לעבעדיגסטע צייטונג אין דער וועלט: זי איז איין גרויסער קאָנאל!

:: :: ::

דער ריזיג־באַשרייבער עקס, באַשרייכט א לאַנד ווי ער וואָלט געהאַלטן באַ פאַרקויפן עס!

:: :: ::

בא דעם קריטיקער איפּסילאָן קומט אויס, אַז די נעשאַמע איז אַ מין סאָרט מערידן; אַז מ'קוועטשט זיך, איז אַ סימען, אַז מען האָט עס . . .

:: :: ::

דער ביאָלאָג עקס באַווייזט מיט עקספּערימענטן, אַז מ'קען פאַר־בייטן באַ אַ וואָרים זיינע פּאָליוסן. — דאָס הויסט: מ'קען מאַכן פון זיין קאָפּ אַן עק, און פאַרקערט.

קומט אייך נישט אין זינען דער געלונגענער עקספּערימענט מיט דעם רעאַקטאָר איגנעק?

:: :: ::

. . . אַז איך האָב אים אַ ריינע וואונד געמאַכט מיט מין שווערט, האָט ער נישט קריק־געשלאָגן ביז מיט עטלעכע וואָכן שפּע־טער. זיין קאַמפּ־מיטל איז די פאַרזשאַווערטע שפּילקע. ביז ער לאָזט זיינע געדאַנקען־שפּילקעס פאַרזשאַווערן, נעמט צייט!

:: :: ::

יעדער טויט איז אומאַנשטענדיק. דערפאַר איז נישט מעגלעך אַנשטענדיק צו דערהאַרגענען אַ סוינע. אָבער מאַכן אים אַן אַנ־שטענדיקע לואַזיע — ביטע שייך!

:: :: ::

... ער טראַגט א צאָדיק פון פּאַרנט, א צאָדיק פון הינטן. וואו
איר ווילט אים אָנגרייפן איז ... לויטער פרעמדע אידן!

:: ::

... איינער פאַרקויפט „הייליקע ערד“, איינער פאַרקויפט
„הייליקע יעסורים“ און איינער פאַרקויפט... „הייליקע דופטלעך“!

:: ::

ער האָט ליב די אידישע שפּראַך ווי א צירונגסליכער האָט ליב
זיין געשעפט. אין לעצטן פּאַל, קאָן ער זיך פונדעסטוועגן נעמען צו
עפעס אַן אַנדערער פאַרנאָסע.

איך בין מיט איר איינס, ווי מיט מיין צונג. קיין נייע צונג קען
מען זיך נישט אַריינשמעלן! ...

:: ::

באַטראַכט די „לייטע מיט די הענגנוואָגן“ וואָס שלעפּן זיך אַרום
אין די קורערטער! זיי האָבן גאַרנישט צו פאַרקויפן. זייער געשעפט
איז בלויז אייך אָפּצואוועגן פאַר צוויי גראַשן ...

קענט איר זיך פאַרשטעלן, אַז די וואַגלייט ניט טאַקע בעעמעס
אָן וויפיל איר וועגט? און אַז זיי געדענקן עס שפעטער?

:: ::

ס'איז אַ כילעק, אַז אַ דאָקטאָר וועגט און אַז א „ווענער“ וועגט.
דער ערשטער וועגט אייך אָפּ, קעדיי אייך צו היילן, דער אַנדערער
וועגט אייך אָפּ, קעדיי צו פאַרדינען צוויי פעניג ...

:: ::

... זיין געהירן אַרבעט ווי אַ זייגער וואָס האָט אַלצרינג וואָס
אַ זייגער דאַרף האָבן — אַכוץ ווייזערס!

:: ::

איך קאָן אַ געוויסע בעהיימע וואָס איז אַף די עלטערע יאָרן
געוואָרן אַזוי קינדיש אַז ווען מ'האַט זי געקוילעט האָט זי געהאַט
אַ טאַם פון ... קאַלכפלייש

:: ::

... אַ טייל שרייבער ווערן געבילדעטע מענטשן דאַפּן וואָס
זיי לייענען ... זייערע אייגענע ביכער

:: ::

... ווען די וועלט (ווי די גריכן זאָגן) זאָל האָבן באַשאַפן
געוואָרן פון פרויען (געטינעס) וואָלט אַף דער זון אוואַדע געהאַנגען
אַ פורעהנגל, און ביידע פּאָלסן פונם ערד־רונד וואָלטן געווען באַ־
פּוצט מיט סטענגעלעך ...

:: ::

די דייטשע פרויען האלטן פאר אומאנשטענדיק צו קוקן אף
נאקעטע שטיון פיגורן פון מענער, אכויז אויף דער „לעבנס-גרויסע“
פיגור פון הערקולעס.
בא אַזעלכע דימענזיעס איז שוין, פארשטייט זיך, נישט שאיך
צו זאָגן אומאנשטענדיק.

:: :: ::

איך קאָן מענטשן וואָס זענען באַ זיך אזוי שטאַלץ, אז סי
שטייעט זיי נישט אָן צו רעדן מיט זיך אליין . . .

:: :: ::

. . . דער וועג איז אזא שרעקלעך ווייטער, אז מער ווי אַהין
קען אַן עלטערער מענטש נישט פאַרן!

:: :: ::

אַ גוטער אַקטיאָר דאַרף זיך קענען נישט נאָר פארשטעלן זיך
אַליין, נאָר ער דאַרף אויך קענען אַמאָל פאַרשטעלן זיין טאַלאַנט, אז
מ'זאָל מיינען, אז ער וויל גוט שפּילן און קען נישט . . .

. . . אָבער דאָ דאַרף מען שוין אַכויז פאַרשטעלן אויך קענען
איינשטעלן דעם נאָמען, די פאַרנאָמע. און זייער ווייניק אַקטיאָרן
האָבן מוט דאַצו.

:: :: ::

. . . אז אַ מענטש קען אזוי קינסטלעריש נאַנווענען, פאַרדינט
ער זיך ערלעך זיין שטיקל ברויט.

:: :: ::

ס'איז ביטער גענוג, אז אַ פאַרשער פאַרשט צוליב דעם עסן.
אָבער צום שטוינען איז, אז מען רופט אָן אַ מענטשן „פאַרשער“,
דאַפאַר וואָס ער פאַרשט אין דער אייגענער קיך, צי ס'איז דאָ עפעס
צו עסן.

:: :: ::

נישטאָ קיין עלענדערע זאך ווי אַ מעס וואָס איז פריש אָפּראַ-
זירט, און אַ בייס-אוילעם אַף וועלכן עס שיינט די זון! . . .

:: :: ::

. . . טויטע געדאַנקן — זיי האָבן נישט מער וואָס צו טאָן!

:: :: ::

מענטשן ווערן געוויינלעך באַשאַפן אין דער פינצטער. דעריבער
אזא נאַטירלעכער פאַרלאַנג צו . . . פינצטערניש!

:: :: ::

אַן עלטערע קו מעג זיך טאַקע פּילן „יונג אין גייסט“, אָבער איר
פּלייש מוז זיך לייגער קאָכן! . . .

. . . אז מ'האָט געקוילעט דעם „שויכעט" אַליין, האָט מען
ערשט געזען, ווי טרויף ער איז געווען אַלע זיינע יאָרן!

:: :: ::

. . . א פונק האָט געזאָגט צו'ן אַן אַקאַלאַט שטרוי: „ברוך
דער!", בעאייס ער איז אים אַרויפגעפאַלן אַפן אַקסל.

:: :: ::

ווי איינזאַם אַ וועג זאָל נישט זיין, גייט ער פאַרט אַהין און...
קריק!

:: :: ::

פיינט האָבן קען מען בלויז אַזעלכע מענטשן, וואָס מען קען
זייער גוט, אָדער . . . גאַרנישט!

:: :: ::

דער קריטיקער עקס האָט אויף דער עלטער גענומען אַנפילן זיין
שפּריצפּעדער מיט . . . מילך, צי געבן קינדער צו זויגן!

:: :: ::

דער זעלבער קריטיקער האָט די לעצטע צייט אויפגעהערט
„קנייפן אונטערן טיש" און גענומען רייבן פרעמדע באַקן מיט זאַמדר
פאַפּיר — מ'זאָל מיינען, אז ער גלעט זיי!

:: :: ::

מיין טויערע, איך האָב דיך אייביק ליב — אַצירוד!

:: :: ::

. . . נישטאָ קיין ערגערע ריזיקע באַם טעאָטער ווי . . . נישט
צו שפּעקולירן!

:: :: ::

איך האָב פיינט אַלע אומווערדיקע מענטשן. נאָך מער האָב איך
פיינט יענע פון זיי, אַף וועלכע איך קען נישט געפינען קיין גוטן
טערעץ פאַרוואָס איך דאַרף זיי פיינט האָבן!

:: :: ::

. . . איר זאָגט, אז דאָס וואָס איר באַשרייבט אין אייער עסקינז,
האָט מיט אייך אַליין פאַסירט? אויב אזוי, מיין ליבער פּריינט, האָט
מיט אייך פאַסירט אַ ליגו!

:: :: ::

אַ טייל שרייבער גיבן די מענטשן פון דער אַלטער צייט אזוי,
אז מען באַקומט דעם איינדרוק, אז מיט יאָרן קריק זענען אַלע
מאַנצבילן געווען זיידעס, אַלע פּרויען — באַבעס!

:: :: ::

עס זענען פאַראַן דרייערליי וועגן ווי אזוי צו מאַלן די אַלטע

צייט. איינס: געבן בלעך-בילדלאך פון יענער פעריאָדע — פאר-
ווישטע און קוים צום אָנזען. דאָס פּאַטאַגראַפֿי-בלעכל אַליין (דער
„דענעראַטיפ“) טראָגט שוין מיט זיך אַן אַלטן פעריאָד.
צוויי: געבן „טיפּן“ פון יענער צייט—זייערע קליידער, זייערע
פאַרוקן.

דריי: געבן דאָס וואַסער און דאָס ברויט און דאָס פלייש,
אַר וועלכע יענער „טיפּ“ האָט זיך אויפגעהאַדעוועט.
אַ טייל שרייבער באַנוצן זיך אינגאַנצן נישט מיט די אויסגע-
רעכנטע מעטאָדן. זיי האָבן אַ גרינגער מיטל: זיי פּאַטאַגראַפֿירן אַ
לועך פון יענעם יאָר, מיט בעפֿידישע דאַטן פון יאָר, טאָג און כויר
דעש . . .

:: :: ::

ס'איז גרינג צו דערקענען אַ נאַר אין דעם, וואָס באַ אים איז
זייער גרינג צו דערקענען ווער ס'איז אַ נאַר און—ווער נישט!

:: :: ::

גלויבן און נישט-גלויבן — ביידע קומען פונם זעלבן קוואַל:
די ווייסט נישט — גלויבסטו; איך ווייס נישט — גלויב איך נישט.

:: :: ::

איך קען אַ אירישן אַטעאיסט, וואָס גלויבט אין אינגערסאַלין
ווי אין אַ גאָט . . .

:: :: ::

זיין שרייבן איז ווי אַן אונגאַרישער גולאַש — צונויפגעזוכט פון
אַלטע שטיקלעך, אָפּשניצלעך, אָפּט זייער ווידערשפרעכנדיקע. פון
אויבן באַשיט ער עס מיט פעפער, קעדיי מ'זאָל נישט דערקענען ווי
נישט פריש דאָס איז — !

:: :: ::

אַז גאָט געפינט ערגעץ אַפּן בוידעם אַן איבעריקע באָרד, וואַרפט
ער שוין צו אַ . . . ראָוו, אָדער אַ נאַלעך, קעדיי באָרד זיל נישט
אומגיין ליידיק, און קעדיי געוויסע „קריכערלעך“ זאָלן האָבן אַר וואָס
צו לעבן.

:: :: ::

דאָס נאַכמיטאַג-בלאַט . . . אַר אַ ווייל, שטינקט אַר אַ מייל!

:: :: ::

אַ מענטש וואָס גאָט האָט גענומען (אַן זיין וויסן) און אים פאַר-
שלייערט צו דער „בלינדער קאַלע“: לעבן, פאַרדינט ערלעך אַז מ'זאָל
אים געבן פרייע קעסט אַר אייביק, און צום מינדסטנס הונדערט
טויזנט דאָלאַר אין מעזומען געלט . . .

... איך בין אזוי פול מיט פרייד, אז ווען עמיצער גיט א לעק
מיין הארץ, וואָלט ער געוואָרן שיקער!

:: :: ::

דאָס פריילין עקס איז אזוי נאָאיוו, אז זי ווייסט אפילע נישט,
אז מען דאַרף טראָגן אונטערשטע וועש, אז דו רעדסט צו איר, קייט
זי א שפיץ פון איר קליידל ...

:: :: ::

א טייל מענטשן געדויערט אזוי לאַנג צו כאַפן וואָס א שרייבער
מיינט, אז ווען זיי הויבן עס שוין סאַפּאָאָלסאַפּ אָן צו פאַרשטיין,
הערט עס שוין אויף צו מיינען דאָס וואָס דער שרייבער האָט גע-
מיינט ...

:: :: ::

קלוגע מענטשן טראַכטן אויס נאַרישע געדאַנקען און נאַראַנים
פאַרשפּרייטן זיי.

:: :: ::

ער שפּרודלט מיט ... נאַרישקייט!

:: :: ::

... וואו ער קומט, לויבט ער זיך אזוי שטאַרק, אז וויררויך
ווערט באַלד טייערער, און אַרימע לייט קאָנען זיך נישט פאַרגינען
צו קויפן לאָרבער-בלעטלעך אויף איינצומאַרינירן הערינג.

:: :: ::

די דייטשע פרויען זינדיקן — בלויז אין זייערע טאַג-ביכער.

:: :: ::

דער דענקער „עקס“ איז מער פריינט פון געדאַנקען, ווי פון
מענטשן ...

:: :: ::

אויב ס'איז עמעס, אז יעדער, וואָס שטאַמט אָפּ פון א אידן, איז
בעטייווע א קאַרגער, דאַן מוז דער קריטיקער „עקס“ שטאַמען פון
ווערערע אידן ...

:: :: ::

דאָס פייער וויינט אז מען היילט עס מיט וואַסער.

:: :: ::

דער געצאַמטער וואָלף איז א הונט קעגן זיך אליין.

:: :: ::

דער געוויסער באַנקיר „עקס“ האָט באַנקראַטירט און — גע-
עפנט א גרעסערע באַנק.

:: :: ::

וויז און נארישקייט זענען א צווילינג, נאָר איינער פון זיי איז
געבוירן געוואָרן מיט א מינוט פריער . . .

:: :: ::

דער לועך (ווי א קריטיקער) קאָן הונדערט מאָל זאָגן „שאַבעס“,
אַבער דעם טאָם פון קוגל ווייסט ער פאָרט נישט.

:: :: ::

:: :: ::

זי האָט זיך מעיאַשעוו געווען און האָט אָנגעהויבן צו ווערן
אַביסל עלטער . . .

:: :: ::

א גרוסיער קאָלומבוס האָט אַנדעקט אמעריקע. א קליין טאַטע-
לע האָט באַשאַפן קאָלאָמבוס'ן!

:: :: ::

גלעזערנע הויזן זענען עפּשער עמעסער און ריינער, אָבער
לייווענטענע זענען אַנשטענדיקער!

:: :: ::

א לוייאַצילעך האָט שטענדיק מוירע טאַמער שטאַרבט ער מאָרגן,
עסט ער דערווייל, לעבט ער.

א פראַקטישער מענטש האָט שטענדיק מוירע טאַמער לעבט ער
מאָרגן, פאַרגינט ער זיך ניט ס'לעבן — שטאַרבט ער.

:: :: ::

איך קען „אַנשטענדיקע לייטע“, וואָס צוליב רייניקייט, נוצן זיי
שטענדיק איינס און דאָסזעלבע נאָזטיכל . . .

:: :: ::

נירײַאַרק מוז מען באַוואַנדערן, פאַריז מוז מען ליב האָבן!

:: :: ::

נאָכדעם ווי די זיבן מאָגערע קי האָבן איינגעשלונגען די פעטע,
האָבן זיי זיך אזוי פאַפראַוועט, אַז זיי האָבן אָנגעהויבן האַלטן בלויז
פון . . . פעטע בעהיימעס!

:: :: ::

לעסינג זאָגט: „ווען ראַפּאַעל זאָל געווען געבוירן ווערן אָן
הענט, וואָלט ער אַלץ געווען אַ מאַלער“.

אַף דעם אַרויף קאָן מען זאָגן, אַז ווען דער קריטיקער עקס זאָל
געווען געבוירן ווערן אָן אַ קאַפּ, וואָלט ער אַלץ געווען געמאַכט אַ
לעבן פון . . . קריטיק

:: :: ::

אף קיין שפראך קען מען נישט זאגן מיט אזוי פיל ביטול
 „ווייסיך וואָס, אידיש איז עך-מיר אַ שפראַך!“ ווי — אף אידיש!

:: :: ::

דעם דיכטער עקס האָב איך קיינמאָל נישט געלייענט. נאָר איך
 שמעל מיר פאָר, אז ער דאַרף שרייבן אומגעפער אזוי ווי דער דיכטער
 איפּסילאָן, — וועמען איך האָב אויך קיינמאָל נישט געלייענט.

:: :: ::

צומערשטן האָבן זיך די געטער צעבראַכן די קעפּ, ווי אזוי צו
 באַשאַפן די וועלט פון דער פינצטערניש אַרויס. איצט איז די וועלט
 אזוי ליכטיק, אז די געטער ברעכן דאַכוי די קעפּ!

:: :: ::

... איך האָב ליב דאָס אידישע פּאָלק — פּערזענלעך.

:: :: ::

אַ מענטש מעג נישט קענען גוט קיין גראַמאַטיק, האָבן אַ שלעכ־
 טע האַנטשריפט, נישט האָבן דורכגעמאַכט אַפּילע קיין עלעמענטאַר
 שול און פונדעסטוועגן זיין זייער אַ שלעכטער שריפטשמעלער!

:: :: ::

דעם אונטערנאַנג פון דער שרייענדיקער זון באַזינגען אַלע,
 אָבער וואו זענען די זינגער וואָס באַזינגען דאָס אונטערניין פון דער
 לעוואָנע? וואו זענען די דיכטער וואָס מערקן דעם באַשיידענעם
 אונטערנאַנג פון די שטערן?

:: :: ::

שמיל ווי אַ טראָפּן וואַסער אין אַ פעסל אַקוויט —

:: :: ::

דאָס הייליקע ליכט ווערט צעשמאַלצן פון נאַכעס, דאַפּון וואָס
 דער יונגער קנויט גייט אויס!

:: :: ::

אַז מ'ווייזט דער נאַטור אַ שפּיגל, פאַרשעמט זי זיך און ווערט
 רויט.

:: :: ::

איך גלויב אין דער מיסטעריע פונם וואָרט, ווען עס זאָל מעגלעך
 זיין, אז צוויי דיכטער זאָלן שרייבן אַקוראַט דיזעלבע צוויי לידער,
 וואָלטן זיי פונדעסטוועגן געמיינט באַ יעדן עפעס אַנדערש!

:: :: ::

דער רעדאַקטאָר עקס איז פּלאַך אין אַלע דריי דימענזיעס!

:: :: ::

די גראַמאַטיקער פּלעגן באַזינגען דעם בוים צוליב דעם פיינעם

דופט פון דער בליאונג, די וויזיאניסטן פלעגן אים באזינגען צוליב
דער שיינקייט פונם צוועט. — אָבער עמעסע דיכטער באזינגען אים
צוליב דער נוצלעכקייט פון זיין פרוכט . . .

:: :: ::

זייער־זייער ווייט אין מזרח איז . . . מערב!

:: :: ::

:: :: ::

. . . ווען א שטיין פאלט אָף איר האַרץ, וואָלט ער זיך צע-

בראַכן!

:: :: ::

. . . דו פּרעגסט מיך ווי ס׳ געפּעלט מיר פּאַרזי? איך קען
דיר בלוז זאָגן, אַז ווען צוויי פּיש טרעפּן זיך אין דער סעין, און
אינער פּרעגט באַם אַנדערן ווי אזוי ער פּילט זיך, ענטפּער ער „אזוי
ווי . . . נאָדיר אין פּראַנקרייך“.

:: :: ::

. . . דער הימל האָט איבערגעקערט אָף אונדזערע קעפּ אַ גאַנצן

פּאַמעשאַף מיט שטערן!

:: :: ::

האָב ליב דיין ווייב און דיין שאַכן, האָב ליב דיין ווייב ווי דיין

שאַכן האָט זי ליב!

:: :: ::

ווען די זינד וועט איר טאַם פּאַרלירן, וואָס וועט פון אונדזער

וועלט ווערן? . . .

:: :: ::

אין דער ברוסט פון דער „פרוי ציוויליזאַציע“ איז די מילך אזוי
איבערטריבן זיס, אַז ווער עס זויגט פון איר, ווערט יענעם אין מויל
זייער . . .

:: :: ::

. . . צי זי איז טאַקע געווען אזוי אומשולדיק — דאָס ווייס

איך נישט, אָבער מיאום איז זי זיכער געווען און באַ אַ פּרוי איז די

מיאוסקייט אַליין שוין מער ווי אַ האַלבע אומשולד . . .

:: :: ::

נאָך דער גאַנצער דערהויבנקייט פונם מענטשן צו „דער קרוין

פון דער וועלט“, מוז מען די בעסטע און שענסטע זינגערין פאַר-

גלייכן צו אַ פּייגעלע, קעדיי צו האָבן אַ באַגריף ווי איבערמנוטשלעך

זי איז . . .

:: :: ::

... די שלאָנג שטעקט אַרײַן איר גיפטיק צינגל אין דער
הויכער לופט, און איז באַ זיך זיכער, אז זי האָט פאַרסאַמט דעם
טאָג.
ווען די נאַכט קומט אָן, ליגט זי באַרואיקט אונטערן שטיין,
זי ווייסט אז דאָס איז דער טאָג געשטאַרבן פון דער וואונד וואָס זי
האָט אים געמאַכט.

:: :: ::

די אנשטענדיקע פרוי אַזוי-און-אַזוי, האָט פונדעסטוועגן שטילער-
הייד געהאַט זייער אַ האָריוואָנטאַלע באַשעפטיקונג.

:: :: ::

איך האָב גענומען לייענען... ערס לאַנגווייליגע קריטיק און בין
אַנשלאָפן געוואָרן. אין כאַלעם האָט זיך מיר געדאַכט, אז איך לייען
ווייטער דיזעלבע קריטיק, און עס איז מיר געוואָרן אַזוי נורדע, אז
איך האָב גענומען געניצן פון שלאָף, און איך האָב זיך אויפגעכאַפט.

:: :: ::

פאַראַן „דענקער“ וואָס די קריטיק“ זאַלכט זיי, גיסט זיי אויף
אַפן קאַפּ.
דער נעמלעכער זאַלכ-אויף, שטילט-אויף דאָס ביסל אויפגע-
שטורמטע געדאַנקען, ווי בוימל שטילט-אויף די פאַליעס פון אַ וואַ-
סער ...

:: :: ::

די מענטשן טיילן זיך אַף צוויי קלאַסן — די וואָס טיילן די
מענטשן אַף צוויי קלאַסן, און די וואָס טיילן גישט די מענטשן אַף
צוויי קלאַסן!

:: :: ::

... אַ קנעפל וואָס פאַרבלאַגזשעט נישט-אין-דער-ריכטיקער
פיטעלעקע איז — אַן אומאַנשטענדיק קנעפל.

:: :: ::

אינם אַריענט לעבן אַסאך מענטשן דאַפּן, וואָס זיי טראָגן דער
וועלטס לאַסטן — אַפּן קאַפּ. דערפאַר איז דער אַריענט אַזוי פּול-
מיט פּילאַזאָפּן.

:: :: ::

אַז מ'זעט וויפּיל אידישע מענטשן עס האַלטן זיך באַ דער „קונסט“
און באַ דער „קריטיק“, זעט מען ערשט וואָס פאַר אַ פּאַלק פון
אַקשאַנים מיר זענען!

:: :: ::

זיי זאָגן : אין דער קונסט איז די פּאַרם — אַלדינג, דער שטאַף
— נאַרנישט.

איך וואָלט געוואָלט זען, צי יענע וואָס גלויבן, אז די „פּאַרם
איז אַלדינג“ וואָלטן געוואָלט באַצאָלן 45 דאָלאַר פאַר אַן אנצוג, אָן
שטאַף, בלויז דערפאַר וואָס דער שניידער האָט זיי גענומען זייער אַ
שיינע מאַס!

:: :: ::

ווען דער רעדאַקטאָר „עקס וואָלט געהאַט אַביסל מער סיכל,
וואָלט ער געווען אַ פולשטענדיקער אידיאָט!

:: :: ::

:: :: ::

דער ציילעם איז אַן עכט-אידישער סימבאָל: לינסטו אין דער
ליינג ליג איך אין דער ברייט . . .

:: :: ::

דער מאַגן-דאָוויד איז דורכאויס העלעניש. שוין מיט דעם וואָס
אַ פּאַר (טריאַנגלען) ליגן אין סימעטרישער שיינקייט איינס אַפ'ס
אַנדערע.

די גאַנצע אידישקייט פונם מאַגן-דאָוויד איז בלויז אין די
שפיצן . . .

:: :: ::

איך וואָלט געראַטן, אז קעדייפּאַטער צו ווערן פון דער אידן-
פּראַגע, זאָל מען מאַלע זיין באַ די אידן — די נעז . . .

:: :: ::

. . . ס'איז נאַרנישט געווען קיין קלוגער אויפטו פון משה בן
עמרם אַרויסצופירן די אידן פון מצרים און זיי אַריינפירן אין דער
מדבר אַרין.

מער כאַכמע וואָלט געווען, ווען ער פאַרנאַרט די עגיפטער
אין דער מדבר אַרין און לאָזט די אידן אין דער היים . . .

:: :: ::

. . . אז אַ קיעווער אידענע איז אַרומגעאַנגען אין דער מדבר
און געפּרעגט: „וואו איז מיין מאָן?“ האָט מען נישט געוואוסט,
צי עס פעלט איר דער מאַן, צי חיונה . . .

:: :: ::

וויפיל מענטשלעכע קאַרבאַנעם האָט שוין דער וועלט געקאָסט
דער „הייליקער דורכשניט“!

:: :: ::

די אידן שמעקן נישט די אלע פעלקער, וואָס האָבן ווייניקער
מיט וואָס צו שמעקן!

:: :: ::

אַ גאַליציאַנער איד, וואָס האָט אַריבערגעשטעקט אַ האַנט איבער
דער רוסישער גרעניץ, האָט זי באַלד קרוקעכאַפט און באַמערקט:
„אַ-וואָ, אין רוסענלאַנד איז טאַקע קעלטער ווי באַ אונדז!“

:: :: ::

אין דער שטאָט... איז יעדערדריטער מענטש אַ נאַר; די ערשטע
צוויי זענען — גאַר אַריחלעך.

:: :: ::

אַ טייל שרייבער שרייבן דערפאַר ווייל זיי חוזה אַנדערע שרייבן
דערפאַר, ווייל זיי ווייסן ווי אַזוי.

:: :: ::

די צאָרע מיט דער וועלט איז, וואָס עס זענען פאַראַן בלויז
צוויי געשלעכטער, און זיי זענען אויך נישט פון די סאַמע בעסטע.

:: :: ::

ס'איז זיכער, אַז דער באַשאַפער פון דער וועלט איז געווען
נישט קיין אַנדערער ווי „יעהאָוואָ“.

אַ „גאָי“ (אפילע אַ גאָט) וואָלט זיך נישט גענומען צו אַזאַ ריזיג-
קאַליש געשעפט, און דערצו נאָך אַן אַ גראַשן מעזומענע געלט.

פון 1930 ביז 1935.

אינהאלט

7	אן ענטפער די הערן קריטיקער
11	א בריוול צו אב. קאהאן
14	טוירע און סכורע און געפוצטע שטיוול
22	דריי מעלאַמדים און ש. ניגער
28	הייליק! הייליק! הייליק!
40	אוי, אבראם, איך קען אן דיר ניט זעהן
47	א בריוול צו דער רעדאקציע „פרייהייט“
49	די ציאָן „וואַסקאַנאַליע“
61	דער צינגשיסער פון איסט־בראָדוויי
66	דער ליבענסקער דר. זשיטלאָווסקי
69	ווערטער, ווערטער, דעקלאַמאַציע!
73	למה רגשו?
80	עס דיר נישט אַפּ ס'האַרץ, שלום אַש
85	נאַטיצן איבער בוך, מענטש און וועלט
101	אַפּקלאַנגן פון ערשטן מאי, 1980
105	נאַטיצן
110	בלינציניזם אין דער אידישער ליטעראַטור
117	פאַרפאַסערס, שרייבערס, ליטעראַטן
122	דער דיכטער פון „פּראָבלעסל“
126	צו אַ קאַניבאַל אין ציין
134	פּראָלעטאַרישע ליטעראַטור
150	קריטיקער און שרייבער
159	זומער־פּאַרטעטן
179	טעאַטעראַטור
203	„אווע, קאווע, פּאווע“
213	ווידער ש. ניגער
219	ליטעראַרישע גענגסטעריי
227	פּלום היינע

אנדערע ביכער פונזעלבן מעכאבער :

ווילדע רויזן ליטערארישער פארלאג, ניו יארק.

פון מענטש צומענטש, פארלאג „ווערבע“, ניו יארק.

אויף געלעכטער, " " "

מעשהילאך מיט א מאָראַל, " " "

קום שפאָצירן, געליבטע ! " " "

מיינע הענט האָבן פאָרגאָסן דאָסדאָזיקע בלוט, "

(צווייטע אויפלאַגע פון דיזעלבע לעצטע זעקס ביכער, פארלאג מייזל, נ. י.)

Peh-el-Peh,

Pagan Publishing Co., New York

פון נעכטן ביז מאָרגן, פארלאג ב. קלעצקין, וואַרשי.

דער פאָרוואַקענער גלאַק (איבערגעדיכטעט) "

פון מענטש צומענטש (נייע פאַרבעסערטע אויפלאַגע), פארלאג ב.

קלעצקין, וואַרשע.

אַ לאַמפּ אָפּ פּענצטער, (לידער), פארלאג נאַראַיעוו, נ. י.

דערלאַנג אַהער די וועלט, בורזשוי, פארלאג „פרייהייט“, נ. י.

אונטער דער זון פארלאג „פרייהייט“, נ. י.

פון מיר צו דיר, פארלאג „קולטור-ליגע“, קיעוו.

געקליבענע ווערק (רעווידירטע אויפלאַגע פון די גאָר ערשטע ביכער.

אין 5 בענד, צישן וועלכע עס געפינט זיך דאָס שפּעטערע און

נייע בוך „פון נעכטן ביז מאָרגן“), פארלאג ב. קלעצקין, וואַרשע.

ריווינגטאָן סטריט, (פּאָעמאַ), פארלאג „מאָרגן-פרייהייט“, נ. י.

טעג פון מיינע טעג, " " " "

פאָלעמיק, אידביוראָ פארלאג, ניו-יאָרק

טינט און פעדער, " "

קינד אָן קייט, פארלאג אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער אָרדן, נ. י.

